

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

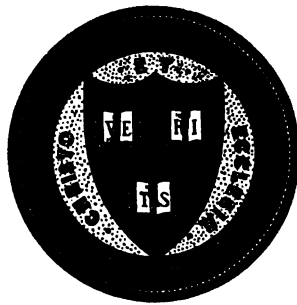
Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

SA 6738.95

Harvard College Library

BOUGHT WITH INCOME

FROM THE REQUEST OF

HENRY LILLIE PIERCE,
OF BOSTON.

Under a vote of the President and Fellows,
October 24, 1898.

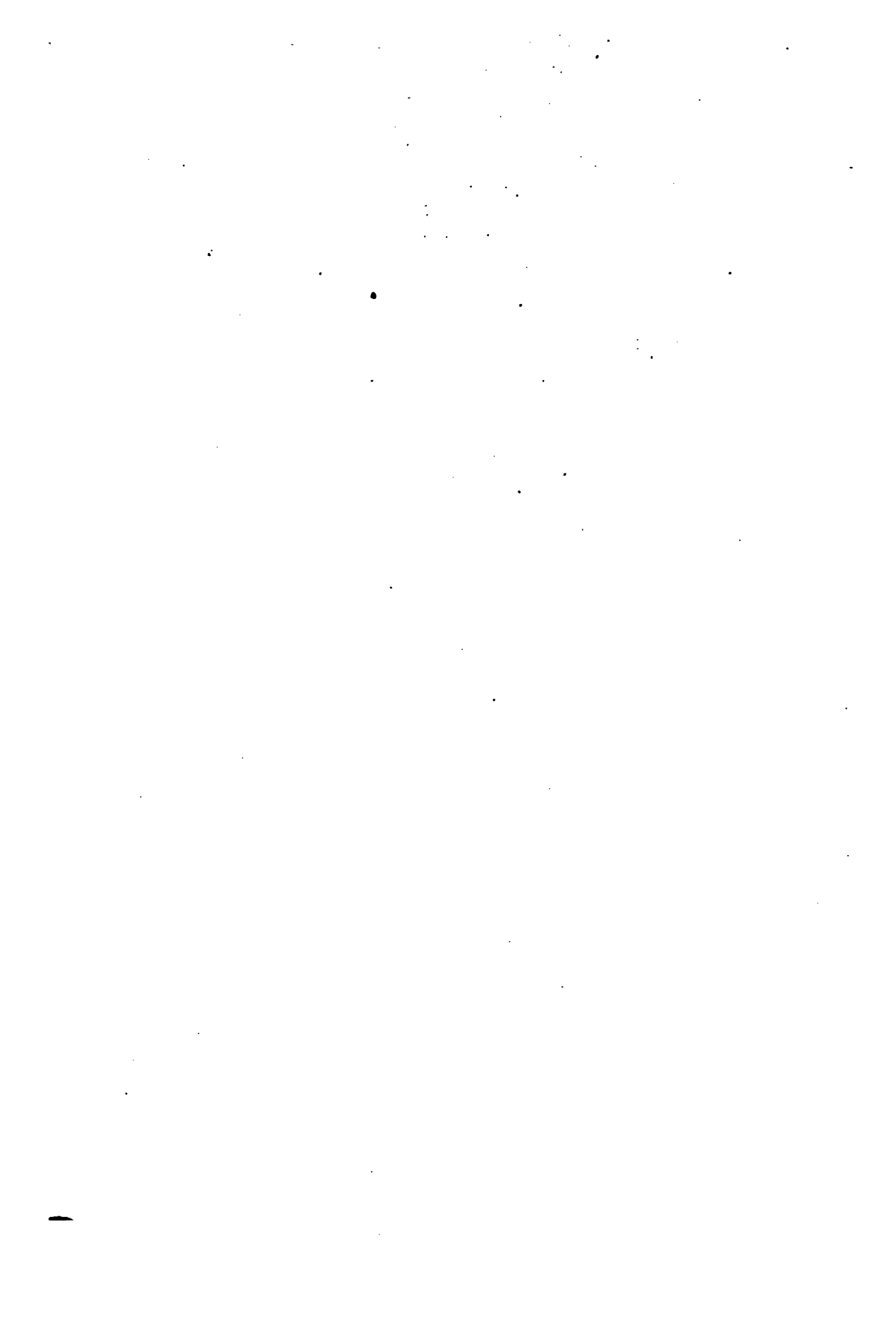
14 July, 1900.

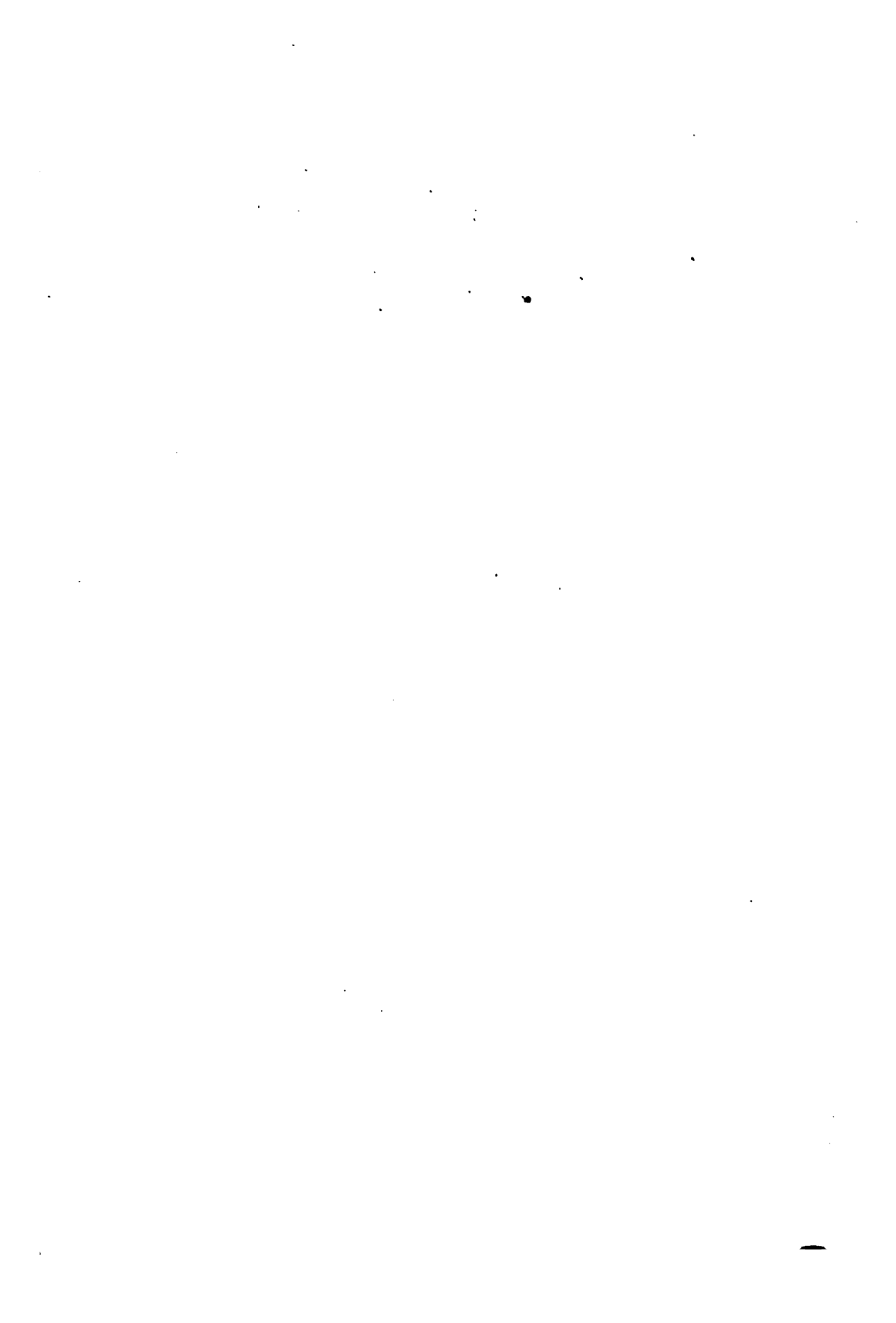
The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial data. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document provides a detailed explanation of how to categorize these transactions and how to use a double-entry system to ensure that the books balance.

The second part of the document focuses on the process of reconciling the accounts. It explains how to compare the company's records with the bank statements and how to identify and resolve any discrepancies. This is a crucial step in ensuring that the financial statements are accurate and reliable. The document provides a step-by-step guide to this process, including how to prepare a reconciliation statement and how to use it to correct any errors.

The third part of the document discusses the preparation of financial statements. It explains how to use the records and reconciled accounts to prepare the balance sheet, income statement, and cash flow statement. The document provides a detailed explanation of each of these statements and how they are used to evaluate the company's financial performance. It also provides a checklist of items to check when preparing these statements to ensure that they are accurate and complete.

The final part of the document discusses the importance of maintaining good financial records for tax purposes. It explains how to use the records to prepare tax returns and how to ensure that all deductions and credits are properly documented. The document provides a detailed explanation of the tax rules that apply to small businesses and how to use the records to ensure that the company is in compliance with all applicable laws and regulations.

77 Otto S. Nordenskjöld

FRÅN ELDLANDET

SKILDRINGAR

FRÅN DEN SVENSKA EXPEDITIONEN TILL
MAGELLANSLÄNDERNA

1895--97

SAMLADE

AF

OTTO NORDENSKJÖLD

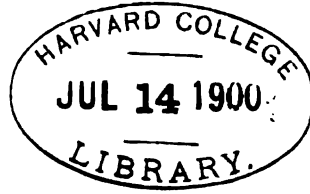
STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

1898

3363.27

S. . . .

Pierce fund

STOCKHOLM 1898

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

FÖRSTA KAPITLET.

Eldslandsexpeditionens början.

Eldslandsexpeditionens plan och förberedelser. Öfverfarten till Buenos Aires. Besök i Lissabon, St Vincent, Rio de Janeiro och Montevideo.

Om en forskare, och allra helst en som kommer från jordens nordligaste kulturland, skulle taga fram en världskarta och utan föregående kännedom om enskildheterna i de olika ländernas naturbeskaffenhet, utan någon hänsyn till att det ena kan vara mera känt än det andra, åt sig vill utsöka ett litet område, hvars utforskning erbjuder mera intresse än alla andra, då synes det mig, som skulle Eldslandet hafva goda utsikter att blifva det utvalda. Naturligtvis är icke ett land mera intressant, ju mera ensligt det ligger; en klippö ute i oceanen blir af verkligt intresse endast för så vidt den jämföres med omgifvande större länder. Men med Eldslandet är förhållandet annorlunda. Eldslandet bildar hela den kända världens och särskildt den stora amerikanska kontinentens yttersta spets, som ensam och isolerad skjuter ut mot det hemlighetsfulla södra polarområdet, ännu otillgängligt för den, som ej äger till sitt förfogande en stor sjöexpeditionens hjälpmedel och om hvilket vi ännu ej veta ens, om dess hufvudmassa är ett istäckt haf eller en väldig kontinent. Och det är af utomordentligt intresse, att just här, i riktning mot de norra landmassornas sydligaste udde, sträcker också det land, som finnes kring sydpolen, ut sig mycket längre mot norden än eljest, alldeles som ville här dessa båda områden bilda en brygga till hvarandra. På Eldslandet, under samma breddgrad som södra Sverige, mötas också de mest skilda naturer. Alla samlingar, alla iakttagelser, som här kunna göras, måste ha det utomordentligaste intresse, intresse därför att de äro ensamma

i sitt slag, då jorden för öfrigt på denna breddgrad blott äger några ödsliga klippöar, intresse därför att landets natur bildar den yttersta utvecklingsformen af hela den amerikanska kontinentens, intresse därför att läge och natur göra Eldslandet till den enda åtkomliga och bebodda förgården till de antarktiska regionerna. Och för en jämförelse med *Sverige* finnes på södra halfklotet intet land, där iakttagelser kunna anses äga sådant värde som i Eldslandet.

Men vid valet af ett reseområde tillkomma många andra synpunkter. Först landets tillgänglighet; men resan fram till Eldslandet är enkel nog, och just nu, då rykten börjat sprida sig om en begynnande kolonisation, syntes tiden vara inne, då man äfven kunde hoppas att få se ett stycke af landets inre. Och vidare mängden och värdet af förut existerande undersökningar. Sådana saknas väl ingalunda från Eldslandet, men det vore ett stort misstag att tro, att dess fysiska geografi vid den tid, då planen till vår expedition uppgjordes, varit ens till sina allmännaste hufvuddrag tillräckligt bekant. I hela den geografiska litteraturen existerade ej en enda notis från hufvudöns centrala delar. En mängd expeditioner ha visserligen besökt de omgivande farvattnen och äfven gjort landstigningar på kusterna, de allra flesta dock blott i förbigående och mera för att göra samlingar än för att studera landet. Blott en gång har en vetenskapsman med mångsidig geologisk och geografisk utbildning under en längre tid besökt Eldslandet, och det var, när Darwin vistades här under Beagle-expeditionen 1832—33. Men oafsedt att också han blott såg en del af kusterna, så är dock denna tid alltför aflägsen, för att de vunna resultaten utan nyare undersökningar skulle kunna bringas i öfverensstämmelse med nutidens forskning, och man måste på många håll nöja sig med det medvetandet, att på Eldslandet flera viktiga frågor blott väntade på undersökning för att finna sin lösning.

Sist återstod det att taga reda på om det, som redan var känt om Eldslandets natur, gjorde det troligt, att de resultat man kunde vinna blefve af allmännare intresse. Det var ej svårt att få denna fråga besvarad med ja. På den trånga ytan af 50,000 kvkm. mötas här tvenne diametralt motsatta naturer, begynnelsen till jordens mest storartade bergskedja och till ett af dess mest vidsträckta lågländer. Två folkstammar mötas där, båda lika intressanta till sitt lefnadssätt och sina själs-

egenskaper, lika omgifna af det sagolika skimmer, som tradition och ofullständiga reseberättelser gifva, men i kroppsligt afseende hvarandra mera olika än väl några andra stammar, som på jorden stöta tillsammans. Ligger man härtill en natur, där papegojor och kolibrier flyga omkring mellan blommande myrten och magnolia^a vid stranden af hafsvikar, som äfven om sommaren äro fyllda af simmande glaciäris och där Ishafvets djurarter lefva, så behöfves knappast en detaljerad framställning af de vetenskapliga frågor, som här väntade sin lösning, för att enhvar skall inse, att en expedition till Eldlandet skulle få mycket nog att taga reda på.

Blott en enda af dessa frågor må här framhållas, den, som kanske gaf närmaste anledningen till min resa och som är så viktig, att man endast kan förundra sig, att den icke långt förut dragit någon forskare till dessa trakter, och det är efterforskandet af de bildningar, som skulle tala för att där en gång rådt ett betydligt kallare klimat än nutidens. Vi veta numera, att den allra största delen af det jordtäckte, som i norra Europa och Amerika döljer berggrunden, en gång bildats antingen under ett täcke af is eller i omedelbar anslutning till en kall period, då klimatet ännu i Tyskland liknade det, som nu är rådande i Grönland och öfriga arktiska länder. Det är väl icke någon alltför stor öfverdrift, om man säger, att ingen annan geologisk händelse är af så stort och allmänt intresse som denna glacialperiod. Man har studerat dess aflagringar rundt kring nordpolen, men huru mycken kunskap man där än vunnit, så återstå dock många viktiga hemligheter, som först kunna afslöjas vid en jämförelse mellan norden och södern. Kanske får jag i ett senare kapitel tillfälle att återkomma till att visa, hvarför just Eldlandet bland alla länder är så intressant för studiet af denna fråga, mera till och med än själfva de båda polarländerna med sina ännu existerande massor af snö och is.

Dessa och andra synpunkter framhöllos af mig, då det byzantinska resestipendiet våren 1894 förklarades ledigt vid Uppsala universitet, och sedan detta tilldelats mig, var resan till Eldlandet beslutad, fastän jag då ännu ej kunde hoppas, att den till tid och antal deltagare skulle kunna få en sådan utsträckning, som sedan blef fallet.

Att så kunde blifva, därför har jag att tacka den stora offervilligheten och intresset hos några svenska mecenater, för hvilka det stod klart, huru stor skada det varit, om man för-

summat att så långt som möjligt begagna sig af detta tillfälle att för svensk forskning och svenska museer förvärfva jämförelsematerial från ett område af sådan betydelse, och på samma gång taga ett steg i riktningen af en förberedelse till en möjligen blifvande svensk antarktisk expedition. Med den utomordentliga välvilja, hvarå man förut från samma håll så många gånger sett exempel, ställde friherre *Oscar Dickson* en betydande summa till expeditionens förfogande, och sedan ytterligare större bidrag erhöles af varfvsdisponenten *Douglas Kennedy*, kommandörkaptenen *Wilhelm Nordenskjöld* och professorn *Hjalmar Sjögren*, samt senare det geografiska sällskapet i Stockholm för samma ändamål anvisat Vega-stipendiet, så kunde expeditionen anordnas så, att tvenne personer, en zoolog och en botanist, under den första sommaren åtföljde mig vid arbetena i Magellansländerna.

Som kamrater lyckades det mig att vid expeditionen fästa tvenne vetenskapsmän af obestridd rang, nämligen ingenjören *P. Dusén* såsom botanist och licentiaten, numera docenten vid Lunds universitet *Axel Ohlin* såsom zoolog. Båda voro erfarna forskningsresande: Dusén har från Kamerunområdet i Afrika hemfört samlingar af synnerligt värde och rikhaltighet, och Ohlin har deltagit i en följd af ishaf- och polarresor, däribland den undsättningsexpedition, som år 1894 skulle forska efter Björling och Kallstenius. Och båda voro dugliga kännare af förhållandena inom vår egen växt- och djurvärld, med hvilka vi i första linien skulle anställa jämförelser.

Enligt öfverenskommelse skulle vi sammanträffa i Buenos Aires vid den antarktiska sommarens början i oktober 1895 för att därifrån gemensamt fortsätta resan till världsdelens sydländer. Själf beslöt jag att använda de närmast föregående månaderna för att vid några utländska institut anställa forskning rörande förhållandena å Eldslandet. Det är emellertid mycket få platser i Europa, där några rikare samlingar från dessa håll finnas, och då Paris bland dessa särskildt i geologiskt hänseende är den viktigaste, så begaf jag mig först dit, på vägen besökande åtskilliga tyska städer, bland hvilka det mesta intresset för frågan erbjöds i Hamburg, för hvars museum d:r Michaelsen gjort en zoologisk samlingsresa till dessa trakter och där jag sammantråffade med ledaren för de tyska sydpolssträfvandena, geheimerådet Neumayr, samt i Freiburg, där professor Steinmann lämnade många upplysningar

från sina resor i det sydliga Sydamerika. I Paris studerade jag under ett par månader de betydande samlingar, som hemförts af den stora Kap Horn-expeditionen 1882—83. Planen till vår expedition förelades af den berömde geologen Daubr e för franska vetenskapsakademien, och äfven det geografiska sällskapet i Paris uttalade för densamma sitt gillande och sina lyckönskningar. Till sist före utresan fick jag vid den internationella geografikongressen i London ett utmärkt tillfälle att inhämta upplysningar om resor både i Sydamerika och i de antarktiska länderna.

Därmed voro förberedelserna i Europa afslutade, och jag kunde börja  fverf rden till Buenos Aires, hvarest jag likaledes ville dröja några månader för att förbereda vår resa. Först där kunde det också blifva tal om att i detalj fastställa programmet för expeditionen, hvars hufvudpunkter voro att så vidsträckt och så grundligt som möjligt studera  n inom dess olika områden och att till jämförelse företaga några utflykter inom Patagonien och äfven inom nordligare delar af Andernas bergstrakter. Däremot voro de upplysningar, som i Europa och i den befintliga litteraturen kunde inhämtas om enskildheterna i landets natur och särskildt om möjligheterna och sättet att anskaffa de n diga medlen att där taga sig fram, så sväfvande och ovissa, att det blef nödvändigt att öfverlämna de flesta detaljerna i reseplanen åt senare omständigheters bestämmande.

Redan före utresan hade jag emellertid en grund att med visshet kunna hoppas, att vi vid framkomsten till Eldslandet äfven utan att själfva  ga något fartyg dock skulle kunna uträtta det bästa möjliga, och denna f rhopning hvilade på den välvilja, som Chiles och Argentinas regeringar visat vårt företag. Genom den svenska regeringens tillmötesgående hade till dessa framställning gjorts angående expeditionens syfte samt förfrågan, huruvida vi kunde hoppas att för detsamma i n diga punkter påräkna deras understöd. H r  hade synnerligen gynnsamma svar inlutit, och som bevis på det intresse, som åtminstone Chile visade expeditionen, m  nämnas, att i Paris dess minister uppsökte mig speciellt för att taga reda på våra planer och anbefalla oss till sin regering. Huru mycket detta f r oss betydde skulle sedan visa sig.

En hel massa  ngb tss llskap konkurrera att bringa passagerare till Buenos Aires från olika europeiska hamnar, och bland dessa valde jag den engelska pacificlinien, som visser-

ligen ej hör till de allra snabbaste men säkerligen är en bland de bästa och nästan den enda, hvars båtar sedan fortsätta genom Magellansundet till Chile. Fartygen utgå från Liverpool men passera också La Pallice i Frankrike, och därifrån började för mig färden. Den 3 augusti lämnade jag Paris och tog i den oförlikneligt sköna utsikten från Meudon för sista gången afsked af det centrala Europa. I den tidiga morgonstunden kommer tåget till det gamla La Rochelle med dess pittoreska hvita byggnader och dess gamla vallar och grafvar, som varit vittne till så många strider. Men länge dröja vi ej här: ännu skilja oss några kilometer från resans första mål. Efter en kort stund öppnar sig utsikten öfver det omätliga världshafvet, tåget rullar ut på kajen i La Pallice, och framför oss ligger som en jätte bland mindre fartyg Iberia, den ängare, som nu skall blifva vår bostad för mera än tre veckor.

För de flesta af oss nordbor förefaller väl en resa af sådan utsträckning som något ej alls lockande. På Östersjön med dess ofta ringa djup och små distanser kunna ej några stora fartyg gå, och för öfrigt, om fartyget vore aldrig så stort, elegant och bekvämt, hvad skulle det betyda i vårt stormiga klimat, där behaget af nästan hvarje sjöresa, vore den än börjad under de bästa förutsättningar, omintetgöres af den oundvikliga och, lindrigt sagdt, obehagliga sjösjukan. Detsamma gäller ju också om öfverresan till Nordamerika, där dock världens bekvämaste ängare gå. Den, som blott färdats i dessa trakter, får en annan uppfattning af sjöresor, då han gör en sådan i längdgradernas riktning. Väl får man alltid riskera att börja resan i dåligt väder, och så gick det äfven oss: Biscayaviken förnekade ej sitt rykte, och de »stormkoppar», som redan inne i hamnen framsatts för att skydda glas och tallrikar vid fartygets krängningar, visade sig vara väl behöfliga.

Men detta tillstånd varar ej länge; utanför Portugals kust förbättras vädret, och när man kommer i jämnhöjd med Afrika, förändras allt som vid ett trollslag: det blir värme och sol, och hafvet, lätt krusadt af de evigt blåsande passadvindarna, antager en underbart högblå färg, mot hvilken de hvita vågkammarna skarpt afsticka. Sådan, städse sig lik, är utsikten från fartyget under en sträcka af mer än 500 svenska mil, en sträcka som endast afbrytes af själfva bältet kring ekvatorn, där man antingen har att vänta sig vindstilla med en tryckande värme eller ock mera oregelbundna vindar. Först när man kommer

söder om Brasilien, kan man åter börja frukta starkare vågrörelse, men då ligger redan Buenos Aires nära. Värre är det ju, om man vill fortsätta ännu längre mot söder, då också temperaturskillnaden kommer till som ett nytt obehag.

Och lifvet ombord under en sådan resa? Ja, visst är, att meningarna kunna vara delade angående behaget af denna enformiga tillvaro. Och dock finns där ju så mycket att studera ombord. Först och främst medpassagerarne, som på grund af de många hamnar, som anlöpas, erbjuda en verklig profkarta på folk af olika naturer. Huru hastigt går det icke för emigranterna å tredje klass att knyta bekantskaper och sedan roa sig efter bästa förmåga. Sedan kommer turen till passagerarne å andra klass; från deras afdelning ljuder sång och musik, långt innan man ser någon sammanslutning inom de delar af fartyget, som äro upplåtna för första klassen. Men så kommer också dessas tid, och snart bilda de alla en enda stor familj, där tiden fördrifves med samtal och lekar, med täflingar och kortspel, med musik och dans. Lifligast blir det om aftnarna, efter middagen, då värmen är mindre tryckande. Underbart vackra kunna de också vara, dessa kvällar på hafvet, med himlahvalfvets vackraste stjärnbilder strålande öfver våra hufvud, med vintergatan framträdande, ej som hos oss såsom en blek slöja, utan som kraftigt tecknade ljusfläckar, i hvilka man nästan tycker sig urskilja anhopningar af stjärnor, och med aftonstjärnan strålande med en sådan glans, att det särskildt när den belyste kanten af några lätta skyar, som kastade djupa skuggor på den dunkla vattenytan, var ett förlåtligt misstag hos en af passagerarne, som gissade, att det var månen, som här syntes så mycket mindre, därför att vi aflägsnat oss så långt från den! Och till allt detta hafvet, som i skeppets kölvatten gnistrar, som skulle det själf endast vara ett lösryckt, stjärnbetäckt stycke af himlahvalfvet.

Men det största intresset erbjuda dock de hamnplatser, där fartyget lägger till. Åtta gånger dröja vi under vägen mellan La Pallice och Montevideo, och hvarje hamn är dock ett stycke egendomlig natur, vare sig man tänker på Vigos klippterrasser eller på Pernambucos palmlundar, under hvilka döden lurar i gula feberns gestalt. Lissabon, S:t Vincent och Rio de Janeiro äro emellertid de tre intressantaste platser man på öfverresan besöker, och dessa representera ju också tre världsdelar med deras skilda karaktärer. I Lissabon är

ännu allt europeiskt, fastän södern och närheten till Afrika redan tryckt sin stämpel på allt, på byggnadsstil så väl som på allmän karaktär. Terrassvis höjer sig staden öfver den breda, smutsgula Tajofloden, och från dess öfversta delar bör utsikten vara utomordentligt vacker. Men så vackert som dess rykte var ej intrycket af staden sedd från hamnen.

Från Lissabon börjar den egentliga oceanresan öfver till Amerika, elfva dagar, som blott afbrytas af några timmars uppehåll för att kola i den lilla staden St Vincent, belägen å en af Kap Verdeöarna. Dess föga skyddade hamn omges af nästan nakna basaltklippor, och midt i inloppet ligger en hög, brant klippa, närmast lik en afbruten pelare, å hvars efter hvad det vill synas mycket svårtillgängliga spets ett fyrtorn blifvit anlagdt. Sitt största intresse får detta afbrott i resan genom det tillfälle det ger att se ett litet stycke af afrikansk natur, om också ej den som bjudes i Centralafrikas urskogar eller i Saharas öknar. Men ett lifligt intryck af de svartas världsdal får man dock, när båten omsvärmas af en skara båtar fullsatta af negerpojkar med en hudfärg, som växlar i alla grader från svart till nära nog hvit, och med en beklädnad, som genom sin lätthet — den skulle nämligen på intet vis kunna göras lindrigare — visar, att de äro tropikernas barn. Deras sport är att dyka efter de silfverslantar, som passagerarne från fartyget kasta ned i vattnet, och det är en ofantligt liflig taffla, när alla under skrik och rop och viftningar söka draga uppmärksamheten till sig och sedan, då slanten faller, 7—8 stycken kasta sig ned mot den punkt, där den berört vattenytan. De visa en märkvärdig skicklighet; det är högst sällan, att icke någon kommer upp med ett triumferande bredt grin och slanten i munnen. För en shilling dyka de äfven rätt under fartyget och komma upp på andra sidan, ett konststycke som nog ej hör till de lättaste.

Men alla andra intryck under färden och säkerligen de flesta på hela jorden fördunklas dock vida af Brasiliens hufvudstad, det mångbesjungna Rio de Janeiro. Alla beskrifningar, ja alla bilder måste blifva svaga mot en verklighet, där naturen synes hafva slösat allt hvad hon ägde rikast på en punkt, som sedan ytterligare förskönats genom denna stad med sin halfva million människor. Efter att man dubblerat Kap Frio börjar kusten med dess märkvärdigt formade granitklippor bättre att framträda, men det är först sedan man passerat den mäktiga

INLOPPET TILL RIO DE JANEIROS HANN.

bergspetsen Itaipée, som den kedja af höjder, hvilka gjort Rios vik så ryktbar, i hela sin rikedom göra sig gällande. Typen för dem alla och den som först faller i ögonen är den bekanta Pão d'Azucar, »sockertoppen». Den utgöres af en mer än 1,000 fot hög, äggformig klippa, öfverst rundad och bevuxen af några palmträd, medan sidorna rundtomkring falla lodrätt ned. Det ser ut, som skulle det vara omöjligt för en mänsklig varelse att nå dess topp, men med tillhjälp af anbragta stegar och inhuggna trappsteg och järnpinnar lär uppstigningen vara möjlig nog. Liknande klippor af denna märkvärdiga, rundadt elliptiska form finnas där många, medan andra äro pelarlikt lodräta eller till och med öfverböjda åt ena sidan såsom Corcovadoberget, där uppstigningen från den ena sidan, såsom vi skola se, dock kan göras bekvämt nog.

Staden själf erbjuder till sitt byggnadssätt intet märkvärdigt, ehuru den genom sitt brokiga, oändligt lifliga sydlandska gatulif och sina praktfulla palmalléer och esplanader af blommande träd blir högst intressant. Det finnes emellertid två punkter, som ingen främling, hvilken har tid därtill, någonsin försummar att besöka, och det är den botaniska trädgården och Corcovadoberget. Den förra hade sin blomstringsperiod under den siste kejsarens regering, hvilken, själf botanist, offrade stora summor på dess förskönande. Nu får den snarare förfalla, men likväl är den bland de ståtligaste i världen, och oöfverträffad i sitt slag är den stora palmalléen, som med sina slanka, nära 30 m. höga pelarstammar och sina väldiga rosettförmiga bladkronor bilda ett hvalf, hvilket ingen götisk kyrka kan efterlikna.

Men för att få ett intryck af hvad Rio är, måste man färdas upp på Corcovado, hvars 710 m. höga spets är den högsta i de omedelbara omgifningarna. I en af mulåsnor dragen spårvagn färdas man genom staden till dess fot och bestiger där en liten järnvägsvagn, som på kugghjul beger sig upp nästan rakt upp i luften. Ensamt njutningen att så bekvämt få fara igenom en af tropikernas yppigaste urskogar borde vara nog att förmå en människa att från jordens andra ände vallfärda hit. Den tätt hopfildade skogen bestående af träd, bland hvilka somliga utmärka sig för sina stora blommor och blomklasar i bjärt lysande färger, andra för sina jättelika blad, de präktiga lundarna af kokospalmer och bananträd, fåglarna i sina lysande färger och ännu mera glänsande, jättestora fjärilar samt mellan allt detta

här och där en flik af hafvet djupt nere under fötterna, det är en tafla, som man aldrig glömmet. De sista stegen upp till bergstoppen måste man gå till fots. Men där uppe stannar man i häpnad, omgifven af en den vidsträcktaste tafla af bergstoppar och öar i de vidunderligaste former, af dalar bevuxna med oafbrutna urskogar, af den vidsträckta staden med sina tornspiror, sina hvita byggnader och sina ståtliga planteringar, af den gränslösa oceanen och den rymliga hafsviken med sin flotta af ångare och seglare samt sina talrika öar, oftast upp-tagna af slott eller fästningsverk.

MONTEVIDEO.

Mellan de hundratals fartygen ånga vi i den stilla augustikvällen ut ur Rios hamn, belyst af stadens tusen eldar och den mäktiga elektriska blänkyren vid inloppet. Tre dagars resa skiljer oss ännu från Montevideo, den sista hamn, dit denna linies båtar gå, innan de fortsätta till Magellans sund. På morgonen den 25 augusti voro vi där, och huru brådtom vi alla hade, så dröjde dock flertalet passagerare öfver för att se, huru den uruguayiska republikens nationaldag firades. Staden själf, som har omkring 300,000 invånare, gör ett tilltalande intryck med sina vackra trädgårdar och sina breda, ovanligt

renliga gator. Dagen till ära voro alla människor i rörelse. Vi sågo den lilla republikens hela krigsmakt, 4,000 man, defilera förbi presidenten, föga anande att denne vid samma fest två år senare, i de dagar då detta skrives, skulle blifva skjuten af en bland sina officerare. På aftonen var det stort fyrverkeri på alla gator och allmän folkfest.

Nästa afton besteg jag en af de bekväma flodångare, som underhålla förbindelsen med Buenos Aires. Man äter middag ombord, lägger sig i sin hytt, och efter 12 timmars resa vaknar man, när man tidigt på morgonen mellan en skog af master glider in i det trånga inloppet till Buenos Aires' hamn.

- - - - -

ANDRA KAPITLET.

Från Buenos Aires till Eldlandet.

Första åsynen af Buenos Aires. Lifvet därstädes. Argentinare och främ-
lingar. Välvilja för vår expedition. La Plata. Resa i provinsen Buenos Aires.
Slutförberedelser för expeditionen. Resan från Buenos Aires utesfater Pata-
goniens kust. Puerto Gallegos.

Redan den första blick, som man från ångaren kastar kring sig, visar, att man befinner sig i en stor stad. Man behöfver därvid ej blott tänka på de oändliga husraderna, som breda ut sig åt alla håll, utan äfven på hamnen, där otaliga fartyg af alla nationer, från de väldiga oceanångarna till de plattbottnade flodbåtarna, krigsfartyg och segelskutor, trängas med hvarandra och som i lif och rörelse täflar med Europas förnämsta sjöstäder. Ofantliga summor, hittills minst omkring 200 millioner kronor, ha under de senaste åren nedlagts på denna hamnanläggning, som likväl till följd af det grunda farvattnet och äfven det tränga, besvärliga inloppet i bassängerna aldrig skall blifva en fullgod oceanhamn. Af de stora oceanpostlinierna sända blott få sina ångare hit, och äfven dessa torde snart nödgas upphöra därmed, om de i fartygens storlek vilja täfla med de andra.

Emellertid är skillnaden ofantlig mot hvad man här hade ännu för ett årtionde sedan. Då landade båten midt i floden, så långt borta att staden ännu ej syntes, och där fick man stiga ned i små flodfartyg, som i sin ordning lämnade af passagerarne till roddbåtar. Men ej ens dessa kunde uppnå stranden, utan passagerare och saker sattes på — kärror med höga hjul, och genom det leriga grunda strandvattnet fördes man så ändtligen i land.

Så var jag då framme vid resans första mål, men ingen må väl undra på om jag kände en viss oro, när jag i den

tidiga morgonstunden betraktade denna myrstack i ett fjärran land, där jag icke kände en enda människa, medan likväl så mycket berodde på huru man här skulle upptaga våra afsikter och sträfvanden. Men fanns någon sådan oro, så skingrades den genast för att aldrig återkomma, så fort jag trädt i beröring med Sveriges och Norges representant i La Plata-staterna, generalkonsuln S. A. Christophersen. Redan vid båten möttes jag af ett ombud för honom, som gaf mig de första råden vid landstigningen och som meddelade mig, att regeringen beviljat oss tullfrihet för expeditionens effekter, hvilket ju hade sin hufvudbetydelse, när senare den vetenskapliga utrustningen anlände, men som för tillfället åstadkom, att jag slapp att göra bekantskap med en ämbetslokal, som ofta i Sydamerika är ännu ett stycke mindre angenäm än i andra länder.

Under den långa tid, jag sedan vistades i Buenos Aires, lika väl som vid alla tillfällen senare under expeditionens gång har jag städse kunnat räkna på herr Christophersens välvilja och personliga intresse för vårt företag och på hans stora inflytande, när det gällde att undanskjuta de hinder, som flyktighet eller likgiltighet i världsstaden Buenos Aires mer än annorstädes ställde i vägen för det praktiska uppnäendet af våra mål. Under hans ledning tog jag de första stegen för att komma i förbindelse med de myndigheter och personer, som mest kunde hjälpa i fråga om vår resa. Republikens president var vid denna tid sjuk och frånvarande, men under flera besök hos utrikesministern Alcorta erhöj jag löfte om allt det bistånd, som regeringen kunde gifva. Detta bestod dels i anbefallningar till myndigheterna inom de områden, som skulle besökas, hvarvid det kom särskildt till pass, att guvernören öfver territoriet »Tierra del Fuego» (Eldslandet) just då besökte Buenos Aires; dels i löfte om fria resor och transporter med regeringens fartyg, dels ock i anbefallningar till den kommission, som arbetade på fastställandet af gränslinien mot Chile.

Med denna kommission förhöll sig saken sålunda. Efter långvariga tvistigheter, som ofta hotat att leda till krig, hade Chile och Argentina för att reglera sin långa landgräns år 1881 öfverenskommit att efter vissa principer låta fastställa densamma genom från båda länderna utsända sakkunniga deputerade. Arbetet började samtidigt från flera punkter, men till

följd af den grundväsentligt olika tolkningen af fördraget gick det ytterst långsamt framåt därmed, och under tiden för vår expedition var det fortfarande mer än en gång på allvar fråga om krig. Det enda område, där man emellertid kommit till något resultat, var Eldslandet, ej — som man kanske skulle tro — därför att detta låg så aflägsset och vore mindre viktigt än andra, utan af det praktiska skäl, att här ingen olika tydning af fördraget var möjlig, då gränsen blott skulle följa en bestämd längdgrad i stället för som eljest Cordillerernas kamlinie.

FRÅN BUENOS AIRES' HAMN.

Det blef mig från första ögonblicket klart, huru ytterst betydelsefullt detta arbete var för vårt företag. Under de tre åren 1892—96 hade en hel kommission af sakkunniga personer arbetat i Eldslandet. För allra första gången hade man genomkorsat ön i så godt som hela dess längdriktning. Öfver området utefter gränslinien, hvilken blifvit markerad med järnpyramider, hade man upprättat en karta, som öfver öns geografi och topografi gaf en mängd de viktigaste upplysningar. Den märkligaste bland de upptäckter, som gjorts, var den af en högst betydande sjö, nära 100 km. lång, midt inne i Cordillerernas

bergstrakter och uppkallad af sina upptäckare med namnet Lago* Fagnano efter chefen för de katolska missionsstationerna i Eldslandet, hvilken redan förut af indianerna erfarit dunkla rykten om dess existens.

Af största betydelse var nu, att jag af gränskommissionen erhöll en kopia af denna karta, men en ännu viktigare fråga återstod. Kommissionen, som afslutat sitt arbete i Eldslandet och nu stod i begrepp att öfvergå till Patagonien, hade där kvarlämnat en större trupp af mulåsnor, afsedd att användas vid några följande kompletteringsarbeten. Efter en del svårigheter erhöll jag slutligen löfte att af dessa djur för våra undersökningar få disponera tio stycken, ett medgifvande så mycket viktigare, som det på Eldslandet i motsats till i Patagonien ännu är mycket ondt om lastdjur och nästan omöjligt att få hyra några sådana.

Först nu kunde jag alltså göra upp planen för vår resa. Jag visste nu, hvar jag skulle börja den, visste ungefär, huru långt jag kunde utsträcka de särskilda turerna, och med hjälp af kartan och de upplysningar jag i öfrigt erhöll kunde man någorlunda få veta, hvilka områden som voro de minst kända och hvilka som lofvade det bästa utbytet för forskaren.

Jag måste här blott påpeka, huru ytterst svårt det var att äfven i Buenos Aires erhålla några fullgoda upplysningar om förhållandena på Eldslandet. Fastän jag samtalade därom med så många personer, bland dem flera som vistats på ön under längre tid, så motsvarade dock den verklighet jag vid framkomsten fick skåda ingalunda det begrepp jag för mig gjort upp, och medan å ena sidan svårigheterna oftast betydligt öfverdrifvits, visade de sig å den andra stundom mycket större, än man i Buenos Aires uppgaf.

Och nu till en liten skildring af Buenos Aires och af lifvet där. Staden med sina närmaste förstäder har enligt senaste folkräkning omkring 650,000 invånare och är sålunda den största på det södra halfklotet belägna, då Rio de Janeiro för visso ej uppnår denna siffra. Äfven i förhållande till denna stora folkmängd har staden en ofantlig utsträckning. Hufvudgatan Rivadavia fortgår från öster till väster i en rak linie öfver en svensk mil, och längdutsträckningen i andra riktningen utefter floden är, om förstäderna inberäknas, nästan dubbelt så stor. Detta förhållande beror mest på byggnadernas

* Lago betyder sjö.

utseende, i det argentinarna älska att bo i envåningshus, som med en kort fasad åt gatan sträcka sig långt inåt kvarterens midt. Genom en öfvertäckt portgång, tillsluten med en gallerport, kommer man in på gården, »el patio», en rektangulär öppen plan bevuxen med mer eller mindre välskötta blommor. Rundt kring denna ligga boningsrummen, hvilkas utgångar antingen direkt utmyнна dit eller någon gång mot en täckt pelargång.

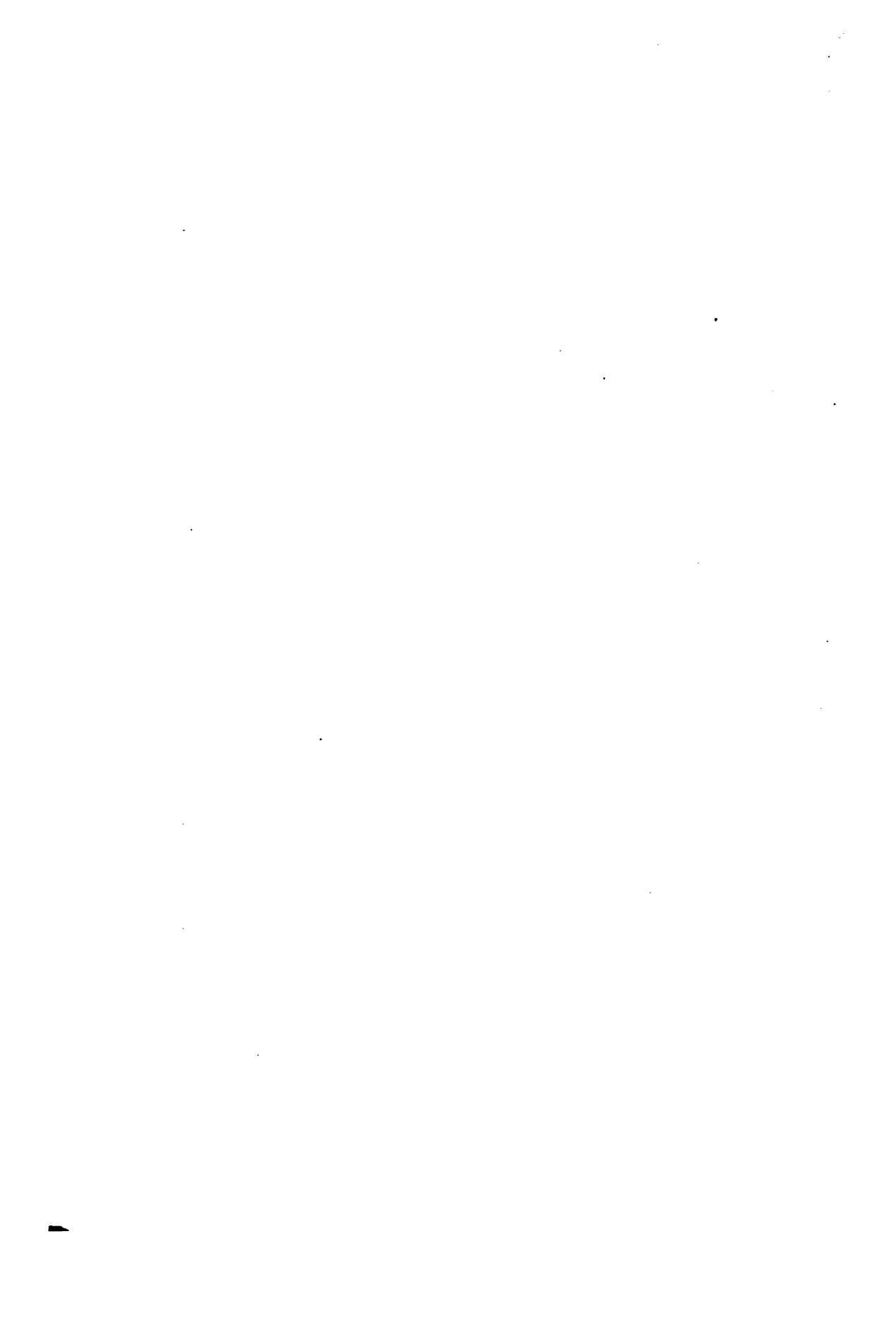
Detta byggnadssätt lämpar sig ganska väl för ett klimat så varmt, torrt och vackert som Buenos Aires' i själfva verket är, men likväl försvinner det nu hastigt alltmer och mer. Tomterna äro för dyrbara, de europeiska inbyggarna för talrika, och i stadens centrala delar saknas numera husen af den gamla stilen alldeles, medan de höga stenhusen i modern stil och med många våningar likna hvad man i andra hufvudstäder får skåda.

Såsom stadens medelpunkt har man att betrakta Plaza Victoria, en öppen trädbevuxen fyrkant med en enkel, tämligen förfallen obelisk, bärande en staty af frihetsgudinnan. Hela ena sidan af denna plats ned till La Plataflodens forna strand, nu utfyllt för den nya hamnanläggningen, upptages af regeringshuset, »Casa de Gobierno» eller »Casa rosada», en ombyggnad af vicekonungarnes gamla palats. Här äga republikens president och ministrar sina praktfullt utstyrda ämbetslokaler. Vid plazan ligga äfven flera andra af stadens viktigaste offentliga byggnader; den imponerande katedralen med dess fasad af korintiska pelare, börsen, nationalbanken, ärkebiskopens palats och andra.

Från samma plats utgå också Buenos Aires' viktigaste gator. Intet vittnar i så öfverväldigande grad om att vi här befinna oss i en storstad som lifvet å dessa, och jag tror ej, att det är någon öfverdrift, om man säger, att Buenos Aires i detta hänseende i Europa blott öfverträffas af London. Vid den tid, då trafiken är störst, ser man ofta gatorna så fullproppade med åkdon, att man ej på långa stunder kan passera öfver dem och att man ej förstår, huru vagnarna öfver hufvud taget kunna röra sig framåt. Till god del beror detta myrstackslif därpå, att man på grund af stadens utsträckning och sydamerikansk sed åker långt mer än hos oss, men i någon mån är det nog också endast skenbart och framkalladt af gatornas ringa bredd. Denna är nämligen i stadens centrala

PLAZA VICTORIA I BUENOS AIRES.

delar öfverallt lika och endast 13 meter, medan kvarterens bredd och afståndet mellan gatorna är regelbundet något öfver 100 m., hvilket ju jämförelsevis är alldeles för mycket. Kommer så härtill, att hvarje gata har sin spårvägslinie, där vagnarna på hvarannan gata omväxlande gå i motsatta riktningar; Buenos Aires har ju också blifvit kalladt spårvägarnas stad, en egenskap som det dock delar med flertalet städer i Sydamerika. Det värsta är emellertid, att dessa spårvägar aldrig fungera rätt utan ständigt råka i olag, men man kan icke undra därpå, om man en förmiddag sett lifvet på Rivadavia. Där t. ex. se vi en af dessa otympliga, obehagliga, på dessa smala gator så olämpliga och opraktiska, väldigt stora kärror, lastade upp i jämnhöjd med husens andra våning och förspända med tre hästar, den ena i långt anspann framför de båda andra. Kusken har tydligen försökt att vända, men nu har han trasslat in sig, så att han ej kan röra sig, och hela gatan stänger han af. Bakifrån har en annan lika stor vagn kört fram och sökt tränga sig förbi men misslyckats, och trängd af de nya skaror af åkdon, som städse samla sig, kan han nu ej komma vare sig fram eller tillbaka. Från andra sidan kommer spårvagnen och vill också den komma förbi; det befinnes omöjligt, och nu måste den rygga tillbaka, men hjulen glida ut af skenorna, och där står äfven den orörlig, stängande vägen för de nya vagnar, som städse strömma till. Det är en scen, där människan förefaller lika maktlös som i striden mot naturkrafterna på en vredgad sjö, och dock se vi den snart reda upp sig för att nästa minut åter upprepas på ett annat ställe.

Till de viktigaste gatorna höra, utom Rivadavia, Victoria, Esmeralda, Bolivar och flera andra. Till Plaza Victoria utmynna emellertid två andra gator, som, om de än ej äga samma betydelse som de nämnda för samfärdseln, dock äro ej mindre viktiga pulsådorr än dessa för Buenos Aires' gatulif. Den ena är den praktfulla, breda Avenida de Mayo, som till en sträcka af bortåt två km. nyligen anlagts, rakt genomskärande den svit af kvarter, som bildar fonden och fortsättningen af Plaza Victoria. Dess anläggande har kostat ofantliga summor, och många tviflade från början, att verket någonsin skulle kunna genomföras, men redan nu är denna uppfartsväg med sina ståtliga stenhus i 6—8 våningar, sin breda, träbelagda yta, sina rymliga, träbevuxna trottoarer, utefter hvilka en rad eleganta kaféer blifvit anlagda, samt sin präktiga belysning af

elektriska bågglampor jämförlig med det bästa man i en modern storstad finner, och den kommer väl att taga sig ännu bättre ut, då i en framtid i dess andra ände, midt emot regeringsbyggnaden, det tillämnade storartade kongresspalatset blifvit uppfördt.

Och så den berömda Calle* Florida, Buenos Aires' Champs Elysées eller Kungsträdgård, fast ej till utseendet erinande om dessa sina motsvarigheter. Det är en smal gata, likadan som de andra, fastän ingen spårväg går där, och butiker och kaféer äro mer än vanligt eleganta. Här är mötesplatsen för Buenos Aires' hela fina värld och en god del demi-monde för resten; här fylles gatan på eftermiddagarna af en ström af åkdon, nästan lika talrika som dem vi förut skildrat, men eleganta såsom man eljest blott sällan ser dem, och det skådespel af eleganta damtoaletter, man här har tillfälle att betrakta, öfverträffas icke ens i Paris, och dräkterna stå endast tillbaka för sina bärarinnors skönhet och den grace, hvarmed de förmå uppbära dem. Man kan ej undra på att Buenos Aires' herrvärld, för öfrigt ej mindre elegant, också älskar att spatsera här eller att stödd mot väggen låta raden defilera förbi sig, hvarvid ännu den gamla seden att högt göra sina anmärkningar eller tillropa ett gillande ej är alldeles utdöd.

För att förstå den faktor, som är af den djupaste betydelse för lifvet i Buenos Aires, måste vi här kasta en blick på främlingarne där i deras förhållande till de infödda. Troligtvis finnes ingen större stad på jorden, där dessa äro så talrika i jämförelse med de senare som i Buenos Aires, detta »stora smältverk, där främlingar från alla jordens mest aflägsna länder omstöpas för att bilda den argentinska nationen». Immigrationen i Argentina har under de senare åren tidtals varit ofantlig, och vid en folkräkning i Buenos Aires år 1891 funnos bland 530,000 invånare blott 99,000 argentinare men 225,000 italienare, 68,000 spaniorer, 23,000 fransmän, 17,000 engelsmän och tyskar o. s. v.! Flertalet bland dessa äro, såsom synes, sydeuropéer, hvilka mestadels komma dit utfattiga och sedan bo och arbeta i Buenos Aires' hamnkvarter för att särskildt under skördetiden söka sig ut på landet. Men äfven frånsedt dessa blir det alltid tillräckligt många främlingar kvar från skilda håll för att intaga en dominerande ställning ej blott inom hela Buenos Aires' handelsvärld utan äfven på flera andra

* *Calle*, läs »kaje», betyder gata.

områden, särskildt såsom ingenjörer, arkitekter, läkare etc. Och ehuru svenskar och norrmän i det centrala Argentina ej äro särdeles talrika, så behöfva vi dock i afseende på framstående och inflytelserika representanter ingalunda stå tillbaka för andra nationer.

För främlingen, som kommer hit ut, kan man säga att lifvet här ter sig nästan som en järnvägsresa: där rusa vid stationerna människor om hvarandra, kommande från norr och söder, från när och fjärran; alla ha brådtom, alla skynda framåt utan att bry sig om de andra, och om man hälsar på hvarandra, så är det blott flyktigt, och nästa ögonblick ilar man vidare, fruktande att förlora det minsta af sin tid. Men när det sedan gäller att verkligen nå hvad man vill, att komma fram till målet, då hjälper ingen ifver och intet eget arbete, utan man måste blott vara stilla och följa med strömmen af de andra. I denna punkt är det nämligen argentinarnes egen nationella karaktär, som blir rådande. Ty i händerna på en liten utvald skara bland de i landet infödda hvilas hela statsmaskineriet: till dem hör regeringen, till dem alla politiker, hvilka väl äro de, som hafva mest att säga i landet, till dem alla ämbetsmän, från de högsta till de lägsta. Och med en argentinare får man aldrig hafva någon brådska eller ens visa, att man är intresserad af en sak. »Mañana», i morgon, är hans valspråk vid alla tillfällen, och det kan aldrig falla honom in att fatta ett beslut utan att ha blifvit påmint sitt vederbörliga antal gånger. Blott när man riktigt väl känner landets förhållanden, händer det nog, att man kan påskynda sakens gång med något värtaligt, »klingande» medel.

Äfven bland argentinarne själfva är det ett oerhördt steg mellan landets arbetande befolkning, »gauchon» eller stäppens herde och de egentliga arbetarne, samt den härskande ämbetsmannaaristokratien, hvilken trots republik och allmän rösträtt och dylikt i sin hand äger äfven den politiska envåldsmakten. Den sammansättes hufvudsakligen af ättlingarne af den gamla spanska aristokratien och de få, som i tidernas längd genom giftermål kommit in i denna, alla stolta öfver sina anor, stolta öfver sitt land med dess förtjänster och fel och stolta öfver sin hufvudstad. För främlingen, »gringon», hysa de ett djupt förakt, blandadt med en misstro, som kanske äger sin djupaste grund i en känsla af underlägsenhet vid det praktiska arbetet. De äro dock vanligen rikt begåfvade, åtminstone i formellt

hänseende, och i sitt bemötande af främlingen och särskildt den besökande visa de den yttersta höflighet, så länge man blott ej begär något, som skulle förorsaka dem alltför mycket besvär eller omkostnader.

Här är platsen att med tacksamhet nämna, hurusom vår expedition i Argentina städse behandlades med den största välvilja, sådan som där väl sällan kommit några europeiska forskningsresande till del, att nu ej tala därom, att det understöd vi vid arbetena erhöilo af myndigheterna var betydligt mera effektivt, än om det gifvits för en inhemsk expedition. Jag återkommer

REGERINGSBYGGNADEN I LA PLATA.

till detta ämne senare, då fråga blir om vår ställning i Chile. Skälen härtill voro väl mångahanda; i hög grad bidrog nog det sätt, hvarpå pressen upptog vårt företag. Pressen äger i Argentina mycket stor makt och anseende samt en ofantlig utveckling. De två viktigaste tidningarna äro »La Nacion» och »La Prensa», som utgifvas i nummer om åtta sidor af ungefär samma format som våra största dagliga tidningars fyra sidor och därvid städse innehålla flera spalter af telegram, som med mycket stora kostnader anskaffas från jordens skilda länder. Man finner i den också talrika originalartiklar af framstående europeiska statsmän, författare och vetenskapsmän. Viktigast näst

dessa äro tidningarna »Diario» och »Tiempo», som utges på förmiddagarna under börstiden i flera editioner efter hvarandra, i hvilka de nyheter meddelas, som under dagens lopp inflyta.

Redan innan expeditionen afgick, hade utförliga fastän ej vidare exakta meddelanden om densamma influtit i tidningarna, och min afresa från Europa synes ock ha varit föremål för ett telegram. Efter min ankomst varade det ej många dagar, förrän jag uppsöktes af en intervieware för »Diario», som ägnade vårt företag en ledande artikel, och sedan dröjde det ej länge, förrän alla andra kommo efter med artiklar och interviewer, varierade på olika sätt och, t. ex. i »La Nacion», åtföljda af porträtt och lefnadsbeskrifning. Att denna välvilja i ett sådant reklamernas land var oss till stor fördel är ju klart. — Som ett ytterligare bevis på huru vår expedition blef mottagen bör jag äfven nämna den mängd af gåfvor i form af utrustningsartiklar, konserver, öl o. d., som från flera af de stora fabrikerna blefvo oss tillställda.

Men vi skulle också få tillfälle att göra bekantskap med andra, mindre vackra drag i argentinarnes nationalkaraktär. Som en viss missunnsamhet må det väl betraktas, att de genast efter att ha hört om våra afsikter planerade om egna vetenskapliga färder till det dittills komplett försummade Eldslandet, en plan som i motsats till så många andra också blef förverkligad. Äfven alla gamla samlingar från dessa och närliggande trakter, som redan längesedan voro glömda, togos nu fram till bearbetning. Och när senare tidningarna förmälde om min plan att från Chile göra en försöksexpedition till det antarktiska området, så framlades genast en braskande plan till en motsvarande argentinsk upptäcktsfärd, hvilken emellertid genast förföll i glömska, när planerna från Chile ej realiserades. Dessa samma tidningar, som nyss förut så helt ställt sig till vår disposition, tvekade ej ett ögonblick att på det häftigaste anfalla hela vårt företag under beskyllningar både för otacksamhet och värre saker, sedan en enskild medlem af expeditionen efter hemkomsten till Europa skrifvit en uppsats, hvari han ingalunda fälde något ofördelaktigt omdöme om argentinarne utan blott tackade Chile på ett i deras ögon alltför hjärtligt sätt.

Republiken Argentina är indelad i 23 provinser och territorier, hvilka äga en i viss mån själfständig styrelse, ungefär

som i Nordamerikas Förenta stater. Staden Buenos Aires hör icke till någon af dem: den är rikshufvudstad och säte för den för alla staterna gemensamma regeringen, presidenten och kongressen. Ända till år 1880 var den emellertid därjämte hufvudstad i landets utan jämförelse viktigaste och folkrikaste provins, hvilken bär samma namn som staden. När denna provins blef beröfvad sin hufvudstad, så blef det nödvändigt att skaffa sig en ny sådan, och då valde man den utvägen att anlägga en helt ny stad, belägen omkring 50 km. öster om Buenos Aires, en stad som fick namnet La Plata. En underbarare historia än denna vid mitt besök trettonåriga stad har väl

MUSEET I LA PLATA.

sällan någon på så kort tid haft. Med uppoftande af oerhörda summor skapade man här på några få år ur den öde grässlätten en modern storstad med offentliga byggnader, som mången millionstad godt kunnat afundas den, med präktiga breda boulevarder och gator, upplysta af elektriskt ljus, med en dyrbar hamn, den bästa i Argentina, fastän ty värr belägen åtta km. bort från själfva staden, samt med nära 70,000 invånare. Men så kom bakslaget. Staden låg för nära Buenos Aires. Alla familjer, som kunde, bosatte sig i hufvudstaden och reste sedan om förmiddagarna ut med snälltåget för att dröja i La Plata ett par timmar. Nu synes staden nästan öde med sina 40,000 invånare; många bland de stora offentliga palatsen hafva

aldrig blifvit fullbordade utan stå där med sina ståtliga tinnar, medan kanske i den ena flygeln fönstren äro igenspikade med bräder. Och man finner till och med hela gator, där husen stå obebodda med igenstängda dörrar.

I La Plata vistades jag emellertid tämligen mycket, på den grund att denna stad nästan kan anses som Argentinas vetenskapliga centrum. Där finnas flera högre skolor och andra vetenskapliga institutioner, men viktigast bland alla är det berömda museet, skapat af d:r Moreno och grundadt 1884. På

GLYPTODONTSALEN I LA PLATA-MUSEET.

denna korta tid har här hopbragts en samling, som äfven sedd i sin helhet väl kan täfla med mångt berömdt europeiskt museum. Viktigast äro emellertid de antropologisk-etnografiska och de paleontologiska samlingarna. De härstamma nästan uteslutande från Argentina själf, men just därför kunna de vittna, huru oerhördt rik på lämningar efter en försvunnen djurvärld den argentinska jorden är. Sal efter sal är fylld med rester af utdöda däggdjur, bland dem flera nästan hela skelett af stundom jättelika djur: vi finna här t. ex. Megatherium, Mylodon, Macrauchenia, Mastodon samt lämningar och pansar-

sköldar af forntidens oerhördt stora bälddjur (glyptodonter). För att hopbringa och undersöka dessa samlingar finnes en hel vetenskaplig stab, bland hvilka skandinaverna utgöra en god procent: hela den kartografiska afdelningen består nämligen af norrmän under ledning af kapten G. Lange.

I afseende på värdet af därifrån utgångna vetenskapliga arbeten öfverträffas emellertid ännu La Plata-museet af det i Buenos Aires, förut ledt af den berömde naturforskaren Burmeister och nu af professor C. Berg. Äfven här finnas paleontologiska samlingar, som utom Argentina ej äga sitt motstycke. På tal om landets vetenskapliga ställning må nämnas, att det äger två universitet, ett i Buenos Aires och ett i Córdoba. Nästan alla framstående lärare äro utlänningar; argentinarerna själf hyser nog en viss högaktning för vetenskapen, men ännu torde det dröja länge, innan han själf ägnar sig däråt.

Det är allmänt bekant, hurusom hela den sydamerikanska kontinenten genomstrykes af en bergskedja, till längd och utsträckning den mest storartade på jorden, i afseende på höjd den andra, stående tillbaka blott för Himalaya. Det är Anderna eller Cordillererna, med fullständig benämning las Cordilleras de los Andes, af hvilka ord det första helt enkelt betyder bergskedja, det senare är det verkliga namnet, lånadt ur inkafolkets gamla språk. Från den södra vändkretsen och ända ned till Magellans sund, 350 svenska mil, bildar den smala kuststräckan väster om de högsta topparna landet Chile, medan allt land öster därom tillhör och utgör den Argentinska republiken. Med sin areal af 2,900,000 kv.-km., sju gånger så mycket som Sverige (medan invånarne äro ungefär lika många som i vårt land), hör den till jordens större stater. Äfven oafsedt Cordillererna finnas på detta område bergsträckor lika höga som Alperna, men i stort sedt är dock det hela ett lågland, bevuxet i norr med halftropiska urskogor, medan däremot hela södra delen af landet från La Platafloden till de eldsländska Cordillererna bildar ett enda ofantligt stäppland af bortåt 250 mils längd. Af och till, särskildt i Patagonien, blir landet mera vågigt, men det är de jämnare delarna af detta slättland, som af argentinarerna kallas »pampas». Blott på få ställen sticka där upp några verkliga bergskedjor. Till en af dessa, Sierra de Tandil, belägen omkring 30 mil söder om Buenos Aires, en sträcka som med järnvägen tillryggälägges på tolf timmar, gjorde jag min enda längre utflykt i det centrala Argentina.

Från järnvägen har man en god öfversikt öfver landet. I närheten af rikshufvudstaden liknar det en trädgård; öfverallt äro kringströdda landt gårdar, villor och till och med präktiga slott, alla omgifna af planterade parker, och mellan dem ligga stora åkerfält, där man odlar hvete och majs. Men småningom ligga byggnaderna allt glesare, och vi äro på den egentliga »pampan». Absolut jämn är marken ej men så flackt vågig, att ögat på hvarje punkt tror sig se en fullkomligt plan yta, och den storartadt ödsliga enformigheten i detta landskap kan blott jämföras med det intryck, som hafvet ger. Träd saknades fordom alldeles, och ännu finnas till och med utefter järnvägen trakter, där den oändliga slätten ej af några främmande linier afbrytes, men oftast har dock människans verksamhet framkallat stora förändringar, och vid hvarje landt gård — på argentinska »estancia» — finnes en plantering af eukalyptusträd för boskapens skull. Åkrar tycker man sig sällan se; fastän Argentina producerar spannmål för öfver 100 millioner kronor, så är det dock ännu som fordom i första rummet ett boskapens land. Från kupéfönstret ser man den ena arméén efter den andra af nötboskap och får, och på hästarnas mängd ser man, att vi befinna oss i ett land, där ingen känner till det fortskaffningsmedel, som består i att använda sina egna ben. Men nästan ännu mera intryck på främlingen än den lefvande boskapen gör den döda, såsom man ser den, då man till häst eller i vagn färdas ute på pampan. I hvilken riktning man än må korsa dessa vidder, öfverallt ser man med korta mellanrum skelett af kreatur, och litet emellan ligger där ett dödt, halfruttnande får eller en ko. På en europés luktorgan gör detta just intet angenämt intryck, men inbyggarna själfva synas vara fullkomligt okänsliga därför. Just vid vägarna och kring de bebyggda platserna hopa sig kadavren mer än annars, och jag har till och med sett dem ligga midt på gatan i utkanterna af städerna; de åkande ha sökt sig väg vid sidan, och ingen tänker på att föra bort dem.

Dessa djurskelett erinra oss om en geologiskt intressant fråga. Jordmånen på slätten består ständigt och öfverallt af en och samma högst fina, leriga sand, som tränger genom hvarje springa och upphvirflad af den eviga vinden snart öfvertäcker vagnsdynorna och den resande med ett grått täcke. Huru denna sand uppstått, därom är man ej i detaljerna ense, men så mycket vet man, att den ditförts af vinden

från aflägsna bergskedjor. I densamma finnas inbäddade resterna af otaliga generationer af utdöda djurarter; där den blifvit genomskuren af någon trögflytande å eller utsköljd af vågorna i någon enslig lagun, finner man dessa benlämningar, som redan förut blifvit omtalade och som fått en sådan utomordentlig vikt för studiet af djurvärldens utvecklingshistoria. På samma sätt som de blifva nu också skeletten af nutidens boskapsdjur inbäddade i flygsanden för att kanske en gång i en mycket aflägsen framtid framdragas i ljuset och beskrifvas såsom intressanta prof på en förgången tids djurvärlid.

»RANCHO» (KOJA) PÅ DEN ARGENTINSKA LANDSBYGDEN.

På dessa slätter, tillsammans med de hjordar vi ofvan omnämnt, lefver nu Argentinas intressantaste folktyp, gaucho. Så mycket har det redan skrivits på skilda språk om denna pampas' son, att det skulle vara förmätet att vilja lägga något till de skildringar, som redan finnas. I vanligt tal inbegriper man under detta namn hela den beridna herdebefolkningen, men den äkta typen för en gaucho är dock den, som med en liten trupp af hästar och hundar fritt ströfvar kring dit tillfälligheterna leda, sofver insvept i sin mantel af guanaco-skinn, där han händelsevis på kvällen befinner sig, och lifnär sig af det, som jakten ger honom. När det behöfs,

kan han uthärda de otroligaste strapatsar, rida ett tjugotal mil om dagen, flera dagar kanske utan vatten och lifnärande sig blott på litet kött utan salt. Men däremellan försummar han ej att njuta af hvad lifvet bjuder: när tillfälle ges, kan han af pampans produkter tillaga rätter, som skulle tillfredsställa den mest raffinerade gurmand, och för goda lägerplatser har han ett underbart väderkorn; en äkta gaucho har svårare att passera förbi en sådan skyddad, grön liten dal än ett utskänkingsställe med rom eller öl, och det vill säga mycket. På stäppen födes han, där dör han också, kanske utan att någonsin ha sett ett berg eller en skog. Men så mycket kan ingen sjöman älska hafvet som gauchon sina pampas. Här har han lärt sig sitta till häst, innan han kunde gå, och denna förkärlek behåller han alltid. Märkligt nog bär han sällan några skjutvapen, blott sin stora knif, vanligen instucken i stöfvelskaftet, städs till hands och ej sällan använd i dispyter vid den minsta anledning, samt vidare lasso och bolan. Den senare, som består af två eller tre tunga metallkulor eller väl rundade stenar, infletade i ena änden af hvar sin läderrem, hvilka sedan hopfogas, bildar det egentliga jaktvapnet. Hållande en af kulorna i handen, svänger han de andra rundt kring hufvudet, medan han i full galopp ilar fram öfver slätten; slungad med kraftig arm vecklar sig vapnet kring benen på det förföljda djuret, som genast bedöfvadt och intrassladt faller till marken och blir ett lätt byte för jägaren.

För att göra bekantskap med den äkta gauchon måste man gå till aflägsnare trakter, Patagonien eller de inre provinserna, där jorden ännu ej blifvit upptagen af nybyggare. Här har utkämpats mången blodig scen i striderna mot indianerna eller vid de egna dryckeslagen. Men den mötande främlingen kan tryggt slå sig i sällskap med hvem helst han träffar på; för argentinaren ute på stäppen äro gästvänskapens lagar för heliga att kunna brytas.

Och sist några ord om målet för vår resa, Tandil-kedjan. Den består blott af en rad låga granit- och sandstenskullar, men för vetenskapsmannen erbjuder den en mängd intressanta synpunkter för studier. För oss skandinaver är den intressant genom den närbelägna lilla staden med samma namn, i hvars omgifningar en hel koloni af omkring 600—800 danskar äro bosatta. För turisten så väl som för vetenskapsmannen är den vida bekant genom sin ryktbara »rörliga sten». Denna utgöres

af ett väldigt stenblock, som torde väga mer än en million kilogram och som hvilar på berghällen med en kant på ett sådant sätt, att den liksom de »runkestenar», som finnas också på ett par ställen i Sverige, kan sättas i vaggande rörelse af en enda person. För att visa, huru den rör sig, brukar man där uppe dricka en flaska vin och sedan, när denna är tom, låta den krossas mellan stenen och marken. Vinet köper man hos en pratsam dansk, som bor där nedanför och som var vår ciceron uppe vid klippan. Denna är för öfrigt vandaliserad med en otalig mängd af inristade namn på besökande; människonaturen är sig nog lik i alla länder.

»DEN RÖRLIGA STENEN» I TANDIL.

Det märkliga med denna klippa är emellertid, att den i olikhet med sina svenska likar, som äro af isen ditförda flyttblock, bildats på platsen vid berghällens vittring. Vinden har fört bort det uppkomna vittringsgruset, och den hårdaste kärnan ligger nu kvar i detta besynnerliga läge.

Och härmed lämna vi skildringen af det centrala Argentina och återgå till redogörelsen för expeditionens förhåfvanden.

Under vistelsen i Buenos Aires hade jag gjort bekantskap med två personer, som sedan skulle komma att bli till stor nytta för expeditionen. Den ena var herr Carlos Backhausen,

BACKHAUSEN.

NORDENSKJÖLD.

OHLIN.

ÅKERMAN.

DEN SVENSKA ELDSLANDEXPEDITIONEN I MARS 1896.

FOTOGRAFI TAGEN AF P. DUSÉN.

en tysk som ett trettital år vistats i Argentina och som senast varit anställd vid gränskommissionens Eldslands-afdelning, där han haft hand om instrumenten, anställt en del observationer och gjort diverse samlingar af naturföremål för museet i Buenos Aires. Jag fann i honom en älskvärd man, högst intresserad af alla resor, och då han erbjöd sig att utan ersättning åtfölja oss på vår färd, antog jag med glädje detta anbud. Genom sin kännedom om åtskilliga förhållanden och personligheter både i Eldslandet och Buenos Aires samt genom det sätt, hvarpå han åtog sig åtskilliga praktiska bestyr vid utrustningen och i lägerplatsen, blef han oss till stor nytta, så länge vi vistades å argentinskt område, hvaremot för honom såsom argentinare i denna politiskt upprörda tid åtskilliga svårigheter uppstodo, när vi befunno oss i Chile.

En annan dag fick jag på hotellet besök af en ung svensk, som hört om vårt företag och gärna önskade deltaga i färden. Det var herr Helmer Åkerman, som, född i Hernösand, genomgått flertalet klasser vid därvarande läroverk och sedan såsom sjöman kommit ut till Argentina. Särskildt med hänsyn till de zoologiska arbetena hade det städse syntts önskvärdt att med expeditionen förbinda en person, som med vana vid arbeten på sjön förenade någon kännedom om de olika djurgrupperna och förmåga att sätta sig in i de zoologiska arbetsmetoderna. Och ett lyckligare val af assistent åt zoologen hade aldrig kunnat göras. Också blef det Åkerman, som, när Ohlin i april 1896 reste hem till Sverige, upptog hans arbeten och under den återstående delen af sommaren och hösten i betydande mån kompletterade de samlingar, som förut gjorts.

För öfrigt uppsöktes jag naturligtvis af människor af alla lefnadsställningar och alla nationer, som önskade vara med på färden till det sagolika guldlandet vid Magellans sund. Bland dessa behöfde jag emellertid endast utse fyra af gauchotyp, väl vana att umgås med hästar och lastdjur, och dessa engagerades för expeditionen för den jämförelsevis ringa aflöningen af 45 pesos (omkr. 55 kronor) i månaden.

Den 22 oktober ankommo Dusén och Ohlin, och nu kunde vi på allvar tänka på färden söder ut. Men nu syntes där inga lägenheter finnas för resan till Eldslandet. Regeringsångaren, som skulle gå dit, låg upplagd till reparation; det talades visserligen om andra rese-möjligheter, men endast på det obestämda argentinska sättet »mañana», och allt syntes

bli uppskjutet till en obestämd framtid, då jag plötsligt i en morgontidning erfor, att ett krigsfartyg, en »torpedjagare», skulle utsändas till de södra farvattnen och afgå redan två dagar senare. Vår generalkonsul satte sig genast i förbindelse med krigsministern, som meddelade, att det verkligen var så, att vi gärna kunde få åtfölja fartyget, som skulle aflämnas oss i Punta Arenas, men att i motsats mot all vanlig argentinsk sed dagen vore oåterkalleligt bestämd; affärden kunde ej, såsom vi önskat det, uppskjutas.

Under sådana förhållanden var det för mig otänkbart att komma med. För öfrigt hade det ju blifvit särdeles svårt att ej få landa i San Sebastian, där de mulåsnor befunno sig, som vi af staten fått låna. Men däremot lyckades vi hinna anordna allt så, att Dusén och Ohlin, ledsagade af Åkerman, kunde åtfölja »Patria», när detta fartyg den 30 oktober afseglade mot södern från La Platas hamn.

Det hade varit mitt hopp att snart få komma efter med gränskommissionens medlemmar, när dessa gingo ut till sitt arbete. Men gång på gång utsattes dag för deras afresa, utan att det blef något däraf, och efter tre veckor, sedan följeslagarne blifvit engagerade och alla förråd inköpta och iordningställda, befann jag mig ännu i Buenos Aires. Ändtligen den 20 november fingo vi underrättelse, att vi kunde börja ombordförandet af våra lifsmedel och reseeffekter, som, oafsedt allt som i förväg blifvit sändt till Punta Arenas, utgjorde nära 100 säckar och lådor. Nästa dag kl. 4 e. m. lyfte »Uruguay» ankar för att begynna sin resa, och långsamt ångade vi i den stilla sommarkvällen utför den väldiga gula vattenmassa, ännu uppe vid Buenos Aires 50 kilometer bred, som utgör mynningen af ett bland de största vattendrag på jorden, La Platafloden.

»Uruguay» är en liten kanonbåt på omkring 400 ton, högst obekvämlig för passagerare, och då den nu hade att föra så mycket folk, blef utrymmet i högsta grad trångt, och mycket fattades äfven af de enklaste bekvämligheter. Utom hela gränskommissionen med dess stora personal och utrustning samt vår expedition medföljde åtskilliga passagerare till Eldslandet, nämligen dels poliskommissarien i San Sebastian, don Gaspar Santa Coloma, och några polismän, som han för stationen värfvat, dels don Francisco, ombud för en stor Buenos Aires-firma, som inköpt land på Eldslandet och där ville grunda ett nybygge. Fartyget har i fredstid som sin

hufvuduppgift att göra vakttjänstgöring utefter Argentinas kust, och det fingo också vi på ett mindre angenämt sätt erfaras. Man hade fått höra talas om att där skulle ligga ett skepp för att idka oloflig säljakt, och ehuru det blifvit sagdt från början, att vi skulle gå direkt till Gallegos, fingo vi nu använda ett par dagar på fåfånga spaningar efter detsamma. Ej heller blef det något af med den direkta resan, hvilket emellertid hade den angenäma fördelen, att vi fingo se ett stycke äfven af det norra Patagonien. Den första plats, där vi inlöpte, var Puerto Madryn, hamnplatsen till en blomstrande åkerbrukskoloni af walesare vid Chubutfloden, dit en liten järnväg går, den sydligaste på jorden, så när som möjligen på Nya Zeeland. Vi befinna oss här i en af landets torraste trakter, där den årliga regnmängden knappt uppgår till 200 mm., och den märkvärdiga vegetationen bär också tydliga spår däraf. Klimatet är rent kontinentalt med mycket heta somrar, medan vinterkölden blir nästan lika sträng som nere vid Magellansundet.

Om Chubut är karakteristiskt för det norra Patagonien, så är naturen i den plats, som vi därefter besökte, Puerto Deseado, äkta centralpatagonisk. Vidt omkring utbreder sig den obegränsade slätten, betäckt af ytterst sparsam vegetation af låga krypande örter och gräs. Marken består af ett ofruktbart groft grus med små rundade rullstenar, polerade och nästan spegelglänsande genom vindens och solvärmens inverkan. Vi fingo också här pröfva på en af de äkta patagoniska sandstormarna: vinden var så våldsamt, att man knappt kunde gå emot den, men än värre var det att möta de massor af stoft och sand, ja, till och med af småsten, som den förde med sig. För ett ögonblick var hela luften fördunklad; den fina sanden inträngde i ögon, öron och kläder och piskade i ansiktet så hårdt, att det förorsakade verklig smärta. Blott en kort stund varade emellertid denna företeelse. Underbart är det dock, när man ute på slätten öfverraskas af en sådan storm; man *känner* den, *ser* den kanske också, men man *hör* intet här, där intet träd, ingen hög växt, intet hindrande föremål står i vägen för luften.

Deseado är en af de mest isolerade platser på hela den patagoniska kusten. Dess betydelse ligger däri, att mynningen af Deseadofloden bildar en god hamn och att det i floddalen finnes gräs för litet boskap, men eljest existerar på ofantliga

afstånd ej en enda människoboning. Redan spaniorerna anlade här en liten fästning, hvars ruiner ännu synas. Den nuvarande kolonien består af fem eller sex byggnader af järnplåt, det enda byggnadsmaterial, som användes i dessa skoglösa trakter. De äro lätt uppförda, äro jämförelsevis billiga, och hvad gör det sedan, att vinden tränger genom dem och spelar på dem i olika tonarter eller i olyckligt fall kanske rent af för dem med sig?

Jag gick i land för att bese den märkvärdiga »tower rock», en egendomlig monolit, en hög, upprättstående, upptill tvågrenad klippa, troligen den sista resten af en vulkanisk bergmassa. Utflykten höll emellertid på att taga en obehaglig vändning, i det hamnkaptenen sände två gendarmer med laddade gevär för att föra mig till vaktstationen och kvarhålla mig där, tills han hunnit återkomma från en utflykt, som han gjorde, allt under förevändning, att man ej ägde rätt att stiga i land ens från ett fartyg under argentinsk krigsflagga, förrän detsamma blifvit vederbörligen inklarerad och mottaget. Formellt hade han möjligen rätt, fast saken var något oväntad här nere i Patagonien och sedan under flera dagar utgjorde ett ämne för skämt ombord på fartyget. Efteråt blefvo vi de bästa vänner, han lät mig välja bland sina samlingar af naturmärkvärdigheter från trakten och ville ovillkorligen bli fotograferad, en önskan som jag gärna villfor.

Från Deseado gingo vi ändtligen vidare till Gallegos, den sydligaste hamnen vid kontinentens atlantiska kust och belägen vid mynningen af den jämförelsevis betydande Gallegosfloden. Här befinna vi oss redan i den tredje, sydligaste hufvuddelen af Patagonien, till hvilken också det norra Eldslandet ansluter sig och som utmärkes genom ett något mindre torrt klimat och därmed följande större kulturmöjlighet. Här skulle gränskommissionen stiga i land för att börja sitt arbete, och här måste vi därför dröja ett par dagar.

En ödsligare, tröstlösare och mindre inbjudande »stad» än Gallegos har jag aldrig sett. Det hela består af ett tjugotal byggnader, mestadels af järnplåt, några också af lera och torf. Den enda tvåvåningsbyggnaden är den, som bebos af guvernören öfver territoriet Santa Cruz, härskaren öfver ett område större än halfva Sverige, till hvilken utsträckning hans 2,000—3000 »undersåtar» dock ännu ej stå i något rimligt förhållande.

Flertalet byggnader innehålla mer eller mindre välförsedda handelsbodas, tillhandahållande de varor och särskildt de drycker, som kunna ha den mesta åtgången i ett dylikt land. För öfrigt är det rätt troligt, att platsen har en viss framtid såsom argentinsk gränsstad och hamn för ett område, som håller på att utvecklas till betydlig välmåga.

Jag använde en dag till en utflykt till några små utslocknade vulkankrattar, hittills vetenskapligt nästan okända, som voro belägna omkring 35 km. söder om Gallegos. Jag fick en häst till min disposition, ett fromt djur med den vanliga bekväma mjuka argentinska sadeln, och i sällskap med en af poliskommissarierna bar det i väg. Långsamt och i afsatser höjer sig landet, medan vårt mål, vulkankrattarna, hela tiden visar sig likt svarta jättelika utväxter, som skjuta upp ur den öde slätten. Flera stora »estancias» äro belägna i närheten, och vi passera några gånger hjordar af får men ännu oftare skaror af guanacos, det patagoniska lamadjuret, pampas' största och mest karakteristiska inbyggare.

Sent på aftonen återkommo vi från utflykten, och till omväxling från sjöresan beslöt jag att söka nattkvarter i det mest rekommenderade af stadens härbergen, hedradt med namnet hotellet, och nu vill jag sluta detta kapitel med en skildring af denna en af jordens sydligaste hotellplatser. Det var en låg, hvitlimmad lerbyggnad med två rum. I köket, som tillika är väntsal, spatsera kycklingarna omkring på marken, men man tillåter det gärna; också är det inte några vanliga bondtuppar utan unga strutsar, som hotellets ägarinna håller på att uppfostra. Och sofrummet? Ja, det är svårt att beskrifva. En förvirrad blandning af olika slags sängar, bland hvilka en åtminstone tydligen blifvit tillverkad för helt andra förhållanden. Midt i taket hänger en prydlig revolver, och i fönstret ligger en annan, en riktig muskedunder, och — motsatsernas land — bredvid sängen står en öppen ask, som utgör etablissementets penningskrin, där kassan för dagen förvaras. Bli man hungrig, så har man ej långt till mat: här och där under sängar och bord ligga ägg, bröd etc., och än mindre behöfver man törsta, ty i hörnet står en stor vintunna. Sängtäcket är en quillango, en af dessa vackra mantlar, förfärdigade af skinnen af helt unga guanacos. Och sist måste man tänka sig en god portion spansk smuts utbredd öfver det hela, och därmed är bilden, om än ofullständig, färdig.

Jag fick senare tillfälle till studier i dessa samma trakter, och en gång kom jag Gallegos på en dagsmarsch nära. Men jag kände ingen lust att förnya besöket, och utan saknad lämnade jag också nu platsen, glad i medvetandet att äntligen nalkas resans egentliga mål.

TREDJE KAPITLET.

Föregående upptäcktsresor i Magellansländerna.

Upphofvet till forskningarna vid Amerikas sydligaste delar. Magellan. Ladrillero. Sarmiento. Le Maire. Expeditionen under King, Fitz-Roy och Darwin. Romanche-expeditionen. Forskningsresor i Patagoniens och Eldslandets inre delar: Musters, Serrano, Popper och de allra senaste undersökningarna.

Och nu vilja vi göra ett litet uppehåll i skildringen af resan för att taga en hastig öfverblick öfver de viktigaste bland de expeditioner och resor, som först grundlagt och vidgat vår kännedom om Magellansländernas geografi.

I de stora världsupptäcktsfärdernas historia finnas få kapitel, som i intresse kunna mäta sig med detta. Stora förhoppningar knötos en gång vid upptäckten af det sund, som efter många förändringar och skiften dock sist af en beundrande eftervärld, som för en gång visat sig erkännasam, fått sin upptäckares, Magellans, namn. Det var först sedan en hel rad af de allra förnämsta sjöfararne under mer än ett århundrade af de stora upptäcktsresornas tid af egen erfarenhet fått lära känna dessa trakter, där också många blifvit kvar som martyrer för sin ifver, som man tyst måste erkänna, att tiden ännu ej var mogen att här erhålla en af världshandelns hufvudvägar. Men hvilat blef ej alltför lång. Vårt århundrade, ångans och den snabba utvecklingens tidevarf, ha återgifvit åt Magellanssundet en del af den betydelse, hvarpå man en gång hoppats, och som det numera, trots kanaler och trots järnvägar, aldrig skall förlora.

När Kristoffer Kolumbus för Isabella af Kastilien framlade planen till den betydelsefullaste sjöfärd, som någonsin utgått, då låg där för honom ett enda bestämdt mål: att öfver den, som han hoppades, öppna oceanen mot väster framtränga

till de sagolika Österlanden för att åt Spanien förvärfva företrädesrätten till deras rikedomar. Och när han den 12 oktober 1492 kastade ankar utanför den lilla ö, som blef den första bekanta delen af en ny värld, så trodde han ännu, att han befann sig vid »Cathays» (Kinas) eller »Zipangus» (Japans) kust. Väl blef han snart varse sitt misstag, men ända till sin död sökte han efter en genomfart, i hopp om att det återstående steget dock skulle vara obetydligt jämfördt med hvad man redan vunnit.

Åtskilliga år så väl som en hel följd af resor både vid Centralamerikas kust och mot nordn och södern blefvo nödiga, innan man började komma till insikt om det nyupptäckta landets ofantliga och oafbrutna utsträckning. En bland dessa resor är för vårt ämne synnerligen märklig, nämligen den, som företogs år 1502 af Amerigo Vespucci (hans »tredja resa»). Denne man har kommit att beröfva Kolumbus en god del af den ära, som tillkommer honom för hans storartade upptäckt; med stöd af berättelsen om sagda resa hafva flera forskare också velat gifva honom äran att före Magellan ha upptäckt länderna vid Amerikas sydspets. Några hafva velat se i det land, som han uppger sig hafva upptäckt i april 1502 »på 52° s. br.», och som var »på alla sätt brant och vildt, utan hamnar och utan spår af människor, om det ens är tänkbart att sådana kunna uthärda att lefva i den bittra köld; som här rådde», antingen Falklandsöarna eller Sydgeorgien. Om hans skildring är riktig, synes mig beskrifningen stämma minst lika väl med Staaten-Island vid Eldslandet, men det finnes åtskilliga skäl att tro, att det hela beror blott på något misstag i uppgifterna.

År 1516 följde genom Juan de Solis upptäckten af den breda vik, som bildar La Plataflodens mynning. Äfven denna färd hade utrustats med hänsyn till förhoppningen att finna en väg till guld- och kryddländerna i öster. Solis själf fann sin död i det nuvarande Uruguay, men hans verk fortsattes, och nu med bättre lycka, af den berömde Ferdinand Magellan.

Magellan var född portugis (det portugisiska namnet är Magalhães, det spanska Magallanes) och hade i sitt lands tjänst gjort resor till Ostindien. Då han emellertid ansåg sig hafva blifvit illa behandlad, flyttade han öfver till Spanien och framlade för kejsar Karl V sin nya plan att nå de länder han redan förut besökt genom att segla mot väster och söka på-

träffa en genomfart i eller söder om den vik Solis upptäckt. Efter långa förhandlingar, under hvilka saken motarbetades ej blott af Magellans landsmän portugiserna, som fruktade, att

FERDINAND MAGELLAN!

de möjliga resultaten skulle skada deras handel, utan ock af många inflytelserika spaniorer, som tviflade på företagets ut-

förbarhet, afgjordes den ändtligen så, att Magellan den 20 september 1519 kunde afsegla från Spanien med 5 små fartyg och 268 man.

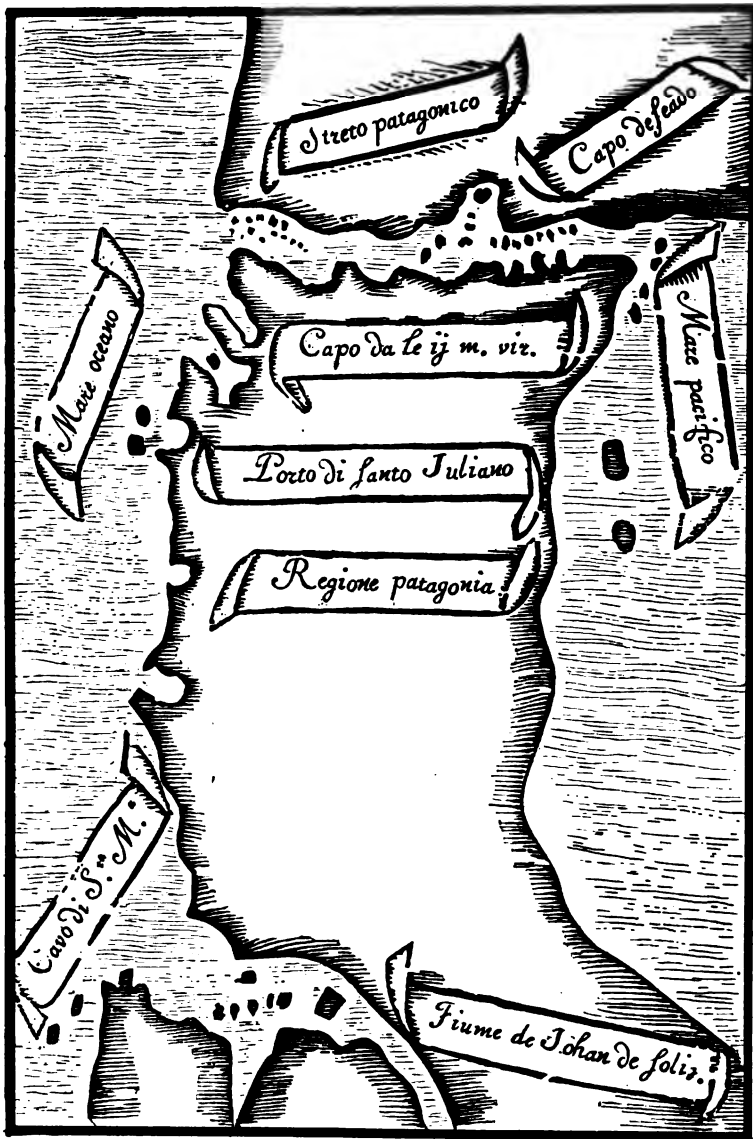
De yttre dragen af Magellans resa, de stora svårigheter, med hvilka han hade att kämpa genom sina underbefälhafvares och manskapets olydnad, äro för väl kända att här behöfva skildras. De första dagarna af år 1520 ägnades till undersökningen af La Plataviken, och därefter fortsattes färden utefter Patagoniens kust, som man noga följde i alla dess inskränningar; till sin stora glädje märkte de, att den alltmera drog sig tillbaka mot väster. Efter att ha undersökt och namngifvit flera vikar sökte man i maj ändtligen i Bahia San Julian under 49° s. br. vinterkvarter för de tre närmaste månaderna. I denna hamn kom man för första gången i beröring med dessa traktens urinvånare, åt hvilka Magellan med hänsyn till deras stora fötter gaf namnet »Patagones», efter hvilket ord Patagonien fick sitt namn. Då skildringen af detta möte nått en utomordentlig ryktbarhet och i nära tre århundraden vändt upp och ned på vår uppfattning af denna människoras, så torde det ej vara ur vägen att anföra följande lilla utdrag ur densamma, skildrande en af indianerna: »Hans kroppslängd och gestalt voro sådana, att man närmast får kalla honom en jätte, i det de längsta spaniorerna blott räckte upp till hans armbågar. Kroppen var förfärligt målad, på hvar kind ett hjorthufvud och kring ögonen stora cirklar. Som beklädnad bar han en illa hopsydd djurfäll, men af ett djur lika sällsamt som han själf, som nu bar skinnet, hvarken mulåsna eller häst eller kamel, utan något af hvardera, af den förstnämnda öronen, af den andra svansen och af den tredje kroppsgestalten. Hans vapen voro en stark båge, hvars sträng bestod af tarmen af nyss omtalade odjur, och pilar, hvilkas spetsar voro besatta med skarpa stenar. Amiralen lät honom äta och dricka, och han syntes mycket belåten, sedan han i ett enda mål ätit en hel korg af skeppsskorpor. Köttet han fick förtärde han rått. Amiralen, som ville medföra honom som fånge, lät lägga järnbojor om hans fötter, hvilka han syntes betrakta som en rolig leksak, fröjdande sig åt dess klingande ljud, ända tills han fann, att han var invecklad i dem, då han började vråla som en ox.» Man läser vidare, huru enaf dessa indianer kämpade till det yttersta mot nio man, som ville öfvermanna honom, och ehuru de lyckades få honom under sig och binda

hans händer, gjorde han sig dock lös, trotsande alla deras ansträngningar. Den märkliga uppgiften om en folkstam af jättar, nästan dubbelt så långa som vanliga människor, spridde sig snart öfver jorden, och då den bekräftades af flera följande expeditioner, hvilkas medlemmar voro lika rika på fantasi som sina föregångare, så troddes den ännu i slutet af 1700-talet på många håll till och med i den vetenskapliga världen. Först vårt århundrade har det varit förbehållet att återföra patagomierna till deras rätta proportioner såsom kanske i medeltal den längsta af jordens folkstammar, ehuru ingalunda öfverträffande en storväxt man af vår stam. Men därom mera sedan.

I augusti 1520 fortsattes färden. Först använde man emellertid en mycket lång tid till utforskningen af den stora bukt, där Santa Cruz-floden rinner ut, och först den 21 oktober hade man kommit så långt, att man »på 52° s. br. varseblef en öppning, liknande en vik, begränsad i norr af en långt utskjutande sandudde och dessförinnan af ett kap, som blef kalladt Cabo de las Virgenes». Denna syn gjorde på alla ett starkt intryck*, och skepp utsändes af amiralen i flera riktningar för att undersöka omgifningarna. De kommo tillbaka med goda underrättelser, och ehuru flera af skeppsbefälhafvarne tyckte, att man nu kommit långt nog och borde återvända till Spanien, så gick färden dock vidare. Här följer en skildring af sundet, huru »vägen gick fram mellan länder, de skönaste i världen, och mestadels mellan kala, snötäckta bergskedjor utom vid sundets västra mynning, där det fanns mycken skog och däribland äfven välluktande trädslag». Men »landet i söder var mycket vildt och kallt, och emedan vi om natten sågo många eldar, kallade vi det Tierra del Fuego» (Eldlandet).

Sådan var Magellanssundets upptäckt, på så sätt fick Eldlandet sitt namn, till härledningen enkelt nog, ehuru det väl oftare bragt människorna att tro på ett tropiskt varmt klimat än att elden där mer än vanligt är af nöden såsom skydd mot kylan. Att gå in på närmare detaljer om upptäcktsfärden genom sundet förbjuder oss utrymmet; den 27 november, efter en färd af blott 20 dagar, passerade Magellan med de tre skepp, som ännu återstodo honom, en udde, som han gaf namnet Cabo Deseado (»den efterlängtade»; nu Kap Pillar) och hade framför sig den omätliga ocean, åt hvilken han själf gaf namnet »el Pacifico», den stilla. Längre än till dess andra strand

* »Debia haber algun misterio» i Herreras beskrifning af färden.

DEN FÖRSTA KARTA ÖFVER MAGELLANSSUNDET* (ENL. PIGAFETTA).

Ur A. E. Nordenskiölds »Periplus».

* Observera, att söder på kartan är riktadt uppåt.

skulle han ej komma; där dödades han i en strid med infödingarne å Filipplinerna. Blott ett af hans fartyg och aderton man kommo åter till Spanien i september 1522. För första gången hade ett skepp kringseglat jorden, »och sedan Gud skapade den första människan var detta den största nyhet man sett på jorden». Den återkommande befälhafvaren Elcano (del Cano) skördade äran af företaget. Karl V satte i hans vapen en jordglob med inskriptionen »Primus me circumdedisti», antagligen det mest storartade vapen, som någon människa burit.

Lika envist som man till en början betraktat Amerika som en samling öar, bildande ett slags yttre skärgård till Asien, lika envist behärskades man i fråga om Magellansundet af den villfarelsen, att detta skilde två stora kontinenter och bildade den enda infartsvägen till Stilla oceanen.

De följande upptäcktsfärderna utgingo alla under denna förutsättning och alla i förhoppning att på den nya, som man hoppades, bekväma vägen hemföra Österlandets skatter. Genast efter det Magellansexpeditionen återkommit, utrustades en flotta af 7 skepp under befäl af Loaysa och den förutnämnde Elcano. De kommo riktigt till sundet och hafva gifvit en ganska fullständig beskrifning af detta, och äfven i andra hänseenden har denna resa varit af stort geografiskt intresse. I öfrigt var den så olycklig som möjligt, och blott några få af besättningen återkommo från Moluckerna till hemmet på portugisiska fartyg. Flera af de följande färderna hade emellertid än mindre framgång och uppnådde ej ens sundets mynning. Bland dem, som aldrig lyckades passera detsamma, var en under ledning af Alcazaba intressant, emedan den kom att förenas med den första upptäcktsfärden inåt land, djupt in i Patagonien. Man utgick från Puerto Leones, en hamn belägen på omkring 44° s. br. och passerade en stor flod, otvifvelaktigt Rio Chubut (ej Rio Negro, såsom några antagit). Efter en lång marsch kommo de till en hög bergskedja, sannolikt själfva Cordillererna. Indianerna, som voro deras vägvisare, förklarade, att nu skulle de snart komma till ett land, där det fanns rikligt af guld, och anföraren för tåget sökte på det ifrigaste öfvertala manskapet att gå vidare för att uppnå Stilla hafvets kust. Det synes dock mycket tvifvelaktigt, om detta under föreliggande förhållanden skulle varit möjligt. Försöket blef icke heller gjordt, ty manskapet var missnöjdt och trött på den långa marschen,

gjorde uppror, återvände till fartygen, som de bemäktigade sig, och gingo sedan tillbaka till Spanien, dit emellertid få af dem lyckades komma fram.

Dessa misslyckade försök gjorde emellertid, att man i Spanien förlorade intresset för den nya sjövägen; snart hade man till och med nästan glömt Magellanssundets existens, och det dröjde nära 40 år, innan åter en expedition gjordes från Spanien till dessa trakter. I stället gjordes under denna tid flera i geografiskt hänseende särdeles intressanta fastän ty värr mycket litet bekanta försök att väster ifrån, från Chile, uppnå sundet och därmed en förbindelse med ostkusten och med Europa. Den första af dessa färder under Francisco Ulloa år 1553 undersökte en god del af den västpatagoniska kusten, däribland för första gången Chiloe och Chonosöarna, och inträngde söder om 50:e breddgraden djupt in en vik, som antagligen var Magellanssundet, men återvände därifrån utan att passera sundet till Chile.

Lyckligare till resultat fastän olyckligare för honom själf och öfriga deltagare blef nästa expedition under Juan Ladrillero åren 1557—59. Allt ifrån sin afresa från Valdivias hamn lämnar denne en utförlig beskrifning på de kanaler, öar, hamnar o. s. v., som han iakttog, en beskrifning, som icke förrän i vårt århundrade blifvit öfverträffad och i många punkter ännu icke kan kontrolleras, endast därför att några nyare och bättre undersökningar ej blifvit utförda. Ladrillero är den egentlige upptäckaren af de västpatagoniska s. k. kanalerna, af hvilka han beskrifvit ett stort antal. Om möjligt ännu intressantare voro hans undersökningar af de inre fjordarna, Eyre Sound, då som nu fylldt af simmande isberg, och »Ultima Esperanza», som han till en början tog för att vara Magellans sund. Sistnämnda vik undersökte han — 270 år före Beagleexpeditionen — i alla dess gömslen, upptäckte dess märkvärdiga smala inlopp och var den förste, som iakttog, att Cordillerernas bergskedja redan här, 250 km. norr om Kap Froward, fullständigt afbrytes af vatten. Hade denna iakttagelse ej längesedan varit glömd och förbisedd, när gränsfördraget mellan Chile och Argentina år 1881 skrefs, så skulle mycket obehag under de sista åren kunnat undvikas. Till slut påträffades också den västra ingången till sundet, som han genomför till hela dess längd, därmed vederläggande en vidt utbredd åsikt, att strömmen skulle vara för stark för ett fartyg, som sökte passera det från väster till öster. Lastad med iakttagel-

ser återvände han till Chile men möttes på vägen af stora svårigheter, så att vid framkomsten, utom honom själf, blott två af manskapet lefde, och äfven dessa synas hafva varit så försvagade af ansträngningar och umbäranden, att de inom kort afledo.

Ännu mera framgång hade Ladrillersos ryktbare efterföljare Sarmiento de Gamboa, som likaledes utgick från Chile och efter en resa, hvars skildring af kanalerna och sunden söder om 50:e breddgraden ända till den engelska Beagle-expeditionens tid bildade den fastaste grundvalen för vår kännedom om dessa trakter, på hösten år 1580 ankom till Spanien. Så stora voro hans förhoppningar om Magellansländernas framtid, att han kunde öfvertala konung Filip II att ställa medel till hans förfogande för att grunda en koloni där nere. Med en lysande flotta på 23 fartyg drog han åstad och lyckades trots stora svårigheter att komma fram samt anlade i december 1583 något söder om det nuvarande Punta Arenas en koloni, där 400 män och kvinnor med nödiga vapen och förråd kvarlämnades och hvilken erhöll namnet »Ciudad del Rei Felipe». För att åt denna skaffa ytterligare understöd afgick han med det enda fartyg han ännu hade till sitt förfogande till Brasilien men möttes här af en serie olyckor, blef tillfångatagen af engelsmännen och kom först sex år senare till Spanien. Under tiden hade de stackars kvarlämnade kolonisterna utstått oerhörda lidanden. Många dogo af hunger och köld; bland de öfriga försökte en del att rädda sig öfver land, men om dessas öde har man aldrig erfarit något, utan det synes visst, att de omkommit i Patagoniens öknar. Af de kvarlämnade kommo blott två eller tre å engelska skepp åter till fosterlandet.

Så slutades det första försöket att kolonisera Magellansländerna; det skulle dröja länge, innan åter ett liknande gjordes. Men resorna dit voro fördenskull ej slut, ehuru från denna tid spaniorerna gjort föga för vår kännedom om dessa trakter. Redan före Sarmiento hade Magellanssundet passerats af en ryktbar engelsk expedition. Det var Francis Drake, som på denna väg drog ut i hopp att kunna tillfoga spaniorernas handel i Söderhafvet ett afgörande slag. Efter att hafva passerat sundet på blott 17 dagar, en tid som äfven i våra dagar för en seglare är exempellöst kort, kom han ut på Stilla oceanen och återkom slutligen lastad med ett omätligt byte — blott ett

af de otaliga fartyg han utplundrade medförde en laddning beräknad till 220,000 pund sterl. — och äfven med stor geografisk ära till hemlandet från den ryktbaraste och lyckligaste af alla fribytarexpeditioner, som någonsin utgått. Att han fick många efterföljare är lätt förklarligt, och flera af dessa ha lämnat intressanta meddelanden om Amerikas sydländer.

Bland Drakes egna geografiska upptäckter där ligger största vikten vid några iakttagelser från ett af hans fartyg, som af stormen drefs söder ut från sundets västra mynning, och hvilka tyckas antyda, att man redan då varseblifvit kontinentens slut och det öppna Ishafvet söder därom. Liknande meddelanden hade redan förut gjorts, men trots detta fortfor man ännu att tänka sig Eldslandet såsom en del af en större antarktisk kontinent. Det var holländarne förbehållet att göra slut på denna villfarelse och att å kartorna gifva åt arkipelagen dess rätta form och dimensioner. Redan deras första expedition är 1599 blef därigenom af utomordentlig geografisk betydelse, att ett af skeppen under befäl af Dirk Gherritz af stormen drefs ned ända till 64° s. br., utan jämförelse den sydligaste som dittills någon människa uppnått, och här påträffade »en vild, snöbetäckt kust, liknande det nordliga Norge». Det synes ha varit det nuvarande Syd-Shetland, den först upptäckta delen af de *antarktiska länderna*.

För kännedomen om Eldslandet var emellertid bland de holländska färderna ojämförligt viktigast den stora expedition, som år 1615 utgick från den lilla staden Hoorn, under befäl af Le Maire och Schouten. Det synes, som hade det varit dess bestämda mål att finna en genomfart till Stilla oceanen söder om Magellanssundet, och detta lyckades också. Den 25 januari 1615 kringseglade de Eldslandets östligaste udde genom det sund, som sedan efter den ene af ledarne fått namnet Le Maire's. Landet i öster, som från denna tid fick spela rollen af en »antarktisk kontinent», kallade de till erinran om de holländska generalstaterna »Staaten-Land», ett namn som i växlande öfversättningar ännu är gällande. Följande på afstånd den klippiga kusten upptäckte de snart därefter en framskjutande udde, ett isolerad, brant, snöbetäckt berg, som de fullt riktigt uppfattade som Amerikas sydligaste spets och efter den plats, där skeppens redare voro bosatta, gäfvo namnet Kap Hoorn. Högst belättna med upptäckten af en ny så mycket bekvämare infartsväg till Stilla oceanen fortsatte de färden till Sundaöarna, där de

dock råkade i delo med det för uteslutande skeppsfart genom Magellans sund privilegierade holländska ostindiska kompaniet. Under förevändning af att man betviflade sanningsenligheten af deras berättelse, blefvo de alla fängslade och återförda till Holland för att där försvara sig mot de gjorda anklagelserna.

Den märkliga upptäckten gaf genast anledning till en spansk expedition, ledd af båda bröderna de Nodal. Deras resa blef sällsynt lycklig. Efter den korta tiden af 9 månader voro de åter i Spanien efter att för första gången hafva kringseglat Eldslandet och i öfrigt förvärfvat sig stor förtjänst om geografin, genom den första närmare undersökningen af Eldslandets ostkust samt äfven genom upptäckandet af det allra sydligaste land, som ännu kan räknas till Amerika, de små öar som efter expeditionens »kosmograf» ännu låna namnet Diego Ramirez.

Numera återstod för fastställandet af Eldslandsgruppens yttre kustlinier blott en viktig fråga, den om »Staaten-Lands» utsträckning. Att detta utgjorde blott en jämförelsevis obetydlig ö bevisade Brouwer 1643, men att verkligen intet annat större land någonstädes i närheten var beläget, fick man först småningom och särskildt genom Dampiers resor klart för sig.

Af öfriga expeditioner under 17:e och 18:e århundradena, som i afsevärd grad vidgat vår kännedom om dessa kuster, vilja vi här blott nämna L'Hermite, Narborough, Cordoba och Marchand, äfvensom världsomseglarne Byron, Cook och Bougainville.

Väl hade man länge anat, att Eldslandet består af en hel arkipelag af öar, och flera sönderdelande kanaler äro äfven å äldre kartor inritade, men ingen af dem hade dock blifvit närmare undersökt förrän under den stora engelska expeditionen med »Adventure» och »Beagle» 1826—36, den viktigaste bland alla som verkat i dessa trakter och den första som ger oss några upplysningar om områdets inre delar. Expeditionens förste ledare var King, som sedan efterträddes af Fitz-Roy. Af densamma utforskades samtliga kuster, kanaler och öar vid Amerikas sydspets långt upp i Västpatagonien, där den bekväma, inre farleden genom Smyth's Channel första gången närmare beskrefs. Inom den eldsländska ögruppen var upptäckten af den s. k. Beagle-kanalen den intressantaste, som gjordes; ett så långt, smalt och rakt sund existerar väl knappast annorstädes på jorden. Märklig var också den egendomligt formade, långsträckta dubbelvik, som fick namnen Otway och Skyring Water.

Men sin största betydelse fick expeditionen genom det noggranna fastställandet af kusternas geografiska läge och genom den omsorgsfulla beskrifningen. af farvattnen och kusterna, inom en stor del af området den bästa man hittills äger.

Det intryck, som dessa nejder gånge åt expeditionens ledare, var emellertid icke vidare gynnsamt. Vi behöfva blott citera ett enda yttrande af King, där han beskriver Sarmientos misslyckade koloniseringsförsök. »Detta var», säger han, »det första och kanske det sista försöket att kolonisera ett land, i alla afseenden afskräckande för mänskliga varelser, en trakt, där marken är sumpig, kall och oduglig för åkerbruk och hvars klimat är allt igenom bedröfligt.» Huru litet kunde han ana, att redan 15 år senare försöket skulle upprepas, och då med så lysande framgång.

Af lika stor betydelse som det hydrografiska arbetet blef äfven det vetenskapliga, och detta hufvudsakligen genom en ung naturforskare, som deltog i en af de senare färderna. Det var Charles Darwin, och ehuru vi här ej kunna gå in på hans vetenskapliga studier, så må det dock nämnas, att det var här han först leddes in på de undersökningar öfver arternas uppkomst och förändringar, som sedan skulle göra hans namn berömdt framför alla andra forskares. Hans skildring af resan finnes utgifven äfven på svenska, och det enda utdrag, som här må anföras ur densamma, är en liten del af hans skildring af infödingarne på de sydligaste öarna.

»När vi en dag foro i land vid Wollaston-ön, rodde vi upp till en kanot med sex eldsländare. Dessa voro de ömkligaste varelser jag någonsin sett. På ostkusten hafva infödingarne guanacomantlar och på den västra sådana af sälskinn, medan här i midtlandet karlarne vanligen hafva ett utterskinn eller ett litet skynke, så stort som en näsduk, hvilket nätt och jämt räcker till att täcka ryggen ned till länderna. Det är fastsnörddt öfver bröstet med remmar och flyttas från den ena sidan till den andra, allt eftersom vinden blåser. Men dessa eldsländare i båten voro alldeles nakna, och äfven en fullvuxen kvinna var det helt och hållet. Det regnade häftigt, och regnvattnet jämte sjöstänket rann utför deras kroppar. I en annan hamn kom en dag en kvinna, som gaf sitt nyfödda barn di, ut till sidan af fartyget och stannade där af nyfikenhet, medan snön föll och töade på hennes nakna barm och på det nakna dibarnets skinn! Dessa arma stackare hade dvärg-

lik växt, deras vederstyggliga ansikten voro besmorda med hvit färg, huden smutsig och flottig, håret hoptofvadt, rösten missljudande och deras åtbörder våldsamma. Då man ser sådana människor, kan man knappast få sig själf att tro, att de äro ens medmänniskor och invånare på samma jord.» Och senare säger han: »Jag tror, att människan står på en lägre utvecklingsgrad i denna yttersta del af Sydamerika än annorstädes på jordklotet.» Darwin är också den, som om eldsländerne meddelat, att de, ansatta af hunger, skulle döda de gamla kvinnorna, och att de, på frågan, hvarför de ej hellre åto upp hundarna, svarat: »Hundarna fånga uttrar, men det göra kvinnorna ej.» Ehuru saken kan ha förefallit vid något enstaka fall af svår hungersnöd, så måste den dock alldeles säkert äfven då varit ytterst sällsynt, och äfven i öfrigt är Darwins skildring af eldsländerne präglad af öfverdrifter, som man hos denne forskare annars sällan finner.

Så fullständigt var Beagle-expeditionens arbete, att under 50 år intet finnes utfördt, som är värdt att nämnas vid sidan af den. På de senaste åren har dock ställningen förändrats, och när man nu finner encyklopediska och geografiska verk från nyaste tid, i hvilka uppgifterna om Eldslandets natur, att nu ej tala om dess kulturella utveckling, äro hämtade utslutande ur Fitz-Roys och Darwins verk, så visar detta en stor okunnighet om landets förhållanden.

Den viktigaste grunden till våra nu så oerhördt vidgade kunskaper är tvenne verk, som tyst och omärkligt men oemotståndligt, på ett halft sekel förvandlat jordens vildaste af människor bebodda trakt till ett kulturland. Det ena var chilenska kolonien vid Port Famine, grundad 1843 och sedan flyttad till Punta Arenas, det andra den engelska missionsstationen vid Beagle-kanalen. Båda skola senare blifva utförligt skildrade i hvar sitt särskilda kapitel.

Mer eller mindre stödda på dessa stationer ha under de sista 15 åren en rad af dels expeditioner, dels enskilda forskare arbetat i dessa trakter. Den viktigaste bland dessa var den stora franska expedition, som ombord å skeppet »Romanche» år 1882 afgick hit för att under ett år anställa meteorologiska iakttagelser, samtidigt som öfriga kulturländer också utsände liknande expeditioner, mestadels till de arktiska länderna. Den långa tiden användes väl, också till geografiska, hydrografiska och naturvetenskapliga studier i arkipelagen sö-

der om Beagle-kanalen, så att denna del jämte Magellans sund är nästan den bäst kända af hela det sydligaste Amerika. Resultatet af expeditionens arbete föreligger i nio stora kvartvolymer, af hvilka åtminstone två band, det meteorologiska och den antropologiska beskrifningen af yaghan-indianerna äro klassiska för alla tider.

En annan expedition hade kort förut besökt samma nejder. Den utgick från Argentina under ledning af den italienske löjnanten Bove, bekant i Sverige såsom deltagare i Vega-färden, och var afsedd att utgöra föregångaren till en stor antarktisk expedition, som dock aldrig kom till stånd. Ehuru större delen af de gjorda samlingarna gingo förlorade, när expeditionens fartyg led skeppsbrott i Beagle-kanalen, medfördes dock åtskilliga intressanta vetenskapliga iakttagelser, särskildt från Staaten-ön.

Dessa voro de sista sjöexpeditioner, som besökt den eldsländska arkipelagen. Dess vidare utforskning, som ännu länge torde behöfva fortsättas beträffande de västliga öarna, har anförtrotts åt Chiles flotta, och man får hoppas, att denna med kraft måtte fortsätta saken.

Nu vilja vi till sist nämna några ord om undersökningen af Patagoniens och Eldslandets inre delar. Patagoniens inre befors redan på 1600-talet i flera riktningar af jesuitermissionärer, hvilka nedlagt sina iakttagelser i flera kartor. En af dessa, från omkring 1650, är intressant på grund af en uppgift från Eldslandet. Nere vid dess sydspets synes teckningen af en man med lång, släpande svans och bredvid inskriften »caudati homines hic» — här finnas människor med svans! Vi se att Darwin hade sina föregångare i uppfattningen af eldsländarne.

Ännu viktigare voro de resor, som af missionärerna, bland hvilka Falkner är den berömdaste, utfördes på 1700-talet. Af öfriga expeditioner i samma århundrade äro de, som leddes af Viedma och sedan af Villarino (1782), viktiga.

Den första utförliga skildringen af Patagoniens natur och invånare förskrifver sig dock från ett långt senare datum. År 1869 gjorde den engelske kaptenen Musters det då ännu mycket vågade försöket att slå sig tillsammans med en patagonisk indianstam, i hvars sällskap han under loppet af tio månader genomred hela landet från Santa Cruz till Rio Negro. I en ytterst liffull berättelse skildrar han sin färd och sina föl-

jeslagare, deras utseende och lefnadssätt. Oftast förefalla de oss högst sympatiska dessa indianer, hvilka dock förut och efteråt haft så mycket att lida af de hvita »cristianos», som af grymhet och vinningslystnad tillfogat dem ondt och snart skola hafva tillintetgjort deras hela stam. Författaren berömmar deras vänlighet, godlynthet, ärlighet och pålitlighet; han omtalar den stora kärlek, som råder emellan föräldrar och barn och mellan makar inbördes och som ofta yttrar sig däri, att de vid en aflidens graf offra hela sin egendom. Han skildrar dem i deras fria lif ute på stäppen, i deras fester och ceremonier så väl som i deras dagliga familjelif, när de efter sluttadt arbete fördrifva tiden med samspråk i tälten. Ty värr finnas äfven mörka sidor i deras lif, och värst af allt är deras svaghet för alla starka drycker och deras häftighet och stridsbegär, särskildt vid de tillfällen då den nämnda längtan blifvit tillfredsställd.

Patagoniens senare historia tillhör nutiden, och vi måste här förbigå densamma, ehuru en skildring af upptäcktsfärderna på 1870-talet till de stora sjöarna vid Cordillererna samt af det blodiga, för en civiliserad stat ingalunda hedrande utrottningskrig, som af argentinarna år 1883 fördes mot de patagoniska indianerna, för visso skulle äga sitt stora intresse.

Under det att sålunda, som vi sett, Patagonien redan på 1700-talet genomströfvades i flera riktningar, voro förhållandena i Eldslandet, äfven i dess norra, jämförelsevis lätt tillgängliga del, helt annorlunda. Ännu för 20 år sedan hade, så vidt jag vet, ingen människa där inträngt så långt som utom synhåll från kusten. Banbrytaren för utforskningen af detta område blef den chilenske marinofficeren Ramon Serrano, som år 1879 gjorde en expedition från Gente Grande till Bahia Inútil och San Sebastian samt tillbaka. Hans skildring af denna sin färd är i själfva verket den bästa vi hittills äga öfver den norra delen af det chilenska Eldslandet. Efter densamma började landet besökas af guldgräfvare, och från år 1884 datera vi den första fasta kolonien, estancian vid Gente Grande.

De första expeditionerna från Argentina utgingo år 1886. En af dem under ledning af Lista följde den östra kusten utan att medföra något resultat af större intresse. Så mycket mera viktig blef en annan, som samtidigt företogs under anförande af ingenjören Julio Popper. Genom de undersökningar, densamma utförde angående Eldslandets guldförekomster, blef den åt-

minstone från den argentiska sidan upphofvet till landets moderna, hastiga utveckling. Popper, som var född rumänier, synes hafva varit en högst märkvärdig personlighet, en sådan af typen Hernando Cortez, Pizarro eller lord Clive, som i forna århundraden och med större verkningsfält varit säker att bli en världshistorisk ryktbarhet, just rätte mannen såsom banbrytare på en af jordens utkanter. I centrum af guldområdet byggde han sin borg, försvarad likt en liten fästning och af

INGENIÖR JULIO POPPER.

honom benämnd el Páramo, »den yttersta ödemarken». Härifrån styrde han med järnhand sitt område likt en konung, betalade med sitt eget mynt — afvägda och stämplade stycken af Eldslandets guld — och utgaf sina egna frimärken. Ännu berättas det om det furstliga lefnadssätt, som fördes, huru vid hans eget bord champagnen aldrig saknades, och huru äfven hans arbetare lefde i lukulliskt öfverflöd — när omständigheterna tilläto det. Popper själf skildrar andra tider, särskildt i några mot de officiella myndigheterna riktade skrifter. I dessa får man en aning om hvilka svårigheter denna kolonisation hade att utstå på en tid, då ännu ingen regelbunden förbin-

delse med den yttre världen fanns, och man nästan befann sig i krigstillstånd med den enda ort, hvarmed en sådan då skulle kunnat underhållas, Punta Arenas. Vid underrättelsen om guldfynden hade där uppstått en formlig feber: alla öfvergåfvo arbetet och skyndade öfver till Eldslandet, där de snart trängde in äfven på argentinskt område och ej försmådde att med vapen i hand sätta sig i besittning af maskiner, hästar och terränger tillhöriga det Popperska bolaget. Trots underlägsenhet i antal underlät detta ej att försvara sig, fastän på aflägsnare platser förlusterna i egendom ofta voro mycket stora, och stundom måste man i Páramo utstå formliga belägringar. Blott en enda af de skildrade scenerna må här anföras. »Det var vid Arroyo Beta, banditernas hufvudkvarter. I januari 1889 låg där ett nytt läger af stråtröfvere, denna gång skyddadt genom bäcken och befäst med bröstvärn framför tälten. Tätt bredvid betade där en hjord af hästar, medan 22 man beredde sig att vaska guldsanden vid stranden. Plötsligt ser man 8 soldater uppe på sluttningen, tre bland dem till fots. Banditerna skyndade till bröstvärnet och öppnade eld, men soldaterna besvarade den föga; de stå, som lekte de med projektilerna. Snart är hela lägret inhöljdt i krutröken, och de skrämde hästarna aflägsna sig ett litet stycke åt sidan. Plötsligt stiga de tre soldaterna till häst, och en af dem beger sig i galopp nedför sluttningen och öfver dalen. Hästen fastnar i gyttjan och faller, kulorna hvina honom om öronen, och medan soldaterna uppe på sluttningen försvinna, rusa rövvarne fram under skrän: 'Vi ha honom — det är Popper själf!' Men ryttaren reser sig och är strax åter till häst, och några ögonblick senare är han framme vid hästhjorden, som han drifver framför sig ned mot stranden, där han snart förenar sig med soldathopen, hvilka alla samlade bege sig åter till Páramo. — Tur att inkräkterne, som nu, beröfvade sina hästar, voro tvungna att bege sig åter till sitt eget land, ej kunde närmare betrakta flertalet af våra soldater. Då skulle de snart ha märkt, att de saknade ben, att armarna bestodo af trästakar och att hvad som såg ut som hufvud blott var hopvikna och öfvermålade dukar. Det var uppstoppade halmfigurer, Páramos soldatdockor, etablissementets sista tillflykt.»

Mycket guld vanns på denna tid, men det är lätt förklarligt, att det under dylika förhållanden ej räckte till att betala omkostnaderna. Ännu fortsattes verksamheten i Páramo men i mindre skala. Popper själf är numera död. Just som han stod

i begrepp att inskeppa sig för en expedition till de antarktiska Syd-Shetlandsöarna, fann man honom en morgon död i sin säng i Buenos Aires. Det sades, att han blifvit förgiftad af någon af sina fiender, men saken har aldrig blifvit utredd.

Popper är den, som utdelat flertalet af de nu gällande namnen på den osteldsländska kusten. Öns centralare inre delar kände man föga till, innan den argentinsk-chilenska gränskommissionen började sin verksamhet (1893—95). Från den härstamma de första geografiska ortbestämningarna i dessa trakter, och i sammanhang med den utfördes den sjöfärd till Amiralitetsundet, under hvilken Montes och O'Connor första gången varseblefvo den stora Fagnanosjön, hvars stränder och omgifningar af kommissionen utforskades under en längre båtfärd på densamma.

Att lämna några utdrag från de för öfrigt mestadels mycket ofullständiga berättelser, som finnas från dessa olika expeditioner, är väl alldeles öfverflödigt, då vi ha tillfälle att i mycket utförligare form skildra detsamma i redogörelsen för vår egen färd. Än mindre är det här platsen att beskrifva de forskningar, som under allra sista tiden, samtidigt med vår resa eller de 2—3 föregående åren, utförts af vetenskapsmän från skilda länder, från Chile och Argentina, från Nordamerika och från Tyskland och Frankrike. Några af dem ha direkt föranledts af vår resa, och det lider intet tvifvel, att trots allt detta arbete Eldlandet ännu för en lång tid skall ådraga sig den vetenskapliga världens uppmärksamhet.

FJÄRDE KAPILET.

I det norra Eldslandet.

De första intrycken från Eldslandet. Páramo. Öfverfärden till Porvenir. Sammanträffande med Ohlin och Dusén. Julen 1895. På jakt efter indianskelett. Återkomst till Páramo.

Det var den 5 december 1895, den för vår expedition betydelsefulla dag, då »Uruguay» för sista gången lyfte ankar för att föra oss fram till vår resas mål. Sakta ångade vi utför den breda vik, som bildar Gallegosflodens mynning, drifna af den fallande floden och letande oss väg mellan de talrika grund och bankar, som göra den eljest så viktiga hamnen oanvändbar för större fartyg. För att undvika dem fingo vi till en början styra ett godt stycke ut till sjös, tills landet blott syntes som en blånande strimma, från hvilken de talrika vulkankratrarna resa sina dunkla, otympliga käglor. Men småningom svänger fartyget, och vi gå nu på allvar emot söder, tämligen nära kusten, som reser sig som en tvärbrant mur af ett par hundra fots höjd, stängande all utsikt inåt landet.

Men plötsligt, oförberedt ändras utsikten. Till höger om oss böjer sig kusten inåt i en tvär svängning, och vi finna, att hvad som hittills synt oss som den murlika afskärningen af en ändlös kontinent blott är en utskjutande udde af högt land. Det är Cabo Virgenes — »de 11,000 jungfrurs udde» —, den amerikanska kontinentens sydöstligaste spets, och vattnet, som ligger där innanför, är Magellans sund.

Från denna samma punkt hade Magellan för 375 år sedan, den 21 oktober 1520, för första gången varseblifvit det sund, som avslutar jordens näst största landmassa. Ingen passerar väl här förbi utan att tänka på detta ögonblick. Huru måtte ej den store sjöfararen ha slitits emellan hopp och fruktan, då han utsände sina skepp för att söka efter, om där verkligen

var en genomfart eller om han åter skulle bli bedragen och nödgas fortsätta sin färd i riktning mot polen, såsom han förut flera gånger måst göra. Nu äro dessa trakter vida olika mot då. Ute på udden ligga några byggnader — en utpost från någon estancia i trakten —, och snart skall väl där eller från systerudden Kap Dungeness, ett fyrorn leda seglaren in i detta farliga och dock samtidigt så viktiga sund. Kusterna äro kartlagda och delvis bebödda och sundet själf ej såsom fordom en infart till hemlighetsfulla riken, där priset heter nya världsdelar eller, såsom för Magellan, något ännu högre, den första säkra kändedom om beskaffenheten af den världskropp vi bebo.

Men om också ej våra känslor kunde jämföras med dem, som Magellan haft, så må dock ingen undra på att detta var ett ögonblick af spänning och intresse. Ty där, den blånande strimma, som i söder bredde ut sig framför oss och hvars detaljer framstodo allt klarare, ju mera man nalkades den, det var Eldslandet, den långa resans mål, det land där vi skulle tillbringa ett helt följande år. Hvad öde väntade oss väl på dessa ensliga stäpper, åt hvilka den grå himmeln gaf ett ännu dystrare utseende? Skulle vi där finna sjöar och länder eller, hvad som måste vara ännu förmer, uppslaget till nya sanningar för att gagna i vetandets tjänst? Eller skulle motgångar och svårigheter taga öfverhanden, eller skulle vi duka under i striden mot naturmakter och vilda invånare och kanske, såsom andra före oss, med lifvet få plikta för vår djärfhet? Framtiden skulle få utvisa det.

Men det var ej tid till några långa funderingar, ty alltmera närmar sig vårt fartyg landet, och snart kunna vi med kikare tämligen väl urskilja alla enskildheter. Kusten är hög och tvärbrant, och det platåliknande landet erinrar mycket om Patagonien. Så passera vi en djup dal — det är Cullenflodens mynning —, och med ens ändras landskapskaraktären till ett småkulligt, egendomligt land, hvars utseende och intressanta geologiska betydelse jag senare får tillfälle att skildra. Framåt går färdens, en ny udde, och höglandet är utbytt mot ett vidsträckt lågland, öfver hvilket en tornprydd byggnad reser sig, Poppers gamla guldgräfvarkoloni, el Páramo.

Det började redan att skymma, när vi voro framme vid Páramo. Dess byggnader ligga på själfva strandterrassen mot den öppna oceanen; vid ostliga stormar har det händt, att vågorna öfversköljt dem och inträngt i rummen. I öfrigt äro

de belägna just vid början af den låga, nära tre mil långa udde, som bildar vallen utanför San Sebastianbukten. En smula skydd mot vågorna gifver ju denna vall; men den innersta delen af bukten är grund, och om man vill fara omkring udden för att begagna sig af denna smula skydd, så måste man landa på ett betydligt afstånd från byggnaderna. Vid den västliga vind vi hade är för öfrigt vattnet föga lugnare där inne, och jag gjorde därför mitt bästa att öfvertala »Uruguay's» befälhafvare att få landa midt för byggnaden, så mycket mer som man med flaggsignal därifrån hälsat oss, att en landning vore möjlig. Men med rätt eller möjligen snarare med orätt ansåg denne ett sådant försök farligt för skeppsbåtarna, och så ångade vi vidare för att vid 10-tiden på aftonen kasta ankar i San Sebastianbukten.

Det blef en äfventyrlig natt. Mörka skyar täckte himmeln, och vi kunde ej tänka på att börja landstigningen, förrän månen gått upp och gjort omgifningarna något synliga. Men en landstigning å jordens stormigaste kust, så godt som utan det ringaste skydd emot vågornas kraft, är ingen barnlek. Man måste passa på ögonblicken. Många gånger har det hänt här på denna samma plats, att ångaren, som ditfört proviant och passagerare, ej alls kunnat landsätta dem utan måst fortsätta sin färd med oförrättadt ärende, eller att båten, som skulle föra dem i land, i sista ögonblicket fyllts af vatten och vält om, så att den nödvändiga provianten, ofta väntad sedan månader, begravts i vågorna eller bärgats i oanvändbart skick. Det var alltså med en förklarlig spänning vi afvaktade utgången af vårt försök. Tvenne båtar blefvo utsatta från fartyget, och en första sändning af lådor och lifsmedel nedfördes i dem. Oroligt sökte jag från fartyget vid den svaga belysningen följa deras färd och gladdes, när äntligen en på stranden upptänd eld visade, att de framkommit dit. Småningom återkommo båtarerna, då vi hörde, att de väl varit utsatta för en svår bränning men att dock våra effekter syntes ha kommit tämligen oskadade i land. Åter afdingo nya sändningar; vinden hade nu friskat i och mycket vatten slagit in i båtarerna, men allt hade dock aflupit väl. Äntligen skulle jag själf afgå med den sista båtladdningen, för hvilken vi, för så vidt som detta i mörkret och ordan ombord varit oss möjligt, sparat expeditionsmedlemmarnes personliga effekter. Vi hade att ro ungefär 20 minuter, och ehuru sjön gick hög, så gick dock allt till en början bra,

så länge vi ännu kunde länsa undan för vågorna. Men så kom ett ögonblick, då båten stötte i den med den fallande floden alltmer torrlagda botten, ännu långt från stranden. Det var blott en sekund, men det var nog för att låta oss upphinnas af en svallvåg, väldigare än de andra, som på ett ögonblick fyllde båten, lämnande våra effekter simmande eller nedsänkta i vattnet och oss själfva så genomblöta, som om vi varit sällskap åt fiskarna en längre tid. Men detta var egentligen icke något ondt, ty så mycket mindre kunde vi tveka

VÅR FÖRSTA LANDNINGSPLATS VID SAN SEBASTIAN BAY.

att ögonblickligen kasta oss i vattnet, som gick högt öfver midjan, och med förenade krafter lyckades vi skjuta båten litet närmare stranden, från hvilken vi möttes af dem bland vårt folk, som förut kommit i land. Det sista stycket måste sakerna bäras i land eller släpas genom vattnet — de tyngre koffertarna —, tills vi äntligen med alla våra effekter befunno oss på det torra, där vi trötta nedsjönko, under det att matroserna återvände till båten, som åter stötte ut, lämnande oss ensamma på Eldslandets kust.

Det var vid tvåtiden på morgonen den 6 december och ännu mörkt. Det enda vi kunde göra var att söka oss en

stunds hvila i skydd bakom de uppstaplade lådorna — att finna några torra kläder att byta om med var ej att tänka på. Men man inser lätt, att det ej blef mycken sömn. Vid fyratiden på morgonen började det ljusna, och då blef det äfven lif i vårt lilla sällskap. Don Francisco och hans tjänare anförtrorde sina effekter åt vårt beskydd och begåfvo sig till fots i väg till Páramo. Själ f begaf jag mig ut för att taga omgifningarna i betraktande. Vi befunno oss på en udde, hvars bredd knappast uppgick till 500 meter och som äfven på den högsta åsen höjde sig blott några få meter öfver högvatten. Hela denna udde bestod af idel rullstenar, ungefär af ett äggs storlek: ej ett enda stort block, ingen sand eller jord. Vegetationen bestod blott af lafvar, och det är rent af underbart, huru där uppe å högsta vallen därjämte några tufviga gräs och örter kunnat finna plats. Men mellan dessa stenar och tufvor hade millioner af sjöfågel lagt sina bon. Det var två arter af måsar, en större och en mindre, båda med de mest konstlösa redan, vanligen innehållande tvenne ägg. Vi insamlade en mängd af dem, hvarvid vi emellertid funno, att flertalet bland de större äggen redan voro oanvändbara, medan vi af de mindre, som kokades i vatten, tillredde den första måltiden i land.

Under tiden hade dagen helt inbrutit, och när vi sågo mot norr, varseblefvo vi en ryttarskara, som nalkades. Det var utsände från poliskommissariatet i San Sebastian, som mötte sin chef, samt från Páramo, de senare med tvenne löshästar till vår disposition. Efter en kort öfverläggning beslöts att använda dessa för Backhausen, som förut var bekant på platsen och som kunde förbereda vår ankomst och våra planer, samt för Polanco, vår »capataz» eller anföraren för de fyra män jag engagerat i Buenos Aires. Den senare skulle omedelbart rida vidare med order från gränskommissionens chef att i deras gamla lägerplats för vår räkning afhämta de mulåsnor, som af expeditionen skulle få disponeras. Från Páramo skulle vi sedan under dagens lopp få vidare meddelanden.

Vid 7-tiden på morgonen begåfvo sig alla i väg, kvarlämnande mig med tre af mina män på stranden. Och här är nu ett tillfälle att presentera dessa män, som under sex månader utgjorde vårt ständiga sällskap. Den äldste bland dem, Medina, var snarare en nordisk typ, långt ifrån så mörkhyad, som argentinarna mest äro. Han var ej heller så liflig som de, utan han var en smula trög och betänksam och nästan envis,

men han var en duktig arbetare, och flera gånger, då svårigheter mötte, har han gjort oss ovärderliga tjänster genom sin energi att vilja fortsätta ett arbete, som kunnat synas lönlöst. De båda andra, Regaláo och Amarillo, voro paraguayare, som för första gången från tropiska urskogar och moras kommo ned till vinterkalla länder. Med Regaláo hade jag ej mycket att göra; han befanns vara en utmärkt kock, men då en man skulle kvarlämnas vid Páramo, ansågo vi det lämpligast att lämna honom där under hela vår första färd. En egenskap hann han åtminstone visa under vår resa till Admiralty Sound; han var feg, ständigt ängslig att blifva dödad af indianerna. Amarillo, som sedan blef Duséns specielle handtlångare och följde honom på alla hans turer, var hvad vi skulle kalla ett äkta söderns barn. Han var helt ung, och det svartblå, stripiga håret, så väl som hela hans ansiktsuttryck, hänvisade på indianblodet i hans ådror. När det gällde ett intressant eller t. o. m. farligt ögonblick, att få se något nytt och oväntadt, en jakt eller dylikt, så var han alltid främst; den främste också när det gällde att berätta historier under pålastningen eller vid måltiden kring lägerelden. Ofta visade han en nästan barnslig naivitet och en stor förmåga att se det komiska äfven i den allvarsammaste situation. Men när det gällde uthållighet i arbetet, så kom han snart till korta, och värre var, att han hade stor smak för starka drycker, hvilket vi i Punta Arenas och Porvenir fingo erfara, att han var en oförfärdlig slösare, som lånade pengar af sina kamrater, tog ut sin aflöning i förskott och sedan använde det hela på vin och kortspel, att han var en bråkmakare, som gjorde äfven sina kamrater missbelättna, och att han hade mycket svårt att underordna sin vilja under någon annans auktoritet. Det senare riktade sig väl icke mot mig eller Dusén, men det framkallade dock åtskilliga svåra situationer.

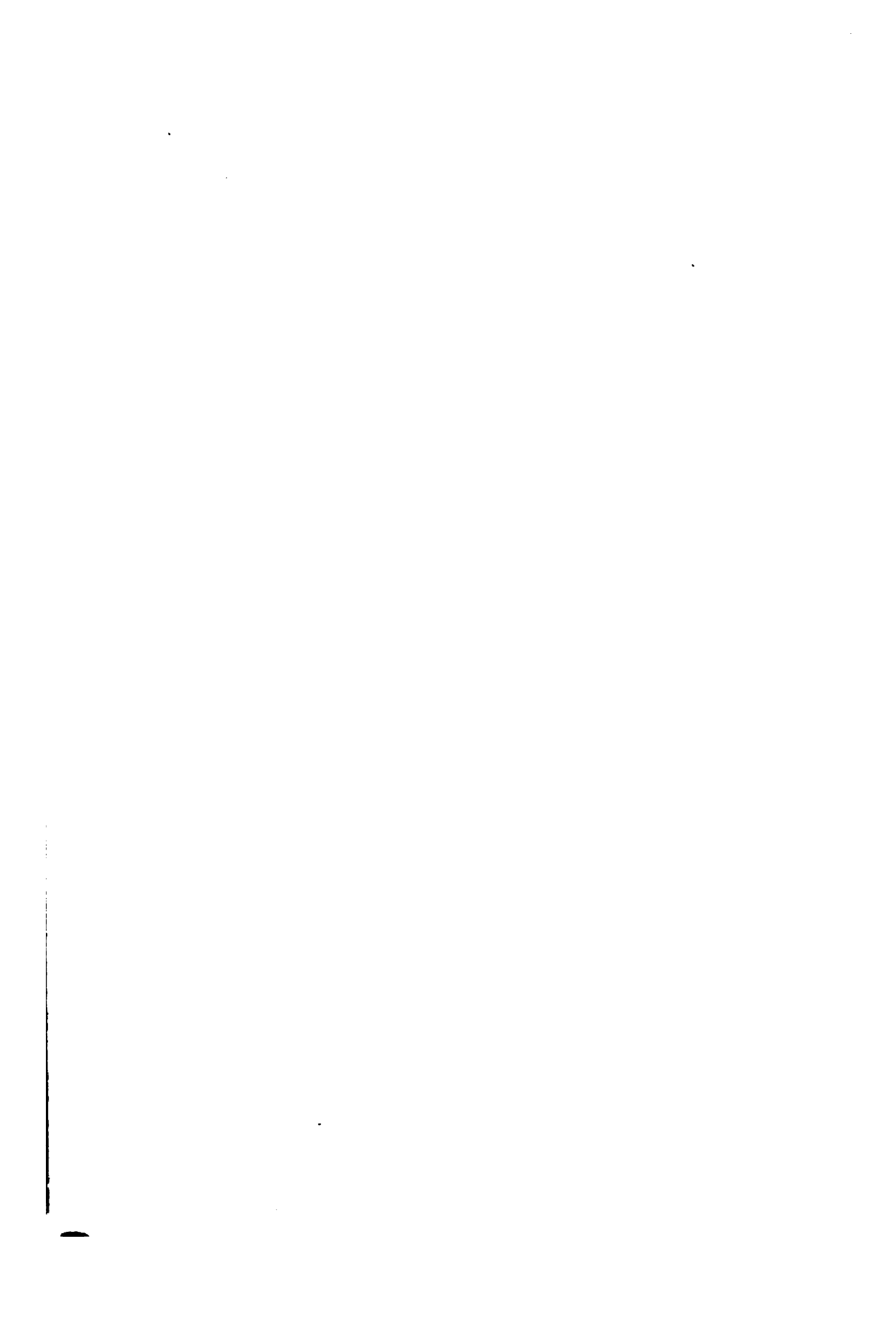
Nu först kunde jag börja tillse våra reseeffekter — hittills hade jag mest fått tänka på att lugna Backhausen, som var nedslagen efter den besvärliga landstigningen och öfver att hans guanacomantel blifvit genomblöt af saltvatten. Afundsvärd var vår belägenhet visserligen ej, men den hade ju kunnat vara mycket värre. Säckarna med lifsmedel, som först kommit i land, voro jämförelsevis torra, men så mycket blötare voro en del af de sist landsatta lådorna och sakerna. Men lyckligtvis voro de starkt och tätt förfärdigade; de hade motstått vattnet tämligen väl, och blott en del saker, ty värr bland

FRÅN DET NORRA ELDSLANDETS PAMPAS.

SLÄTTLANDET INNANFÖR SAN SEBASTIAN-VIKEN.

de ömtåligaste — kläder, instrument, papper och kartor m. m. — behöfde torkas. Detta var icke något lätt arbete, fastän jag gjorde mitt bästa att breda ut dem i solskenet och i närheten af den eld, vi tändt. Men vädret var oangenämt, kallt och blåsigt, just sådant som vi sedan så ofta skulle få tillfälle att lära känna det, och ungefär hvar tionde minut afbröts solskenet på äkta aprilmaner af en regn- eller hagelby, som sedan lika fort upphörde.

Så hade vi ett annat bekymmer — hvar skulle vi få något att äta? Mat fattades visserligen ej, ty vi hade ju alla våra lådor med lifsmedel, som kunnat räcka för tio personer ett helt år, och stranden var full af ägg, men hvad som fattades oss var vatten. Vi försökte att öppna och äta en låda corned beef, men försöket slog illa ut. Det salta köttet framkallade en olidlig törst, och ingen droppe vatten fanns på närmare håll än vid Páramo. Förgäfves spejade vi mot detta håll; middagstiden var längesedan förbi och skuggorna blefvo allt längre, utan att någon undsättning därifrån kom. Till slut insåg jag, att denna dag ej skulle medföra någon förändring, och trött som jag var efter allt arbete och saknaden af sömn, mat och dryck, sökte jag upp en hviloplats på några färskinn, mellan ett par kistor och sökte och fann den efterlängtdade vilan efter min första dag på Eldslandsön. De omständigheter, hvarunder den tillbragtes, voro ej af det slag att kunna upplifva det intryck af nedslagenhet, som framkallades af den ödsligaste plats jag någonsin väntar mig att få se på jorden.

Tidigt följande morgon var jag uppe och spejade efter meddelande från Backhausen och Páramo. Då något sådant vid 9-tiden ej hördes af, beslöt jag att lämna mina män och till fots gå fram till Páramo för att därifrån anskaffa vatten och om möjligt påbörja öfverförandet af sakerna. Afståndet är blott 15 kilometer, men jag behöfde fyra timmar för att tillryggalägga denna väg, som merendels förde öfver den ödsliga strandvallen, hvars stenar rullade undan mina fötter. En hvalfisk, nära 50 fot lång, låg uppkastad på stranden, ett tillhåll för skaror af sjöfågel, hvilka frossade på den halfrutnade köttmassan, som vidt omkring spred en vidrig stank. På ett par andra ställen lågo hvalskelett, vittnande om att dylika strandningar ej äro sällsynta. Efter omkring en mils vandring kom jag till en förfallen plåthydda, kvarstående sedan någon guldvaskningsperiod och erinrande om, att vi befunno oss på mark,

som kulturmänniskor trampat, och snart därpå började Páramos byggnad synas i fjärran. Vägen blef litet bättre, och inom kort var jag framme, knackade på och inträdde.

Páramos historia har jag redan förut skildrat i sammanhang med redogörelsen för Poppers lif och upptäckter. Liksom få ställen torde hafva en historia, mera romantiskt typisk för en civilisationens yttersta utpost, så har också ingen plats på mig mera helt gjort intrycket af en sådan. Den öfverflödigt stora och rymliga byggnadskomplexen, framför hvilken en »corral»

EL PÁRAMO.

är uppförd, delvis af gamla skottkärror och af rälsen till en flyttbar spårvägslinie, saknaden af öfriga byggnader eller uthus på den öde, ändlösa slätten, inredningen — sofrummen med några hopslagna träbritsar, ett husapotek och en bokhylla med röfvarromaner och med litteratur af det slag, som behöfs där man ingen människa har till hjälp eller rådgifvare, de stora, nästan tomma förrådsrummen och många andra detaljer bidra att stärka detta omdöme.

Men allt detta hann jag först småningom se. Vid mitt första inträde såg jag blott matsalen, ett stort rum, dekoreradt

med bössor och revolverar, några stolar och ett stort bord, kring hvilket jag upptäckte mina reskamrater spelande kort med en ännu ung man, på hvars nationalitet man omöjligt kunde misstaga sig: en blond kämpagestalt, hvars ansikte och hela hållning visade, att han varit med om mycket, innan han hamnat i Eldslandets nejder. På bordet stodo glas och en butelj med en, som det tycktes, hemtillagad spritdryck, och de kring-sittande voro sysselsatta med det nationella argentinska kortspelet, som jag ej vill söka beskrifva, då jag aldrig lyckats intränga i dess hemlighet.

Med hjärtlighet och en, som mig syntes, onödigt öfverraskning hälsades jag af Backhausen och den främmande herrn, som var Páramos administratör, herr Bruno Ansoerge. De voro just beredda, sade de, att skicka folk till oss och bedja mig komma öfver, medan männen skulle dröja till påföljande dag, då man hoppades kunna skicka efter en första sändning af våra artiklar, sedan våra mulåsnor anländt. Jag tvekade litet om jag hellre borde återvända till lägret, men då erfarenheten redan visat mig, att min närvaro i Páramo kunde blifva nödvändig, så antog jag inbjudningen, endast tillseende att ett bud så snart som möjligt afgick, medförande det som nödvändigast behöfdes af vatten, kött m. m.

Det viktigaste var nu att tillse, att våra saker så snart som möjligt kunde afhämtas. Från Páramo skulle jag få låna en kärra med ett par oxar, och från poliskommissariatet en annan kärra; dessutom fingo säckar o. d. lastas å mulåsnorna. Men äfven med denna betydliga apparat tog sakernas upptransport tre dagar. I den tunga terrängen är det nämligen en dryg dagsresa fram och tillbaka ut till udden, och om jag ej förr sett det, så fick jag nu en klar idé om, huru stor och otransportabel vår packning var.

I öfrigt använde jag dessa dagar till utflykter i grannskapet. Den första af dessa gällde kommissariatet i San Sebastian, beläget något öfver en mil in åt landet från Páramo. Polisväsendet i de argentinska provinserna, eller åtminstone i territorierna, hvilat under ledning af en »jefe de policia», bosatt i guvernementsstaden. Under honom stå kommissarier, hvilka i Eldslandet äro fyra, nämligen i Ushuaia, Bahia Thetis, San Sebastian och Rio Grande, den senare tills vidare bosatt i Ushuaia. Kommissarien i San Sebastian äger under sig en underofficer och 15—20 beväpnade män. Dessa skola vaka öfver

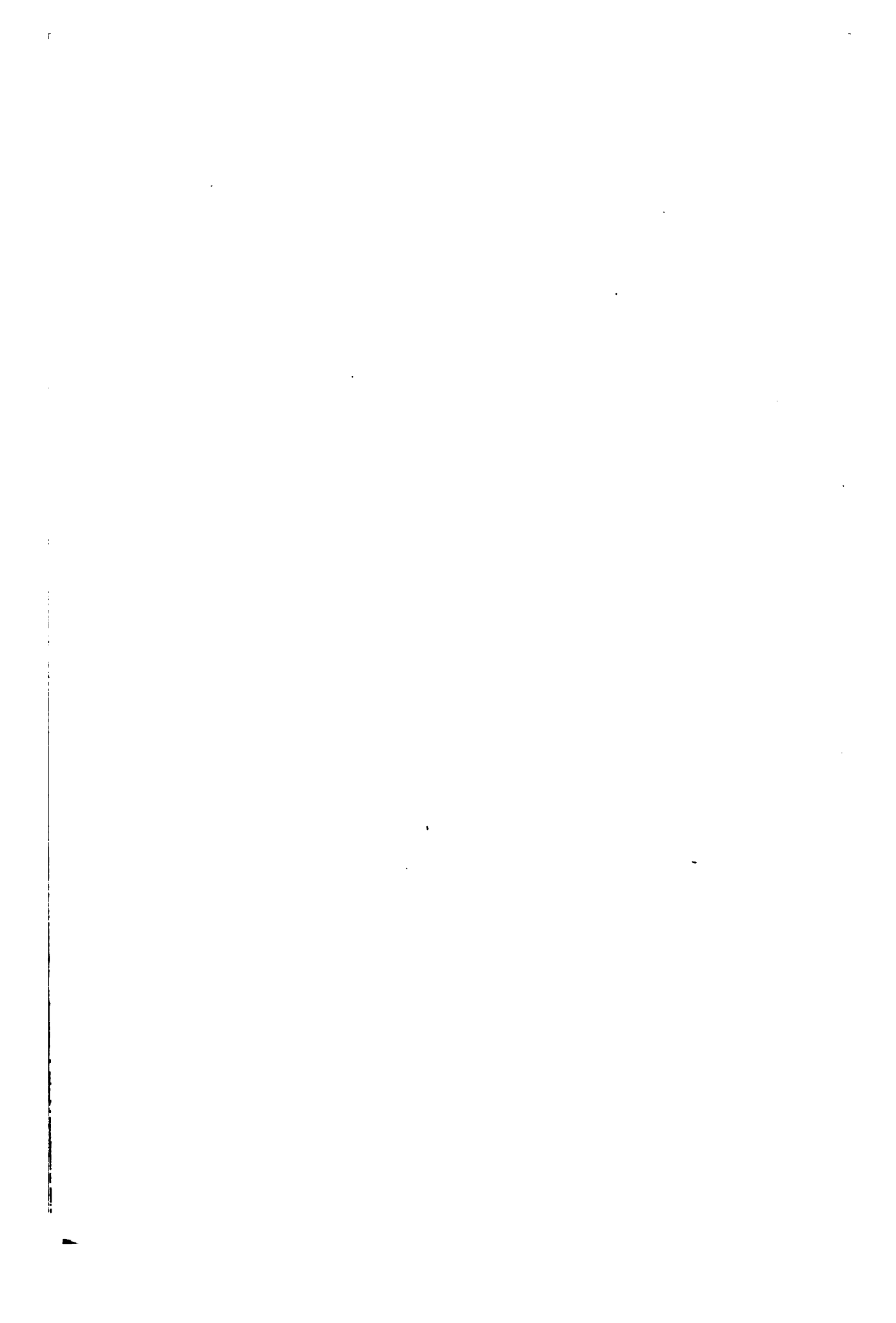
ordningen inom territoriet, tillse att lagarna efterleivas och först och främst, att den ej störes af indianerna; de enda tillfällen, då hela styrkan rycker ut, är väl vid expeditioner mot dessa. Däremellan kunna de sysselsätta sig med hvad som helst, och många bland dem gå som arbetare vid guldvaskerierna i Páramo, där dessa ordningens upprätthållare ingalunda försumma de tillfällen, som bjudas, att taga sig ett rus och att med knifven i hand slåss med hvarandra eller nybyggarna och deras arbetare. Man förstår emellertid lätt, att dessa polismän, som på en mera central plats skulle äga en mycket underordnad ställning, här, så långt borta från all kontroll, hafva ett mycket stort inflytande och betydelse, då de äga otaliga sätt att trakassera kolonisten.

Till dessa män var det nu i första hand jag var hänvisad för att få understöd och hjälp vid expeditionens utrustning. I don Gaspar Santa Coloma hade jag redan förut lärt känna en ganska välvillig person, men han var obetydlig och sjuklig, och hans biträde och ställföreträdare var en man, som för visso ej skulle låta leda sig af annat än egna fördelar. Guvernörens personliga anbefallning var naturligtvis af största betydelse men hade nog ej uträttat mycket här, där det var fråga om effektivt understöd, ifall jag ej haft en annan väg att ställa mig in hos kommissarierna. De hade det nämligen mycket knappt med lifsmedel både för sig och sina soldater, trots don Gaspars ankomst från Buenos Aires. Regeringen hade visserligen lofvat att med honom sända proviant på den båt, hvarmed vi reste, men efter gammal sed blef däraf i det sista intet, utan afsändandet uppsköts till en annan lägenhet i en obestämd framtid — mañana. I Páramo fanns intet att afstå, med missionärerna i Rio Grande stod man på ovänkaplig fot, och detsamma tycktes också hafva gällt de närmast boende chilenska kolonisterna. Efter fåfänga försök att få låna lifsmedel på dessa håll vände man sig till mig, och då jag hade mer än jag behöfde, så aflät jag gärna ett par säckar mjöl, litet ärter, bönor, majs och maté, för hvilket allt jag fick en skuldförbindelse, som till och med ett halft år senare inlöstes af guvernören till halfva beloppet.

Men den omväxling i en tråkig matordning, som jag alltså kunde bereda herrar kommissarier, kom vår expedition till godo; jag fick hjälp med hästar och folk vid transportererna af våra saker samt dessutom löfte att få låna vapen, en god häst för

POLISSTATIONEN VID SAN SEBASTIAN.

eget bruk samt en beriden man som vägvisare under den tid jag vistades inom departementet.

Och detta var ej någon obetydlig hjälp. Den man, som utsågs att blifva vår »vaqueano», d. v. s. vägvisare, och som sedan under mer än två månader var min daglige följeslagare, har kanske gjort mig större tjänster än de flesta andra, och ofta går min tanke tillbaka till José Diaz, som med sina många små egendomligheter dock var den trognaste tjänare och kamrat och den bästa följeslagare, som jag under liknande förhållanden någonsin haft. Det var en neger, som från den tropiska ön San Vincent först såsom sjöman kommit till Argentina och slutligen hamnat i detta ogästvänliga land. Under expeditionen blef han mitt personliga faktotum, hjälpte mig att infånga och taga vård om min häst, följde mig på alla exkursioner, lärde mig sitt språk med dess starka portugisiska brytning och har gifvit mig mera upplysningar än någon annan om förhållanden bland nybyggare och indianer i Eldslandet.

Under tiden hade Polanco anländt med våra mulåsnor. Vi hade fått tio djur med tillhörande packsadlar; ungefär fem bland dem voro någorlunda goda, medan de öfriga antingen från början befunno sig i dåligt skick eller voro utvalda djur bland dem som voro svårast att sadla och sköta — intet under, då de utsetts just af de män, som kände till deras ovanor och som voro glada att bli af med de besvärligaste djuren. Äfven sadlarna visade sig vara olämpliga, men därvid var intet att göra, och med fårskinn som vi medfört bättrade vi upp dem så godt vi kunde. Allt detta var nu en god början, men det skulle ej ha räckt långt -- vi hade nu inalles 12 djur, ej af bästa slag, för 10 personer med så mycket packning — om icke i det rätta ögonblicket Páramos administratör, herr Ansonge, trädte emellan och med det utmärktaste tillmötesgående erbjudit oss 5 hästar och en mulåsna. Vi stå i stor tacksamhetsskuld till honom för hans välvilja; utom lånet af dessa djur, som utan ersättning ställdes till vårt förfogande, bereddades vår expedition den fördelen att få tillbringa flera veckor under Páramos tak, där för öfrigt allt hvad huset förmådde stod till vår disposition.

Det viktigaste målet var nu att bli förenad med Dusén och Ohlin för att kunna börja expeditionen. Den bekvämaste öfverfartspunkten till Punta Arenas är från Porvenir, därifrån hvarje lördag en liten ångare underhåller förbindelsen med fastlandet. Det var alltså dit jag skulle söka komma. Men

tiden var knapp och vägen lång, och det var klart, att det skulle vara mig omöjligt att till närmaste lördag gå hela denna väg med den lastade karavanen. Jag vidtalade därför Backhausen att komma efter med densamma och bröt själf den 11 december upp med José Diaz för att rida öfver till Porvenir.

Man kan komma dit på flera »vägar», d. v. s. utefter flera linier, men dessa äro dels svåra att passera så tidigt på sommaren, dels ansåg jag det äfven i öfrigt vara skäl att för den första turen välja den bästa, om än den längsta bland dem, rundt omkring den norra kusten. Vår första dagsresa gick utefter stranden till en liten hydda vid Alfa-bäcken, helt nära den första gränspelaren mellan Chile och Argentina. Vägen

INGENIÖR PER DUSÉN.

är ganska bekväm. Landet, som vi passera, är ett ytterst starkt kuperadt högländ, där oregelbundna kullar med branta sidor ligga strödda om hvarandra, och vill man komma fram där, så måste man hvarje ögonblick uppför dem och utför dem. Men det finnes en bättre väg. Mot hafvet sluttar detta högländ med en lodrät mur af 70—150 fots höjd; det ligger flera kilometer mellan hvarje punkt, där det är möjligt att äfven till fots bestiga densamma. Så kommer en smal, sandig landremsa, och därefter vidtager hafvet. Men vid ebbtid drager sig detta tillbaka och kvarlämnar en hård ler-

slätt, plan som ett golf, en den allra yppersta ridbana man kan önska sig, och här galopperade vi fram de 3 à 4 timmars väg (45 km.), som skilja oss från vårt tillämnade nattkvarter. Detta är en enslig koja, en utpost från Springhills estancia. Vi mottagas med hundskall, men ingen människa är hemma. Dock, dörren är öppen, och vi gå in, göra upp eld för att tillreda vår aftonmåltid, och snart sofva vi godt på våra sadlar i hvar sitt hörn af byggnaden.

Nästa dag fortsattes ridten, till en början som förut utefter stranden, där vi snart passerade gränsen till Chile, och kort därefter svängde vi in i dalen längs en liten bäck inåt landet. Intrycket, som detta ger, är ingalunda afskräckande. Marken

var bevuxen af rikt gräs och prydd med blommor och buskar af den s. k. mata blanca, en art *Chilotrichum*, en å skyddade ställen inom skogsområdet ända till manshög buske med massor af prästkragliknande blommor, som just nu började slå ut. Mot middagstiden kommo vi till en byggnad, belägen vid Pantanofloden och tillhörig Springhill. Där var för ögonblicket godt om folk ute på resa, bland dem äfven den man, hvars hus vi gästade föregående natt. De hade slagit sig ned för att hvila ut och inbjödo oss att taga en klunk ur konjaksbuteljen, som de medförde. Under tiden tillagade José af vildgåsägg, som han funnit, ett slags pannkaka, som smakade oss alla särdeles väl.

DEN ELDSLÄNSKA HÖGLANDSKUSTEN VID EBBTID.

Så fortsattes ridten, och två timmar senare voro vi i Springhill, en af de största och först anlagda estancier i Eldslandet. Framför oss ligger en vidsträckt slätt, som sträcker sig ända nedåt hafskusten och där tusentals får och hundratals kor vada ända öfver knäna i gräs. Vid foten af några kullar ligger själfva estancian, en stor, rymlig byggnad af järnplåt, omgifven af talrika arbetarbostäder och ekonomibyggnader: det är ju också en egendom med 25,000 får vi ha framför oss. Vi redo fram till hufvudbyggnaden; jag sade mitt namn och inbjöds efter vildmarkens sed utan några formaliteter af ägaren, mr Wales, att stiga in och slå mig ned i ro. Lika stort tilltaget som det yttre ter sig, lika bekvämt är det inre, och efter de senaste veckornas resor och besvär var det en riktig njutning att slå sig ned i en bekväm stol vid kakelugnen i den stora matsalen, där vi snart därefter intogo en måltid, den

bästa sedan jag lämnat Buenos Aires. Under lifligt samspråk sutto vi kvar där inne, och det var ej mindre angenämt att sedan åter en gång i en bekväm säng i ett på engelskt sätt inrättadt sofrum få hvila ut från en ganska ansträngande dag.

Nästa dag var fredag; lördag middag kunde båten vara färdig att afgå från Porvenir. Det var alltså af vikt att göra denna dagsmarsch så lång som möjligt, men våra hästar voro redan uttröttade, och därtill kom ett hinder, som sedan oupphörligt upprepades men hvarmed jag nu för första gången fick göra bekantskap: den patagoniska sydväststormen. Det är svårt att i korthet redogöra för det intryck denna gör. Men ett är visst: alla dessa namn, Patagonien, Kap Horn, Eldslandet, Pampas, huru mycken växling af olika natur och förhållanden de i öfrigt innebära, så medföra de dock för besökanden, så väl seglaren som ryttaren, ett gemensamt minne af eviga stormvindar. Nog tyckes det, att det kan blåsa äfven i andra länder på jorden, och på hafvet rasa kanske våra oktoberstormar lika häftigt som Eldslandets. Och under det år, jag vistats där, ha många dagar gått upp lika stilla som de voro klara och soliga, men det är ändå där något eget: det är vinden, den kalla, bitande, skarpa vinden, som blåser utan en sekunds uppehåll, så att man har svårt att ens draga andan, det är den, som är det normala, och de lugna dagarna äro enstaka undantag, hvaraf man njuter. Nu den 13 december var det ännu stormigare än vanligt. Blott med möda kunde man sitta kvar på hästen, som ständigt återkom till sina försök att vända hufvudet från vindsidan och gå tillbaka i stället för framåt. Ett par gånger kommo vi ned till Magellansundet, hvars kokande hvita vattenyta så skarpt bröt af mot den öde, gula slätten, där vinden blott hördes, ej syntes. Ty å den öppna marken växa i dessa trakter inga buskar, ingen hög ört. Det är blott styfva, taggiga grässorter, tufvigt hoptofvade växter och örter med utefter marken krypande grenar, som här förekomma.

Efter fem timmars ridt under sådana förhållanden kommo vi fram till en nyanlagd estancia, vid mynningen af den ej obetydliga Rio del Oro-floden och ledd af en broder till Springhills ägare. Det hade varit vår afsikt att blott passera här förbi, men då åtminstone Josés häst helt enkelt vägrade att gå vidare, så måste jag besluta att stanna kvar och anhålla om nattkvarter. Det var en liten stuga med två kamrar, den ena använd som matsal, den andra som sofrum, med en in-

ställd extra säng, i hvilken jag fick min plats. Mr Wales var en högt bildad man, som i England genomgått en kurs såsom bergsingeniör och var särskildt intresserad af att söka dugliga kollager i trakten, öfver hvars natur och geologi han gaf mig många värdefulla upplysningar. Vårt samtal blef ännu intressantare genom dess tredje deltagare, en liten indiangoosse af onastammen på 10—12 år, som några månader vistats i huset såsom ett slags personlig kammartjänare åt mr Wales och som nu gaf mig det första tillfället att stifta bekantskap med denna på en gång så intressanta och misskända ras.

Den väg, som återstod oss att färdas, var ungefär 80 km., och ehuru detta för uttröttade hästar var betydligt, så hoppades jag att kunna tillryggalägga den hastigt nog. Vinden hade också nästa dag lugnat sig ganska mycket. Men så kom det en annan svårighet, som jag ej hade beräknat, nämligen tuco-tuco-rättans hålor. Ty här tog den sidoväg slut, som på längden genomskar den stora jordkomplex, tillhörig ett enda bolag, hvilken vi de två sista dagarna passerat. Tuco-tucon eller, som chilenerna säga, curudon, är en gnagare, stor ungefär som en stor rätta, om hvilken den också till färg och utseende erinrar, fastän den korta svansen och den trubbiga nosen ger den ett annat uttryck. I otaliga millioner lefver detta lilla djur i underjordiska hålor, som underminera nästan hela det eldsländska pampasområdet med undantag af grusplatäernas torraste delar. Om dagen ser man den sällan, men om natten kommer den fram, och kväll och morgon får man ofta höra dess egendomliga, knorrande läte: tucó, tucó, tucó. I öfvergifna curudohålor lefver också en liten ödleart, den sydligaste representant på jorden för sin klass, samt midt ibland dem, i en litet större håla, tuco-tucons oförsonligaste fiende, en liten uggla. I närheten af nybyggena blifva dessa djur snart utrotade, men här ute i vildmarken är deras talrikhet förvånande. Att galoppera på sådan mark är nästan omöjligt, men flertalet hästar, som vant sig därvid, ha utbildat ett alldeles särskildt slag af traf, som gör, att de ej särdeles mycket generas af dessa hålor, emedan de blott med en fot i sänder sjunka ned i jorden. När man en gång är van därvid, så går det också rätt bra att färdas fram på detta sätt, men för nybörjaren, och allra helst när hästen är uttröttad, är det föga angenämt att bli på sådant sätt »uppskakad», att nu ej tala om den obehagliga känslan, då man väntar sig, att hästen skall störta för hvarje steg.

Det var en mer än milsbred »vega» — en öppen, något fuktig, gräsbevuxen dal —, som vi på sådant vis passerade, och när vi hunnit öfver densamma och ett par ganska smutsiga och obehagliga små floder, kommo vi åter in i högt land. Här var marken mindre underminerad, men så var det i stället den mest sönderbrutna terräng jag dittills sett. Upp- och nedför kullar af 30, 50 eller 100 meters höjd gick färden, och sidorna voro ofta så branta, att jag gärna skulle föredragit att stiga af och leda hästen vid tygeln. Detta är emellertid något, som en sydamerikansk gaucho aldrig skulle tillåta sig, och jag måste för öfrigt tillstå, att ifall man gör det af medlidande med hästen, så blir man snart afvand därifrån, ty någon tacksamhet får man icke se. Många gånger, då jag under sådana omständigheter suttit af, har jag åter midt i värsta branten stigit upp i sadeln, när jag märkt, huru hästen betraktat mig med ett uttryck af blandadt medlidande och förundran, obenägen att gå vidare och synbarligen oförmögen att fatta undret af en människa, som föredrager att gå, när det finns en häst bredvid, som han kan få rida på.

Utför en brant sluttning kommo vi åter ned till hafsstranden vid den betydliga Gente Grande-viken.* På en smal strandkant mellan väldiga klippblock och otaliga vrakspillror af förolyckade fartyg redo vi vidare, så fort hästarna kunde gå. Gente Grandes stora estancia passerade vi utan att stanna och gingo sedan på någorlunda god väg vidare mot Porvenir. Redan voro vi uppe på den sista åsslutningen och sågo nedanför oss en skymt af Porvenirviken, och jag började hoppas, att vi skulle komma i tid till båtens afgang, då en skarp hvissling genomträngde luften. Det var ångbåten, som antagligen stod färdig att afgå. Vi gjorde vårt bästa att drifva på våra dödströtta hästar, men det hjälpte ej, blott långsamt gick det vidare, och jag började redan göra mig förtrogen med tanken att nödgas ligga och vänta en hel vecka på nästa lägenhet, för visso en föga uppmuntrande tanke. Ändtligen — den sista sluttningen, och framför oss ligger den lilla plats, som fått det stolta namnet »Framtiden» och som för resten redan nu utan jämförelse utgör det norra Eldslandets viktigaste plats. Den ligger vid en liten vik, hvars inlopp blott genomsläpper fartyg af intill 9—10 fots djup, men om detta upprensades, så skulle man här få den bästa hamn nästan på hela den sydamerikanska slättlandskusten, så väl inbäddad ligger

* Gente Grande betyder jättar eller stort folk.

viken. Vid stranden ligger en stor estancia samt ett tjugotal andra byggnader: handelsbodas, postkontor, bostäder för tjänstemän och besökande guldgräfvare etc.

Men på detta var nu ej tid att tänka. Så fort vi kunde, ilade vi ned till stranden, knappt gifvande oss tid att hälsa på de kringstående, till den ännu väntande båten. Men då, just som jag ville skynda ombord, berättade man, att det ej alls var någon brådska, att det var båtens ankomstsignal vi hört och att den ej skulle afgå förrän följande dag. Och så var det blott att slå sig i ro och vänta till söndagsmorgonen, då äntligen vår lilla »Antonio Diaz» vid 10-tiden begaf sig i väg till Punta Arenas.

Det är icke min afsikt att här fördröja mig vid besöket i denna stad. Alltnog, nästa lördag morgon, när båten åter afgick, voro Dusén, Ohlin och Åkerman också med, och samfäldt styrde vi nu alla kosan mot Eldslandet.

Vi dröjde en dag öfver i Porvenir, en dag, som Dusén och jag begagnade för en utflykt till guldvaskerierna vid Rio Santa Maria. En gammal guldgräfvare — svensk till bördan, såsom vi funno ut efter att länge ha rådbråkat spanska och engelska med honom — skulle just rida dit ut med proviant, som han inköpt för sitt sällskap, och med honom som vägvisare gjorde vi turen. Den går genom en af Eldslandets intressantaste trakter med gruskullar i de mest fantastiska former, branta backar upp och ned och en vegetation rikare än jag eljest sett den utom skogsområdet. Den vackra »mata blanca» med sina i fullt flor stående hvita blommor bildar med berberisbuskar hela snår, och vida kring lyste de stora, praktfullt röda blommorna af en kaprifoliumliknande växt. Guldgrufvorna själfva äro ej vidare märkliga, och arbetet ligger här nu nästan nere: det är en liten, obetydlig flod, som rinner i många krökningar och som här och där afsatt de grushögar, som hålla den dyrbara metallen. På aftonen redo Dusén och jag tillbaka till hamnen, där vi skulle förbereda uppbrottet till följande dag.

Det var den 23 december 1895, som alltså skulle bli den första dag, då vår ryttarskara i samlad trupp bröt upp för att börja expeditionen. Det var vår afsikt att färdas till Gente Grande, dit vi erhållit anbefallningar och där vi ärnade bedja att få tillbringa juldagarna. Afståndet dit är omkring 4 svenska mil. Länge såg det emellertid ut, som vi aldrig skulle bli färdiga. Jag gjorde en utflykt med Dusén, medan åsnorna skulle lastas, men

fann, då jag kom tillbaka, att man ännu ej ens gjort någon början. Det var tydligt, att köttgrytorna eller rättare sagdt »chicha»-tunnan* hos Don Juan Pablo voro en alltför stark lockelse. Jag hade emellertid beslutat, att vi ej skulle färdas på julaftonen, och till slut lyckades det mig att få lif i spelet; endast Backhausen förklarade bestämdt, att han icke kunde resa i dag; han skulle komma efter — »mañana». Sadlarna ställdes i ordning; ett par af dem skulle ju begagnas för första gången. Den, som Åkerman skulle begagna, var något defekt, och betset, som var upphjälpt med ett stycke järntråd, måtte ej ha fallit hästen på läppen, ty det eljest fromma djuret visade sitt missnöje med att sans façon ännu inne på gården kasta sin ryttare i marken. Ändtligen vid fyra-tiden kunde vi taga den sista afskeds- och välgångsbägaren, och så kommo vi åstad. Det var åtskilliga slitningar under vägen, med ovana ryttare och djuren delvis ännu ovana att gå tillsammans. Också blef det kolmörkt på aftonen, innan vi kommo fram, och det var med mycken tvekan jag gick upp till hufvudbyggnaden för att klappa på dess port. Jag kände ju ingen människa där, och litet hvar skulle nog känt sig tveksam att med åtta följeslagare midt i natten komma och väcka upp en familj, som man aldrig sett, ur deras sömn för att slå sig ned öfver en julhelg i deras hus, och detta utan möjlighet att på något sätt kunna visa sin erkänsla. Vår tvekan försvann emellertid snart, sedan Mr Hobbs kommit ut och gått oss till mötes. I hast dukades nu upp öl och te, och vi visades till våra rum, där vi snart sofvo godt efter dagens ansträngningar.

Så randades julaftonen. Den åtföljdes visserligen för åtskilliga bland oss af »ömma» känslor, och ett par af mina kamrater funno det lämpligast att så länge som möjligt tillbringa den i sina sängar under stilla betraktelser öfver gårdagens ridt. Själff red jag utefter stranden och hjälpte därefter Mrs Hobbs att anskaffa aftonens julträd, en stor mata-blancabuske, som kläddes med ljus, pappersremsor och karameller, egentligen för att roa ett par små indianflickor, som voro i huset. På aftonen var det riktigt festligt, och man glömde nästan alldeles bort, att ett afstånd af mer än 1,000 mil skilde oss från alla vänner och från snön, julljusen och julgranarna på det halfklot, som belyses af polstjärnan. Julsånger sjöngos och spelades, och i skummande champagne dracks skålen för »absent friends» sent på natten ungefär

* Chicha är ett slags chilenskt landtvinn af äpplen eller drufvor.

samtidigt — ifall man beräknar tidsskillnaden — med att julmorgonens klockor hemma i Sverige kallade ung och gammal till julottan.

Ännu två dagar tillbragte vi i Gente Grande. Ohlin seglade ut för att fiska och skrapa, och själf gjorde jag utflykter i flera riktningar, hvarvid jag ena gången råkade skada mig i ett finger, under det jag med en yxa uppe i den branta strandbarrancan, där vinden dref hela massan af lösgjordt stoft i mina ögon, sökte lösgöra benen af ett urgammalt fossilt däggdjur. Jag var glad, att jag bedt José följa mig, ty i första ögonblicket skulle jag haft svårt att reda mig med min häst. Till sist begåfvo vi oss i väg den 27 december efter ett uppehåll, som värdfolkets älskvärdhet gjort dubbelt angenämt. Vi hade ämnat rida ända till Rio del Oro, men Dusén var illamående, och jag fann det bäst att göra marschen så kort som möjligt och söka skydd för natten i en nybyggd, större utpost vid Gente Grande-viken, ungefär 15 km. norr om hufvudestancian.

Den ende invånaren här var en tysk snickare, som arbetade med byggnadens iordningställande, och denne man gaf oss här idéen till en utflykt. En chilen, som uppe bland kullarna var på väg till Gente Grande, hade en afton omkring fyra månader förut, då han red där ensam, plötsligt blifvit träffad af ett pilskott, som genomträngde hans poncho men ej inträngde i kroppen. Ögonblickligen vände han sig om och såg vid den svaga belysningen en indian, som just var i färd att bereda sig till ett nytt skott. Att rycka bössan till kinden och trycka af var blott en sekunds verk, och indianen låg död på platsen. Så åtminstone berättades mig historien. Emellertid var detta ett utmärkt tillfälle att erhålla ett indianskelett, såsom jag mycket önskat mig, och jag aftalade därför med vår nye vän, att han jämte Ohlin och Åkerman skulle nästföljande dag åtfölja mig på en tur åt detta håll. Vår karavan skulle under tiden fortsätta öster ut, och vi skulle hinna upp den i Springhill.

Vår följeslagare försäkrade, att han fullkomligt visste, hvar liket fanns; han hade ridit där förbi med en kamrat, som sett det ligga, och gått dit fram för att skära af dess hufvud i hopp att sedan få sälja kraniet, men när han skulle börja, hade han gripits af ängslan och begett sig bort i sporrstreck. Vi försäkrade, att vi icke skulle göra på samma sätt. Det var första gången jag på allvar var inne i den eldsländska vildmarken utan antydning till väg eller stig, och ridten var ej den allra angenämaste. Det är alldeles förunderligt, huru sönderbruten terrängen är, i synnerhet om man vill rida

tvärs öfver dalarnas riktning. Hvarje ögonblick måste man uppför höga, branta vallar, och nästa minut bär det af ned igen, där man tycker att hästen skulle ha svårt att reda sig ensam utan ryttare. Och så kommer en dal, ofta sumpig, med en liten bäck, som rinner fram i invecklade slingringar och som man måste passera upprepade gånger. Och för hvar dal, där vi kommo in, hvar buske vi sågo, försäkrade vår följeslagare, att *här* skulle liket ligga. Det var ett godt tillfälle att se den oändliga skillnaden mellan folk med och utan lokalsinne, mellan »hombres de campo» och sådana, som ej äro det. Sedan vi hela dagen ridit härs och tvärs på det mest oregelbundna sätt och skjutit med winchesterkolor på guanacos och på fåglar utan att träffa, så var det till sist José — som dock aldrig förr varit i denna trakt —, som fick leda oss till rätta, sedan vi kommit ända fram till Rio del Oro-dalen. Då äntligen vände vi om; det var lång väg nog ändå, och våra hästar voro ganska trötta. Återfärden gick emellertid bra; redan låg målet alldeles nära framför oss, och fast vi fått söka förgäfvos, kunde vi dock känna oss helt belättna med vår dag, då en händelse inträffade, som gaf oss några af de svåraste ögonblicken under expeditionen, som genom den lätt kunnat bli till hela sin grund förändrad. På Ohlins häst hade sadeln lossnat, men man syntes kunna hoppas, att den skulle sitta kvar ännu dessa sista steg, då djuret oförmodadt tager ett litet språng åt sidan, och sadeln svänger rundt med sin ryttare, som olyckligtvis fastnar med foten i stigbygeln. Ögonblickligen satte hästen af i galopp med höga språng för att befria sig från sin börda, medan den stackars ryttaren släpade efter med ansiktet mot jorden. Hade blott en enda sten funnits i vägen, så hade väl utgången ej varit tvifvelaktig, och ögonblicken voro knappast mindre hemska för oss, som sågo det hela passera, innan José hunnit upp den bortilande hästen och med ett snitt af sin knif skurit af stigbygeln. Och så var äfventyret slut. Tämligen oskadad reste sig Ohlin, begärde litet vatten och kunde redan efter en stund gå ut och bese slagfältet, där han så nära hade stannat kvar. Och följande dag kunde vi fortsätta vår ridt och kommo efter en lång dag på aftonen till Springhill.

Här fick jag förslag till en ny sidoexpedition. Backhausen hade under samtal med en argentinare bland herdepersonalen med anledning af vårt samtidigt utförda försök fått höra talas om tre indianskelett, som skulle finnas något längre inåt landet,

omkring 25 km. från byggnaden vid Pantano. Då sådana sido-expeditioner på obanad väg för den inblick de gån i landets natur voro af största intresse och då det verkliga var af betydelse att erhålla skelett af individer från denna märkliga, snart utdöende och redan fätaliga ras, så beslöt jag genast att begagna mig af tillfället. Ohlin var emellertid efter sitt förra försök ej längre hågad att leta efter några döda indianer, och det beslöts därför, att han och Åkerman skulle åtfölja karavanen, medan jag med Backhausen och José begaf mig inåt landet.

Så långt som till Pantano följdes vi emellertid åt, men därifrån begaf sig vårt lilla sällskap rakt mot söder, midt upp i det högland, som här genomdrager hela ön från San Sebastian till Porvenir. Dess utseende är emellertid här ganska olika mot hvad vi förut sett. Det är ett platåland af inemot 200 m:s höjd, och denna högslätt företer en den mest ödsliga karaktär, man gärna kan se. Hufvudvegetationen består af en växt, den egendomligaste i hela den eldsländska floran, en art af släktet *Azorella*, den allra märkligaste representanten för en växtvärld, som måst utbilda sig för att trotsa jordens stormigaste klimat. Växten bildar nämligen halfklotformiga tufvor med vanligen cirkelrund omkrets och af växlande storlek med en genomskärning, som stundom uppgår till ungefär 10 fot. Tufvorna äro låga och så hårda, att man kan stiga upp och trampa på dem, utan att foten lämnar något märke efter sig. De tjocka grenarna bilda nämligen liksom en enda hopfildad massa; de hårda och tämligen tjocka små bladen äro utbildade endast i spetsarna, alltså på klotens yta, medan man nedåt, liksom på vår hvitmossa, endast har afdöda bladrester. När man rider i galopp, t. ex. för att förfölja en guanaco, äro dessa växter något besvärliga, ty hästen tycker ej om att trampa på dem och gör ofta midt i farten de mest oberäkneliga kastningar och hopp åt sidan för att utan att sakta farten kryssa sig fram mellan tufvorna.

I öfrigt utgöres vegetationen mestadels af lafvar samt af massor af en växt, nästan identisk med vårt »kråkris» (*Empetrum nigrum* var. *rubrum*) men hvars bär här bli röda, saftiga och söta; särskildt på hösten, när de frusit, erinra de mycket om våra lingon. Djurvärlden är mycket fattig; blott här och där ser man några få guanacos, och en gång sprang där upp vid våra fötter ett exemplar af den stora magellansräfven (*Canis magellanicus*), ifall man som räf kan beteckna ett djur nästan så stort som vår varg, om hvilken dess utseende äfven i öfrigt erinrar.

Uppe på platsen stanna vi för att betrakta utsikten bakom oss. Längst framme ligger där lågt land, som genom en kedja af dynlika kullar afstänges från Magellanssundets blåa band, som än tränger ihop sig så, att det ser ut nästan blott som en smal ström, än breder ut sig till stora, öppna fjärdar. Mellan låglandet och högplatån ligger ett bälte, uppfyllt af höga, branta, oregelbundna kullar, medan längst i fjärran utsikten stänges af de patagoniska vulkankägolorna, bland hvilka Monte Aymond reser sin höga, vida kring synliga spets. Belyst af en strålände sommarsol är denna tafra storartad nog att icke så lätt glömmas, och seglaren på Magellanssundet tror nog ej, att en sådan utsikt kan existera på dess i de östra delarna så enformiga stränder.

Sedd uppifrån förefaller platån som ett enda jämnt golf, men en ryttare får snart erfara, att så ej är fallet. Oförberedt öppnar sig för honom en afgrund liksom en remna i jorden; det är en djup, smal dal, och där nere rinner så sakta i ormlika slingringar en liten bäck, hvars obetydliga vattenmängd ej står i något förhållande till den storartade omgifningen. Flera sådana dalar passerade vi, och jag erinrar mig särskildt en, som slutade mot en liten cirkelrund sjö, inbäddad i högt gräs och omgifven med stora, hvita blommor af en *Senecio*art. På sjön simmar snattrade en ankfamilj, och det hela bildar en så lugn, idyllisk och på samma gång rik natur, som man knappast hade väntat sig i det inre af Eldslandets pampas.

Under ridten samtalade vi med vår följeslagare om indianerna, som vi sökte, och deras öde. Han berättade oss, att en hop indianer blifvit öfverraskad af en skara guldsökare, just då de kommo i godan ro drifvande en flock stulna får framför sig. Förskräckta hade de lämnat fåren och tagit till flykten, men några skott, som sändes efter dem, hade dödat tre, just dem, hvilkas lämningar vi nu sökte. Denna historia var emellertid ej sann. Jag blef sedermera på annat håll bekant med en engelsman, som berättade, att han vid den tiden varit herde på Springhill och därvid varit med om att döda de nämnda indianerna; de detaljer han gaf gjorde sanningen af hans berättelse fullkomligt otvifvelaktig. Händelsen hade inträffat i oktober 1894. Några indianer hade röfvat får från en utpost och blefvo förföljda af några beväpnade arbetare från estancian. De upphunnos uppe å platån vid Pantanoflodens källor, försökte att fly nedför branten mot en dal, men tre af dem blefvo därvid träffade af

gevärsskott, så att de ej mera reste sig, en, om jag minns rätt, i benet, de andra i underlifvet. När striden var öfver, blefvo de dödade genom hvar sitt skott genom hufvudet.

Vår följeslagare denna gång visade sig emellertid vara af helt annat slag än den från Gente Grande. Vi kommo in i en liten dal, och nästan utan att behöfva söka förde han oss rakt fram till den förste af indianerna, hvars sönderfallna lik låg inne ibland några mata-blancabuskar. De andra lågo i närheten. Men ännu återstod det obehagligaste: att rengöra benen från den halfförmultnade massa, hvori de lågo. De hvita, genomskjutna hufvudena med sina halftomma ögonhålur och det svarta, stripiga håret grinade så styggt i sin ödliga, vidsträckta omgifning, att jag tror, att mina följeslagare helst skulle följt exemplet från en historia, som jag förut i detta kapitel berättat, och ridit sin väg från alltsammans. För att förekomma detta, hoppade jag af hästen och började skrapa på ett af skeletten med min knif, och därmed var signalen gifven till allmänt arbete, så att vi snart nog hade benen renskrapade, inlindade i papper och gräs samt inpackade i hvar sin säck och lastade på den muläsna vi särskildt för detta ändamål medfört. José anmärkte också, att väl aldrig några indianer blifvit så hedrade som dessa och att de säkert skulle varit stolta, om de vetat, att de ännu efter döden skulle få göra resan vidt öfver hafven till främmande länder. Nu äro de uppställda i Karolinska institutets anatomiska museum i Stockholm.

Med vår dyrbara börda begåfvo vi oss nu på återväg. Och efter en lång ridt kommo vi tämligen sent på aftonen till Pantano. Byggnaden stod tom, men vi hade fått låna nyckeln för att inkvartera oss där. Det var ju nyårsafton, och dystert och ensligt var det i den lilla stugan, där jag låg tillsammans med Backhausen, medan stormen tjöt och ett sakta regn började falla, under det jag tänkte på ett gånget år och på ett kommande. Men snart tog naturen ut sin rätt, och långt innan årets sista timme slagit, sofvo vi alla godt där inne.

Nyårsdagen voro vi tidigt uppe; till en början såg det emellertid ut, som om vi icke skulle komma åstad, då vädret ej var det bästa och vi ej gärna ville begifva oss af utan att vara säkra på att kunna fortsätta färden utan några hinder. För att hinna fram på en dag skulle vi nämligen gå tvärs öfver höjdstreckningen, på obanad stig, utan skymt af någon boning, förrän vi komme till polisstationen, och afståndet till Páramo är långt; in-

beräknadt de nödigaste krökningarna uppgår det till åtminstone tio svenska mil. Slutligen klarnade det upp, och vi begåfvo oss i väg. Jag vill ej uppehålla mig med en beskrifning af det land, som vi denna dag passerade; det liknar i det hela hvad vi sågo föregående dag. Efter nio timmars ridt kommo vi på aftonen till poliskommissariatet, där José blef kvar, medan Backhausen och jag efter ett kort uppehåll på den jämna vägen i galopp fortsatte till Páramo, där vi mottogos af våra kamrater, som lyckligen ankommit en stund förut.

FEMTE KAPITLET.

I det inre af Eldslandet.

Affärden till Rio Grande. Missionsstationen. Hufvudexpeditionen till Cordillerernas fot. Återkomst till Páramo och afresa till Punta Arenas. Expeditionen till Admiralty Sound, Lago Fagnano och det inre af Cordillererna.

Nu voro vi alltså alla samlade, och det gällde att gå vidare i vårt program för Eldslandets utforskande. Men redan från början visade sig svårigheten att hålla ihop med så olika intressen. Min afsikt var att på den bekvämaste vägen gå söder ut till Rio Grande-floden utan att ägna det enformiga och jämförelsevis väl kända Norra Eldslandet alltför mycken uppmärksamhet men att därifrån fortsätta in i obekant land i skogsregionen på sådant sätt, att vår väg bildade en linie mellan de båda förut bekanta: kuststräckan och den af gränskommissionen undersökta gränslinien mellan Chile och Argentina. Ohlin däremot hade helst velat stanna hela tiden i Punta Arenas, där han hade tillfälle till sjöresor; nu var det åtminstone hans önskan att så mycket som möjligt stanna vid kusten och på bebodda platser, där åtminstone en båt funnes. Dusén var intresserad att komma in i skogsregionen eller åtminstone så nära dit som möjligt, men han ansåg också första villkoret för att kunna göra några samlingar vara, att han finge stanna på fasta stationer så mycket som möjligt. Dessa voro de omständigheter, som förmodde oss att uppgöra programmet så, att Ohlin med Åkerman och Regaláo skulle bli kvar i Páramo, där det fanns en gammal otät och trasig segelduksbåt, och först senare komma efter till Rio Grande för att göra återfärden tillsammans med oss. Vi öfriga skulle gå till missionsstationen vid Rio Grandes mynning,

där Dusén med en man, ifall omständigheterna tilläte det, skulle kvardröja, medan jag gjorde den egentliga inlandsexpeditionen.

En vecka dröjde vi emellertid alla kvar i Páramo. Denna tid var nödvändig dels för att hvila ut hästarna och mulåsnorna, dels för åtskilliga vetenskapliga arbeten och för förberedelser till hufvudfärden. Den 8 januari 1896 voro vi färdiga till upp-brott, men som alltid första dagen en expedition begynte, blefvo vi först sent färdiga och redo för dagen endast fram till komissariatet vid San Sebastian.

SALTLAGUN UTE PÅ STÄPPEN.

Den 9 januari bröto vi på allvar upp, 7 personer, nämligen, utom Dusén, Backhausen och mig, José, Polanco, Medina och Amarillo, samt 6 hästar och 11 mulåsnor, af hvilka 6 voro lastade med lifsmedel och instrument. Färden går rakt mot söder öfver Eldslandets enda betydande lågland, en vidsträckt slätt, som förenar och fortsätter hafsvikarna San Sebastian och Bahia Inútil och af mig benämndes San Sebastianslätten. Till största delen är den bevuxen med präktigt gräs, och snart skall den vara hemvist för flera hundra tusen får, men den östligaste delen, där som vi nu färdas, är annorlunda beskaffad. Så vidt ögat

når, breder där ut sig ett fält af naken grå lera, här och där afbruten af halfklotformiga tufvor af gröna och rödaktiga saltväxter och beströdd af snäckskal, däribland den stora *Voluta magellanica* med sina ända till fotslånga skal torde vara de södra hafvens största snäckart. Här och där upptages en fördjupning af en lagun med salt vatten; på våren bilda dessa ofta vidsträckta sjömråden, af hvilka under högsommaren blott spridda rester återstå. Vid deras stränder, likasom där, hvarest vinden fört tillsammans små dynvallar af sand, finner man också en alnhög buskväxt, här kallad »mata negra» (*Lepidophyllum cupressiforme*), med små tjocka, köttiga blad; den bildar det enda bränsle man kan få i dessa trakter, där inga andra buskar trifvas. Mot öster öfvergår den här skildrade slätten utan gräns i den flera kilometer breda lerbank, som vid ebbitid lägges torr. Upp å den bevuxna marken når hafvet däremot ej annat än i sällsynta undantagsfall vid stormflod med östliga vindar.

Det var en varm dag, ej blott den hetaste bland dem vi dittills haft utan också bland alla som jag öfver hufvud taget varit med om i dessa trakter. Redan på morgonen visade termometern öfver 20°. Hägringar och fata morganabilder äro vid solvarma dagar i Magellansländerna mycket vanliga, och uppe på platån tycker man sig så ofta framför sig se hafvet eller stora sjöar med stränder, omkransade af lummiga träd; men så tydligt som denna dag såg jag dem aldrig. Jag tyckte mig rida i midten af ett cirkelrundt plan, på alla sidor omgifvet af den omätliga oceanen. Men huru vi redo och redo, aldrig kommo vi dock en linie närmare till denna strand. Men hvad är det stora hvita föremålet där borta i fjärran? Kan det vara en plåt-hyddas här ute på lerbanken, eller skulle det vara ett väldigt stenblock; det vore dock ännu märkligare. Och alla de hvita föremålen däromkring, skulle det vara får, som förirrat sig hit ut? Inom kort äro vi där, och se, då ligger där blott en hvalfiskkota och kring den några *Voluta*-skal. En ensam hafsmås såg ut som ett väldigt, sällsamt djur, men mest egendomlig tog sig vår karavan ut, när jag ridit den litet i förväg och vände mig om för att se efter den. Genom den dallrande, rörliga luften tyckte man sig se ett tåg af höga, jättelika varelser, liksom om en rad af gigantiska kameler skridit fram genom öknen. Såg man närmare efter, så voro alla mulåsnorna dubbla, i det den ena stod upp och nedvänd ofvanpå den andra.

Länge fick det emellertid ej fortgå på detta sätt, förrän scenen förändrades. Moln samla sig på himmeln; plötsligt synas några blixtrar, och nu utbryter ett det våldsammaste slagregn och åskväder. Endast med svårighet komma hästarna fram i stormen, för hvarje blyxt, hvarje åskknall stegra de sig, och de veta ej alls, huru de skola bete sig för att undvika regnet. På hela deras beteende ser man lätt, huru sällsynt ett väder såsom detta är ute på slätten. Åskväder lära också ej förekomma annat än med flera års mellantid, men denna sommar var märklig; så mycket regn lär man enligt de »äldsta» eldsländare, sådana som varit 7—8 år i landet, aldrig haft något föregående år. Denna gång upphörde det emellertid snart, och långt innan vi nått den plats, där vi ämnade tillbringa natten, en utpost med magasinsbyggnad tillhörig San Sebastian-afdelningen af den stora Bahia Inútil-estancian och belägna nere vid stranden vid foten af den södra höjdsträckningen, så var det redan solsken, och våra kläder hade nästan torkat i den genomträngande blåsten.

På återvägen dröjde vi flera dagar i detta kvarter, därifrån särdeles intressanta undersökningar gjordes; denna gång fortsatte vi redan nästa morgon färden. För att ej behöfva bege sig upp midt upp i höglandet, som här reser sig nära 300 m. öfver vattenytan, så färdas vi äfven denna gång nere vid stranden, vid foten af den lodräta barrancon eller strandafsatsen. Denna barranca är synnerligen intressant; den ger oss en inblick i höjdkedjans geologi, och talrika rester af växter och djur visa oss, hurudan landets natur var vid slutet af tertiärperioden. Då voro äfven dessa nu så öppna trakter bevuxna med skogar af bokträd, tillhörande flera arter, som emellertid alla erinra om dem, som ännu finnas i Sydamerika. Men strandafsatsen visar oss också, huru denna vegetation förgåtts, huru klimatet blifvit kallare och huru isen ifrån Cordillererna en gång framryckt, ända tills den nådde långt ut i den Atlantiska oceanens vatten.

Vägen här nere vid barrancafoten är emellertid icke så bekväm, som den jag beskrifvit från höjdkedjan norr om Páramo. Än rider man fram mellan väldiga stenblock, än på glatta hällar, där hästen, äfven om man stiger af den, löper fara att halka och falla på hvarje steg, än — och detta är det värsta — är leran så lös, att djuren fastna däri och endast med möda kunna göra sig lösa och undgå att bli kvar för alltid. Ty skulle man fördröja sig här nere, så är utsikten till räddning ingen. Blott ebbtidens korta timmar har man på sig för att färdas; när floden

kommer, slå vågorna högt upp på strandväggen, och ve den, som då är kvar där nere. Huru det går för denne, därom vittnade en mängd döda kor, som vi passerade på vägen och som tillhört en hjord, hvilken för en tid sedan skulle drifvas till Rio Grande men blef efter de andra och öfverraskades af floden.

Så småningom blef vägen emellertid något bättre, och här, där strandmuren är mindre brant, ligger uppe i sluttningen en förfallen guldgräfvarkoja. Ty hela denna strand — Popper benämnde den med samma namn, som han gaf åt hela höjdedjan, barrancas de Carmen Silva — har tidtals varit föremål för den lifligaste verksamhet, och den har gifvit mera guld än de flesta andra platser i Eldslandet. Särskildt efter storm utifrån hafvet samlas guldgräfvare hit för att uppsamla det guld, som uppkastats af vågorna och sedan rensköljts af dem eller af den rad af små nätta mossomkransade bäckar, som nedströmma från sidoväggarna. Det är icke svårt att i denna sand när som helst upptäcka guld; utan någon vaskningsprocess kunde vi vid några ögonblicks letande upptäcka flera små flittror af den dyrbara metallen.

En liten grön plats följer snart därefter, genomdragen af en liten bäck och delvis upptagen af ett par små laguner, i hvilka millioner af sjöfågel höllo till, skaror så stora, att de nästan förmörkade solen, då vi skrämde upp dem med ett revolverskott. Backhausen, hvilken såsom en äkta argentinare hade svårt att resa förbi en god plats för ett läger utan att begagna sig af den, ville, att vi skulle blifva kvar här, men jag tyckte, att en ridt på två timmar var för litet, och genomdref, att vi gingo vidare. Detta höll emellertid på att slå illa ut. Ty nu följer ett bredt bälte, där sött vatten är ytterst sparsamt att finna. Närmaste plats, där vi kunde slå läger, är vid Kap San Sebastian, där också en öfvergifven guldgräfvarydda ligger, och vid denna finnes en gräfd brunn, men meningarna voro delade, huruvida denna ännu vore användbar. Så fort vi kommit fram, skyndade alla dit, men genast på den förstes ansikte kunde man läsa missräkningen: i stället för vatten innehöll brunnen blott en brun lervälling. Alla stodo tveksamma och nedslagna, tills jag hunnit få fram en bägere, fylla och dricka ur den, och därefter förklarar, att vattnet var »ganska godt». Man kunde också mycket väl dricka det, fastän man var tveksam, i hvilken form det smakade minst illa, antingen som vatten, kaffe, te eller maté. Denna plats blef till och med vårt läger för tre nätter, hvaraf två under

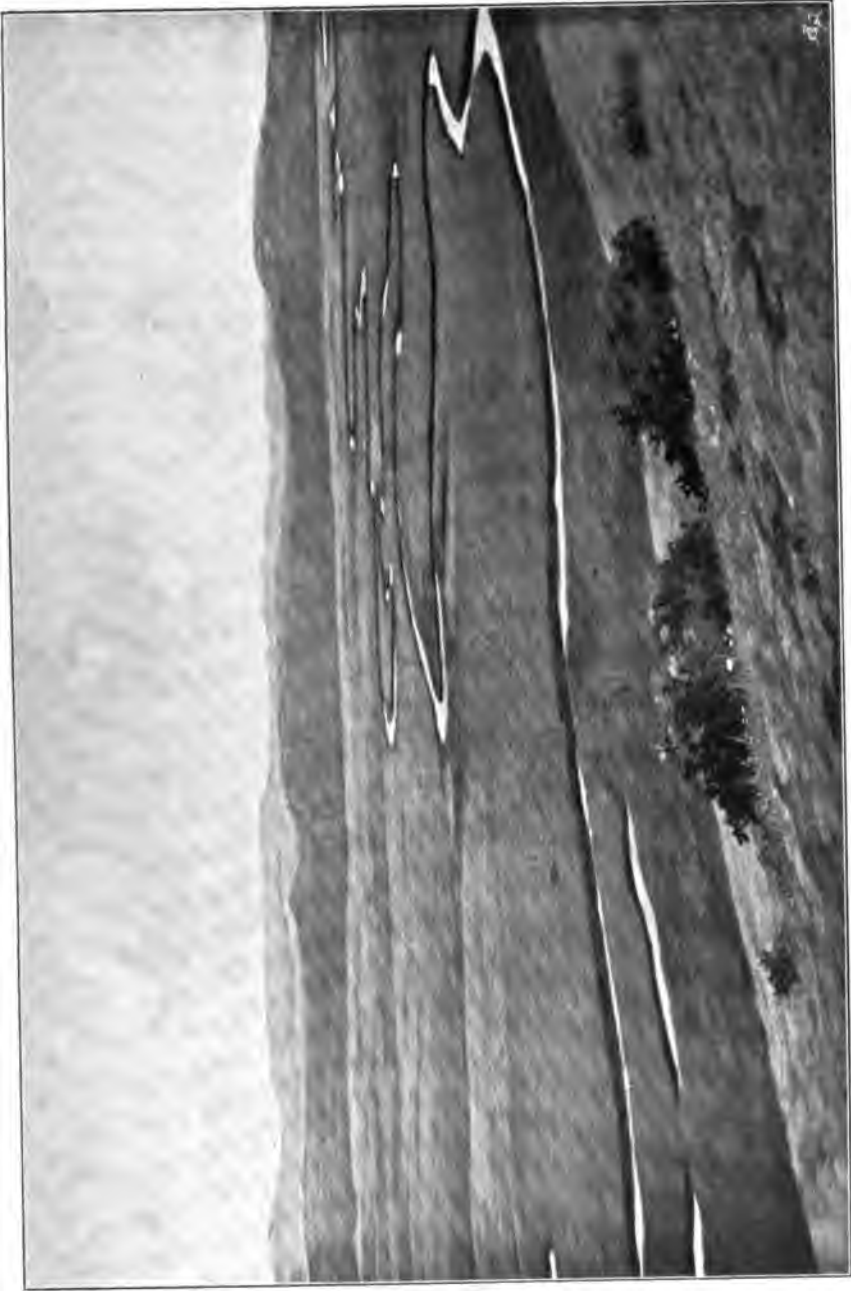
bortfärden. Ty nästa dag var regnig, och vi funno det bäst att dröja kvar. Tilläggas må, att regnet spädde ut vår välling och att vi dessutom däraf på tältduken samlade upp en ej obetydlig kvantitet till dricksvatten.

Den 12 januari fortsatte vi marschen mot söder. För lastdjuren var det för långt att gå på en dag till missionen; Backhausen, Dusén och jag redo därför i förväg. Färden går till en början utefter hafsstranden, där playan, den vid ebbitid torr-

CARMEN SILVAFLODENS MYNNING.

lagda botten, bildar en den ypperligaste ridbana, fast och jämn som ett golf. Vi redo också framåt i den lättaste och raskaste galopp. En gång passerade vi ett dödt, på stranden uppkastadt sjölejon, på hvilket en mängd vilda hundar frossade. Backhausen, som gärna ville ha ett hundskinn, satte efter dem med sin revolver, men de undkommo naturligtvis. Hundar i vildt eller förvildadt tillstånd äro i Eldslandet ganska vanliga; man vet ej, om de härstamma från dem, som indianerna hålla, eller tvärt om. De äro vanligen gulhvita, långhåriga, med lång yfvig svans men hafva också flera färger. Sedan nybyggen anlagts,

FRÅN CARMEN SILVAFLODENS DAL.

Vertical line of text on the left side of the page.

ha de emellertid raskt aftagit i antal, ty de göra mycken skada och förföljas därför ifrigt, och särskildt dödas de i mängd med stryknin.

Naturen är här mycket olika allt hvad jag hittills sett. Framför oss utbreder sig en rad af kullar med branta sidor och af ett utprägladt kraterlikt utseende. Rundade äro de aldrig utan hafva i stället tydlig platånatur. De äro emellertid inga vulkaner utan bestå af tertiär sandsten. Tertiära bildningar finnas redan visserligen här och där i norra Eldslandet, men från denna breddgrad bli de de härskande ända fram till Cordillererna. Märkligast bland dessa kullar är den, som ligger rakt framför oss och på de tre sidor, som härifrån synas, begränsas af lodräta väggar som skjuta långt ut i hafvet. Det är Kap Sunday (på spanska Domingo). Från söder är den däremot långsluttande, så att man kan rida upp till dess topp, 85 m. öfver hafvet.

Vid foten af denna klippa passera vi det norra Eldslandets näst största flod, Rio Carmen Silva. Dess bredd är vid mynningen något öfver 30 m., och vid lågvatten kan man till häst med lätthet passera den; vid flottid tränger däremot vattnet högt upp, och något pass finnes då icke på betydligt afstånd. Vi hade emellertid afpassat vår tid och voro snart på andra sidan. Öfver en tämligen enformig grusplatå fortsatte vår väg omkring 20 kilometer, och på eftermiddagen voro vi framme vid den betydande komplex af byggnader, som upptages af salesianerordens missionsstation vid Rio Grandes strand.

I detta etablissement tillbragte jag sedermera tio dagar och hade sålunda godt tillfälle att lära känna detsamma och dess omgifningar. Med den största välvilja mottogos vi af dess föreståndare, padre José Beauvoir, och erhöilo för vår räkning ett stort, bekvämt rum med goda sängar, medan folket och bagaget fingo plats i en tillbyggnad, där ett stort magasin var under inredning. Måltiderna intogo vi gemensamt med föreståndaren och en annan ung missionär samt åtskilliga »tjänande bröder» och ett tiotal indianpojkar, väluppfostrade, stilla och tysta, utgörande alla, som då befunno sig i missionen. Flickorna befunno sig med några nunnor i en enskild del af byggnaden och voro aldrig synliga. Af äldre indianer var det blott några få, som regelbundet vistades i missionen, hvaremot de första dagarna af vårt uppehåll rätt ofta fullkomligt ociviliserade individer kommo ned från de stammar, som vistades i närheten, för att erhålla gåfvor, fiska o. s. v.

För missionens verksamhet skall redogöras i nästa kapitel. Här vill jag blott tillägga, att det var oss en särskild fördel att på vägen äga denna station, där vi blefvo så hjärtligt och välvilligt bemötta. Dusén dröjde kvar där med en man under nära en månad, inberäknadt hela den tid vi andra voro borta, och lika viktiga voro de många upplysningar vi här erhöilo om indianerna, deras seder och bruk samt om kringliggande trakt. I omgifningarna, gjorde jag flera små utfärder. Bland de intressantaste var en, som gjordes en af de sista dagarna efter åter-

MISSIONSSTATIONEN VID RIO GRANDE.

komsten från hufvudexpeditionen. Det gällde att söka påträffa något indianläger eller åtminstone rester af något sådant, ty förhoppningen att kunna träffa tillsammans med indianerna själfva var ej stor efter de sorgliga konflikter, som dessa haft med de hvita och som senare skall skildras. Jag red med Backhausen och två följeslagare, och vägen vi valde bar inåt landet mot nordväst. Man har mestadels framför sig ett lågt platåland, bildadt af rulladt grus, här och där laguner, ofta med branta, steniga stränder och med sött eller salt vatten. Där såg man skaror af vattenfågel, änder, gäss och till och med den ståtliga röda flamingon, sällsynt att

se denna tid på året. Vegetationen är vanligen särdeles torftig och består af låga, tufviga växter och gräs. Vi sågo talrika guanacos och förföljde dem till häst. Det går framåt i hvinande galopp; hästen själf är ej den minst intresserade, och det gäller att sitta fast i sadeln, då denne ofta midt i språnget kastar sig åt sidan för att undgå att trampa i Azorella-tufvorna. Emellertid är det sällan det lyckas ens för hundarna att uppnå en fullvuxen guanaco, och unga djur sågo vi ej till.

Plötsligt hörde vi ett kort skall och fingro strax invid sikte på en skara hundar. Backhausen, som nästan hade en fix idé att vilja skjuta vilda hundar, hvilket emellertid aldrig lyckades honom, gjorde revolvren färdig, då José, som hade mera erfarenhet, ropade till honom: »Skjut inte, här måste finnas indianer i närheten.» Och verkligen, strax intill oss bland buskarna reste sig några smala träpinnar, och rundt kring dem lågo några gamla murkna guanacoskinn på jorden. Det var lägerplatsen, men fåglarna voro bortflugna. Jag kastade mig på knä för att bättre undersöka de kvarlämnade föremålen, men kom upp igen fortare än jag tänkt, då jag märkte, att jag placerat mig i en hög glödande kol, täckta af grässtrån och jord. Så nyss förut hade platsen varit bebodd. Jag fotograferade lägret, sedan vi rest upp skinnen, och hopsamlade hvad jag ansåg värdt att medtaga af de föremål, som lågo kringströdda. Det glädde mig att se, att mina följeslagare nästan sågo ut, som de tviflade litet, om det kunde vara rätt att så där beröfva ett par fattiga indianer deras tillhörigheter, men då jag i utbyte lämnade kvar ett par tändsticksaskar, en gammal tröja och en stor, präktig eskilstunaknif, så förbyttes tviflet i beundran öfver denna frikostighet.

Knappt hade vi varit ett par dagar i Rio Grande, förrän det anmäldes, att en ångbåt var synlig. Vi trodde, att den kom med proviant till missionen, men då jag åtföljde missionärerna ner till stranden, så mötte vi till min förvåning Ohlin, som kom gående med en chilensk sjöofficer. Förklaringen kom genast. Guvernören i Punta Arenas hade sändt ut det lilla kustfartyget »Condor» på en expedition och i tanke att vi möjligen kunde vara färdiga gifvit order, att den redan nu, en månad före den utsatta tiden, skulle gå fram till Páramo för att fråga efter oss. Där anträffades blott Ohlin, som sade, att han intet kunde besluta utan att sammanträffa med mig, och befälhafvaren erbjöd sig då mycket välvilligt att föra honom till Rio Grande. Då Ohlin redan fått erfara svårigheterna att utan goda båtar och folk

uträtta något på denna enformiga, svårtillgängliga kust, beslöto vi, att han med Åkerman skulle återvända till Punta Arenas för att begagna sig af möjligen där befintliga arbetstillfällen. Detta behöfde han sedan ej heller ångra.

Sedan vi under några dagar hvilat ut djuren samt hopsamlat upplysningar och arrangerat för att man i värsta händelse skulle söka oss, ifall vi ej inom tre veckor hördes af, bröto vi upp till hufvudexpeditionen den 18 januari, fem personer och femton hästar och mulåsnor. Vi voro väl beväpnade med revolverar och bössor; karlarne hade alla fått låna karbiner i polisstationen vid San Sebastian, och det syntes ej sannolikt, att vildarne skulle våga anfälla oss. Vi medförde också två goda guanacohundar, svarta, släthåriga djur af någon vindthundliknande ras, hvilka skulle förse oss med kött och vaka för oss om nätterna. Lifsmedel hade vi för omkring 20 dagar och medförde för öfrigt tält, instrument och utrustning af alla slag.

Vi voro alltså väl försedda, men det gällde också en viktig expedition. Ungefär en dagsmarsch söder om Rio Grande vidtog skogsområdet, och därifrån var landet fullkomligt okänt, obeträadt hittills af någon hvit man. Väl funnos där på kartan inritade några sjöar, berg och floder, men jag kunde på förhand antaga, att de voro ditkonstruerade på fri hand, och detta bekräftade sig sedan. Så t. ex. en stor, nästan cirkelrund sjö, tämligen nära Rio Grande, med obestämda konturer och en genomskärning af öfver 10 kilometer, som misstänkt nog icke bar något namn. Ungefär där, som denna sjö borde vara belägen, reser sig en skogklädd bergskulle, den högsta vida omkring. Hit steg jag upp och klättrade sedan ytterligare upp i ett högt bokträd, och då ingen sjö där var synlig, så existerar den otvifvelaktigt icke heller, åtminstone med de angifna dimensionerna. — Efter hvad man antog, skulle skogen snart bli sammanhängande, och sedan vore det ej möjligt att framtränga till häst, och på en längre fottur var för oss ej nu att tänka. Men vi hade beslutat att göra vårt bästa för att framtränga till Cordillererna och om möjligt så långt, att vi kunde se den beryktade stora, nyligen upptäckta och hittills af ingen vetenskapsman besökta Lago Fagnano, hvars närmare studium sedan skulle bli målet för en annan resa. Kunde man framtränga så långt och under vägen göra studier från så många höga fristående punkter som möjligt samt sedan sammanbinda våra iakttagelser med dem, som gränskommissionen gjort vid utstakandet af gränsen mot

LÄGERPLATS I SKOGSOMRÅDET.

Chile, samt med hvad man från kuststräckan kände, så skulle därmed de allmänna dragen af det nordöstra Eldslandets geografi kunna anses utredda. Och detta lyckades oss också.

Vår första dagsmarsch blef ej lång. Först låg framför oss passagen af Rio Grande. Denna flod är ganska vattenrik och betydande, ojämförligt större än någon annan inom Eldslandets pampasområde. Vid mynningen kan den passeras blott vid lågvatten under föga mer än en timmes tid, men vid lägsta ebb är den icke stort mer än en meter djup. I stället är den så mycket bredare, så att passagen till häst, inberäknadt en sandbank i midten, tog hela 8 minuter. Vi kommo emellertid lyckligt och väl öfver, och efter att ha passerat ett vidsträckt marschland, där djuren under nära en timmes tid fingo vada upp till knäna i vatten och högt gräs och stundom höllo på att sätta sig fast i gyttjan, så kommo vi åter till fast land och fortsatte för att slå läger i en djup, skyddad dal vid en liten skogsdunge. Det var den första jag sett i Eldslandet, de antarktiska skogarnas första utpost mot nordost, och träden sågo litet knotiga och stripiga ut, men de gånge oss dock bränsle och ett godt skydd mot vinden. Det är betydlig skillnad mellan en sådan lägerplats och dem man måste välja ute på den öppna slätten.

Vi gingo vidare mot söder öfver en naken, öde högplata, emot en utskjutande, skogklädd åsudd, där vi togo vårt andra nattkvarter. Vi befunno oss på sluttningen mot en djup, öppen dal, där en icke obetydande flod rann fram, mestadels dock icke djupare än att man skulle kunnat passera den äfven till fots. Det var en biflod till Rio Grande, och efter förberedande rekognoscering beslöt jag att följa den mot söder, ett val som sedan visade sig vara lyckligt. Den egentliga floddalen är jämförelsevis smal, och vattnet rinner i densamma i de mest underbara slingringar och krumelurer, hvarvid den ofta flyter långa sträckor tillbaka, så att man för att komma från en sida af dalen till den andra måste passera den tre eller stundom ända till fem gånger. Först tänkte jag ge floden ett namn, som syftade på dessa slingringar, men sedan jag funnit, att de äro vanliga inom hela Magellansländerna, beslöt jag att uppkalla den efter missionens skyddshelgon Rio Santa Candelaria. På sidorna af denna nedre dal höja sig terrasslika afsatser, bredare eller smalare och oftast bevuxna med rikt gräs. Här funno vi vår väg; på sidorna höjer sig landet ytterligare, men dessa kullar eller platåer äro bevuxna med genomtränglig skog.

Floden delar emellertid snabbt upp sig i ett stort antal smågrenar, som alla synas fortsätta långt fram mot Cordillerernas fot. Allesammans rinna de i djupa, grönskande dalar, ofta äro de djupa och alltid mycket smala, så att stränderna stundom nästan möta hvarandra och ej sällan bilda verkliga naturliga broar, som ge den passerande ryttaren en gungande och osäker men dock bekväm passage öfver bäcken. Trots deras ringa bredd är det emellertid ofta mycket besvärligt att komma öfver dem; i timtal kan man få söka efter ett lämpligt pass, och ändå,

FRÅN CANDELARIAFLODENS DAL.

just när man tror sig räddad, ljuder stundom ropet: »Se cayó la mula» — en åsna har ramlat i vattnet. Då stannar marschen af, medan alla rusa till för att hjälpa upp det stackars djuret; bördan måste lassas af, och det kostar en lång stunds arbete, innan man har det uppe på det torra. Ej minst obehaglig är situationen, om i bördan finnas saker som skadas af vattnet, och särskildt gäller det att här ej transportera ömtåliga instrument annat än i väl täta kistor.

För det svåraste äfventyret i detta hänseende var jag ute under en senare färd, som jag med två följeslagare gjorde från

Bahia Inútil. Sent en eftermiddag kommo vi till en äkta »chorillo», en smal, djup bäck, nedgräfd i dyvallar; att dess rykte redan var stadgadt, kan man finna af det namn den bär, Rio Odioso — den obehagliga ån. Bredden var ej större, än att man bekvämt kunde hoppa öfver till fots, och ridhästarna bragte vi på det sättet vid tygeln lätt öfver. Men så kom packhästen, en gammal envis grå sprakfåle. I stället för att taga ett ordentligt hopp försökte denne att klifva öfver men ramlade därvid ned i vattnet. Hade vi haft en spade, skulle ju saken kunnat hjälpas, men nu var situationen allvarlig. Början, som han bar, lassade vi naturligtvis genast af. Flera timmar arbetade vi för att med händerna och knifvarna gräfva ut en uppgång; ofta var hästen helt nära uppe, men alltid misslyckades den sista satsen, och för hvarje gång blef han allt tröttare. Till sist lyckades vi få en lasso om djuret, och denna spändes fast vid sadeln på en ridhäst, där en af männen satte sig upp. Så bar det i väg, medan vi båda andra med piskorna bearbetade det stackars djuret nere i dess våta graf. En kraftig ryckning och en sista ansats, och hästen var uppe. Hade vattnet varit kallare, såsom närmare vintern, skulle den säkert ha stannat där för alltid.

Vi fortsätta emellertid vår väg, följande den gren af floden, som går rakt i söder. Och nu äro vi inne i det egentliga centrala Eldslandet. Många föreställningar hade jag gjort mig om detta land, men aldrig hade jag tänkt mig, att det skulle ha *detta* utseende. Naturen är så leende, att man skulle kunna tro, att man befunne sig i en vidsträckt park på Skånes slätter i stället för i hjärtat af det illa beryktade Eldslandet. Åt alla håll breda där ut sig långsträckta, öppna gräsplaner, genomflutna af något litet vattendrag och afbrutna af låga kullar med präktiga lundar af den antarktiska boken. Den art, som här är den allenarådande (*Fagus pumilio*), bildar låga träd, högst 5—8 meter, med grenar ända ned till roten och vidt utbredda, så att växten får en nästan halfklotformig gestalt, hvilken jämte det täta löfverket af små, glänsande gröna blad ger den ett märkvärdigt och mycket prydligt utseende. De äldsta träden ha visserligen ej grenar ända ned, men deras form är i alla fall nästan densamma. — På sidorna omramas denna tafla af högre, helt skogklädda åsar, och framför oss i söder resa sig öfver dessa murlikt, utan någon öfvergång, en dubbel kedja af blånande berg, en lägre skogklädd och en fjärmare, hvars högsta spetsar skina hvita af snö. Hvad som blott förundrar i denna tafla är ensamheten, man

skulle så gärna vänta sig att se några rödmålade stugor sticka fram mellan träden. Nu störes enformigheten blott af en eller annan ensam guanaco. När de visa sig, blir det lif i vår skara. Hundarna sätta i väg, och någon af oss följer med för att taga hand om det väntade bytet. Ofta räddar sig nog detta, ofta har det vågat sig för nära och faller offer för sin nyfikenhet att beskåda de okända inkräktarne och får då tjäna oss såsom en god stek.

Ett förhållande till måste också anmärkas, som är aldeles egendomligt för detta landskap, och det är den myckna brända

DEN ANTARKTISKA BOKEN (FAGUS PUMILIO).

skogen. Hvert man ser, varseblifver man afbrända, spöklikt uppstående trädstammar, visserligen aldrig öfver mycket stora sträckor, men i alla fall så, att man ej heller finner grön, växande skog öfver några mycket stora, sammanhängande områden, och detta på hela vår väg ända fram till Cordillererna. Det synes ej kunna vara något tvifvel, att det är indianerna, som åstadkommit detta, och de måtte då vara ännu värre skogssköflare än själfva argentinarna. Om Magellan varit här, så skulle man lätt förstått, hvarför han gaf ön det märkliga namnet Eldslandet, ty det folk, som åstadkommit detta, måtte verkligen vara älskare af eld. Afsikten härmed kan ej gärna vara någon annan än att med

det å de brända platserna uppväxande, gröna gräset bereda en angenäm tillvaro för guanacon, som för indianen är så viktig.

Och nu måste jag beskrifva, huru vår expedition tager sig ut. Främst rider Medina, förande vid tygeln ledstoet, »la yegua madrina», utmärkt genom sin klocka om halsen. Efter detta djur följa nu mulåsnorna i en lång rad, trampande i hvarandras spår, med sina bördor af lådor och säckar, följande principen att ej resonera utan gå på framåt hvart det bär, rakt fram eller i slingringar, på god eller dålig väg. Kommer man till en bäck, så gäller det blott att få madrinan öfver på en lämplig plats. Sedan komma nog de andra efter, men åt sidorna vika de ej, äfven om det pass, där de första djuren gått öfver, skulle bli nedtrampadt och sumpigt. Denna deras sällskaplighet gör det emellertid lätt att hålla ihop karavanen, hvilket med så litet folk skulle vara omöjligt, ifall djuren ej själfva vore så oskiljaktiga. Efter åsnorna kommo på sina djur Polanco och José såsom »arrieros». Det gäller att noga hafva ögonen på lastdjuren, ifall någon skulle råka få sin börda litet på sned. Då gäller det att skynda fram i tid, innan djuret blir otåligt och kastar af sig sakerna, jämka på bördan och draga åt remmarna. Så går det framåt, långsamt men säkert och med många uppehåll, af hvilka äfven rekognosceringarna taga mycket tid. Själf red jag friare, ensam eller i sällskap, framför eller åt sidorna för att undersöka landet och göra observationer.

Mer än 7 eller 8 timmars marsch med karavanen förekommer ej. På kvällen gäller det att uppsöka en lämplig lägerplats, vid kanten af en skogsdunge med vatten i närheten. Sakerna lastas af, madrinan fastbindes, för att djuren skola stanna kvar hos henne under natten, och tälten slås upp. Så göres där upp eld, och maten kokas för dagens hufvudmåltid. Först af allt kokas där emellertid upp vatten för den outhärliga matékoppen, som går laget rundt, medan den verkliga ganska upplifvande drycken uppsuges med ett gemensamt silfverror. Innan natten ännu fullt brutit in, sofva vi vanligen lugnt, jag med Backhausen i ett mindre tält och karlarne med sakerna i ett större.

Om morgnarna äro vi uppe i god tid. Sedan vi ätit litet, kommer dagens besvärligaste arbete: lastningen. Under tiden är jag sysselsatt med att göra samlingar och observationer i omgifningarna. Djuren drifvas tillsammans, sedan man med grenar och trädstammar åstadkommit en tillfällig inhägnad eller corral, och de, som skola lastas, kvarhållas där inne. Det duger ej att

binda mulåsnorna under pålastningen, utan för att de skola stå stilla, binder man om hufvudet med en duk, och så länge de då ingenting kunna se, röra de sig ej heller. De stora packsadlarna, »aparejos», hvilande på mångdubbla fårskinn, spännas fast, och bördorna upplyftas. Äro djuren beskedliga, går det sedan lätt att med en konstrik knut fastgöra dessa, men jag har redan nämnt, att våra mulåsnor ej voro af frommaste slag, och ofta, just som man tror, att allt är klart, så tager djuret i sista ögonblicket ett språng i luften, och bums ligga där kökskärl, tält och säckar om hvarandra på marken, medan åsnan själf i galopp sätter af utåt fältet med sin tomma sadel.

GRÄNSKOMMISSIONEN PASSERAR RIO GRANDEFLODEN.

Ändtligen äro vi färdiga att bestiga våra egna hästar. Dessa bära de vanliga argentinska låga sadlarna, som snöras fast med remmar mycket hårdt; öfver dem fästes ett tjockt fårskinnstäcke. Dessa mjuka sadlar äro mycket bekväma, när man rider långa sträckor. Betslen äro stora och måste vara ytterst oangenäma för djuren, med ett stort hjul af järn hvilande i munnen; tyglarna äro fasta och tunga af inflätade metallringar. Hästarna äro som vanligt i Argentina små och af de mest växlande färger; när de äro väl inridna, äro de också angenäma att rida på, stundom nästan för fromma. Detta senare var ej fallet med min »Azulejo», som jag under denna färd red, densamme som behandlade Ohlin så illa. Men oakadt en del små ovanor var den dock en synnerligen god ridhäst, som gjorde mycket till, för att denna färd ej blef allt för besvärlig.

Så gick färden framåt, men i samma mån vi närmade oss bergstrakterna, förändrades terrängen. I stället för öppna grässlätter mötte nu vidsträckta sumpmarker, betäckta af hvitmossa. Det blef allt svårare för djuren att taga sig fram i denna terräng; alltsom oftast fastnade en af mulåsnorna med sina små fötter och sin tunga börda i den djupa dyn, och medan vi arbetade med att hjälpa en, sjönk en annan ned. Här och där finnas djupa hålor, »manantiales», eller källor, så öfvervuxna med vegetation, att man blott på den något ljusare grönskan varseblifver dem. Men ve det djur, som skulle råka falla ned i en sådan; det vore säkerligen utan räddning förloradt.

Emellertid kommo också de hittills så aflägsna bergen oss allt närmare, och på kvällen den 23 januari funderade vi redan på att lämna kvar lastdjuren under bevakning och utföra den återstående delen af exkursionen på en eller två dagar med ensamt ridhästarna. Emellertid beslöts att söka göra ännu en dagsmarsch. För att ge ett exempel på huru våra dagar tillbragtes, vill jag här anföra hvad min dagbok säger om denna.

»Den 24 januari. På morgonen dimma, som sedan skingrades. Besvärlig packning. Don Carlos* red ut för att söka upp en lämplig väg. Återkom om en stund och förklarade, att han »funnit en utmärkt guanacoväg** och att vi alldeles säkert skulle kunna passera kärret». Vi begåfvo oss dit, men det var en skön väg; snart sutto alla djuren fast i gyttjan. Flera måste lastas om helt och hållet, men öfver kommo vi ej. Med en lång, besvärlig omväg tillbaka upp mot skogskanten gick det till sist, fast med svårighet. Så kom en skogspark och så ett nytt kärr och sist en långsträckt skogsås. Här var stor rådplägning och rekognoscering. Don Carlos försvann, och då han ej kom tillbaka, fortsatte vi utan honom genom bränd skog och i kanten mot kärret. Till sist måste vi hugga väg med yxan, och när vi så kommit ut till kärret igen, beslöto vi dröja. Pråktig, fri utsikt öfver bergen och mot lagunerna men dålig lägerplats; sumpig. — Jag var mycket ängslig för Don Carlos och gick ut med Polanco för att söka honom. Vi vandrade länge i skogen, klättrade upp i höga träd, sköto med revolvern och bössan. Till sist hördes skott till svar, och den sökte kom ledande sin häst; sade, att han ätit bär och ej brytt sig om att leta efter

* Backhausen.

** Stigar, synliga både i skogen, å kärren och uppe på bergen och upp-trampade af skaror af guanacodjur, som dag för dag följa samma väg.

våra spår. Men karlarne hånade sedan en »hombre de campo», som ger sig ut att söka väg för andra och ej kan finna spåren efter 14 hästar och åsnor. Bra i alla fall, att han kom, det hade varit svårt för honom att sofva ensam här med indianer i närheten.»

Nästa dag gick färden vidare, men Polanco blef kvar med lastdjuren; vi andra fyra ville försöka att bestiga den högsta af de toppar, som lågo framför oss. Vägen gick genom sumpiga kärr, där hästen ofta måste ledas vid tygeln, men utan större svårighet kommo vi dock på ett par timmar till bergets fot. Och nu började en intressant klättring upp till den 400 m. höga

»SVENSKA SJÖARNA» (LAGUNAS SUECAS) OCH LAGO SOLIER.

toppen, till fots naturligtvis. Skogen blef här plötsligt af helt annat slag, än den vi hittills sett. Våldiga trädstammar, flera meter i omkrets, bildade densamma, och marken var alldeles täckt af kullfallna stammar, hopflätade af buskar och öfvervuxna af ett sammanhängande mosstäcke. Det var nästan omöjligt att taga sig fram, och jag vet ej, huru det hade gått med våra tunga bördor denna varma dag och särskildt för männen, som aldrig i sitt lif klättrat i berg, om vi ej lyckats få rätt på en guanacostig, så väl upptrampad, som om den varit ett människoverk. Med dennas hjälp voro vi snart högt uppe och kunde ändtligen bestiga den högsta spetsen.

Men här voro vi rikligt ersatta för hvarje möda. Man kan säga, att nära en tredjedel af det argentinska Eldslandet låg för våra fötter, och aldrig har väl någon haft en sådan överblick af detta land, som vi här hade. Norr ut åt alla håll ända fram till det nära 80 km. aflägsna Kap Sunday se vi lågt land med växlande skogskullar och ljusare band, som beteckna vattendragens dalgångar. Mot väster fortsätter höjdräckningen, i söder stupar den öfverallt brant mot en betydlig dalgång, som på andra sidan begränsas af höga, delvis snöklädda fjäll. Nere i dalen rinner mot öster en flod, nu sedd för första gången, som utgjuter sig i en milslång sjö, hvilken synes ligga nästan vid våra fötter och på alla sidor omgifves af höga, branta, fint utmejslade fjäll. Blott på ett ställe ser man, huru den södra Cordillerkedjan genombrytes af en djup dalgång, genom hvilken rinner en flod, som förenar sjön med ett ännu mer betydande vatten, af hvilket vi blott se ett blånande stycke. Det är lätt att kontrollera, att detta vatten är Fagnanosjön och att sjön vid våra fötter var densamma, som från söder på afstånd blifvit sedd af gränskommissionens folk och af dem erhållit namnet Lago Solier. Det norra låglandet synes vara mycket fattigt på sjöar. Blott vid foten af bergskedjan, något i nordväst, ligga några täcka smålaguner, delvis skogomkransade. Det var desamma, jag sett under gårdagens ridt och för hvilka jag å kartan föreslagit namnet Lagunas suecas — »Svenska sjöarna».

Härmed var målet för denna färd vunnet: en direkt väg mellan Rio Grande och Lago Fagnano funnen, Lago Soliers läge bestämdt och landets geografi, geologi och topografi undersökta utefter hela denna linie, som var belägen så, att våra resultat kunde kompletteras med hvad man förut kände om landet. För vetenskapliga specialundersökningar var den punkt, där vi stodo, föga inbjudande, och efter att ha dröjt kvar blott en enda dag bröto vi den 27 januari åter upp mot nordn. Vår väg var i hufvudsak densamma som på bortfärden, och efter en snabb marsch voro vi den 31 januari åter i Rio Grande och den 8 februari samlade i Páramo.

Raskt ställde vi vår packning i ordning och började sedan vänta på den utlofvade afhämningsbåten. Och punktlig som ett urverk kom »Condor» till oss den 16 februari på hemvägen från en rundresa omkring ön. Ohlin var med, synnerligen belåten med resultaten af sin resa. Alla hade visat honom det största tillmötesgående, och särskildt hade han väl att tacka fartygets sekond, den svenske kaptenen Hydén, som var »pilote» i chilenska

krigsflottan, d. v. s. tillhörde den kår af civila sjömän ur handelsflottan, vanligen utländingar, som ställas vid marinofficerarnes sida för att i nautiska frågor bistå dem.

På grund af det stormiga vädret blef vår inlastning nästan ännu svårare, än debarkeringen varit; lyckligtvis var packningen nu trots samlingarna mindre än då. Färden öfver den öppna oceanen i den lilla öfverlastade båten — de båda små för skärgårdstjänst utrustade båtarna »Condor» och »Huemul», på hvilka vi gjorde så många resor, mätte vardera 180 tons — var i

LAGO SOLIER FRÅN »EXPEDITIONENS BERG».

denna sjögång ej heller så angenäm, men i sundet blef det bättre, och den 29 februari voro vi åter i Punta Arenas, beredda att taga i tu med nya värf.

Vårt nästa mål var nu att söka komma till den innersta delen af Admiralty Sound och att därifrån i båt framtränga till Lago Fagnano för att närmare undersöka denna märkvärdiga sjö, som är nästan så stor som Hjälmarens. Med vanlig beredvillighet erbjöd sig guvernören att ställa »Condor» till vår disposition på fram- och återresan. Till en början hade det varit min afsikt att dröja där en hel månad, men af flera skäl och särskildt

på anhållan af mina kamrater, som ej ansågo sig hafva arbete för så lång tid, beslöt jag att anordna resan för endast 14 dagar. Detta beslut kom emellertid att inverka ganska olyckligt på resultaten.

Flera dagar föringon, utan att »Condor» fick order att afgå, då sent en kväll ett bud kom, att båten nu låg klar och nödvändigt måste gå kl. 8 nästa morgon för att på dagen hinna med ett arbete, som skulle göras i samband med resan. Det var ett äkta sydamerikanskt förhållande, men det var intet annat att göra än att söka bli färdig. Vi knackade på hos en handlande, som vi kände, och fingo löfte att ha de nödiga förråden levererade nästa morgon, och allt hade redt sig bra, om ej samtliga peonerna velat fira affärden med en större afskedsfest. Väl blefvo de i sista stund väckta på morgonen, men packningen kom att bära tydliga spår af huru natten tillbragts, och åtskilligt af hvad som brukar räknas till livvets nödortft blef kvarglömndt i Punta Arenas, däribland också allt köttet, mer än någonstades outhärligt i Argentina. Då vi nu hade hvarken hundar eller hästar och för öfrigt ej ens tillfälle att jaga guanacos, så blef denna brist kännbar nog.

Så kommo vi emellertid åstad. Vägen till Amiralitetssundet går först utefter Eldslandets nordvästra, enformiga och trådlösa kust, och först sedan man passerat Bahia Inútil, kommer man in i de trakter, som med rätta gjort Eldslandets och Patagoniens västkust så ryktbar för sin naturskönhet. Det sund, hvori båten går fram, smalnar mer och mer; i väster ligga öarna Dawson och Wickham med sina snöhöljda toppar, i öster börjar en bergskedja, hvars spetsar till en början hafva ganska mjuka former och äro skogklädda nästan hela vägen upp men som antaga en allt vildare karaktär, ju längre vi komma framåt. I söder, rakt framför oss, resa sig bakom en första, lägre kedja en rad af väldiga, fullständigt snöklädda kolosser, och något mera åt sydväst har man ett enstaka ståligt fjäll, det genom sin form, erinrande om en frygisk toppmössa, för alla seglare i dessa trakter välbekanta Mount Buckland. Snart svänger vägen af mot öster, och vi äro inne på det egentliga Amiralitetssundet, som emellertid ej är något sund i svensk bemärkelse utan en verklig fjord af ungefär 6 svenska mils längd och en half mils bredd. Tvärbranta stupa fjällen öfverallt ned mot vattnet, endast i klyftor och smådalar och hufvudsakligen på den södra sidan täckta af en sparsam vegetation, och bokarna med sin mörka, om våra barrträd erinrande grönska bidraga ingalunda att försvaga det

intryck man har af att befinna sig på en af Norges fjordar. På aftonen den 26 februari kommo vi fram till vårt mål, mynningen af den betydande älf, som bildar utloppet för Lago Fagnano och utfaller i Amiralitetssundets innersta vik, och nästa morgon debarkerade vi med de mångfaldiga förråd och saker, som för oss nio personer under de närmaste veckorna skulle utgöra den enda erinran om en yttre värld, från hvilken vi här voro mera afstängda, än om vi suttit på en klippö i oceanen.

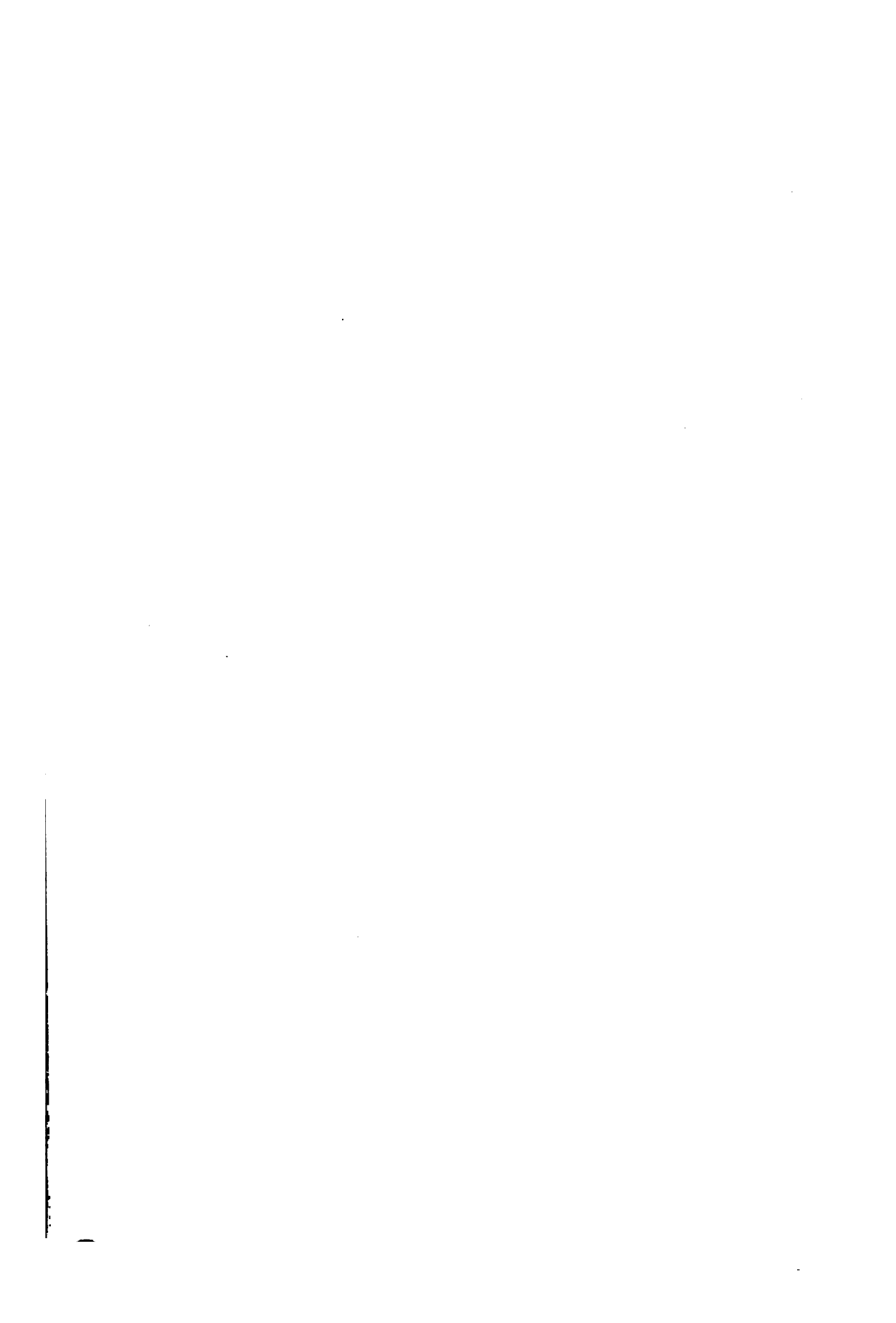
Azopardofloden har man kallat denna älf efter det argentiniska fartyg, från hvilket den först undersöktes. Redan i Buenos Aires hade jag sökt göra mig underrättad om densamma af personer, som deltagit i gränskommissionens arbeten, och enligt de upplysningar jag fått beräknat, att för färden fram och tillbaka skulle åtgå *högst* 5 dagar: i så fall hade vi ju haft tid nog för undersökningarna vid sjön. Det sades till och med, att det skulle vara möjligt att i båt komma uppför älfven på en enda dag. Vi voro alltså vid godt mod och lastade den lilla båt vi fått låna från »Condor» med våra effekter, kvarlämnande Dusén och Backhausen i lägret vid flodmynningen, samt begåfvo oss i väg uppåt dalen, Ohlin och jag till fots.

Floden torde till en början äga en bredd af närmare ett par hundra meter och rinner tämligen lugnt fram i åtskilliga krökar; ehuru det genast visade sig omöjligt att ro den tungt lastade båten, gick det dock den första dagen bra för sig att komma fram. Men snart ändrar floden utseende. Allt djupare och häftigare blir strömmen, alltmera närma sig stränderna hvarandra, på samma gång de bli allt brantare, så att det stundom skulle vara svårt att få fäste för foten där, medan vi med linor draga båten framåt, äfven om ej ett annat ännu svårare hinder tillkommit. Det är dessa regnrika trakter^s underbart yppiga vegetation: mellan dessa träd och buskar, ej sällan taggiga, och öfver dessa i alla riktningar liggande, kullfallna stammar, ofta genomruttna och öfverväxta med mossor, kan man, äfven när man är ledig, endast med yttersta svårighet taga sig fram, och att gå bland dem och draga båten blir ju själfklart omöjligt. Det är ingenting att göra, vi måste alla ned i det kalla, af glaciärälfvar matade vattnet, som genast invid stranden går högt öfver knäna och där det blir ännu svårare att komma fram på grund af de talrika trädstammar, som från stranden luta sig långt ut öfver floden.

Men jag vill ej trötta läsaren med att ingå på detaljerna i denna flodfärd. När vi den fjärde dagens afton blott tillrygga-

EXPEDITIONENS LÄGERPLATS VID ÄZOPARDOFLODENS MYNNING.

lagt halfva vägen och kommo till ett verkligt vattenfall, högre och våldsammare än alla vi dittills passerat, så ansåg jag det bättre att låta båten vända. Ty jag kunde ej ha någon tanke på att för några vetenskapliga undersökningar aflägsna mig från arbetet med båtens framdragande; då skulle detsamma genast afstannat. Och bättre än att riskera att förlösa hela vår korta, dyrbara tid för båtens upp- och nedforsling var det för visso att använda återstoden för zoologiska arbeten nere vid fjorden och att från den punkt, där vi stodo, försöka realisera så mycket

LAGO FAGNANO.

som ännu var möjligt af mitt eget program, utforskningen till fots af den södra, absolut okända hufvudkedjan af Cordillererna fram emot Beaglekanalen.

Lastade med nödiga instrument, en del kläder såsom skydd mot nattkylan samt med lifsmedel för fyra dagar bröto jag och Polanco nästa morgon upp för att bestiga den framför liggande bergskedjan. Det är en varm dag, och endast med möda bana vi oss väg genom den täta urskog, som täcker fjällets branta fot. Något bättre blir det, sedan vi kommit ett par hundra meter högre upp. Vegetationen blir mindre yppig; af mångfalden träd och buskar återstår endast boken, som bildar låga men ytterst

täta skogssnår, med grenar, som nästan slingra sig om hvarandra. Och nu följer den vanliga växlingen vid fjällbestigningar. Allt lägre blir denna skog, till karaktär och utseende i allo erinrande om våra fjällbjörkar; vid 500 meters höjd kan blott en botanist tala om »skog», när han ser ned på denna krypande planta, hvars grenar icke höja sig en tum från marken. Och snart försvinner äfven denna vegetation för att ersättas af mossor, gräs och fjällörter; till sist har man blott den nakna klippan, förklyftad och sönderfallen till ett groft grus, från hvilket glaciärvattnet bortfört alla finare partiklar, så att nu endast massor af kantiga stenskärfvor täcka marken. Och här, på 7—800 meters höjd, träffa vi den första »eviga» snödrifvan, ty vid den årstid, i hvilken vi nu befinna oss, kan man ju hvarje dag vänta ny snö, som blir liggande för vintern. Vi nå den kam, vi nedifrån trott vara den högsta, men finna framför oss blott en smal dal och så en högre kam; detsamma upprepas än en gång, och ännu för tredje gången bestiga vi vid något mer än 900 meters höjd en åsrygg utan att veta, huru länge det skall fortgå på samma sätt, men med den bästa förhoppning att kunna framtränga så långt som möjligt på detta jämförelsevis bekväma sätt.

Dock, här var gränsen satt för vårt framträngande. Plötsligt, oväntadt, medan vi ännu tro att vi befinna oss på en plataåfsats, störtar bergväggen — i motsats mot all erfarenhet från Skandinavians fjälltrakter — tvärbrant ned mot en annan dalgång, i hvilken 7—800 meter under våra fötter på ungefär samma nivå öfver hafvet som Azopardofloden själf en annan älf långsamt och utan märkbart fall rinner fram mellan gulbruna torfmossar. Vi finna sedermera, att dess mynning i Fagnanosjön återfinnes på gränskommissionens karta och att den där fått namnet Rio Bedbeder.

Vid våra fötter ligger en tafla så underbart storartad, som man äfven i dessa nejder sällan ser den. Åt båda sidor fortsätter den fjällkam, på hvilken vi stå, framåt öfverallt stupande nästan lodrätt mot en »quebrada», en kitteldal, hvars botten täckes af de förtvinande fjällbokarna. Blott rakt under våra fötter har en »isdrifva» funnit plats, tillräcklig att ge upphof åt en betydande fjällbäck, som strömmar ned genom kitteldalen för att sedan längre ned förena sig med floden nere i dalen. Denna bildas af en mängd grenar, kommande från glaciärer i en bakom liggande storartad bergskedja, påtagligen hufvudcordilleran själf, längre mot sydväst kulminerande i några helt snöhvita spetsar, som från den punkt, där vi stå, framträda såsom kolossala; det är

Darwinmassivet, Eldslandets högsta fjälltrakt. Bakom oss ligger under våra fötter Azopardodalen med sin glänsande silverstrimma, och ännu längre norr ut stänges utsikten af Mount Hopes egendomligt formade bergstagggar. Rundt omkring oss på alla sidor snödrifvor och glaciärer, som skarpt kontrastera mot den gråa, svarta, rödbruna eller till och med grönaktiga berggrunden. Och i denna ram äro nu infattade två storartade blå pärlor, Amiralitetssundet och Fagnanosjön. Så praktfullt än det förra är, öfverträffas det dock i skönhet vida af den senare med dess

I DARWINMASSIVETS FJÄLLTRAKTER.

mera sönderslitna konturer; sjön är ju också betydligt större än hafsviken, ehuru detta från den punkt, där vi stå, föga framträder, då bådas aflägsnare delar förlora sig i fjärran.

Men hvilket intryck än denna tafla gör — för oss var den ingen glädjande företeelse. Dagens arbete var i själfva verket förloradt. Om vi ville komma vidare framåt, så måste vi ju klättra ned lika mycket, som vi förut gått uppåt, vandra öfver det breda låglandet med dess djupa torfmossar, passera den strida strömmen och sedan åter genom urskogen bana oss väg uppför en ny fjällrygg för att därifrån kanske ej se mera än från den

punkt vi intogo. Men det var intet därvid att göra; med möda lyckades vi finna ett ställe, där vi kunde klättra ned till dalbotten, och först vid mörkrets inbrott stannade vi för att bereda oss en lägerplats i skydd af några stenar ett par hundra steg från en snödrifva, just där den första förkrympta buskvegetationen tog sin början.

Det blef ingen angenäm natt. Vädret hade hittills varit vackert, men nu ändrade det sig plötsligt, och vi hade knappast insomnat, förrän ett häftigt, snöblandadt regn började falla; det blef omöjligt att hålla elden vid makt, och vi ägde ej det minsta skydd mot ovädret. Mot morgonen upphörde väl regnet, men vi voro insvepta i en tät dimma, och först långt fram på dagen, sedan vi nödtorftigt torkat våra kläder och effekter, kunde vi fortsätta vägen, med yttersta möda banande oss väg nedför den branta slutningen, klättrande utför slippriga, tvärbranta klipp-hällar och öfver upprättstående och kullfallna mossiga trädstammar. Min följeslagare Polanco, en fullblodsargentinare, van vid alla arbeten, som kunde göras från hästryggen, men fullkomligt ovan vid företag som detta, undrade, om icke detta vore ett förtrolladt land, där alla naturmakter sammansvurit sig för att hindra oss att komma fram. På kvällen hade vi nått den flod, vi uppifrån berget sett, och anlade där vårt andra läger.

På grund af de anordningar, som träffats, ansåg jag det ej rådligt att ytterligare använda mer än en dag till att gå framåt, och för att då komma så långt som möjligt beslöt jag att gå vidare ensam, kvarlämnande Polanco med hela packningen för att invänta min återkomst. Det skulle bli af föga intresse att skildra denna dags vandring i hittills obeträdda fjälltrakter, där hjordar af nyfikna guanacos ända upp mot den eviga snöns gräns följde mig för att betrakta den nykomne främlingen, stundom vågande sig fram ända till på några stegs afstånd. Till slut kom jag på en höjdkam, där en ny dal, nästan lika djup som den förra, stängde min väg. Ehuru jag här hade en mycket fri och intressant utsikt mot söder, så var det dock på grund af den afstängande fjällväggen omöjligt att se en skymt af Beaglekanalen, men jag kunde dock kartlägga det pass, där framträngandet till Lapataiaviken otvifvelaktigt torde vara lätt för en person, som har tiden till sin disposition. Sent på kvällen återkom jag till platsen, där min följeslagare väntade, och följande afton voro vi efter en sträng marsch på en ny väg åter i hufvudlägret, glada att få sofva skyddade mot regn, som förut hvarje

natt genomblött oss. Det var knappt om näringsmedel där, och sällan ha väl de kokta böjorna smakat så väl som denna kväll.

De återstående dagarna voro för få att göra någon ytterligare längre utfärd, huru mycket jag eljest än skulle önskat det; de tillbragtes med undersökningar i den närmaste trakten fram till Fagnanosjön, och den 10 mars, en dag tidigare, än den var väntad, kunde vi åter hälsa »Condor», som kom för att hämta oss. Den sista medlemmen af en gåsfamilj, som Ohlin skjutit, fick vandra i spritcisternen i stället för i köttgrytan, och två dagar senare voro vi åter i Punta Arenas, dit vi, oaktadt vi på grund af den otillräckliga tiden ej kunnat helt genomföra alla punkterna i vårt program, medförde ett det allra rikaste material af samlingar och iakttagelser från vårt besök i Eldslandets i flera hänseenden kanske intressantaste trakt.

- - - - -

SJETTE KAPITLET.

Onaindianerna.

Olika stammar bland Eldslandets urinvånare. Onaindianerna: utseende, lefnadsförhållanden, husgeråd, vapen etc. Förmåga att kunna utvecklas. Stridigheter med de hvita nybyggarna. Salesianermissionärernas verksamhet. Den nuvarande ställningen och utsikterna för framtiden.

Vid flera tillfällen i det föregående har redan flyktigt varit fråga om Eldslandets urinvånare, och vi ha också i den historiska inledningen sett några drag ur deras tidigare historia. Här vilja vi emellertid dröja litet för att närmare betrakta karaktären och lefnadssättet hos en af jordens intressantaste och minst kända folkstammar.

Efter den vanliga indelningen anser man, att å Eldslandet finnas tre från hvarandra fullkomligt skilda folkstammar. Två af dessa stå hvarandra emellertid, ehuru de begagna skilda språk, till utseende och lefnadssätt så nära, att de kunna betraktas som en sluten grupp i förhållande till den tredje. Yaghans och alakalouf kallar man enligt de engelska missionärernas föredöme de båda förstnämnda stammarna, och vill man ge dem ett gemensamt namn, så kallar man dem kanalindianer, därför att de, liksom också några andra nordligare boende stammar, städse uppehålla sig i sina båtar eller i omedelbar närhet af kanalernas vatten, där de finna sitt lifsuppehälle och tillbringa hela sitt lif. Yaghanindianerna, som genom nyssnämnda missionärers verksamhet blifvit tämligen fullständigt civiliserade, skall jag skildra i nästa kapitel, och äfven öfriga kanalindianer skola småningom få sitt omnämnande. Men här vilja vi tala om den tredje stammen, invånarne å Eldslandets hufvudö, utanför hvilken de aldrig komma, då de ej förstå att begagna

båtar. Där finner man dem däremot nästan öfver hela ön så väl på pampas i norr som i skogsregionen och ända in i Cordillererna; blott den södra kusten besöka de ej.

Ona eller onas kallar man denna stam; äldre engelska resande säga också »foot-indians» för att skilja dem från patagonierna, med hvilka de, som vi skola se, äga stor likhet i de flesta hänseenden utom däri, att de ej känna bruket af de på andra sidan sundet så outhärliga hästarna.

Det nuvarande Eldslandet företer ett utseende vida skildt från det, som tedde sig för Magellans blickar, då för nära 400 år sedan de på stranden upptända eldarna kallade invånarne tillsammans för att beskåda de stora, underliga, hvitvingade sjöodjuren. I hela den norra delen af ön finner man numera människoboningar, där man kan få tak öfver hufvudet och äfven det nödvändigaste af transportmedel för kortare resor. Helt annat är det emellertid, då man vill intränga i höjdstreckningarnas innersta delar eller i det södra, skogklädda området, som till stor del aldrig besökts af någon hvit. Här är allt jungfruligt land utan spår af någon mänsklig verksamhet. Blott sällan ser man från någon hög kulle långt i fjärran en svag rökpelare uppstiga mot himmeln, erinrande om att här ännu finnas några kvar af dem, som en gång varit hela världsdelen herrar — indianerna.

Indianer! Hvem finnes väl, för hvilken icke detta ord framkallar en flod af erinringar om strider, utkämpade tum för tum mellan den s. k. civilisationens pionierer och ett för sin existens kämpande folk, strider förda ofta med växlande lycka men alltid dock till sist med samma resultat, trots all till försvar använd list och våld eller också blodig grymhet. I saga och roman så väl som i historiska berättelser ha dessa strider blifvit förhäriligade, och långt sedan den siste frie indianen trampat Amerikas jord, skall minnet fortlefva af siouxernas, pawniernas och comanchernas kamp för lifvet och med den ett af de intressantaste bladen i historien om den kaukasiska rasens utveckling på mänsklighetens bekostnad.

Men allt detta har händt på andra sidan jordklotet i fjärran land. Och dock behöfva Magellansländernas indianer i afseende på sagor och romantik i intet stå tillbaka för sina kamrater i Nordamerikas »Wild west». Vi skola här ej uppehålla oss vid de underbara sagor, som anknutits till patagonierna, hvilka ju ännu för ett århundrade sedan äfven af vetenskapsmän ansågos för ett folk af öfvermänskligt stora jättar. Ty äfven eldsländarne ha

varit föremål för tillräckligt sagolika skildringar och omtalanden, om än mestadels af för dem föga smickrande art. Det var här som århundradets störste vetenskapsman, Darwin, trodde sig ha funnit jordens lägst stående människoras, nära på om icke fullt den sökta felande länken mellan människor och djur. Ty fastän de kroppsligt anslöto sig till de förra, så skulle dock deras förstånd vara så ringa, dessa varelsers, som ej ens i detta hårda klimat lärt sig bruket af ordentliga kläder, att man blott kunde hålla dem för ett slags högre djur.

Darwin yttrade sig egentligen om yaghanindianerna, men sedan missionärer arbetat bland dessa och funnit dem lika bildbara som andra lågt stående naturfolk, så har man på senare tider helt enkelt öfverflyttat hans uttalande på onas. Och väl är det sant, att åtskilligt finnes, som *i första ögonblicket* synes tala för att dessa ej stå högre utan tvärt om lägre än de förra. Men vid alla de historier, som om dem berättas, måste man komma ihåg, att de äro utspridda af personer, som hafva det största intresse af att kunna inbilla sig själfva och andra, att det folk, hvars land de röfvat och som de skjuta ned och döda hvarje gång de se dem, ej är mycket bättre än skogens vilda djur.

I fullt fritt tillstånd, i deras egna hem ute på pampas, hade jag aldrig tillfälle att se några onas. Detta är mycket svårt; de äro ytterst vaksamma, och få de på afstånd se en ryttarskara, så laga de ögonblickligen så, att kvinnor och barn under betäckning och med de dyrbaraste föremålen kunna komma undan till någon mera skyddad plats, medan några bland männen söka utspionera de ankommande och — ifall de känna igen dem såsom personer, till hvilka de kunna ha förtroende — träda i beröring med dem. Så tillspetsad som situationen på senaste tiden blifvit, var det nästan omöjligt att få se dem utan att mot dem anordna ett ordentligt krigståg för att omringa och instänga dem. Ett försök att söka upp dem, hvarvid jag påträffade en nyss öfvergifven lägerplats med elden ännu glimmande, har förut skildrats. Men ofta har jag i omgifningarna sett färska spår af deras nakna fötter, och en gång åtminstone, då jag i en underbart tät, grönskande bokdunge söder om Bahia Inútil stod och betraktade några benknotor, det enda som räfvar och fåglar lämnat efter hvad som en gång varit en i striden skjuten indianhöfding, har jag sedan fått skäl att tro, att indianer voro i vår omedelbara närhet. Kanske jag stod inom skothåll för deras pilar; kanske var det

endast den blottade revolvern, som afhöll dem från att skjuta. I halfvildt tillstånd eller såsom fångar såg jag dem så mycket oftare i missionen vid Rio Grande, på Dawsonön, i Punta Arenas och Ushuaia; på krigsfartygen inom området äro flera indianer använda, och dessutom finnes nästan ingen enda familj eller estancia, som icke har någon liten indiangoosse eller flicka till tjänare. Då vi dessutom begagnat alla tillfällen att af talrika personer i de mest skilda lefnadsställningar, som mer eller mindre haft med indianer att göra, inhämta upplysningar om dem, så har det härigenom blifvit oss möjligt att framställa en ganska fullständig bild af deras lefnadssätt.

I motsats mot de småvuxna, smutsiga, krokbenta och hop-sjunkna kanalindianerna måste den fördomsfrie betraktaren erkänna, att onaindianerna äro en vacker ras och att det är ett nöje att betrakta dessa högväxta, bredaxlade, väl proportionerliga gestalter. De äro inga jättar men så jämnlånga, att deras medellängd, omkring 1,75 meter, blir större än den för något europeiskt folk. Deras lefnadssätt, som tvingar dem att städse vara i rörelse och som hos den, som med deras ofullkomliga vapen vill nedlägga den skygga guanacon, förutsätter en utomordentlig utveckling af kroppens alla organ, har gifvit dem en beundransvärd proportionerlighet mellan lemmarna och en lätt, nästan elegant gång. Äfven deras ansiktsuttryck är tilldragande. Hudfärgen är hög, något rödbrun, dock med skiftning i hvitt och ej mycket starkare, än hvad man kan få se sommartiden äfven i vårt land. Drogen äro markerade, kinderna rundade, ögonen stora, mörka, underkäken något framstående, tänderna praktfullt hvita. Allt detta gäller också om kvinnorna, och om äfven icke kreolskorna i Santiago och Buenos Aires behöfva frukta för konkurrensen, så föredrager jag dock mycket dessa friska, rundkindade indianflickor med deras leende ögon framför flertalet bland den smutsiga, striphåriga, surögda befolkning man mångenstädes ser, t. ex. i Chiles grufprovinser. Men det gäller emellertid endast så länge de äro unga, ty något vedervärdigare fult än en urgammal, hel- eller halfnaken indiankärning, hopkrupen framför en eld och med ett par betlika tänder sönderslitande ett halfrått köttstycke, kan man ej tänka sig. Och det gäller också endast så länge man ser dem i ett tillstånd af åtminstone relativ frihet, såsom jag såg dem t. ex. vid Rio Grande och vid mitt första besök i Springhill, där två unga flickor på 12—16 år nyligen blifvit fångade — de lyckades kort därefter en natt att fly

— och då ännu bibehöllo sin stams dräkt och sofvo ute på bara marken. De, som jag såg i Punta Arenas och Ushuaia, hade ett helt annat uttryck af sorg, grämelse, liknöjdhet och smuts, och det är ju ej heller i fängelser eller hospital, som man hos oss bör söka representanter för mänskliga behag. Och ej heller såsom civiliserade blifva de rätt till sin fördel; så t. ex. var det svårt att se någon löjligare syn än tre indianflickor, som vistades i konsul Stubenrauchs familj, när de med sina väldiga gestalter,

ONAINDIANER I SIN KOJA.*

grofva drag och sitt stripiga hår om eftermiddagarna, klädda i stortiga bomullsklädningar och med moderna hattar à la blomsterträdgård, promenerade i solskenet på hamnbryggan i Punta Arenas.

Det lider nog intet tvifvel, att man kan vandra vidt öfver hela jorden, från pol till pol och från en världsdel till en annan, utan att påträffa en folkstam, som lefver ett lif så hårdt och så

* Bilden är ritad efter fotografi men något idealiserad — bostäder med tak och tillika så väl ombonade finner man knappast i verkligheten.

GRUPP AF ONAINDIANER FRAMME VID TÄLTET.

FRÅN SKOGSOMRÅDET PÅ CORDILLERERNAS NORRA SIDA.

fritt från alla njutningar och bekvämligheter som Eldslandets onas. En skildring af deras lefnadssätt bestyrker detta. Tvungna att städse på nomadvis flytta från trakt till trakt och att därvid själfva bära med sig allt sitt bohag, nödgas de en gång för alla afstå från tanken att vid anskaffandet af detta senare breda ut sig utöfver det nödvändigaste. Och då nu ute på slätten ej finns något material att bygga af, så måste deras bostäder bli det allra enklaste. Flera gånger har jag sett öfvergifna indianläger, ett par gånger sådana, där flykten skett så hastigt, att äfven en del af det viktigaste bohaget blifvit kvarlämnadt. Sex eller åtta tunna käppar, 2 m. långa, nedstuckna i jorden så, att de inåt luta något mot hvarandra, och om möjligt placerade så, att ett par låga buskar åtminstone för en liggande erbjuda en smula skydd mot vinden, och öfver dem något ris och grenar samt efter råd och lägenhet 3—4 guanacohudar på vindsidan, se där allt, hvarmed de skola skydda sig i ett klimat, där det äfven om sommaren ofta fryser och där temperaturen om vintern flera veckor håller sig nedom nollpunkten och stundom går ned ända till -15° C. Då ha kanalindianerna det bättre, i det de vid sina stamkvarter äga jämförelsevis fast byggda hyddor, och dessutom kunna de i sina båtar transportera långt flera effekter, något som ju också gäller om patagonierna på deras hästar.

Svårare är emellertid att förklara, hvarför också klädseln är så bristfällig. I detta afseende likna onaindianerna alla kringboende stammar; men man måste erinra sig, att deras land är det kallaste af alla. De enda hopsyddade plagg, som existera, äro ett slags låga skor af guanacoskinn med håren inåt, och äfven dessa bäras blott stundom, om vintern, af de gamla kvinnorna bland de inom skogsområdet lefvande stammarna. Eljest utgöres hela skyddet af en mantel, stor eller liten efter råd och lägenhet, vanligen af guanacoskinn men stundom också af räfskinn. Om benen äro de alltid bara. När de gå, svepa de in sig i denna mantel, som hålles tillsammans med ett snöre, eller med ena armen öfver bröstet. När de sitta ned kring elden, låta de den vanligen falla ned omkring höfterna. Barnen, åtminstone gossarne, gå vanligen helt och hållet nakna, äfven då snön ligger djup. Hufvudbonad begagna de ej, utan det tjocka håret faller ned i långa stripor, som hållas i ordning med ett kring hjässan knutet snöre. Blott vid sina strider och möjligen andra högtidliga tillfällen bära de kring pannan en trekantig lapp af det mjuka skinnet från hufvudet på den unga guanacon.

De prydnader de bära äro något mera omväxlande men i öfrigt af primitivaste slag. Åtminstone kvinnorna bära alltid hals- och armband bestående af fina fågelben uppträdde på snören af guanacosenor. Stundom ser man ock i stället för ben ett slags svarta frön uppträdde, och någon gång användas också fjädrar och snäckskal. Någon färgväxling finnes ju knappast i detta, men om de kunna komma öfver några mera civiliserade prydnader, glaspärlor, en brokig duk eller dylikt, äro de förtjusta, och af kvinnorna kan man för sådana saker tillbyta sig allt hvad man önskar. En egendomlig sed, som möjligen måste räknas till prydnaderna, är, att kvinnorna kring fotlederna bära hårdt åtsittande snören af senor; detta är en undantagslös regel, så att man kan skilja kvinnorna från männen på dessa snören.

Äfven deras husgeråd äro af enklaste slag. Lerkärl äga de ej, i stället begagna de korgar, som de konstrukt fläta af gräs, samt för flytande saker läderväskor. För att göra upp eld använda de i likhet med kringboende folk en sinnrik metod, i det de begagna sig af en flintsten, fnöske och ett stycke svafvelkis, det senare deras dyrbaraste egendom, som de lära erhålla ur bergstrakternas floder. För öfrigt äga de nästan inga andra föremål än sina vapen. Dessa bestå af pil och båge af ett ganska primitivt slag — denna fattiga natur skulle kanske ej tillåta dem att erhålla sådana af bättre beskaffenhet. Pilarna äro omkring 2 fot långa och hade förr alltid spetsar af sten, som dock numera, sedan glas från förbipasserande fartyg och från nybyggna blifvit vanligt, allmänt utbytt mot glasspetsar. Dessa förstå de att på ett ytterst konstrukt sätt med en pinne eller ett spetsigt guanacoben afspjälka från en formlös glasbit till den mest sirligt eleganta form. För fiskfångst äga de nät af guanacosenor och för att fånga fåglar ett slags snaror, sinnrikt förfärdigade af hvalfiskben.

Och nu till deras föda. Denna skulle visserligen ej förefalla oss särdeles aptitlig eller omväxlande, men man måste dock erkänna, att de gjort sitt allra bästa af hvad naturen haft att erbjuda. I främsta rummet är det guanacon och tuco-tucon, men äfven räfven, en stor råttart — de två mindre arterna äta de ej — samt de olika slagen af fåglar, som få sätta lifvet till. Då vattnet vid ebbtid drager sig undan, fånga de fisken, som glömmar sig kvar i hålor eller under stenar. Den stora blåmusslan är ett utmärkt näringsämne. Fröna af en växt (*Sisymbrium*) krossa de och baka därpå ett slags kakor. En ljusgul, klotrund svamp af

ONAKVINNA OCH HENNES DOTTER.

ett körsbärs storlek (Cyttaria) finna de särdeles smaklig, och de äta dessutom rötter och stjälkar af en hel hop växter. Naturligtvis äta de ägg, när de komma öfver dem, och likaså bär af alla slag. Den sällsyntaste och tillika mest välkomna läckerheten är emellertid hvalen, när en sådan af vågorna kastas upp på stranden. Då tillströmmar folk från alla kanter, och en festmåltid hålles, som kan räcka i veckor.

Ett måste här anmärkas: de äro inga människoätare. Ingen enda af de många historier, som i motsatt riktning berättats, har konstaterats eller är ens sannolik; man har egentligen intet enda skäl att tro, att människoäteri någonsin förekommit bland dessa indianer. Och skulle detta likväl vara fallet, så har det säkerligen varit den yttersta nöd, som tvingat dem därtill, ty af smak ha de för visso aldrig ätit ens liken af sina slagna fiender.

Och nu till ett af de märkligaste dragen i deras lefnadssätt — frånvaron af alla narkotiska eller alkoholhaltiga njutningsmedel. Jag vet icke, om det på andra håll existerar någon folkstam på jorden, som så fullständigt umbär dessa. Ingenting finnes motsvarande alkoholen eller tobaken, inga varma dekokter eller drycker till ersättning för vårt kaffe eller te, inga söta eller bittra växtextrakter. Våra nykterhetsifrare lika väl som deras motståndare borde gå hit och se: en stam, och därtill kroppsligen en bland de kraftigast byggda på jorden, som ej äger det minsta lilla stimulerande medel att inverka på nervsystemet. Man skulle nästan tvifla på att det vore möjligt, och mången ser nog just häri ett bevis på att de stå mera lågt och äro mera beklagansvärda än något annat folk. Det bör tilläggas, att de äfven vid beröring med de hvita, t. ex. såsom fångar i Punta Arenas, mycket länge motstå alla frestelser, som brännvin och tobak erbjuda; dock har jag sett några, som där lärt sig röka cigarrer. Kanalindianerna äro dem i detta hänseende mycket olika, de taga gärna en sup, och ständigt hör man dem af förbipasserande fartyg tigga »tobacco».

Men om man också måste enas om att ställa dem lågt, när fråga är om deras bohag och lefnadssätt, så skola vi nog snart se, att man dock är långt ifrån sanningen, om man antager, att de intellektuellt vore underlägsna andra vilda folkstammar. Denna tanke vederlägges redan af flera drag i deras lefnadssätt, t. ex. i det ofta inventiösa sätt, hvarpå de idka jakt och fiske, men det är dock först sedan man haft tillfälle att se dem i beröring med de hvita, som man fullt kunnat konstatera, att detta folk till

sina anlag till och med måste anses ganska högtstående. Aldrig skall jag glömma mitt intryck, då jag, efter alla de skildringar jag hört om denna folkras, första gången kom i närmare beröring med en representant för densamma. Det var i Rio del Oro.

INDIAN AF ONASTAMMEN.

Ensam hade jag kommit dit, och ensam fann jag dess styresman i den nyuppförda lilla kajan, föga bättre än en »puesto» på annat håll. Som ett slags sällskap hade han just då upptagit en liten indianpojke, Domingo kallad, som dittills i ungefär sex månader

bott med personalen i köket. Under denna korta tid hade han snappat upp tillräckligt för att någorlunda förstå och göra sig förstådd både på spanska och engelska språken. Visst är, att

INDIANKVINNA AF ONASTAMMEN.

jag aldrig tyckt mig hafva sett en sådan liten intelligent, vaken, arbetsam och läraaktig pojke, ifall man tager någon hänsyn till de oerhördt afvikande förhållanden, hvarunder han vuxit upp. Det var icke så få anmärkningar och lärdomar i afseende på

O. Nordenskjöld. Från Eldslandet.

bordskick och talesätt han af Mr Wales fick mottaga denna första middag, som han satt vid hans bord; det är icke alla svenska barn, som med en sådan vakenhet skulle mottagit en ny uppfostrares befallningar. Då han skulle tillreda sin bädd, fick han tillsägelse att i magasinet hämta en del föremål, hvilkas namn han ej kände till. Jag förundrade mig öfver huru lätt han kunde uppfatta dessa ofullständiga beskrifningar på ett för honom främmande språk. Arbetet att göra upp eld förrättade han med omsorg och visade ej utan en viss stolthet, huru han rörde om med händerna bland de ännu brinnande kolen, men det var också med själfkänsla som han, när jag pekade på hans sotiga händer, kaflade upp sina ärmor, liksom för att visa, att han ej var svart öfver hela kroppen. Och sist ännu ett drag, af okynne kanhända. Det var då Mr Wales gått ut och jag fällde något yttrande om honom. Min unge sällskapare skyndade in i rummet bredvid och tog där på skrifbordet hvad som syntes vara ett porträtt af Mr Wales i ram. Men liksom stolt att på detta sätt kunna röja en hemlighet, visade han mig en mekanism, hvarigenom ramen öppnade sig och visade sig äga ännu mera innehåll, nämligen porträttet af en ung dam, förmodligen en blifvande härskarinna till Rio del Oro. Och lika fort skyndade han att ställa allt på sin plats, innan Mr Wales kom tillbaka.

I Punta Arenas hade jag ett annat tillfälle att studera en indianosse, som ett par år vistats i en tysk familj. Han gick i därvarande tyska skola och talade utom detta språk spanska och engelska. Flera gånger hade jag tillfälle att höra, huru frun i huset läste läxorna med honom, och jag föreställer mig, att en gosse hos oss skulle haft hvarken lättare eller svårare att lära sig multiplikationstabellen.

De förut nämnda indianflickorna i herr Stubenrauchs hus ha lärt sig att utföra allt arbete därstädes, till och med uppässningen vid middagsbjudningar. När man kommer dit och ringer på, så visa de visserligen mycket liten lust att svara på nödvändiga frågor och lika stor lust att springa sin väg, men detta drag af tafatthet dela de ju med mången landtflicka hos oss.

I regeln äro åtminstone de barn, som behandlas väl och få vistas i någon familj, nöjda med sin lott och vilja ej ens höra talas om att återvända till sitt förra lif. Litet annorlunda yttrade sig en 15—16 års pojke, som vistades i en underestancia

GRUPP AF INDIANERN (ONASTAMMEN).

vid Bahia Inútil. Det var otvifvelaktigt den intelligentaste jag sett af dessa indianer, och hans energiska, friska utseende var rent af påfallande. Han talade fullkomligt engelska, var kamrat med de andra vid bordet och tjänstgjorde stundom ensam såsom herde för att tillse får och hästar. Men han kunde ej låta bli att säga, att han stundom längtade efter det fria lifvet ute på fältet, fast han visste, att detta renderade honom misstrogn blickar och kanske inskränkt frihet. Och när man frågade, om han verkligen ville gå ut och kanske låta skjuta ned sig liksom så många andra, svarade han blott: »Ingen fara, jag skulle nog reda mig. *Mig* få de icke tag i, som i de andra idioterna.»

Och äfven bland fullvuxna indianer har jag sett flera, som lärt sig arbeta och satt sig fullt in i civilisationen, så väl i missionen och i Ushuaia som ombord å de chilenska krigsfartygen. Det friska i deras ansiktsdrag försvinner kanske, men de arbeta duktigt och ordentligt, och man kan vanligen lita på dem.

Redan dessa få drag — jag skulle kunna nämna otaliga andra — äro nog att för alltid tillintetgöra myten, att vi här skulle ha att göra med ett slags högre djur. Under skicklig och nitisk ledning, om staten sörjt för att de endast småningom trädt i beröring med civilisationen, om de haft en plats, dit de kunnat draga sig tillbaka utan att förföljas, skyddade för brännvinets förbannelse men delaktiga af civilisationens ljusa sidor, så hade de säkerligen kunnat uppfostras till en nyttig lem i de sydamerikanska republikernas samhällslif. Huru litet verkligheten motsvarat detta, skola vi i det följande se. Det är den gamla historien: vinningslystnad, förakt för människovärdet, religionens försök att medla i striden men icke alltid på det sätt, som man efteråt skulle ansett det bästa, och till sist uppkomsten af ett ständigt krigstillstånd ända därhän, att hvar och en anser sig när som helst kunna döda en indian, utan att någon besinnar att *dessa* dock ej börjat striden.

Redan de första expeditionerna, som sändes till Eldslandet — Serrano, Lista, Popper — blefvo olycksbringande för indianerna. Listas resa är i detta afseende typisk. I enkelt språk, som vore det fråga om den naturligaste sak i världen, en jakt på tigrar eller dylikt, beskriver han, huru man påträffade en fredlig indianstam, som förskräckt flydde undan, lämnande sina guanacmantlar och till och med de små barnen efter sig, huru han jagade efter dem för att infånga några såsom vägvisare, huru de, ändtligen upphunna, sökte försvara sig med pilskott, huru han

då befallde att angripa dem, hvarvid han med »stort hjältemod» själf ledde striden, och huru sist af dessa män, som intet ondt velat, 28 lågo döda och många sårade på platsen. Det är troligen ej afsiktlig grymhet, som ligger till grund för ett sådant handlingssätt, det är oförstånd och först och främst feghet, fruktan att sedan blifva öfverfallen af dem.

Efter sådana händelser kan man förstå, huru indianerna blefvo ännu skyggare. Men så kommo tillfällen, då de sågo sig vara i mångdubbel öfvermakt, och nu ville de försöka att hämnas. Från alla sidor omringade de inkräktarnes skara, alldeles som när de jagade guanacon, under det kretsen slöt sig allt tätare tillsammans. Men nu fingo de på allvar lära känna hvad winchesterkulorna betyda. De hvita stodo lugna, tills indianerna kommit någorlunda nära, men då, långt innan ännu några pilar kunde nå fram, aflossade de sina salvor, och trots alla försök att krypa ihop bakom buskar och stenar, sjönk den ene efter den andre döende till jorden. Hvad hjälpte tapperhet och dödsförakt här, där de stodo värnlösa; inom ett ögonblick voro de spridda i flykt, blefvo förföljda till häst, och mången gång ha sålunda Eldslandets slätter bevittnat skådespelet af en indian, som timtals sprungit för sitt lif, begagnande sig af de skarpaste branterna och den af tuco-tucos mest underminerade marken, bortkastande sina klädesplagg och till sist sitt dyrbaraste, sin båge, medan hans förföljare i sporrstreck kommer honom allt närmare. Mången gång har det väl till sist lyckats den flyende indianen att komma undan, men lika ofta var slutet på scenen ett dödande skott.

Sålunda var kriget i full gång. Upptäcktsexpeditionerna drogo sig tillbaka, men det blef endast värre för de stackars indianerna. Redan förut hade enstaka guldgräfvare besökt Eldslandet, och nu komma de allt talrikare och talrikare. Man förstår lätt, att dylika hopradsade män, som kommit dit ut för att söka äfventyr och som måste färdas i små grupper och därför verkligen sväfvade i lifsfara, icke brydde sig stort om några indianlif mer eller mindre. Det är ej lätt att få säkra data om dessa händelser, men jag tror, att det osläckliga hat mot de hvita, som man ännu så ofta ser hos indianerna, grundats i striden mot guldgräfvare. Hvarje närmande i det fredligaste syfte besvarades med bösskott, kanske till och med sedan de blifvit ditlockade med vänskapstecken. Om indianerna af hämnd eller kanske blott af okunnighet om äganderättens principer röfvade

eller dödade några hästar, så blef straffet förskräckligt. Jag känner en fattig guldgräfvare, som för flera år sedan gått ut till en aflägsen plats med sex hästar och på en natt blef beröfvad dem alla. Det var nog hårdt för honom, men nu skryter han också med att han för hvarje häst dödat mer än fem indianer. Det berättas mörka historier från denna tid, saker som jag helst vill undvika att i detalj upprepa, huru hvarken ålder eller kön skönades och huru icke alltid ett enkelt bösskott fick afgöra saken. Om indianerna någon gång begagnade sig af tillfället att döda en vit motståndare, så kan man knappt förneka, att det var deras rättighet, men man måste erkänna, att de använde sig af denna, så ofta de kunde — det är mer än en guldsökare, hvars ben fått hvitna på Eldslandets slätter.

Vid denna tid ungefär följde anläggandet af de första fasta nybyggen å Eldslandet. De tidigaste bland dem, Porvenir och Gente Grande, anlades på herr Stubenrauchs initiativ, och indianerna behandlades där till en början mycket väl; de mottogo skänker och infunno sig gärna och talrikt. Men småningom märkte man, att fåren på ett oförklarligt sätt minskades i antal, och en vacker dag infunno sig indianerna klädda i mantlar, ej längre af guanacohud utan af — fårskinn. Det var ett oroande tecken, och förgäfvades var det man för dem sökte klargöra äganderättens lagar. Man må komma ihåg, att för dem själfva existera icke dessa, och härtill kom dessutom något annat. »Landet häromkring tillhör *vår* stam och med landet också de djur, som lefva därpå» — det var den urgamla landfördelningsprincipen, och öfver den kommo de ej.

Då kom en annan tid. Med karbinen i hand jagade man bort indianerna, och så fort de visade sig i närheten, blefvo de ihjälskjutna. Men därmed var ej saken slut. Så ofta de trodde sig obemärkta, närmade de sig likafullt, och om en skara får händelsevis kommit på sidan, så dröjde det ej länge, förrän de sökte föra bort dem. På den nyanlagda estancian vid Springhill bortfördes första året på en gång mer än halfva stammen, nära 2,000 får, då representerande ett värde af minst lika många pund sterling. Det är alldeles underbart, huru det var möjligt för indianerna att drifva undan en så stor skara utan att äga hundar eller hästar. När de emellertid ej kunde drifva dem längre, så — hellre än att låta dem komma tillbaka — höggo de af dem senorna på bakbenen och läto dem ligga att dö där ute. När ägarne funno dem, var det för sent att ens draga af skinnet.

Som bevis på deras önskan att göra skada berättar man, huru de med mycket besvär släpade upp en mängd rullar stängseltråd på en brant höjd och sedan störtade dem ned i floden därunder, där de ännu ligga oåtkomliga.

I det hela var dock tillståndet drägligt, så länge blott det nordvästra hörnet var bebodt, men det blef värre, sedan år 1893 äfven Bahia Inútilområdet börjat koloniseras. Nu var hela låglandskuststräckan upptagen, och på allt slättland inåt landet betade får, eller om sådana ej funnos där, så bevakades det dock af utsända från estancian. För indianerna återstodo blott fjäll och skogstrakter samt en del högt belägna platser, där de om sommaren funno en knapp näring. Men om vintern hade de intet: växterna kommo de ej åt, guanacon var städse sällsynt, och tuco-tucon kunde de ej gräfva ut ur den frusna, snötäckta marken. Skaldjuren vid stranden, som de förr lefvat på, fingo de ej närma sig. Så blef det dem en nödvändighet att stjåla; den, som var feg eller gammal och svag, var dömd att dö af hunger och köld, och nu började den sista förtviflade striden, som ännu pågick vid mitt besök. Obekymrade om följderna, röfvade de, när de kunde. Blefvo några dödade, så ändrade detta intet; de öfriga stannade kvar i närheten, och om man ej ville skjuta ned hela stammen, så var det nödvändigt att fånga dem och föra bort dem.

Innan vi öfvergå till en skildring af missionärernas verksamhet, må här två fullt konstaterade parallellhistorier följa. En liten skara af får hade blifvit bortförd från en estancia. Indianerna förföljdes af en trupp hvita, ledda af trenne män, hvilkas namn och ställning synas böra hafva förbjudit dem att taga del i en händelse, sådan som den som följde. Ändtligen kom man till en plats — nära Kap Bouqueron —, där de just slaktat några får. Själfva hunno de taga till flykten, men fårmagarna fyllda af blod hängde ännu i buskarna. Snabbt smög man i dessa in litet stryknin och red bort, afvaktande händelsernas gång. Indianerna kommo åter och började utan att ana något förtära af det kött de lämnat. — När nästa dag de hvita återkommo, så lågo 11 personer döda på platsen; huru många flera, som lyckats släpa sig undan, känner man ej.

Den andra historien förlöpte annorlunda. Den tilldrog sig några månader före vår ankomst, och som den väckte mycket stort uppseende, blef den i flera hänseenden bestämmande för säkerhetsåtgärderna vid vår resa. Då gränskommissionen efter

slutadt arbete om hösten lämnade ön, kvarlämnades bland andra vid lägerplatsen nära Rio Grande en bevakning af fyra personer, anförda af en viss San Martin. Denne var en duglig man, fast han synes varit föga omtyckt af sina kamrater. Men för indianerna hyste han stor förkärlek, hoppades kunna civilisera dem, kanske för att sedan draga fördel af dem, och visade dem därför stort förtroende och välvilja. Men detta belönades illa. Med sönderrifna kläder och blödande ur flera sår kom en af männen till missionen i Rio Grande och berättade, att de alla en afton blifvit öfverfallna af indianerna, som dödat San Martin och de båda andra och sårat honom själf, ehuru han i sista ögonblicket undkommit på sin häst. Det är blott ett af de många fall, då indianerna angripit de hvita, men det är mycket sällsynt, att de lyckats så väl i ett anfall mot så många beväpnade män.

Redan förut hade missionärer af salesianerorden* börjat en verksamhet i dessa trakter. År 1888 grundlade de i den vackra, välbelägna Port Harris på Dawsonön en liten skola för infödingarne, och 1890 fingo de af chilenska regeringen nyttjanderätten till hela ön. Först 1894 började de emellertid sysselsätta sig med onaindianerna, och samtidigt grundades å argentinskt område vid mynningen af Rio Grande en andra, mindre station, hufvudsakligen bestämd att mottaga barn och meddela dem undervisning.

Det är intet tvifvel om att missionen sedan uträttat mycket godt. Barnen erhålla från början undervisning på alla områden, fastän naturligtvis mycken tid ägnas åt religionsundervisningen och särskildt åt inlärandet af långa böner. Men de lära sig också spanska språket och undervisas i skrifning, räkning, historia, geografi etc. Flickorna lära sig handarbeten, som ofta äro mycket nätt utförda. De äldre sysselsättas med vedhuggning och dylika hemarbeten men på Dawsonön också med andra sysslor; dels äro de där herdar, dels arbeta de i sågverk, snickeri- och tegelfabriker m. m., som inrättats på ön. — Men det lider i allå fall intet tvifvel, att systemet har sina brister. Ingen bland missionärerna känner ännu indianernas språk. Under sådana förhållanden blir värdet af förklaringar öfver abstrakta begrepp och därmed väl också af den kristendom, som bibringas indianerna, mycket tvifvelaktigt. Ej ens spanska språket

* Som bekant en jesuiterna mycket närstående orden.

lära de sig på detta sätt fullständigt, inspärrade som de äro med sina kamrater, med hvilka de städse tala sitt eget språk. Det har också anmärkts som olägenheter, att de ej komma i beröring och få leka med andra barn, att de ej få se andra arbetare, som förrätta sina sysslor utan yttre tvång, och en svårighet blir det ju alltid att på detta sätt få ett verkligt intresse för arbetet, när de äfven med den största flit ej kunna förtjäna något utöfver sin dagliga föda, som de själfva kanske mycket lättare kunde förskaffa sig.

Men vi vilja ej här gå i detalj in på missionsverksamheten. Jag vill blott tillägga, att det i regeln är ett nöje att se dessa barn, som ej alls förefalla missbelättna och som för visso ej behöfva klaga öfver hård behandling eller knapp föda. Timtals få de leka i det fria, och rymningar äro icke särdeles vanliga. Man gör också sitt bästa för att äfven i öfrigt utveckla deras anlag till och med på estetiskt område. Vi meddela en bild efter fotografi af musikkapellet å Dawsonön, sammansatt af idel indianer under ledning af en af de i missionens tjänst anställda. Om än den musik de åstadkomma ej är den fullkomligaste, så är den dock ytterligare ett bevis därpå, att de äro tillgängliga för uppfostran lika väl som andra folkstammar.

När man nu, såsom förut nämnts, började föra indianerna i fångenskap, så sände man dem först öfver till Dawsonön och betalade därvid till missionen en pund sterling extra för hvarje ditsänd indian. Men missionärernas verksamhet hade fått många fiender, och bland dessa var guvernören i Punta Arenas. När så i augusti 1895 på en gång en hel stam på 165 indianer blifvit infångad, så kom det till en kris, i det guvernören beslöt, att de ej skulle sändas till missionen utan till Punta Arenas, där han ville söka fördela dem i familjer och på industriella verk. Otvifvelaktigt hade han från vissa synpunkter rätt, men såsom saken utfördes, fick den en påfallande likhet med en slafmarknad under ruskiga förhållanden. Yngre karlar kunde lätt användas, och barnen, slitna från sina mödrars bröst, blefvo lätt bortackorderade. Men kvinnorna och de ålderstigna blefvo kvar och började ett kringstrykande tiggarlif. Och så uppstod en storm af ovilja, som spred sig öfver hela landet och kanske haft djupare inflytande på Chiles politiska utveckling under den närmast följande tiden, än mången anar. En juridisk undersökning, som vidtogs, ledde visserligen ej till annat resultat, än att åtskilliga personer häktades, utan att dock de, som gjort sig skyldiga till de svåraste grymheterna

vid striderna på Eldslandet, fingo något nämnvärdt straff. Men indianfrågan hade nu en gång blifvit upptagen och diskuterad i landets press, och i sak fingo till sist missionärerna rätt, i det flertalet fångade indianer öfversändes till dem.

Här må nu följa en kort skildring af detta folks lefnadssätt, så vidt det varit mig möjligt att få kännedom därom.

Onaindianerna äro ett fullständigt nomadfolk. Man kan indela dem i flera stammar eller tribus med något, fastän obetydligt, afvikande språk, hvilka stundom bekriга hvarandra. Sällan samlas emellertid en hel stam, utan de lefva i små grupper

MUSIKKAPPELL AF INDIANGOSSAR PÅ DAWSONÖN.

af några få familjer, som på en skyddad, välbelägen plats uppslå sina enkla »bopålar». Deras förnämsta sysselsättning — nära nog deras enda — är att anskaffa föda. Männen ha på sin lott att döda guanacon. För detta ändamål lägga sig de skickligaste bågskyttnarne i bakhåll i närheten af de vägar, där guanacon brukar passera. De öfriga försöka att genom skickliga rörelser drifva djuret åt detta håll, där det hälsas af pilar, som sällan fela. Det sårade djuret störtar i väg men eftersättes af hundarna, som hittills sparats; ofta upphinnes det, eller också kom-

mer det på sin väg förbi ännu en indian i bakhåll, och i båda fallen blir det ett lätt byte.

Det mesta arbetet få emellertid kvinnorna göra. De hafva tillsynen öfver barnen, af hvilka ett vanligen är fastbundet å moderns rygg innanför manteln. De måste samla skaldjuren, de fånga också tuco-tucon. Med en lång spetsig käpp känna de efter, hvar denna har sin håla; därvid blir emellertid djuret stördt och gömmer sig i de innersta gångarna. Men nu märka de ut platsen med en sten eller dylikt, och efter en stund komma de tyst tillbaka och stampa häftigt på den punkt, där hålan är. Marken störtar in, djuret begrafves under den nedrasande jorden och kan lätt fångas.

Så går dagen. Om kvällen samlas man kring elden och måltiden. All mat kokas eller stekes, om än ej vidare omsorgsfullt. Till och med musslorna nedläggas i askan, innan de ätas. Endast fettet äta de rått, men det göra också de flesta af stäppens kringirrande hvita.

Och nu kommer språklådan i gång. Man må ej inbilla sig, att de äro några dystra enstöringar, utan de äro gladlynta och muntra och ha fullt upp att säga hvarandra. De ha också ett rikt språk; många saker, som i spanskan betecknas med ett enda namn, äga där flera benämningar. Kvinnorna sjunga sånger, som visserligen för en främling låta dystra och entoniga, men säkerligen ej förefalla så för dem själfva. Så berätta de historier om dagens händelser och äfven gamla sägner. De senare äro ofta intressanta; jag vill anföra en bland dem jag fått upptecknade. Den handlar om deras eget och mänsklighetens ursprung. Från början var Eldslandet, deras värld, bebodt af ett märkvärdigt folk, liknande de nuvarande hvita, skäggiga och ljusare än de själfva. Den tiden lefde ännu solen och månen på jorden såsom man och hustru. Men då människorna började förfalla i ondska och bekriga hvarandra, blefvo dessa förargade och flyttade upp till himmeln, därifrån de sände en röd, klar stjärna (Mars) i gestalten af en jättelik man, högre än bergen, och med en säck, »stor, mycket större än en säck med galletas».* Där hopsamlade han det föregående människosläktet och dödade dem. Därpå formade han tvenne lerklumpar, lade dem bredvid hvarandra, och efter tre månvarf stego dessa upp såsom man och kvinna. Det var deras, det nuvarande släktets, stamfäder.

* Skeppsskorpor, som utdelas i missionen och vid nybyggena.

Huruvida de äga några religiösa föreställningar, har man ej lyckats få reda på. Att solen och månen, särskildt den senare, för dem spela en stor roll är säkert, men man är ej ensé om, huruvida den anses äga ett godt eller ondt inflytande på deras handlingar.

Lifvet inom familjen är vanligen godt, fastän undantag finnas, där mannen misshandlar hustru och barn. I regeln vårdas dock barnen med den största ömhet. Männen hafva ofta flera hustrur, ända till tre stycken, och dessa få, såsom nämndt, göra det mesta arbetet. En indian sade, att han ej kunde förstå de hvita karlarne, som dock voro så mäktiga. Huru kunde de vara lyckliga, då de fingo arbeta så mycket, och hvarför gjorde de ej som indianerna och skaffade sig hustrur, som kunde uträtta de värsta sysslorna?

När någon sjuknar, sätta sig de, som bebo samma hydda, i ring kring honom och sjunga med sakta röst dystra, entoniga sånger. Samtidigt tillkallas stammens medicinman, den enda person, för hvilken de hafva ordentlig respekt. Dennes behandlingssätt består i en verklig massage — det är ju egendomligt, att ett sådant läkarekonstens moderna skötebarn förekommer redan i Eldslandet. Med gnidningar, knådningar och tryckningar behandlar han den sjuka kroppsdelen och börjar slutligen att med sina nakna fötter trampa den sjuke på hela kroppen och ända upp på hufvudet. Förklaringen till detta behandlingssätt är, att de föreställa sig sjukdomen som ett materialiseradt ondt, en pilspets eller dylikt, och ofta sluta de med att spotta ut ur munnen en sådan, hvilken de säga sig ha uppfångat hos den sjuke. Det hårda behandlingssättet dödar väl understundom denne, men ofta händer också, särskildt i lindrigare fall, att han blir frisk efter en sådan »hästkur».

Dör den sjuke, så svepes han i sin mantel och begrafves på platsen, där han dött. Hyddan flyttas sedan ett stycke bort från sin förra plats, och de efterlevande, eller åtminstone änkorna, utmärka sin sorg genom att med hvassa stenar under stark blodförlust skrapa in ett slags tatuering på benen.

Det lif de föra är för visso hårdt, och om vintern händer det väl stundom, att de få känna på alla hungersnödens favor. Men deras största bekymmer och enda verkliga fara äro dock förföljelserna från de hvita. Därför draga de sig också undan för dessa, så snart de nalkas i väpnad trupp, och märka de, att de förföljas, så fly de så snabbt de kunna till någon plats i närheten, som af naturen blifvit befastad och där de ej så lätt kunna

angripas, och denna plats söka de, om tillfälle gifves, ytterligare skydda genom regelbundna små fästningsverk. Kvinnorna och barnen dölja de i ett dike eller någon uppkastad graf, där de öfvertäcka dem med grenar, så att de stundom hålla på att kväfväs. Blir belägringen så svår, att de märka, att ej det ringaste hopp mera gifves, då är det en kvinna eller också höfdingen, som ensam framträder och sönderbryter en båge, kastande bitarna på jorden till tecken af underkastelse. Och därefter göra de i vanliga fall intet motstånd utan följa undergifvet med i fångenskap.

Innan detta kapitel afslutas, vill jag här skildra en händelse, som inträffade, medan jag vistades å Eldslandet, och som jag därför fullkomligt kunnat följa; den är synnerligen karakteristisk i flera hänseenden för den närvarande situationen på ön.

Jag har i ett föregående kapitel omnämnt den utpost af San Sebastianestancian, som är belägen nere vid deras hamnplats vid hafsviken. Och jag omnämnde också där en hvalfisk, som låg uppkastad på stranden; när jag red där förbi, tänkte jag särskildt på att den var så liten och att det var skada, att vi ändå omöjligt kunde taga den med oss till Sverige. Denna hvalfisk hade underkommisarien i San Sebastian sr Pezzoli också sett, då han några dagar förut färdades till Rio Grande, och här hade han under ett försök till samtal med en af indianerna omnämnt detta sitt fynd. Men nu är strandad hvalfisk den största läckerhet, som en onaindian kan tänka sig, och därför begaf sig hela stammen och med dem flera af de indianer, som längre tid vistats i missionen, småningom norr ut.

Ledaren för utposten var vid mitt besök en chilen, som med sin unga hustru nyligen kommit hit från folkrikare och mera leende nejder. Ingendera passade på denna plats, men särskildt hustrun var förtviflad öfver detta dystra lif i en öde nejd och grubblade ständigt öfver anfall af indianer. Hvad hon dittills hade sett af dem var ej mycket. Men nu kommo på en gång alla dessa indianer i närheten af hennes boning. Till en början gick allt emellertid bra, och indianerna uppförde sig i det hela fullkomligt väl, något som särskildt måste framhållas, då de indianfientliga tidningarna sedermera påstodo, att dessa börjat striden med att bortföra boskap, nedhugga järnträdsstaket o. s. v. Mr Wood, estancias administratör, som dock hade all anledning att framställa indianerna i den sämsta dager, medgaf själf för mig, att detta ej var sant.

Men fastän så ej var förhållandet, började man dock tycka det var oangenämt att ha indianerna så nära sig. Därtill kom, att det var bruklig sed, att när indianer infångades, den som förde fram dem erhöll ett pund per stycke. Några ha också sagt, att samma betalning erlades för hvarje dödad indian som ett slags skottpremie, men jag vet ej, huru därmed förhöll sig. Allt nog, en vacker dag red ett sällskap af estancias herdar och arbetare upp i höjdsträckningen och tvungo med gevär i hand en afdelning indianer, tillsammans 8 personer, att gifva sig. Ehuru några bland dem voro klädda i europeiska kläder, ehuru de uppläste långa katolska böner och till och med på bruten spanska åberopade sig på missionärerna, så blefvo de dock på mycket ringa kost instängda i ett magasin, där de fingo tillbringa natten.

Nästa dag skulle de föras öfver till hufvudestancian vid Bahia Inútil, därifrån de skulle sändas vidare till Punta Arenas. Två män skulle drifva dem dit, en engelsman Williamson och en chilien Translaviña. De åtta indianerna gingo skenbart lugna, men hvem mäter deras känslor här, när de drefvos bort, kanske till döden, säkert för att aldrig återse hustru, barn och hembygd, och det fast de visste, att de intet ondt gjort. Så kom man på halfva vägen, och nu följde en scen, som väl aldrig skall i detalj beskrivas. De båda förarne stego af sina hästar, och troligen hade de försökt att med gemensam eld tända sina pipor, då indianerna kastade sig öfver dem. Den ene hade fått hufvudet nästan afskuret och genast dött; den andre hade värjt sig för tvifladt, hade fått fingrarna afskurna, och på hans lik fann man för öfrigt öfver 20 sår.

De hemvändande hästarna med sina tomma sadlar röjde, att något hemskt inträffat. Så fann man de båda liken, men indianerna voro redan i säkerhet. I ilmarscher skyndade de till Rio Grande för att dölja sig i skogarna söder om floden. En stor polisexpedition drog ut efter dem; af Dusén, som vistades i missionen — jag befann mig då på expeditionen söder ut — lånade de några ytterligare hästar, men delvis på grund af de svårigheter, som missionärerna lade för dess verksamhet och hvari jag ej kan neka att jag sympatiserade med dessa, så misslyckades expeditionen, och resultatet blef blott några fångna barn och en mängd bågar och pilar. Men en månad senare anlände polischefen själf från Ushuaia, och nu följde en ny expedition, som lyckades att infånga hela stammen, 90 personer, och dessa

blefvo nu förda till Ushuaia, där de vid min ankomst i maj 1896 vistades. Härifrån var nu afsikten att fördela dem på olika håll: ombord å argentinska fartyg, till den engelska missionen, i familjer i Buenos Aires o. s. v. Visserligen är vintern indianernas värsta tid, men det var dock en sorglig lott de hade, dessa stackars fångar, på hvilka förlusten af friheten redan satt sin stämpel. Att om vintern söka rymma tvärt öfver Cordillererna, äfven om det skulle lyckas att smyga sig bort, vore väl nästan liktydigt med lifvets förlust, men försök gjordes dock. För öfrigt måste man erkänna, att de med afseende på mat, kläder och omvårdnad åtnjoto den bästa behandling.

GRUPP FRÅN MISSIONSSTATIONEN VID RIO GRANDE.

Och nu till den sista gång jag sammanträffade med indianer af onastammen. Det var när jag ombord på »Condor» sista gången lämnade Eldslandet på resa från Bahia Inútil till Punta Arenas i februari 1897. Vi förde då med oss 8 indianer, som nyligen blifvit fångade, 4 kvinnor och 4 män, bland de senare också en »medicinman», hvilken, som jag förut nämnt, är stammens inflytelserikaste person. Hvad dessa kände, när kusten, där de lämnade allt hvad de på jorden ägde, började försvinna ur deras åsyn, är lätt att tänka sig, men till en början höllo de modet uppe, och vi gjorde också allt för att uppmuntra dem. De fingo mat och cigarrer, som de dock ej förstodo sig på. Jag visade medicinmannen min klocka och min kikare; ett beundrande »oultjen» (vackert) var hans omdöme, då han i den senare

betraktade stranden från den oriktiga änden. En matros hade ett dragspel, och detta fröjdade dem mycket; de började till och med dansa i takt med musiken. Så kom natten, och om morgonen voro vi i Punta Arenas. Jag kan ej beskrifva det uttryck af sorg, som låg öfver indianernas ansikten, då de sågo detta nya, medan deras eget land var försvunnet ur deras åsyn; nu först kände de klart betydelsen af hvad som händt. Bland matroserna var en onaindian af annan stam, som redan ett år tjänstgjort ombord på fartyget. Vi frågade honom hvad de sade, och han omtalade, att de stodo och undrade, om ej det bästa vore att hoppa i hafvet för att på en gång bli fria från alla lidanden.

Sådant är då detta folk: en kroppsligt sund, ja, kärnfrisk ras, ett folk, vant vid de största umbäranden, mödor, faror och svårigheter och som dock i direkt beröring med kulturens män ej skall hålla ut i striden för tillvaron under ens en enda generation. De älska sin familj och sitt hemland; de äro modiga och själfuppoftande men blifva också grymma och hämndlystna; sin munterhet och sitt glada lynne bibehålla de ända in i nödens yttersta stund. Att de hata de hvita skall ingen kunna förtänka dem: af dem ha de blifvit beröfvade sitt land, skjutna till döds — ofta då de kommo utan ringaste onda afsikter —, bortackorderade såsom slafvar, som måste arbeta utan betalning och utan att någonsin kunna få sin frihet men ändock underkastade allt slags hård behandling.

För visso finns det emellertid många personer, som vilja dem väl; många bland indianbarnen ha det t. ex. utmärkt bra och böra kunna uppväxa till dugliga medborgare. Men flertalet af dem, som sålunda hysa medlidande med indianerna, stå själfva midt i striden och kunna ej, våga ej i en sådan upprörd tid visa sina känslor. Bäst anser jag det för min del vara, om missionärerna så mycket som möjligt få taga hand om dem. Ty med alla felen i sitt uppfostringssätt äro de dock under närvarande förhållanden indianernas enda vänner och räddare, när man nu ej mera kan tänka på att för deras räkning erhålla ett tillräckligt stycke reserveradt land, där de i frihet kunde få lefva. Också har jag ansett det vara min plikt, medan jag vistades i Sydamerika, att i tal och i skrift, för republikens president och regering, för missionärer, estancieros och guvernörer, i tidningar och tidskrifter framhålla önskvärdheten däraf, att missionärerna måtte få så fria händer som möjligt i sitt arbete och därvid

också på samma gång statens hjälp och dess kontroll. Bland alla praktiskt utförbara förslag, som framställts till indianfrågans lösning, är nog detta det bästa, och jag kan endast hoppas, att Chiles nya regering skall fortgå på en sådan väg.

SJUNDE KAPITLET.

Ushuaia och yaghanindianerna.

Resan till Ushuaia. Svårt äfventyr på hafvet. Ushuaia, Eldslandets hufvudstad. Den engelska missionen och dess verksamhet bland yaghanindianerna. Forskningar i Ushuaiatrakten. En bergsbestigning. Återkomst till Punta Arenas.

Den 8 april återkom jag med Ohlin från en resa till de sydvästra patagoniska kanalerna ombord å ångaren »Huemul», men Dusén var ännu kvar på den obebodda klippö, där han med trenne följeslagare blifvit landsatt. Den 20 april lämnade Ohlin expeditionen och Magellansländerna för att ombord på postångaren »Liguria» återvända till hembygden, lämnande åt Åkerman att så vidt som möjligt komplettera de zoologiska samlingar, som gjorts. Några dagar senare kom Dusén, afhämtad i sista minuten, då hans förråd redan började taga slut, af den för detta ändamål utsända »Huemul». Nu först kunde jag på allvar tänka på nya färder, men ännu dröjde det en vecka, innan jag fick se mina önskningar förverkligade, i det guvernören ställde »Condor» till vår disposition för att föra de kvarvarande expeditionsmedlemmarne, Dusén, Åkerman och mig, till Ushuaia, den argentinska hufvudstaden vid Beaglekanalen. Från Backhausen, Polanco och de öfriga männen hade jag ett par dagar förut skilts; ombord å den argentinska gränskommissionens fartyg »Azopardo» hade de afseglat till Buenos Aires.

Ändtligen en solig höstmorgon — det var den 29 april 1896 — lyfte vårt fartyg ankar för att begynna sin färd. Det var en välrustad expedition; ombord på den lilla båten befunno sig ej mindre än fyra befälhafvare, nämligen utom den marinofficer, som hade högsta ledningen, och vår gamle vän Hydén,

hvilken var den ende, som förut gjort samma resa, dels en sjökaptan, spansk till börden, som var fartygets egentlige befälhafvare, dels också en framstående chilensk marinofficer, löjtnant Fuentes, bekant sedan inbördeskriget, då han såsom befälhafvare å en liten torpedobåt sprängde det stora pansarskeppet »Blanco Encalada» med flera hundra mans besättning i luften. Han var nu utsänd i ett speciellt uppdrag från regeringen med anledning af det väntade kriget mot Argentina. Vi skulle snart få erfara sanningen af det gamla ordspråket »ju flera kockar, dess sämre soppa», ehuru jag måste tillägga, att jag ej är öfvertygad, att

I DEN SYDLIGASTE ELDSLANSARKIPELAGEN.

hvilken som helst af alla dessa kaptener skulle kunnat reda sig i hvad som sedan mötte.

Första dagen var vacker. Vi passerade inloppet till Bahia Inútil, lämnande Dawson-ön till vänster, och kommo på aftonen in i det för sin naturskönhet så ryktbara Magdalenasundet. Ty värr var det då redan så mörkt, att jag ej fick något helt intryck af dess skönaste prydnad, den väldiga fjällkolossen Sarmiento, Eldslandets högsta topp, med dess hölje af evig is. I glänsande månskensbelysning löpte vi mellan skyhöga, lodräta bergväggar in i Hope Harbour, en djup vik på ön Clarence, och

sedan jag öfvertalat befälhafvaren att lämna Åkerman nödig handräckning för en skrapning, gjorde jag själf i båt en tur omkring fjorden. Det praktfulla vädret fortsatte nästa dag. Ut genom Cockburnkanalen går färden, och ännu när vi voro ute på den omätliga Stilla oceanen, där hvarest den förenar sig med det antarktiska Is-hafvet, förmärktes blott en svag gungning hos vår lilla båt. Solen lyste lika varmt och klart som uppe i Norden, där just då, den 1 maj, vårens inbrott firades af jublande skaror, af unga och gamla. Man riktigt förstod den gamle Magellan, att han velat hedra ett så vänligt haf med ett sådant namn — »el Pacifico».

Våra många befälhafvare voro också riktigt upprymda och tänkte passa på tillfället för att göra geografiska upptäckter. Vi gäfvo oss midt in bland öarna för att uppsöka en inre farled, som skulle existera där men ännu ej var utlagd på någon karta, och under tiden svunno timmarna hastigt. Men se, hvilka svarta moln som under tiden samlats öfver våra hufvud! Det började blåsa; kaptenerna se oroliga ut och ge order, att vi så fort som möjligt skola uppsöka den genaste vägen till Beaglekanalens inlopp. Men det är redan för sent: stormen har plötsligt och oföberedt brutit lös. Vi ha intet val, vi måste söka uppnå närmaste hamn och vara glada ändå att vi komma dit i tid. Det är Stewart Harbour, längst ut på västra delen af Stewartön, och där äro vi efter ett par timmar i någorlunda säkerhet. Men huru ha vi det här inne, och huru länge skola vi nödgas bli kvar här? Segelhandboken tages till råds. »En god hamn vid sydliga och östliga vindar men mycket otillräckligt skydd mot sydväststormen» — det är ingen afundsvärd belägenhet. Och om stormarna vid Kap Horn på hösten heter det: »Ibland gå de öfver på 2—3 dygn, ibland räcka de 12, ibland också utan afbrott i 40—60 dagar.» Men vår belägenhet skulle snart bli ännu värre.

Vi blefvo kvar öfver natten och hela nästa dag. Allt våldsamare blef stormen, allt häftigare rörelsen där inne i hamnen. Ännu värre blef det på natten. Hela tiden brann ljus inne i salongen, där vi lågo på soffan, och äfven befälhafvaren — som hela tiden ej klädde af sig — hade där lagt sig i ett hörn. Med ens blef rörelsen häftigare, och ett ilbud kom ned, att stora ankar-kättingen sprungit och att blott ett litet ankare, alldeles otillräckligt att hålla oss fast, ännu låg kvar. Det var ett hemskt, ett afgörande ögonblick. Hvad skulle vi göra? Reservankare fanns ej, och det var ej att tänka på att ligga kvar i denna

storm, som inom kort skulle drifvit oss upp på stranden. Men någon annan möjlighet fanns ju ej, ty att med vår lilla båt midt i kolsvarta natten och i den rådande orkanen fara ut på hafvet vid Kap Horn — det syntes vara en gifven död.

Det hölls ett kort krigsråd, och på Hydéns och Fuentes' råd beslöts, att vi dock skulle försöka detta senare. Klockan hade blifvit vid pass fyra. Vi hade hela tiden legat med ångan uppe; nu hissades det återstående ankarstämnet, och »Condor» ängade ut. Det var ett spännande ögonblick, då vi svängde förbi de svarta, lodräta klipporna vid vikens mynning, mot hvilka bränningen tornade upp sig till en svindlande höjd. Och hvilka vågor där ute på oceanen, mycket högre än masttopparna! Om en enda af dem träffat oss från sidan i det ögonblick då vi svängde mot söder, så skulle ingen man ombord blifvit räddad. De gamla, erfarna sjömännen ombord förklarade alla, att de aldrig varit med om något sådant. Och maskinerna å dessa små ångare, afsedda för resor i farvatten inomskärs, äro ingalunda alltid pålitliga — det minsta fel i detta ögonblick, och vi skulle alla varit förlorade.

Lyckligtvis är passagen till Adventure Sound ej lång. Ännu en gång måste vi svänga, än en gång hängde våra lif och skeppets säkerhet på ett hår, och så voro vi nästan med ens inne å lugnare vatten, djupt tacksamma för att några af de svåraste stunderna under vår expedition aflupit på detta sätt. Utan förluster hade det ej gått: åtskilliga tonn kol hade från fartyget kastats öfver bord, en stor del af den zoologiska redskapen hade sköljts bort af vågorna, och lycka var, att ej alla våra saker, hvilka voro fastsurrade på däck, efter ena eller andra föredömet kommit att gå samma väg.

Men nu var all fara öfver. Några timmar blott, och vi voro i Darwin Sound och sedan i Beaglekanalen. Och nu måste jag beskrifva ett af jordens mest storartade naturscenerier, dock blott helt kort, ty vi återkomma till samma ämne vid skildringen af de västpatagoniska kanalerna. Kanaler kallar man här ett slags inre farleder, egentligen smala sund, belägna mellan fastlandet och utanför liggande öar, som skilja sig från vår svenska och norska skärgård egentligen däri, att de själfva äro smala och jämförelsevis mycket långsträckta, så att man stundom färdas hundratals sjömil utan att någon öppning finnes i den skyddande muren. Däremellan finnas naturligtvis också dels mera öppna platser, dels ställen där utsikten mot hafvet

endast stänges af grupper af mindre öar. Bland dessa farleder är Beaglekanalen en af de märkligaste. Med en bredd, som sällan uppgår till en half svensk mil, fortgår den mellan Eldslandets hufvudö och de båda stora öarna Navarin och Hoste öfver 200 km., alldeles som om den vore sprängd af människohand; man skulle nästan kunna jämföra den med de beryktade »kanalerna» på planeten Mars. På båda sidorna resa sig höga fjällmurar i medeltal omkring 1,000 m. öfver hafsytan. Den öfversta kammen är betäckt af evig snö, de nedre sluttningarna af tätt sammanväfda urskogar af antarktiska bokträ, och

GLACIÄR VID BEAGLEKANALEN.

genom dessa till stor del äfven på vintern gröna skogar nedskjuta på talrika ställen storartade glaciärer sina blåhvita ismassor ända ned till hafsstranden, där de ofta sönderbrytas af vågorna, så att man äfven midt i sommaren finner hafvet betäckt af simmande drifis. I rikedom och prakt öfverträffar denna natur i mångt och mycket t. ex. den, som man vid Norges kuster får se, medan den däremot i sitt totalintryck enligt min mening knappast uppnår denna, om man frånser enskilda öofverträffligt sköna punkter. Skälet härtill är den enformighet, som vanligen råder i kust- och fjällkonturerna, ehuru man naturligtvis i detalj finner många ytterst sönderskurna partier, och i

de inre fjordarna erinrar naturen stundom nästan förvillande om hvad man i Norge kan få se.

I en af de vackraste bland dessa fjordar, Romanche Bay, kallad så af den stora franska Kap Horn-expeditionen efter dess fartyg, tillbragte vi natten, och på middagen den 4 maj voro vi i Ushuaia. Bland bebyggda orter vid en hafskust i fjällnatur har jag knappast sett någon vackrare än denna lilla plats. Här finna vi ett af dessa undantag, till hvilka jag ofvan antydt, där man minst af allt kan tala om enformighet i naturen. Den

GUVERNÖRENS BOSTAD I USHUAIA.

ligger vid stranden på slutningen af de 1,100 m. höga Martial-fjällen djupt inne i en vik, som gifvit den dess indianska namn — Ushuaia betyder »den djupa viken». I fonden af denna reser sig det spetsiga, obestigligen Mount Olivaia, ett af Eldslandets skönaste fjäll. Mot sydväst ser man Hoste-öns taggkammar, mot sydost Navarins mera jämna yta. »Staden» själf är blott en oregelbunden samling af hus. Det märkligaste bland dem är regeringshuset, en stor rödmålad byggnad med långa flyglar riktade inåt land. Vidare märkes det hus, som bebos af guvernören, den högste ledaren för det argentinska territoriet »Tierra

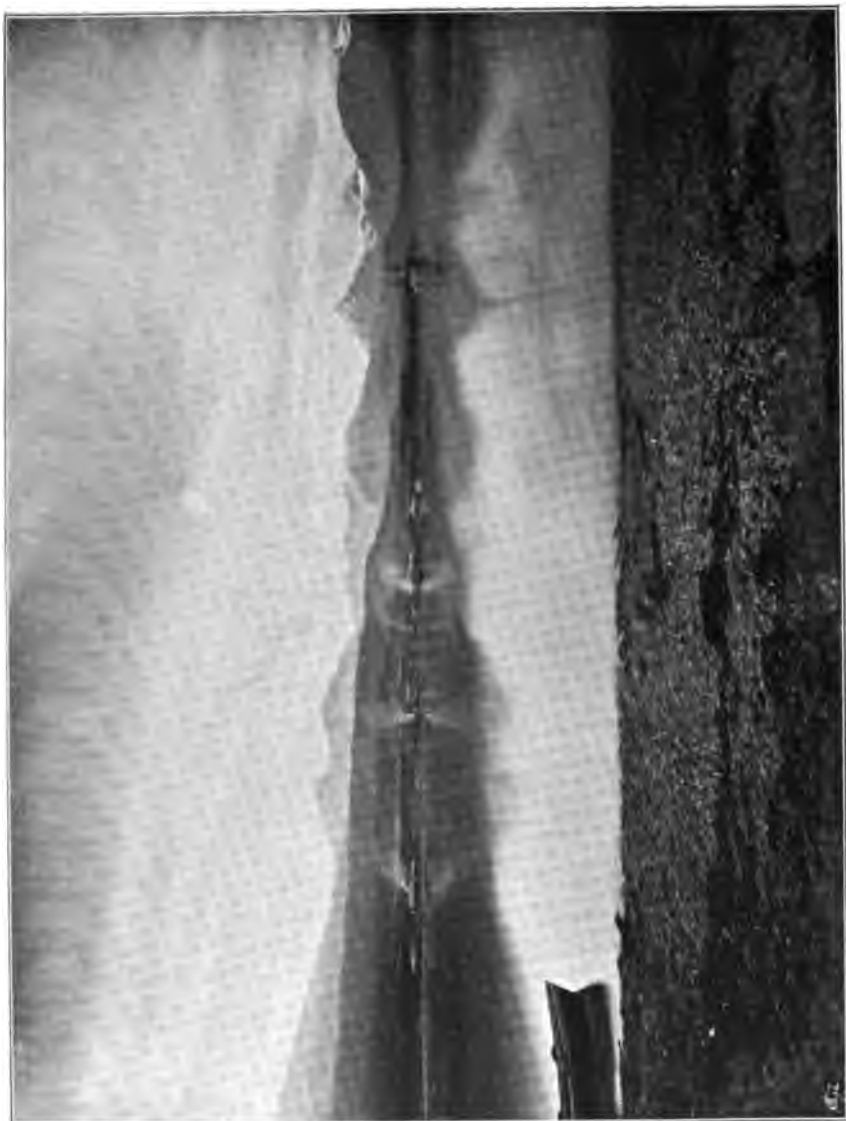
del Fuego eller Eldslandet. Det är en hvitmålad envåningsbyggnad af föga pryddigt yttre men inneslutande all den komfort, bekvämlighet, ja lyx, som man kan vänta att finna i en sådan bostad ute på en landsbygd någonstades i världen. Det är naturligtvis den enda trösten för en familj, som måste öfvergifva ett Buenos Aires för att slå sig ned så långt borta i en obygd. Öfriga byggnader voro nästan alla af den enklaste nybyggartyp, uppförda af bräder och med tak af järnplåt. Vid några såg man små trädgårdar, inhägnade med järntråd och huggna trästolpar. Slutningen bakom staden har i sin helhet varit skogbevuxen, men skogen har nu öfver en bred zon blifvit borthuggen för att tjäna som bränsle o. d. Men bakom detta bälte vidtager åt alla sidor den obegränsade antarktiska urskogen.

Det är två omständigheter, som göra Ushuaia så märkvärdigt; för det första är det jordens sydligaste civiliserade centrum, i det blott några få kolonier ligga ute på öarna ännu sydligare, bland dem den sydligaste punkt på jorden, där hvita människor äro fast bosatta, missionsstationen Lagotoaia, ungefär 5 sv. mil norr om Kap Horn. För det andra torde det vara jordens minst befolkade hufvudstad, d. v. s. hufvudplats i ett själfständigt styrdt territorium.

Huru gestaltar sig nu lifvet på en sådan plats? Vi emottogos mycket väl af guvernören, Sr Godoy, en duglig argentinsk officer, hvars bekantskap jag redan gjort i Buenos Aires, och af honom presenterades vi för de öfriga tjänstemännen. Till bostad fingo vi använda skolhuset, en illa uppförd, låg träbyggnad, som stod tom på alla möbler, eftersom skolläraren, fastän han åtskilliga år varit utnämnd, ännu ej ansett sig ha arbete nog, för att det skulle löna sig att utbyta det glada Buenos Aires mot Beaglekanalens stränder. En ung engelsman, ledare af åtskilliga byggnadsföretag för regeringens räkning, hade där också ett rum, men det öfriga fingo vi disponera. Dessutom fingo vi några fårskinns och måste för öfrigt konstruera tillsammans stolar och bord, så godt vi kunde. Där fanns ett kök med en liten järnspis, kring hvilken vi vid en kopp kakao tillbragte mången afton, men i öfrigt antogo rummen i huset den yttre luftens temperatur, så att det nästan hvarje afton var fryskallt där inne, ja, jag mätte stundom ända till — 5 å 6°. Våra måltider intogo vi vid guvernements-tjänstemännens bord. Det var inga läckerheter, som där be-

stodos: två gånger om dagen, kl. 11 och kl. 6, soppa af preserveerade grönsaker och kålrötter samt fårkött, tillagadt på svagt varierande sätt, med potatis eller macaroni, samt därjämte ett glas af billigaste chilenska landtvin eller än oftare af den inhemska eldsländska drufvan, berberisbären, hemtillagadt vin. Det var emellertid ett gladt bord, skämt och prat, fast kvickheterna blefvo något grofva och på kort tid också litet utnötta och enformiga. Det var ju ej så mycket man hade att tala om annat än om ombytena med vakttjänstgöringen, som dag och natt turvis sköttes af tvenne poliskommissarier. Och här likasom så ofta, när personer äro instängda tillsammans på en isolerad plats, vann icke samvaron på den oenighet, som var rådande bland dem, som skulle sköta samma tjänst.

Det finnes två slags människor i Ushuaia, nämligen regeringens tjänstemän och de, som bero af dem, samt de, som idka handel. Till de förra höra guvernören och hans sekreterare, polischefen, fredsdomaren samt ingenjörer m. fl., och vidare underofficerare, soldater och polismän, hvarjämte man hit får föra de tämligen talrika deporterade och fångarne. Man tycker, att på en plats, där polismännen äro i absolut majoritet, borde lugnet ej ofta störas, men så är ej händelsen; för att omväxla med det enformiga lefnadssättet, som ej ens lifvas upp genom tillräckligt mycket arbete, anordnas slagsmål och oväsen ganska ofta, och det fastän straffen, åtminstone för de deporterade, ofta förefalla barbariskt hårda, bestående t. ex. i förvisning till obebodda öar, inspärning på fångkost i en omöblerad, oeldad skrubbdörr i vintern o. s. v. — Invånarne af den senare klassen äro mindre talrika, men flera af dem äga en god ställning, särskildt efter guldperioden för några år sedan, då omsättningen var liflig, prisen höga och en särdeles lönande byteshandel med guldet bedrefs. Nu förtjänar man mest på spritdryckerna, och alla ha i förening med handelsboden en utskänkningslokal med biljardrum. På dessa samlas särskildt om kvällarna hela befolkningen, och annan omväxling har man ju i hvardagslag icke. De största händelserna äro emellertid, när ångbåten kommer från Buenos Aires, vanligen en gång i månaden. Då kommer post, efterlängtd sedan länge, då komma vänner bland båtens officerare och manskap, bringande nyheter ifrån världen, då komma också proviant och förråd af alla slag till omväxling i enformigheten. Nu äro förhållandena väl något bättre, men ända till sista tiden har dock mer än en gång inträffat, att alla förråd tagit slut, så

UTSIKT AF USHUAIA.

att hungersnöd varit nära att utbryta. Förbindelsen med segelfartyg öfver långa distanser i dessa farvatten blir ju alltid af osäkraste art.

Äfven eljest förekomma då och då dagar, som bilda afbrott i det vanliga lifvet. Ett sådant événement var den argentinska republikens nationella högtidsdag, 76:e årsdagen af oafhänghetsförklaringen den 25 maj 1810. Uruguays nationaldag hade jag firat i Montevideo, Chiles skulle jag tillbringa i en obetydlig grufstad i Atacamaöknen. Men om också till och med där helt andra människomassor voro i rörelse, så är det dock visst, att ingenstädes firades dessa dagar så allmänt, med sådant intresse och så grundligt som i Eldslandets hufvudstad. Allt hvad som fanns af flaggor var framtaget, och särskildt regeringsbyggnaden strålade i den mest mångskiftande skrud. Förmiddagen upptogs af hvarjehanda täflingar, så väl af mera skämtsamt art, såsom att klättra upp på en såpad stång o. dyl., som af rodd- och segeltäflingar, i hvilka nästan hela befolkningen, så många som fingo plats i båtarna, deltog. Också många indianer af yaghanstammen hade kommit öfver från missionen

och voro med i täflingarna, där de behöllo flera af prisen. På eftermiddagen var fyrverkeri, raketer och brinnande småballonger, och efter detta voro vi inbjudna på en stor festmiddag hos guvernören. Stående afhördes den argentinska folksången, spelad och sjungen af en barnkör, och sedan vidtog måltiden med de finaste maträtter och de utsöktaste importerade viner, med skålar och tal för friheten och republiken. Och efter måltidens slut, medan vi på kvällen ännu sutto kvar, fingo vi tillfälle att öfvervara ett skådespel lika intressant, som det numera torde vara ytterst sällsynt. Det var en skara af indianer, som kommit

ÖFVERSTE PEDRO T. GODOY.
Guvernör öfver Eldslandet.

öfver från missionen och nu anmälde, att de ville på sitt sätt bidraga till högtidsdagens firande. In kommo de, klädda i sina förfäders krigsdräkt, med armar och bröst nakna och liksom ansiktena hemskt utmålade i svart, rödt och hvitt, kroppen insvept i en guanacomantel och kring hufvudet en krans af stora utstående hvita fjädrar. De började därpå en serie af danser, som beledsagades af entoniga sånger, af hvilkas innehåll jag naturligtvis ty värr ej förstod ett enda ord. I lång, tätt slutan rad kommo de in, hoppande framåt, nedhukade mot golvet, tills de efter konstrika variationer slutade med att falla ned, så att hela skaran bildade en enda ullig jätteorm. För hvarje nummer blef takten allt lifvigare, sången öfvergick till skrik, under det de hoppade mot hvarandra, slående med knytnäfvorna och skakande hvarandra, hvarvid det hela tydligen imiterade en strid på slagfältet. Vi, som stodo bredvid, blefvo indragna i dansen, och man kunde se, att de funno ett nöje i att upprepa sina låtsade anfall mot damerna, som förskräckta drogo sig undan ett grannskap, som ej kunde undgå att inverka äfven på nervstarka personer. Dansen slutade ej, förrän alla uttröttade sjönko till golvet.

Men det var ännu en syn att se, när dessa män efteråt på natten drogo hem till sina båtar. En stam af onaindianer var vid mitt besök fången i Ushuaia; deras historia har jag skildrat i föregående kapitel. De småväxta yaghans hafva eljest en stor respekt för sina resliga kamrater från Norden, men nu var krigsstämningen hög, och de skulle öfverrumplas. In bröto de genom dörren till det skjul, där dessa höllos bevakade, och nu började för åskådarne, som vid det svaga ljuset af brinnande tändstickor följde händelserna, en scen, som trotsar all beskrifning. Under sång och skrik utförde yaghanindianerna sin krigsdans, medan hundarna skällde, barnen uppväckta ur sömnen tjöto, under det mödrarna, som voro lika öfverraskade och kanske också förskräckta, ej visste, om de skulle söka lugna dem eller försöka smyga sig bort och söka skydd, allt medan några af de gamla indianerna bildade en skarp kontrast, där de utan att förändra en min beskådade det hela med det orubbliga lugn, som så ofta blifvit skildradt hos Nordamerikas indianer. Några ögonblick blott — och så var allt slut, och det var åter tyst och stilla natt, men sent skall jag glömma intrycken af dessa krigiska scener ur de döende indianstammarnas lif vid Beaglekanalens stränder.

Här ha vi redan kommit in på kapitlet om yaghanindianerna och vilja nu dröja ett ögonblick för att skildra deras

historia alltifrån den stund, då hvita människor just här i Ushuaia för första gången slog sig ned i den eldsländska arkipelagen. Ty ushuaia missionens historia sammanfaller så nära med den eldsländska civilisationens, att det väl må vara värdt att gå in därpå litet utförligare.

Det är ej svårt att förstå de känslor, som ledde till den första tanken att söka införa civilisationen på denna fjärran kust. Darwin och Fitz-Roy hade karakteriserat dess inbyggare såsom de lägst stående på jorden och hade till och med varnat för tanken på att de möjligen skulle *kunna* vinnas för kulturen. Och visserligen fanns ju ett och annat, som tycktes motivera en sådan åsikt. I en dyster, ödslig natur, där stormen rasade året rundt, där snön föll äfven midt i sommaren, där funno seglarne, som kommo från fjärran lyckligare stränder, en lågväxt, ful människostam, hvilken i små barkkanoter for fram mellan de skär, som vållat så mångt stolt fartygs undergång. Och dessa människor ägde ej ens förstånd nog till att bygga sig ordentliga bostäder eller att sy ihop de säl- och utterskinn, som de begagnade, till de enklaste kläder.

Men just denna torftighet, denna låga ståndpunkt var det, som gjorde intryck på en ädel och uppoffrande man. Det var kaptenen i engelska flottan Allen Gardiner, som efter resor i missionssyfte i Sydafrika och sedan i Patagonien år 1848 kom till Staaten Island för att söka en utgångspunkt för arbete bland Eldslandets invånare. Han måste emellertid snart återvända hem, där han lyckades erhålla de nödigaste medlen för en ny expedition, ehuru utrustningen ty värr ej kunde blifva den bästa. Han kom ut i december år 1850 och slog sig nu ned på Pictonön, men på grund af åtskilliga motigheter och fiendtlig hållning å invånarnes sida såg han sig efter ett par månader tvungen att öfverge denna ö. Olyckligtvis kunde han med sin lilla båt ej gå så långt som fram till segelleden för de fartyg, som passera dessa vatten. Och nu följde för Allen Gardiner och hans sex följeslagare en långsam kamp mot brist och umberändan. Genom grof försumlighet hade man redan vid resans början glömt kvar krutet ombord på det fartyg, som förde dem till Eldslandet. De blefvo därigenom i saknad af färskt kött, skörbjugg tillstötte, och efter svåra lidanden dukade de alla under, den ene efter den andre i september 1851. En månad senare kom undsättning, men då kunde man blott bereda deras graf. Men just denna olycka jämte de glödande ord, hvarmed

Allen Gardiner i sin efterlämnade dagbok uppmanade till fortsatta arbeten, blef anledningen till att civilisationsarbetet bland yaghans på-allvar öppnades.

Nu grep man sig saken an på annat sätt. Ett antal missionärer med sina tjänare slog sig ned på Keppelön, en ännu obebodd ö bland Falklandsöarna. Först sedan man vistats där i två år och grundlagt ett tämligen blomstrande nybygge, lyckades man förmå några indianfamiljer att flytta dit öfver, och bland dem Jemmy Button, en af de män som följt Fitz-Roy på hans fartyg till England och tillbaka. Tillsammans med honom och några andra indianer gjorde en af missionärerna ombord å stationens kutter jämte en besättning af 8 man en resa till Eldslandet för att knyta nya förbindelser med de infödda. Under resan uppkommo några små misshälligheter mellan hvita och indianer, men allt tycktes dock gå väl. Men så en söndag i december 1859, då alla utom kocken gått i land för att fira gudstjänsten, blefvo de plötsligt öfverfallna af infödingarne och alla mördade. Kocken lyckades fly till skogen, men drifven af hunger öfverlämnade han sig till vildarne, som dock nu nöjde sig med att afkläda honom hans kläder. Insmord med hvalfett lefde han nu på indianvis med endast ett litet sälskinn såsom skydd mot kölden, tills han några månader senare räddades af ett fartyg, som utsändts från missionsstationen för att söka efter de försvunna.

Åter förflöto några år, under hvilka i nedslagenheten öfver denna olycka föga gjordes för att vinna de infödda. Men under denna tid blef ett stort steg taget. En ung engelsman, Mr. Thomas Bridges, hade af de kvarlämnade indianerna lärt sig deras språk, och från den stund man kände detta, blef ställningen en annan. Under de följande åren besökte nära ett hundratal indianer Keppelön, fingo där undervisning och lärde sig deltaga i förefallande arbeten vid nybygget. Under ledning af den nitiske Mr. Stirling, numera biskop öfver Falklandsöarna, beslöt man sig år 1869 äntligen för att göra ett nytt försök att grunda en station på själfva Eldslandsön, och för denna valde man nu den grönskande halfö, som bildar Ushuaiavikens södra sida. Han byggde en liten hydda af trä och slog sig ned där ensam, omgifven blott af infödingar. Det var en svår tid: det gällde att försvara sig mot tjufvar, lugna afundsjukan, som framkallades därigenom, att de trognaste männen blefvo föredragna och fingo vården öfver förråden, bibehålla ordningen bland de

kringboende och implanta i dem de alldeles nya begreppen af lydnad för befallningar och respekt för äganderätten. Men försöket lyckades, och från den stunden kan man räkna att civilisationen på allvar fattat fäste bland jordens sydligast lefvande folkstam. Nästa år öfvertog Bridges ledningen af stationen i Ushuaia, där han sedan ända till senaste tid verkat mer än någon annan för det stora verkets fortsättande.

Utrymmet förbjuder oss att utförligare ingå på ushuaia-missionens historia, som finnes framställd i talrika bidrag till det sydamerikanska missionssällskapets tidskrift. Men några utdrag

KANALINDIANER VID SIN HYDDA.

därur torde dock kunna intressera, så mycket mer som de äro synnerligen karakteristiska för missionsverksamhetens bedrivande i dessa trakter. Jag hämtar dem delvis ur Spears: »Golddiggings at Cape Horn», en väl skriven bok, som visserligen innehåller åtskilliga oriktiga uppgifter men dock bildar den enda lättlästa skildring af dessa trakter, som i nyare tid sett dagen.

Här följa alltså några skildringar, sådana som missionärerna själfva nedskrifvit dem.

»Våra dagar äro ägnade åt arbetet. På morgonen före frukosten bön och undervisning. På kvällen detsamma; och

med att hålla huset och dess omgifning i ordning, arbeta i trädgården och med stängslet omkring den samt öfvervaka vedhuggning och andra arbeten har jag nu riktigt haft en ansträngande tid.»

»Vi behöfva ingalunda skämmas för det sätt, hvarpå våra jordiska plikter här uppfyllas, och jag vill utförligt tala om huru vi ha det ställdt. Missionen har $3\frac{1}{2}$ acres trädgård i bruk, och den är hufvudsakligen besädd med kålrötter, som vi mestadels komma att begagna till föda för infödingarne stufvade med kött tillsammans med mjöl, böror o. dyl. Vidare ha vi arbetat mycket med vägen ned till hamnen, och med flitigt arbete hoppas jag att vi skola ha den färdig om några veckor, så att den kan användas för vår vagn. En massa ved ha vi huggit och fört ned till stranden färdig att inlastas för Falklandsöarna. Mr. Whaits har börjat såga plankor af trä härifrån. Under flera veckor ha vi haft 30 man i arbete. — Utom allt detta ha infödingarne själfva ökat ut sin trädgård betydligt och ha nu öfver 4 acres planterade.»

Fred tycks i allmänhet ha varit rådande, åtminstone med få undantag. Så t. ex. höll en skara indianer på att laga vägen, och Stephen Lucia skulle se till arbetet. Då han klandrade några för lättja, blefvo de onda, och häftiga ord blefvo uttalade. »Stephen kom mycket uppretad till mig och bad att bli använd på annat håll. Där ville han ej längre stanna. Jag följde honom tillbaka och bannade skarpt de skyldiga för deras häftighet och onda sinnelag. Det blef en lång tvist, men till sist återvände freden, och de tvistande skakade på min begäran hand och ha sedan visat den bästa vilja.»

Ett annat tillfälle inträffade med en ung indian vid namn Hidugalagoon. »Han kom hit med en kvinna, som var hustru till en man, som behandlat henne mycket illa. Ynglingen syntes mycket förtjust i henne och hon i honom. Han var här i arbete flera veckor och kom alltid till våra möten och gudstjänster. Som ersättning för sitt arbete fick han den föda han behöfde samt dessutom en skjorta. Beträffande kvinnan rådde jag honom att göra allt för att försona sig med hennes man. Utan tvifvel hade han handlat orätt, och jag rådde honom att gifva den förorättade mannen sin skjorta; ifall han arbetade flitigt, skulle han själf ju kunna förtjäna en annan.»

Beträffande matordningen få vi några intressanta upplysningar. »Frukosten består af ett skålpund skeppsskorpor per

man. Middagen, vanligen stufvadt kött och grönsaker, kokas liksom teet på vår gård. Mellan arbetstiden på morgonen och på eftermiddagen, fyra timmar hvardera, göra vi ett litet uppehåll för att dela ut en uppfriskande dryck, bestående af mjölk och vatten tillsatt med litet socker och mjöl. Då bruka vi alla lägga oss ned och hvila tio minuter eller en kvart, medan vi dricka detta. — De små barnen lärde sig snart vår ordning och bruka vanligen komma för att få en bit med af sin far eller sina bröder. Dessa skulle nog mycket gärna ha ätit upp alltsammans själfva, men likväl ser man dem aldrig tveka att dela med sig.»

Det är ej alltid den ljusaste bild af lifvet i missionen man mellan raderna läser i dessa utdrag ur rapporterna. Af många skäl äga ju missionärerna de infödda så i sin hand, att de kunna ställa upp sina villkor, alldeles som de önska. De använda dem vid jordbruk, anläggande af vägar, vedhuggning och andra besvärliga arbeten. Som ersättning fingo de den föda de behöfde, men ej mer; de »skulle gärna ha ätit upp alltsammans själfva», men erhöilo ej ens så mycket, att de utan umbärande kunde dela med sina barn. »Ni ha det ju så bra ni kunna önska, både kläder och föda», sade missionärerna till ett indianpar, som klagade öfver det hårda arbetet och den ringa lönen; »edra barn kunna ju gå och samla musslor.» För några veckors arbete fingo de en skjorta eller en tröja extra, hvar till för dem, som voro döpta, halfårsvis kom litet kläder och andra småsaker. Man kan lätt förstå den lockelse, som låg i denna extra belöning för dem, som bekände sig tillhöra kristendomen.

Och så ännu några ord rörande undervisning och predikan. »Ämne för morgonens undervisning: rättfärdiggörelsen genom tron. Tillämpningar: tron på Gud och dess frukter: lydnad för hans vilja, kärlek och tacksamhet för hans godhet och glad tillit till hans omvårdnad. Vi lyckades väcka deras uppmärksamhet och lifliga intresse för den fria skatten af Guds gränslösa kärlek, och vi växla om, så mycket vi kunna, med att illustrera våra ord med anekdoter och tillämpningar, men vi måste anstränga oss mycket för att kunna behålla deras uppmärksamhet. Vi längta att se allvarlig kärlek, att höra dem fråga efter Kristus. När man frågar dem, om de älska honom och vilja tjäna honom, så svara de nog ja, men aldrig göra de själfva några frågor om andliga ting.»

Detta sakernas tillstånd torde nog ännu vara detsamma. Nu äro ju alla dessa indianer döpta, men det torde vara få om

ens någon bland dem, som verkligen reflektera öfver hvad detta och kristendomens sanningar egentligen betyda. Åtminstone har jag ej hört omtalas några exempel, som skulle bevisa motsatsen. Men man får dock ej förneka det stora framåtskridande, som missionärernas verksamhet äfven i detta hänseende innebär. Det var en egendomlig känsla att bevista gudstjänsten i missionens lilla kyrka, prydd med taflor och med inskriptioner på yaghan-språket. Själva predikan hölls på alla tre språken, engelska, spanska och yaghan omväxlande. Jag kunde naturligtvis ej följa med hvad missionären sade till indianerna, men visst är, att de syntes följa med under odelad uppmärksamhet, liksom de äfven togo del i sången och i alla ceremonier.

För närvarande äga alla yaghanindianerna åtminstone en viss grad af halfcivilisation. Endast i Darwinsundet skola några få familjer ännu fortsätta med det gamla lefnadssättet, men äfven de besöka ofta missionen. Nästan alla tala litet engelska och slå sig gärna i samspråk med den besökande främlingen. Några bebo ännu kojor, byggda efter den gamla principen ehuru fastare och bättre gjorda, men flertalet bor i små timrade trähus med inredning ungefär som i en vanlig nybyggarstuga. De gamla barkbåtarna ser man ej mer, utan de nutida båtarna huggas med yxa ut ur en enda trästock. Det är enklare och går fortare, men de äro ingalunda säkrare än de gamla. Om eftermiddagarna komma de gärna in till staden, och man ser dem ofta spela ett parti biljard på någon af de talrika krogarna. Men de lefva ständigt nyktert och ordentligt, och jag hörde aldrig något klagomål öfver deras uppförande.

Men en sorglig förändring har samtidigt fått fast fot bland dessa indianer, och det är den stora dödligheten och deras snabba aftagande i antal. Bridges beräknade på 1870-talet deras antal till närmare 3,000, men vid en noggrann folkräkning, som han 1884 utförde, erhöll han då en slutsumma af endast 949 individer. Och detta antal har oupphörligt minskats, så att nu på sin höjd 300 finnas kvar. Knappast tre veckor efter det att argentinska staten i september 1884 grundlagt sin regeringsstation där och därigenom för första gången bragt Ushuaia i närmare förbindelse med den civiliserade världen, så utbröt bland indianerna en mässlingsepidemi, som angrep alla, gamla och unga, och på några veckor dödade 70 personer eller nära hälften af Ushuaias befolkning. Ej under då, att indianerna betraktade platsen med fruktan och talade om att draga bort därifrån för

YAGHANINDIANER I NATURTILSTÅNDET
(EFTER KAP. HORNEXPEDITIONEN).

alltid. En rad af liknande epidemier af europeiska sjukdomar ha sedan härjat, och särskildt ha lungsjukdomar dödat många. Och af allt att döma äro yaghanindianernas dagar räknade, äfven om utdöendet nu skulle gå något långsammare än förut.

Det är ingen lätt sak att fälla ett verkligt opartiskt omdöme om hvad missionsverksamheten uträttat bland detta folk. De hittills frambragta resultaten ha nog varit tämligen växlande. Den franska Kap Horn-expeditionen talar ej särdeles fördelaktigt därom. Efter att ha yttrat sig mycket berömande om hvad som uträttats i fråga om deras förhållande till de hvita och efter att ha omtalat, hurusom detta fordom så vilda folk nu flera gånger bidragit att rädda skeppsbrutna sjömän, framhåller man, att civilisationsarbetet i öfrigt på den tiden (1882) synes ha sträckt sig föga utom Ushuaias omgifningar. Och äfven där voro dess verkningar ganska tvifvelaktiga. Någon djupare uppfattning af den religiösa undervisningen kunde ej iakttagas. Det sades väl, att barnamorden, att polygamien minskats, men intetdera hade någonsin varit särdeles vanligt. Och redan vid den tiden, innan regeringsstationen anlades, hade, troligen på grund af det ovanliga, stillasittande lifvet i instängda rum, lungsjukdomar fått stor spridning bland de infödda.

Mycket skarpare yttrar sig den ofvan citerade Mr. Spears. Efter att ha skildrat dessa vildar, sådana de voro innan hvita kommo dit, och framhållit de öfverdrifter, hvartill åtskilliga berättare gjort sig skyldiga i sina skildringar; efter att ha redogjort för missionen och dess verksamhet och efter att ha omtalat sina intryck från ett besök i Ushuaia säger han: »De bildade en stam, mer än 3,000 till antal, benämnda de lägsta och uslaste varelser på jorden, och likväl var deras verk, efter deras ställning, fullkomligt. De kallades vildar, men det behöfdes bland dem ingen domare för att upprätthålla ordning och fred. De kallades hedningar, emedan de icke kände Gud, och likväl sörjde de icke för morgondagen, de vårdade sig om ankorna och de faderlösa barnen, och alla lefde för hvarandra. Starka och friska, med högburen panna kunde de se de hvita inkräktarne i ansiktet, lika väl som de trotsade farorna och döden. — Nu sägas de vara civiliserade. Men af de 3,000 återstå blott några hundra, hvilka bo i usla små träåkar, bära de aflagda kläderna från sjömän och guldgräfvare och ha uppsnappat några ord från spanska och engelska, medan de alla i sina ansikten bära märken af sjukdom och förfall. I stället för att

lyckönska sig åt förändringen borde hvarje hvit man, som haft att göra därmed, dölja sitt ansikte af blygsel och hvar och en annan fälla tårar af medlidande.»

Det kan ej nekas, att mycket i dessa uttalanden är riktigt. I förhållande till alla uppoffringarna är nog den halfkultur, som vunnits, af föga värde. Men ännu mera visst är det, att, om vi se bort från beröringen med de hvita i allmänhet, *missionen* utrettat mycket, som varit till den största välsignelse. Man inser det lätt, om man jämför yaghanindianernas ställning med hvad som i föregående kapitel blifvit sagdt om onas, där missionärer blott en helt kort tid verkat. Att båda stammarna äro dömda att dö ut, det är visst. För yaghans skulle det ha kommit, ifall missionen ej funnits, i sammanhang med säljakten, guldfyndet och anläggandet af regeringsstationer. Sjukdomar skulle ha spridit sig bland dem, och de skulle ha blifvit skjutna som vilda djur, när de närmade sig sina forna boplatser, aldeles som onaindianerna nu bli jagade, skjutna, förgiftade och ut-hungrade. Att det för indianerna själfva varit angenämare, som det nu gått, synes icke tvifvelaktigt, och säkert är, att alla måste vara öfverens därom, att civilisationen har mindre skäl att blygas öfver hvad som gjorts bland yaghanindianerna än öfver de nuvarande förhållandena bland onas.

Men vi måste nu återgå till en redogörelse för expeditionens vistelse i Ushuaia.

Icke många dagar efter vår ankomst lämnade Dusén expeditionen för att bege sig till det mellersta Chile och där i gynnsammare trakter fortsätta sina arbeten. Ty här var vintern redan inne och marken till stor del snötäckt, och då lägenheterna till Punta Arenas äro sällsynta, så var det ej skäl att försumma det tillfälle, som erbjöd sig.

För Åkerman, som skulle resa till Buenos Aires, blef vistelsen däremot så mycket långvarigare; nära en månad var han kvar, sedan jag lämnat Ushuaia. Men omgifningarna voro rika på material för samlingar, och där var äfven tillfälle till längre turer. En kutter fingo vi förhyra till måttligt pris, en karl ställde guvernören till vårt förfogande, och med denne gjorde Åkerman resor dels till Mr. Bridges nybygge vid Harberton Bay, dels till missionsstationen Lagotoaia. Från båda resorna erhöles rika samlingar.

Självf använde jag tiden till att undersöka omgifningarnas geologi och geografi. De flesta af de kringliggande bergstopparna bestegos, närbelägna glaciärer besöktes, och de omgifvande floderna blefvo kartlagda och följda ända till sina källområden. Äfven till Lapataia gjorde jag en utflykt, men marken var då täckt af meterdjup snö, och det var ej att tänka på att söka framtränga till den punkt, där Almirantazgofärden slutade. Men jag kunde dock i flera viktiga punkter komplettera kartläggningsarbetet i denna trakt.

LANDSKAP VID LAPATAIAFLODEN.

Blott en af de utfärder, som företogos, vill jag litet utförligare skildra, dels för att samtidigt få redogöra för omgifningarnas natur, dels därför att den var den besvärligaste af alla och om olyckan varit framme kanske kunnat sluta obehagligt. Det var i slutet af maj, och det mesta af den snö, som fallit i midten af månaden, hade på låglandet för tillfället smält bort. Det gällde att framtränga mot norr mot Lago Fagnano, så långt som möjligt, och då jag ej kunde få någon någorlunda van bergklättrare i sällskap, måste jag gå ensam och tog för att på den kortaste tid tillryggalägga så lång väg som möjligt ingen packning med mig.

Först går där en någorlunda bekväm väg, men snart måste jag bege mig midt in i skogen. Denna är ytterst tät och hopslingrad, ehuru ej som på de västra öarna och knappast såsom jag skildrat den vid Azopardofloden. Öfver stora sträckor kan den för öfrigt, särskildt så här på vintertiden, vara ganska gles och trafikabel. Värst är det, när man kommer in i snår af taggiga berberisbuskar, ofta 4 till 5 m. höga; dessa hopfiltade massor, där man rifver sönder händer och ansikte, medan man tränger sig fram utan att se någon utväg, kunna stundom föra vandraren till förtviflans brant. Vägen bär till en början uppåt på den åssträckning, som skjuter ut från Martialmassivet, men väl där, märker jag, att jag åter måste ned i dalen, om jag vill öfver till den bergstopp, som är mitt första mål. Så passerar jag Rio Grande-floden, betydligt mera ovärdig detta namn än dess namne, som faller ut i Atlantiska hafvet. Vattnet gick föga öfver knäna, men det var likväl oangenämt nog att gå med bara fötter emellan de simmande isstyckena i den breda, strida floden. Så kommer åter skog, och strax därpå bildar floden ett fall, det betydligaste jag haft tillfälle att se på Eldslandet, där verkliga vattenfall äro sällsynta utom i de små bergbäckarna.

Ofvanför detta fall förändras naturen. Man är uppe i en af dessa dalar, som förut skildrats från Bedbederfloden vid Azopardo: flacka, öppna, torfklädda, sumpiga, här och där med stillastående vatten. Floden delar upp sig i flera smågrenar, som komma från hvar sin fjällkomplex. Jag passerar den östligaste af dem och fortsätter min vandring. Den är ytterst besvärlig öfver den sumpiga marken, som visserligen är litet frusen på ytan men där foten dock för hvarje steg sjunker ned. Men litet fortare än i skogen går det i alla fall, och efter sex timmars vandring står jag vid foten af det fjäll jag vill bestiga.

Men nu började en ny svårighet. Himmeln mulnade, och här och där kring bergstopparna samlade sig dimskyar. Men nu var intet annat att göra än att fortsätta, och framåt gick det, först genom tätt sammanflätad urskog, som småningom blef allt lägre, medan marken blef hårdare frusen och mångenstädes snöbetäckt. Till slut hade man blott alshöga buskar af *Fagus antarctica* men med så hårda grenar och så tätt hopflätade, att jag kunde promenera fram *ofvanpå* dem. Till sist togo äfven dessa slut, och det nakna fjället vidtog. Men detta blef allt brantare, och stenarna och klipphällarna voro täckta af en isgata, som ej blef bättre därigenom, att den doldes af ett förrädiskt snö-

täcke, så att enda utvägen att komma fram ofta var att krypa på händer och fötter. Allt kallare blef det, allt tätare dimman, allt häftigare vinden, ju mer jag nalkades den öfversta kammen; när jag stod där, 1100 m. öfver hafsytan, kunde jag till en början intet se af omgifningarna. Framför mig störtar bergväggen tvärbarrant ned — hur djupt kan jag ej se —, och själfva kammen var så smal, att det var omöjligt att stå upprätt där i den rasande snöstormen. Jag kröp ihop i en snödrifva bakom ett stenblock för att se, om ej vädret skulle bli bättre, och försöket lyckades: för ett ögonblick lättade dimman öfver omgifningarna i norr och nordost och visade mig en den mest storartadt vilda tafla jag någonsin sett eller kanske någon människa sett i dessa trakter, ty högre än så har troligen ingen här varit. Djupt nere i afgrunden breder där ut sig en triangelformad dal, och utför den bergvägg, som skiljer oss, passerar ingen varelse utan vingar. Dalen själf är den mest ödsligt vilda man kan tänka sig, med sin smala, släta yta, klädd af brungul torf och med den betydande Olivaiafloden,* som långsamt rinner fram i slingringar så komplicerade, att jag ingenstädes sett något liknande. Det är nästan mera vatten än land; hvart man ser, finnas grenar af floden eller afskilda, stillastående, ormligt slingrande vattenhål. På andra sidan, helt nära, reser Olivaiafjället sin spetsiga topp, obestiglig som det vill synas, åtminstone från denna sida, ty spetsen utgöres af en enda lodrät pelare. Hvarhelst man ser det, är det ett af Eldslandets märkligaste fjäll, men här från denna höjd tyckte jag mig aldrig ha sett något mera storartadt. Rundt omkring, så vidt man såg, utbredde sig snöhöljda bergskammar, kring hvilkas spetsar snömolnen hvirflade, och det var blott dessa moln, som mot söder hindrade blicken att glida ut på den öppna oceanen, där hvarest det Södra ishafvet möter för att skölja foten af Amerikas sydligaste udde.

Men ty värr varade denna utsikt ej många ögonblick. De voro dock långa nog för att visa, hvad jag särskildt spanade efter, att den bergskam, där jag stod, utan betydligare nedsänkning fortsatte fram mot en inre bergskedja, och det lider intet tvifvel, att om jag kunnat fortsätta dit, så skulle det ej varit någon svårighet att nå en punkt, där Fagnanosjöns vattenyta vore att se. Men nu kunde detta ej göras. Snart var jag åter insvept i dimman, och ehuru jag dröjde timtals, ville denna ej

* Somliga säga, att namnet riktigare är Olivia.

lätta. Det började bli sent; att dröja kvar var omöjligt, och utsikten att, om jag ginge framåt, uppnå en plats, där jag utan lifsfara kunde tillbringa natten, var åtminstone mycket ringa. Jag beslöt därför att gå tillbaka, och just när det började blifva så mörkt, att jag ej längre såg vägen, uppnådde jag vid omkring 500 meters höjd den första, stripiga skogen.

I nära 15 timmar måste jag sitta stilla här, innan jag kunde gå vidare. Det var kallt; vinden brusade i trädtopparna, och stundom föll snö, medan däremellan månen och stjärnorna blickade fram mellan de brustna skyarna. Jag visste, att ett par dagar förut några af de fångna onaindianerna rymt från Ushuaia, och om de träffat på mig nattetid, skulle de nog ej visat mycket medlidande. Därför tände jag upp blott en helt liten eld och ville ej heller sofva, hvilket för öfrigt omöjliggjordes genom kölden, utan jag satt där med revolvren vid min sida eller gjorde små vandringar för att samla ihop ved. Det blef en lång natt, men ändtligen randades dagen. Dock, de omgivande bergstopparna voro ännu molnhöljda, och det syntes ej vara någon förhoppning att vinna något med en ny uppstigning, hvarför jag beslöt att återvända till Ushuaia, där jag efter fyra timmars vandring åter befann mig.

Det blef alltmera vinterlikt, ju längre jag dröjde i Ushuaia. Allt kortare blefvo dagarna, allt starkare kölden, och i början af juni hade vi nära -9° , fast det måste erkännas, att vi däremellan hade de vackraste solskensdagar. Jag hade hoppats, att det snart skulle blifva någon lägenhet till Punta Arenas, men dag efter dag förgick, utan att någon båt kom, oth det började blifva ganska enformigt att stanna där utan att ha något mera, som kunde göras i de närmaste omgifningarna.

Ändtligen kom emellertid afskedets timme. Den 10 juni återkom från en resa den gamla svenska götakanal-ångaren Tyr, nu ommålad i de argentinska regeringsfartygens hvita färg och omdöpt till namnet Ushuaia samt ställd till guvernörens öfver Eldslandet förfogande, och fem dagar senare afgick den till Punta Arenas. Efter fyra dagars i allo väl aflöpande resa var jag åter där, och därmed voro arbetena i södern för sommaren 1895—96 afslutade.

ÅTTONDE KAPITLET.

Punta Arenas och Magellansundet.

Jordens sydligaste stad. Intryck på den förbipasserande. Byggnader, gator, kafélif, befolkning. Stadens uppkomst och utveckling. Sällskapslif och förhållanden. Magellansundet och passagen därigenom. Estancier i dess omgifningar. Den stora estancier vid Bahia Inútil. Dess utseende och lifvet därstädes.

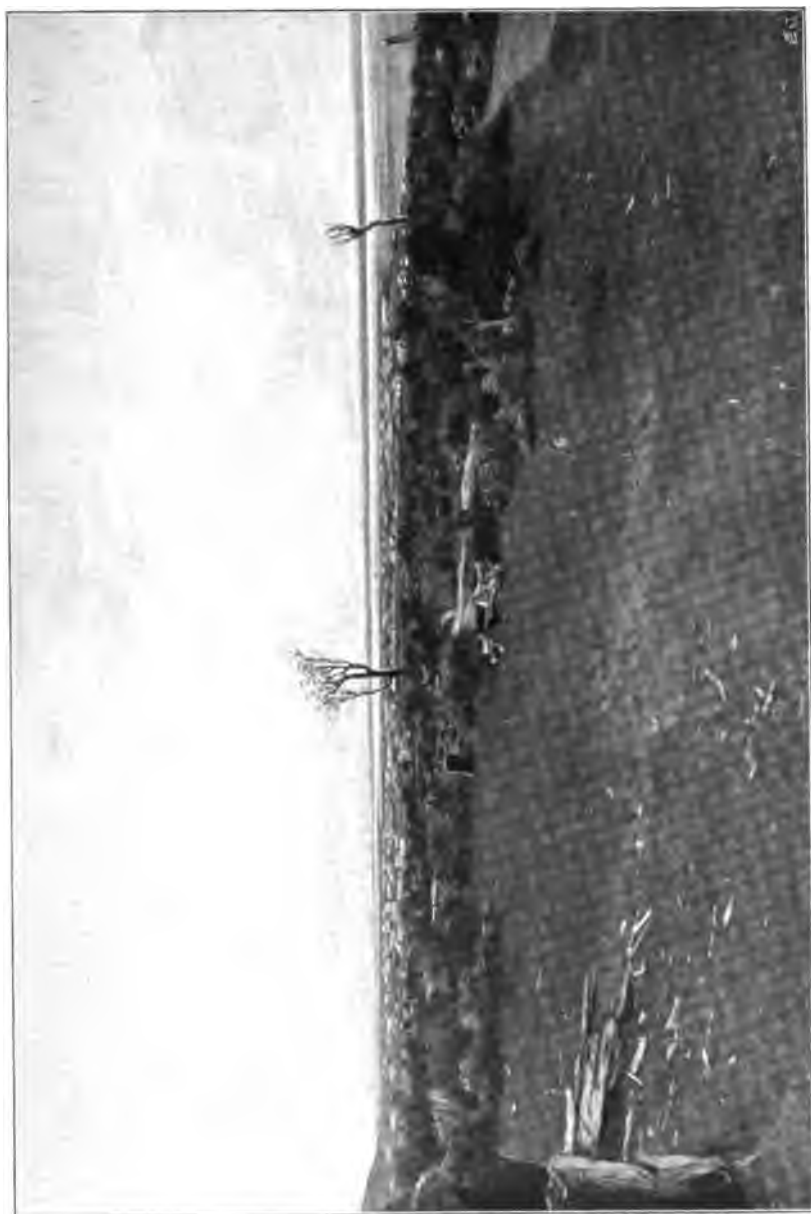
Från Eldslandets sydligaste delar, från trakter, där hvarje steg framkallar medvetandet, att man står på en af jordens utkanter och att det nästa skulle bringa den resande rakt ut i det stora okända område, hvars hemlighetsfulla gåtor ännu trotsa till och med fantasiens makt, från dessa trakter vända vi oss nu till vänligare nejder, de sydligaste, som ännu stå i jämn förbindelse med civilisationens centra, dem man bekvämt kan se utan att för en enda timme aflägsna sig från de bekvämligheter, som nutidens flytande ångbåtspalats erbjuda. Vi vilja skildra trakterna kring Magellansundet och deras hufvudstad, det uppblomstrande Punta Arenas.

Det har redan blifvit antydt ett skäl, som gör, att man kan se Punta Arenas från två synpunkt. Många tusen resande passera årligen genom Magellans sund för att dröja ett par timmar i dess enda hamnplats, medan de varor urlastas, som skola förse ett område större än Skandinavien. Direkte komma de hit från palmlundar och från länder, belysta af en ständig sol, och de flesta bland dem nöja sig med att taga fram sina kikare och insvepta i pälsar och pläder på afstånd betrakta denna lilla samling af brokiga järnblecks- och trähus, oordnad uppkastade på den nedersta afsatsen af en halfhög, gröngrå åsslutning betäckt åt alla håll af nedbrända trädstammar, som spöklikt

afteckna sig mot en himmel, hvilken oftast bär våra oktoberdagars dystra gråblå färg, allt under det de undra hvad slags människor egentligen kunna bo där. Som »minnen från Punta Arenas» köpa de någon smutsig gräskorg, en klumpig träbåge eller vidunderligt utmålade strutsägg, som företagsamma affärsmän skynda att föra ombord på fartygen, eller — om man har råd och lust därtill — de präktiga guanaco- och strutsmantlar, hvilka utan tvifvel utgöra de vackraste prydnadsartiklar, som utgå härifrån. Om vädret är godt och tiden räcker till, så går nog också en och annan i land. Mången gång har jag vandrat på hammakajen vid deras landstigning och sett de på en gång undrande och misstänksamma blickar, hvarmed de betrakta personer som de möta, och äfven sett, huru dessa blickar hastigt ila vidare för att söka efter väntade halfnakna indianer eller andra bevis på att man befinner sig vid jordens slut. Så skyndar man vidare för att själf i land köpa några minnen från jordens sydligaste stad och för att i Kosmoshotellet dricka en skål för dess välgång, glad i känslan att man icke själf behöfver lefva sitt lif där, utan om en timme åter får ånga bort mot rikare länder.

För den, som sålunda passerar förbi, kommer Punta Arenas visserligen ej att hägra bland de ljusaste reseminnena. Vida annorlunda är det intryck man får, när man ser denna plats efter tider, tillbragta i ännu långt ödsligare nejder. Sådan såg jag den själf för första gången efter en månad tillbragt dels instängd på en liten trång och smutsig argentinsk krigsångare, dels på resa öfver det norra Eldslandets folktomma vidder, och därför har väl hos mig för alltid denna stad förbundits med ett intryck af välmåga och bekvämlighet, som ej minskats efter senare resor, då jag t. ex. återkommit efter att i flera månader under bar himmel eller i tält ha sofvit med sadeln till hufvudgärd ute på Patagoniens stepper, med fårkött och risgryn såsom enda näring.

I själfva verket är väl det intryck, som Punta Arenas gör, ej så synnerligen olikt det, som man får af hvilken annan småstad som helst vid en tämligen aflägsen kust. En hvitmålad hamnbrygga, som går långt ut i sjön, gör det möjligt för roddbåtar och till och med för små kustångare att lägga till oberoende af tidvattnet. Staden själf är byggd efter det amerikanska quadrasystemet, med gator som korsa hvarandra rätvinkligt. Midt i staden, uppe å den första åssträckningen, har man lämnat två quadras tomma för den i alla sydamerikanska städer nödvändiga

UTSIKT AF PUNTA ARENAS.

plazan eller torget, hvars förnämsta bestämmelse är att tjäna som promenadplats och samlingsplats vid offentliga fester och sammankomster. En så litet ordnad plaza som här har jag emellertid aldrig sett: där finnes ej det minsta försök till plantering, och man har ej heller ansett det lönt att lämna den öppen för allmänheten utan helt enkelt omgifvit den med ett staket. Otvifvelaktigt bör dock denna plats en gång kunna blifva ganska vacker, ty rundt omkring den ha på kort tid rest sig en mängd ganska ståtliga byggnader. Den öfre sidan upptages nästan i sin helhet af det nya regeringshuset, en präktig tegelbyggnad, fastän tämligen opraktiskt bestående nästan mest af fönster och uppförd i hvad man skulle kunna kalla ladstil. Bredvid densamma resa sig grundmurarna till en ståtlig kyrka, som af salesianerorden uppföres, i den mån penningar till densamma inflyta; dock torde det dröja en god tid, innan den blir fullt färdig. På norra sidan ha de båda personer, som i Punta Arenas rivaliserade om att vara de förmögnaste och inflytelserikaste, bredvid hvarandra byggt upp sina palats. Menendez och Nogueira voro båda spaniorer, som utan penningar för ett 30-tal år sedan kommit till Punta Arenas för att söka sin lycka, och båda ha förtjänat förmögenheter, som räknas i millioner pesos. Båda idkade detaljhandel i Punta Arenas och forslade med egna fartyg varorna till kringliggande småhamnar; båda ha förtjänat på guldet och än mera på den uppblomstrande farmindustrien och fårskötseln, som de själfva varit med om att grunda. Menendez var den förste, som byggde en stor butikbyggnad i två våningar och ett präktigt boningshus i villastil, med stentrappor, balustrader och kolonner. Nogueira är numera död, men hans änka har ej velat tillåta, att namnet öfverglänses, utan har för, som det uppges, borttät 200,000 kronor låtit uppföra ett tegelhus i tre våningar, i modern stil och enligt ritning af framstående arkitekter. För att ej komma i skuggan lät nu Menendez uppbygga ett högt torn på sin villa, med fri utsikt öfver staden och med en förgylld kupol, som redan långt i fjärran drager seglarens blickar på hans bostad. Människans fåfänga är lika stor här som i andra trakter, men staden har vunnit därpå och på kort tid fått ett utseende, som förmånligt vittnar om de rikedomar, som äro samlade där.

Vid plazan ligger också »el cuartel», stadens äldsta byggnad, vakt- och polisstationen, en låg, mossbelupen, grå liten byggnad med väggar så uppmurknade, att man tycker, att de där in-

spärrade skulle kunna bana sig väg med en fickknif. I öfrigt är flertalet bland stadens byggnader envånings trähus med tak af järnplåt, många bland dem också klädda med detta ämne eller alldeles uppförda däraf. Men bland de nyare enskilda husen förekomma en hel mängd, som äro ganska välbyggda, och byggingarna vid stadens hufvudgata kunde mycket väl vara placerade i hvilken landsortsstad som helst.

Det märkligaste i Punta Arenas är emellertid själfva gatorna, som antagligen sakna motstycke i hela världen. Då naturligtvis gatorna äro bland det, som först faller en resande i ögonen, så omnämnas de också i alla skildringar, som af mer eller mindre tillfälliga besökande gifvits från dessa trakter. En resande säger,

LANDNINGSPLATSEN I PUNTA ARENAS.

att man kan finna mycket djupare smuts på gatorna i New Yorks utkanter än i Punta Arenas. Jag har icke sett New York, men om detta skulle vara riktigt, hvilket jag tills vidare betviflar, så beklagar jag dem, som nödgas bo där. En annan har indelat gatorna i passerbara och opasserbara. Detta kan nu bero på hvad man menar med opasserbar. Man kan passera Andernas vildaste bergskammar, tropikernas eller Eldslandets urskogar och djupa floder med dyiga bäddar — blott man är beredd därpå. Men säkert är, att i alla delar af Punta Arenas' samhälle finnas gator, genom hvilka passagen nattetid efter regn är i sitt slag svårare än dessa. Låt mig försöka att ge en liten skildring. Hufvudgatan uppifrån hamnkajen är otvifvelaktigt den bästa i staden.

Den är belagd med grus, så att man t. o. m. i regnväder kan gå där med vanliga skodon. Men just som man kommer upp mot kanten af åsen, där, som man till höger ser plazan, och midt för en af stadens största affärslokaler, så skäres gatan af ett bredt dike, djupare än en manslängd, och hvaröfver går blott en smal bro utan balustrad. Vore gatorna inrättade för körtrafik, så skulle ett sådant tillstånd bli outhärdligt, men nu fäster man sig ej mycket därvid, fastän t. ex. just under mitt besök en af stadens förnämsta handlande råkade falla ned där och bryta af sig armen. Man bör också komma ihåg, att om nätterna — och dessa äro om vintern långa — all belysning fullständigt saknas på gatorna.

Är nu hufvudgatan dålig, så äro de andra så mycket sämre. Den andra tvärgatan mot norr, t. ex. Tvärs genom densamma utefter hela dess längd, löper ett dike eller rättare en af regnet bildad floddal med lodräta väggar, nedskurna nära två meter djupt i leran. För en geolog är det ett mycket bekvämt tillfälle att midt i staden studera en intressant strandaflagring. Men passerbar är gatan icke, allra minst efter ett litet regnväder, utom vid öfvergångsställena vid några få af gatorna. — Ännu värre äro några af långsgatorna, t. ex. den som följer åssträckningens fot helt nära intill hamnen. Ännu framme vid hufvudgatan finnas här djupa insänkningar, som till gatans hela bredd äro fyllda af stillastående vatten. Blott efter långa perioder af torka och blåst torkar detta ut, kvarlämnande en stinkande massa af dy, döda hundar och kattor, gamla stöflar, tombuteljer, bleckburkar, matrester och hvad öfrigt, som bildar affallet från en stad. Och detta som sagdt i stadens centrum. Stenlagda trottoarer har man ej, utan gångbanorna äro blott med en smal timmerstock afstängda från gatan. Innanför denna bildar sig ofta en annan insänkning, som stundom också är vattenfylld. Vill man då gå på en sådan gata, så måste man alltså balansera fram på den smala stocken mellan två djupa vatten — att möta en vandrare är alldeles omöjligt.

Erkännas må, att om man ser staden under torra årstider, några af dessa olägenheter framträda mindre. Så mycket värre är det efter de långa höst- och vinterregnen, då hela staden förvandlas till en smutspöl. För att komma ut till postkontoret hade man t. ex. under en lång tid utefter ett helt kvarter rest upp en ställning af träbockar, där man fick balansera sig fram så godt som det var möjligt.

Det mest karakteristiska draget i Punta Arenas' lif är de talrika utskänkingsställena. Framför mig ligger statistiken för 1890, då staden på omkring 1,800 invånare och 180 bebodda byggnader ägde 65 »despachos» — en krog på 25 personer, kvinnor och barn inberäknade. Man kan ej heller skylla på den kringliggande landsbygden, som själf är öfverflödigt rik på platser, där spritdrycker försäljas. I själfva verket märker man på alla håll, att detta är en plats, där konsumtionen är stor. Vid alla tider på dagen, hvart man kommer in, till affärsmän eller privatpersoner af alla samhällsklasser, så kommer det fram något att dricka, vanligen ej af oskyldigaste slag. När man möter någon på gatan och stannar för att samtala, så är första frågan: »Hvart skola vi gå för att taga en copita?» Och så går det alltjämt. Det enformiga lifvet och det jämnkalla klimatet ha väl gjort sitt till för att framkalla detta tillstånd, som underhålles af den lätta tillförseln från förbipasserande ångare.

Nu är antalet dylika lokaler säkert högre än det nämnda. Och bland dem äro visst icke alla obetydliga, utan flera äro lika rikt försedda, om än ej så rikt utstyrda, som i någon hufvudstad. Den förnämsta bland dem tillhör ett slutet klubbssällskap, bildadt af stadens ämbetsmän- och handelsaristokrati. Dess namn »Cuerpo de bomberos», »brandkåren», har ej annan betydelse, än att dess lokaler äro belägna i samma hus, där stadens brandredskap förvaras. Här mötas hvarje afton representanterna för stadens förnäma värld, från guvernören och nedåt, för att spela biljard och intaga sin »copa». Därefter den betydligaste platsen är den, som inrymmes i Kosmohotellet, på hvars hyllor drycker från alla jordens länder stå uppradade i broderlig endräkt; blott den svenska punschen har egendomligt nog aldrig hunnit hit fram. Därefter följa tyska ölstugor, amerikanska bars och spanska bodegas, medan hufvudmassan består af små smutsiga handelsbodas, där försäljaren i höga kragstöflar och med uppkafade ärmar står omgifven af sina flaskor, som mestadels innehålla hemgjorda mixturer eller sådana — icke mycket bättre —, som köpas i Hamburg för några få mark per »låda». I andra skötes försäljningen af kvinnor, som man om dagen ser sitta på tröskeln med sitt handarbete. Smutsigare och mindre inbjudande krogföreständerskor äro väl ingenstädes att se, och i dessa hålur utkämpas ej sällan blodiga scener, där ett knifstyng blir slutet på en börjad tvist.

Med sådana undantag är lifvet i det stora hela lugnt; någon fara att i nattens af ingen belysning skingrade mörker vandra omkring på gatorna eller i stadens omnejd finnes absolut icke. Litet oväsen af ilandkomna sjömän, det är nästan allt, när icke enformigheten afbrytes af mera celebra saker, såsom när en dag under min vistelse där stadens båda läkare, som tillika äro redaktörer för hvar sin tidning, på öppen gata piskade upp hvarandra, tills den ene låg på platsen. Polisen blandade sig på högre befallning ej i saken.

En mera växlande befolkning än den i Punta Arenas torde vara svårt att på annat ställe finna. Antalet uppgick vid folkräkningen år 1895 till 3,100 personer. Det öfvervägande antalet bland de fullvuxna äro främlingar. De större handelshusen, af hvilka dock Punta Arenas' välstånd i första linien beror, innehafvas så godt som alla af européer, bland hvilka tyskar, engelsmän och spaniorer intaga de främsta rummen. Antalet dylika hus af första ordningen är ganska betydande, och flera bland dem hafva samlat goda förmögenheter. Tiderna ha emellertid nu förändrats, och för dem, som senast kommit till, äro utsikterna föga ljusa. Af industriell verksamhet finnas blott några obetydliga sågverk, som försända virke till Argentina och Falklandsöarna, samt vidare ett tegelbruk och ett bryggeri, som båda hittills lämnat ganska dålig vara. Bland stadens lägre, icke infödda befolkning har man egentligen blott två klasser, dels de s. k. »austriacos», mestadels dalmatier, greker och norditalienare, till hvilka hela hamnbefolkningen hör, dels en mängd f. d. sjömän från jordens alla kanter, som förrymda eller stormdrifna kommit att stanna här. Flera af dem slå sig ut med växlande handverk eller med småaffärer af olika slag, medan å andra sidan just af dem många gått ut på landsbygden, lockade af det fria lifvet som guldgräfvare, jägare, gauchos och herdar.

Skandinaverna i Punta Arenas utgöra en hel liten koloni, hvars medlemmar dock föga hålla ihop och ej mycket märkas, emedan de snart förlora sitt språk, som utbytes mot engelska eller tyska. Om också inga bland dem nått något större inflytande eller rikedom, så är det dock många, som förvärfvat en mycket aktad ställning.

Till chilenerna höra i främsta rummet ämbetsmannavärlden: guvernören öfver det stora territoriet Magallanes, ungefär lika vidtomfattande som Norrland, polischefen, regeringens och sta-

dens ämbetsmän samt i första linien officerarne på de därstädes förlagda krigsskeppen. Dessa bilda tillsammans i motsats mot utlänningarne, »gringos», en särskild kast, i hvilken blott inflytelserika personer, som länge vistats i landet, kunna upptagas. Det var ett undantag, att vi under vår vistelse städse mottogos med den mest oinskränkta välvilja, en omständighet som väl delvis får tillskrifvas chilenernas intresse för vetenskapliga företag och undersökningar.

Chilener finner man nog för öfrigt i Punta Arenas i alla möjliga ställningar. Bristen på arbetskrafter och önskan att kolonisera landet förmådde också för några år sedan regeringen att hitsända ett par hundratal chiloter, d. v. s. den fattiga, föraktade kustbefolkningen från ön Chiloe och omgivande trakter. Dessa fingo bostäder i stadens utkant, men i det hela kan man säga, att försöket misslyckades: de inflyttade arbetarne vilja ej göra mer än det nödvändigaste, och arbetsprisen ha blifvit lika höga som förut.

I regeln kan man icke säga, att det är synnerligen dyrt att leva i Punta Arenas. Åtskilliga europeiska produkter kunna till och med på grund af tullfriheten erhållas billigare än i andra sydamerikanska hamnar. Priset per dag för rum och mat å stadens bästa hotell, 5 pesos eller 7 kronor, kan ej heller sägas vara orimligt. Men det tages igen på de oundgängliga »copas» och »copitas», och för alla extra bekvämligheter, så nödvändiga vid ett längre uppehåll, fingo vi betala hänsynslösa pris. Särskildt dyrbart är allt personligt arbete. För ilandforsling af effekter har jag flera gånger fått betala 15 pesos, för en ingalunda öfverflödigt stor tvätträkning nära 50 kronor, och mindre betalning för ett litet upphjälpningsarbete å kläder eller skodon än en peso (kr. 1,33) förekom aldrig, äfven när det blott var fråga om några minuters verk.

Första anläggningen af en koloni vid Magellansundet ägde rum år 1843 i det sedan mer än ett fjärdedels årtusende öfvergifna Port Famine, Sarmientos gamla olyckliga koloni. År 1849 flyttades densamma till Punta Arenas. Ända till 1877 användes den i första linien som deportationsort. Redan förut hade det dock börjat uppblomstra, alltsedan regelbunden ångbåtsförbindelse uppstått genom sundet, hvarvid båtarna lade till vid den enda befolkade punkt de passerade på den nära 3,000 eng. mil långa vägen mellan Montevideo och hamnen vid Talcahuano. Sistnämnda år gjorde soldater och deporterade gemensamt upp-

ror, brände staden och mördade en stor del af dess befolkning. De blefvo sedan strängt straffade, men man upphörde därefter att ditsända brottslingar i större skala. I samma mån som handeln och trafiken genom sundet tilltagit i betydelse, har också staden vunnit i välmåga, och detta blef än mer fallet, sedan Eldslandets och Sydpatagoniens dittills odugliga marker börjat omvandlas i fårfarmar. I ej obetydlig grad har också upptäckten af guld verkat lifvande på handeln och på tillströmningen af kolonister. Särdeles viktig är stadens sjöfart, och alla de största handelshusen hafva egna båtar, medelst hvilka staden uppehåller sin ställning såsom stapelplats för de omgifvande chilenska och argentinska småhamnarna, och med hvilka äfven en god biförtjänst på några hundra tusen kronor insamlas åt kolonien vid de ej sällsynta tillfällen, då någon oceanångare fastnat på grund i sundet eller dess närhet.

Hamnen, rättare sagdt en öppen redd, erbjuder visserligen föga skydd för ostliga vindar, och stundom är trafiken mellan stranden och fartygen afbruten flera dagar, men i vanliga fall är den dock tillräckligt god.

Otvifvelaktigt skall staden ännu utvecklas betydligt, om än föga förhoppning finnes, att den skall komma så långt, som en och annan drömmer, och blifva för Amerikas sydspets ett nytt Valparaiso eller La Plata. Först och främst kommer ännu i omgifningarna färskötseln att gå ofantligt framåt. Ännu mera hoppas några emellertid af traktens kolförekomster. Ty om Punta Arenas kunde till billigt pris producera kol, användbart för ångfartyg, så skulle otvifvelaktigt verksamheten i hamnen bli betydligt lifvigare, industrien skulle uppblomstra, och det är ganska sannolikt, att grufförekomster, för fattiga att tåla en alltför lång transport, i de kringliggande bergen kunde upptäckas. Redan för 20 år sedan gjorde man ett försök att begagna ett kollager i Punta Arenas' närhet. Man anlade en järnväg dit upp, 8 km. lång, man köpte lokomotiv och anlade magasin, brygga och hamnkaj. Så när man hade lagt ner någon million och skulle börja brytningen, fann man, att kolen voro odugliga för sitt ändamål, och alltsammans fick förfalla. Till och med lokomotivet ligger ännu kvar, öfvervuxet med gräs, förrostadt och sönderfallet. Just nu höll man på med ett försök att återupptaga grufdriften, och om man betänker, huru olika förhållandena äro nu mot då, och vidare kollagrens stora utsträckning, så synes mig all förhoppning vara, att dessa försök kunna krönas af bättre

framgång. För öfrigt har man funnit flera andra lofvande kol-förekomster inom området, t. ex. å Eldslandet söder om Bahia Inútil och vid Skyring Water.

Vid mitt första besök i Punta Arenas anlände jag, såsom förut skildrats, med kustångaren från Porvenir. Jag hade naturligtvis ej kunnat underrätta mina kamrater, men då denna ångare blott ankommer en gång i veckan, så var jag likväl väntad af dem. Med min sadelväska, som utgjorde hela packningen, steg jag ned i en af de små väntande roddbåtarna, betalade för de få årtagen 2 pesos och stod snart på landningsbryggan, första gången tagande den yttersta söderns hufvudstad i ögonsikte. Hvar Ohlin och Dusén bodde visste jag visserligen ej, men Kosmoshotellets stora gulmålade, plåtbeklädda tvåvåningsbyggnad, som reser sig genast midt öfver hamnkajen, föll mig strax i ögonen, och dit styrde jag mina första steg. En hörndörr leder in till ett vidlyftigt, helt och hållet med buteljer och flaskor klädt »bar»-rum, där en ung man stod bakom en lång disk. Först tilltalade jag honom på spanska, men då jag därvid märkte ett något tveksamt uttryck i hans ansikte, förändrade jag genast samtalet till tyska. »Bo 'los doctores suecos' Ohlin och Dusén här?» — »Ja, det göra de.» — »Äro de inne för tillfället?» — »Nej, de äro ute och titta för att se, om Nordenskjöld kommit.» — »Det är just jag, som är Nordenskjöld.» — En hastig, misstänksam blick på mitt ansikte och mina kläder efterföljdes ögonblickligen af en artig bugning. — »Åh, det var mycket roligt; välkommen hit, vi ha länge väntat er. Vill ni kanske stiga upp och se, om ni kan få ett bra rum.» Därmed var första bekantskapen i Punta Arenas gjord. Det dröjde ej länge, förrän Ohlin och Åkerman kommo in, och i sällskap med hotellets ägare, som också skyndat till, tömdes inom kort den första skålen för expeditionens och för stadens välgång.

De dagar, som det första besöket i Punta Arenas varade, användes mest till visiter. Guvernören don Manuel Señoret, capitan de navío (kommendör) i chilenska flottan, till hvilken jag medförde en mängd anbefallningar, en utmärkt gentleman, mottog mig synnerligen vänligt, likasom han redan förut för de zoologiska arbetena ställt allt, som kunde önskas af båtar och folk, till vårt förfogande. Han lofvade också genast att i februari sända en ångare för att hämta oss i Páramo — ett icke ringa löfte, när det gällde så aflägsna trakter i ett främmande rivaliserande land. Så besökte jag tyske konsuln, herr Stubenrauch,

som sedan så ofta bistått oss i vårt arbete och i hvars gästfria hem jag tillbragt många angenäma stunder. Vår landsman, herr R. Löhr, sågverks- och tegelbruksägare, redan förut bekant med mina kamrater, kom genast på besök. Äfven i hans sällskap har mången festlig stund tillbragts i tankar på fosterlandet, och när expeditionens medlemmar första gången inskeppade sig tillsammans på väg till Eldslandet, så svajade på hans föranstaltande Sveriges blågula flagga från Kosmoshotellets tak.

Under åtta särskilda besök, af hvilka åtskilliga blefvo betydligt långvarigare, än som var önskligt och angenämt, hade jag ett godt tillfälle att sätta mig in i sällskapslif och förhållanden i Punta Arenas. De chilenska ämbetsmännen äga oftast inga familjer där — världens utkanter äro ju vanligen inga fruntimmersland och kunna allra minst vara angenäma för vid storstadslif vana kreolskor —, och häraf kommer väl till någon del den stora betydelse, som kaféer och klubbar få. Bland de senare har särskildt den nybildade tyska klubben fått en stor anslutning. Tyskt öl och tyska tidningar finnas där alltid att få, och de nationella festdagarna, Bismarcks och kejsarens födelsedagar o. s. v., firades lika eftertryckligt, med lika många hochrop, lika mycket patriotisk sång och lika många tömda ölsejdlar som i mången större plats långt närmare hemlandet.

Bland affärsmännen äro ganska många gifta, en del med chilenska damer. Om också deras lif här måste bli något enformigt, så gör man dock sitt bästa att skingra denna känsla. Teatrar, cirkussällskap och musikkårer besöka ej sällan staden, dröjande öfver mellan tvenne båtlägenheter, när de färdas mellan ost- och västkusten. För hvarje gång göra de utmärkta affärer, och hela staden begagnar sig af det utomordentliga tillfället. Baler, både offentliga och enskilda, förekomma också, och om vintern åker man skridsko här lika väl som i länderna kring Östersjöns stränder. Punta Arenas' butiker ha på senare åren blifvit väl försedda med lyxartiklar, och skvallret anmärker lika mycket här som närmare modets hufvudkvarter på den señora, hvars klädsel vid visiten eller söndagspromenaden ej faller de andra i smaken.

Det viktigaste afbrottet i det dagliga lifvet åstadkommes af de passerande fartygen, både postångarne, som sända i land sina nyfikna turister, medan de själfva tjäna som en klubb eller samlingsplats för alla stadsboar, som där äga några förbindelser och som för en stund njuta af att känna sig försatta litet närmare den

yttre världen, och de extraordinära ångare, krigsfartyg och dylikt, som ej sällan passera förbi och ofta föranleda festligheter bland de forna inbyggarna i det land de representera. Och sist må ock sägas, att det är officerarne på de i Punta Arenas stationerade krigsfartygen, som spela den allra största rollen i stadens lif. Förvisade hit från hem och familjer under ett antal månader, göra de sitt bästa att vända upp och ned på staden, som också gör ett betydligt mera dödt och stillsamt intryck vid de tillfällen, då hamnen ligger tom.

Det är Magellanssundets stora betydelse för världshandeln, som i första hand gjort dess omgifningar så mycket rikare befolkade än de ofantliga landsträckorna norr ut. Vägen mellan Montevideo och Valparaiso förkortas genom denna passage med åtminstone 300 sjömil, oafsedt den stora vinst, som ligger i att med lastade fartyg undvika den stormiga och farliga passagen kring Kap Horn. Sundet är dessutom till största delen så rent och klippfritt, att man kan färdas äfven om natten, och därför går ej mycken tid förlorad genom väntan. Annorlunda förhålla sig i detta hänseende de trånga och mindre bekanta patagoniska kanalerna, som också undvikas af de snabbgående postångfartygen. Det måste vidare uppfattas som en fördel att kunna afbryta den minst 11 dygn långa färden mellan de båda ofvan nämnda hamnarna med ett uppehåll i en så bekvämt belägen hamn som Punta Arenas.

Emellertid återstå likväl flera svårigheter vid färden genom sundet. För segelfartyg kan det icke användas, men det har varit mycket tal om att upprätta ett bolag af bogserbåtar för att hjälpa sådana att komma fram på denna väg. Från båda sidor är inloppet i sundet i dimmigt väder tämligen svårt och stundom omöjligt, men detta har från västsidan athjälpts genom den år 1896 färdigbyggda fyren på Evangelistas. Detta af Chiles regering, på särskildt initiativ af presidenten Montt utförda arbete kan nästan anses för ett af världens underverk. Den lilla klippholme, där fyren reser sig, är sannolikt den stormigaste och dimmigaste af människor bebodda plats på jorden. Under ett års tid hade man enligt uppgift här haft 361 regndagar, och solen hade man sett blott något tiotal gånger. För att under arbetet uppehålla förbindelsen med Punta Arenas, hade man köpt en särskild liten ångare af extra stark konstruktion, men denna kunde ej själf komma intill klippan utan måste i en närbelägen hamn afvakta gynnsamma tillfällen att i båtar sända ut folk,

proviant och redskap. I veckor eller månader måste man här vänta på en sådan gynnsam dag, då båten åtminstone kunde nalkas ön så nära, att folk och effekter genom den ohyggliga bränningen i korgar kunde hissas upp och ned till klippan.

För öfrigt erbjuda också sandbankarna och tidströmningsarna i den östra delen stora svårigheter, som man dock genom hydrografiska arbeten och undersökningar sökt afhjälpa. Väderleken är här jämförelsevis god, och vid det smala sundet kan ett skepp nästan öfverallt finna ankarplats. En kustångare utgår också hvarje vecka från Punta Arenas och tillryggalägger på tre dagar vägen fram och tillbaka till den östra mynningen. Därvarande nybyggen stå alltså i afseende på post och transporter i reguljär förbindelse med den civiliserade världen, och detta är orsaken till att de uppnått en storlek och betydelse såsom ingenstädes eljest i dessa trakter.

Äfven Eldslandets nordkust har sin del af dessa samma fördelar, särskildt genom förbindelsen med Porvenir. Också dessa estancier, Springhill, Gente Grande, Porvenir, gå en stor utveckling till mötes, ehuru en stor svårighet möter däri, att jorden endast innehafves på 20-årigt arrende. En del intryck från dessa platser hafva redan skildrats, hvaremot de stora estanciorna på sundets nordsida, Cabo Negro, Useful Hill, Punta Anegada, där en holk är förankrad för frysning af färgkött, som sedan exporteras till Europa, af mig icke, eller blott flyktigt, besökts. Men innan jag avslutar detta kapitel med dess skildring af Magellansländernas mest centrala och bebodda delar, så vilja vi dock bifoga några intryck från min sista resa på Eldslandet, då jag besökte den stora estancian Bahia Inútil (eng. Useless Bay), tillhörig ett chilensk-engelskt bolag. Den är belägen vid den stora hafsviken med samma namn, alltså något på sidan om det egentliga sundet, 8 timmars sjöväg från Punta Arenas.

Efter återkomsten från den patagoniska expeditionen i januari 1897 (skildrad i nästa kapitel) inbjöds jag af guvernören att i hans sällskap göra en resa öfver till Eldslandet, och då han i sista ögonblicket blef hindrad att medfölja, så beredde han mig likväl tillfälle att utföra resan till Bahia Inútil. Vägen är den vanliga förbi Porvenir och Kap Bouqueron, där man svänger in i den vidsträckta hafsvik, som fått sitt ofvannämnda namn, »Onyttiga viken», just därför att den på grund af sin storlek ej gör den minsta nytta såsom skydd emot vinden. I en flack vik bakom en låg liten sandudde lade vi till och gingo i land. Här

låg en stor magasinsbyggnad af järnbleck, nästan ända till takåsen fylld af ullbalar, af hvilka vårt fartyg som återfrakt skulle inlasta en del. En bredvidliggande liten bleckhydda stod för närvarande obebodd. Dess dörr var öppen, och i dess inre fann man en spis, några kokkärl och matrester samt spanska och engelska godtköpsromaner till materiell och andlig föda för passerande. Med hvisslingar signalerades från ångbåten vår ankomst, och snart därefter ankom disponenten Mr. Cameron med några följeslagare till häst från hufvudestancian. I hans sällskap tillryggalades sedan de få kilometer, som skilde oss därifrån.

LANDSKAP NÄRA PUNTA ARENAS (RIO DE LAS MINAS).

Estancian vid Bahia Inútil omfattar en areal af öfver 400 spanska leguas, d. v. s. 100 kvadratmil eller en million hektar. I arrendesumma för detta ofantliga område betalas till regeringen för 20 år 100,000 pesos, hvilket ringa belopp dessutom får erläggas i form af nedlagda förbättringar på platsen. Verksamheten har pågått sedan år 1894 och är numera fördelad på två sektioner, den ena belägen vid San Sebastian vid den atlantiska kusten. Vid denna senare funnos vid mitt besök omkring 25,000 får, medan hufvudestancian hade 50,000, men dessa siffror hafva troligen redan stigit, och utan öfverbefolkning torde antalet på ett tiotal år mycket väl kunna uppbringas till närmare en half million får.

Byggnaderna till hufvudestancian, här kallad Pantano, äro belägna i dalgången till en liten bäck något innanför hafsstranden och bilda en rätt ståtlig komplex. Hufvudbyggnaden är ett brunmåladt tvåvåningshus i ett slags villastil med stora verandor och blomsterrum. Kommer man dit in, så tror man sig försatt i en förmögen engelsk godsägares landtbostad. Höga mattbelagda rum i mörk dekorerings, tunga gardiner, mahognymöbler och spisar i färgrikt porslin, en präktig flygel, bokhyllor med skönlitterära och praktiska böcker, allt ger det gedignaste och hemtrefligaste intryck. Sofrummen äro också i engelsk stil med ljusa och lätta möbler och präktiga resårsängar. Mr. Cameron har varit gift nära ett år, och hans unga maka mottog oss på det hjärtligaste. Besök äro ännu ej i dessa trakter så vanliga, att de hunnit blifva tröttsamma.

Ser man ut genom fönstret, så är taflan mindre leende, och motsatsen mellan värmen där inne och den kalla ensligheten utanför är i sin mån karakteristisk för Eldslandet. Uppe på kullen reser sig en väldig plåtbyggnad, som man skulle kunna tro tillhörde någon exposition. Det är emellertid där inne, som fåren klippas, något som här ännu försiggick för hand, ehuru maskiner för nästa år voro beställda. Rundt omkring ligga sex eller sju andra mindre byggnader kringströdda: arbetarbostäder, kontorsbyggnad o. s. v., röda eller gulmålade. Någon trädgård finnes naturligtvis ej utom några sängar med rädisor och potatis; för öfrigt intet träd, ingen buske, och några blommor har man ej heller ännu sökt plantera, ehuru detta eljest säkerligen lätt ginge för sig. Den aflägsnare utsikten är visserligen ödslig men dock mycket vacker: en flik af hafvet, mot nordväst de dunkla höjderna kring Kap Bouqueron, och mot söder och sydväst en rad af snöklädda bergspyramider. Där ute på slätten brusar vinden evigt kall, och taflan ändras blott, fastän ingalunda så att den blir mera leende, när vintern döljer det hela i sitt hvita snödok.

Att man här befinner sig i hjärtat af det område, där striden föres mot indianerna, märker man vid hvarje steg. Den första underrättelse, som mötte Mr. Cameron, då vi på kvällen anlände, var den, att indianer varit synliga i närheten, och efter att knappt hafva gifvit sig tid till att äta, måste han skynda dit ut för att till häst vaka hela natten. Ett par timmars väg från byggnaden visades vid vägen den plats, där det i ett föregående kapitel skildrade mordet på tvenne hvita ett år förut försiggått. Och under mina färder i de aflägsnare omgifningarna

såg jag öfverallt spår af indianerna och deras verksamhet men också slagfält, där några af rofdjuren kringstridda benknotor voro det enda, som återstod af indianer, hvilka dukat under i striden för hvad de ansett för sina rättigheter.

Under tvenne ridturer, tillsammans omfattande åtta dagars rask marsch, besökte jag så mycket som möjligt, ehuru naturligtvis blott en ringa del, af det område, som denna possession omfattar. Den första utfärden gällde subestancian vid San Sebastian, där jag ock året förut varit. Äfven här finner man en mängd byggnader, som dock göra ett ännu mer ofärdigt intryck än Pantano. Afståndet mellan dessa båda platser är något öfver 40 km., och vägen går hela tiden öfver Eldslandets vidsträcktaste slättland, hvilket i praktiskt hänseende torde få anses för den värdefullaste delen af ön. Går man däremot upp i höglandet, så är nog beskaffenheten mycket växlande, men det är egentligen endast floddalarna, som äro inbjudande för fårskötsel, främst naturligtvis kring de stora vattendragen Carmen Silva och Rio Grande. Det är egendomligt att rida här uppe i dessa nejder, där man tror och känner sig så fjärran från all mänsklig verksamhet och där för blott 2—3 år sedan ingen hvit färdats fram, och att så i fjärran höra hundskall eller hästgnäggande eller att plötsligt se rök stiga upp bakom en kulle. Ovillkorligt stannar man, undrande, om det kan vara indianer; så rider man några steg, och inom några ögonblick står man vid en »puesto», en af dessa bleckhyddor, som till ett antal af 5 eller 6 finnas kringströdda å bolagets mark och som ökas i antal, i samma mån som fåren tillväxa och för sin näring behöfva taga i besittning äfven de aflägsnare delarna af densamma. Inredningen är den enklaste, med ett eller två rum, ett par träbriksar till sängar, några bänkar, ett bord och en järnspis. De bebos ej heller regelbundet, utan endast då någon större färdjord betar i närheten eller när af andra skäl vaksamhet behöfves mot indianerna. Åtskilliga gånger har jag tillbragt natten i dylika kojor, som nu göra färderna i Eldslandets inre betydligt bekvämare än förr. Längst var jag i den hydda, som innehades af min följeslagare under alla dessa turer, dansken Jakob Nielsen, belägen på vägen till Porvenir, högt uppe på en kulle med fri utsikt öfver alla kringliggande marker.

En egendomscomplex som denna bebos naturligtvis af en hel mängd människor, ehuru aldrig så många, som om samma område vore fördeladt på många händer. Vid klippnings-

tiden strömmar städse en stor mängd folk till, och den vanliga arbetsstyrkan är då fullt upptagen af fårens sammandrivande, tyättning, öfverlämnande till klipparen samt af bestyret med ullen. För disponenten eller ägaren räcker arbetet till vid alla tider. Oafsedt den ständiga vaksamhet, som indianernas fientlighet framkallar, så måste han ständigt vara till häst för att öfvervaka herdarnes verksamhet, tillse att någon är till hands för att hjälpa, när fåren — såsom om våren ofta inträffar — lägga sig på ryggen och sedan, hindrade af den vidlyftiga ullen, ej mera kunna vända sig och stiga upp, för att utse nya betesplatser o. s. v. Som fårskötseln i dessa trakter hittills öfverallt varit utomordentligt lönande, så fattas honom vanligen icke penningar för att, så vidt dessa kunna göra det, ersätta isoleringen från den öfriga världen. Men för visso är det mycket, som af inga rikedomar kan ersättas, och Eldslandet är ännu en alltför fullständig ödemark för att kunna bilda en angenäm uppehålls-ort åtminstone för familjer. På detta har jag under min resa sett flera exempel.

NIONDE KAPITLET.

På upptäcktsfärd i Sydpatagonien.

Planen till en ny expedition. Öfver den sydpatagoniska högslätten. Passage af Gallegosfloden. Vid Maravillasjöns strand. På forskningsfärd i de sydpatagoniska Cordillererna. En besvärlig ridt. Upptäckten af Payneflodens källområde. Dicksonsjön och den stora glaciären.

Åter igen förflytta vi oss i vår beskrifning ett steg mot nordnorden och på samma gång ett godt stycke fram i tiden från flertalet af de händelser, som i det föregående skildrats, ty den expedition i den sydligaste delen af Sydamerikas fastland: Gallegosdalen och de vilda, otillgängliga Cordilleratrakterna i Payneområdet, som i det följande beskrifvas, blef utförd först under sommaren 1896—97, efter mitt besök i det centrala Chile.

Det var strax efter min ankomst till Santiago i juli 1896, som jag erhöll ett bref från ett belgiskt syndikat, undertecknad af herr A. Schuchard i Antwerpen, med förfrågan, huruvida jag efter min återkomst till södern önskade för deras räkning göra en färd genom det sydligaste Patagonien och lämna dem en skildring af detta områdes naturbeskaffenhet, allt ifrån den torra kuststräckan vid Atlanten och till de västra högfjällens otillgängliga dalgångar. Det var ett frestande anbud: jag hade i alla händelser beslutat att göra en färd i Patagonien för att anställa jämförelser med Eldslandet, och sedan jag trädte i förbindelse med den chilenska regeringen och funnit, att saken skulle låta realisera sig, oberoende af utgången af de planer jag i öfrigt hyste för den kommande sommaren, så telegraferade jag mitt ja till svar. Och jag kan här blott frambära mitt tack för det tillfälle till en synnerligen intressant forskningsfärd jag sålunda erhöll och för de gynnsamma förhållanden, hvarunder den utfördes.

Jag fick sedermera närmare reda på huru saken förhöll sig. Den argentinska regeringen hade på ett konsortium under ledning af en herr Grünbein öfverlåtit koncessionen på omkring 10,000 kv.-km. land i det sydligaste Patagonien, och det var denna koncession, som det belgiska syndikatet nu helt eller delvis skulle öfvertaga. Men då de nämnda terrängerna lågo spridda här och där utefter floderna på en ofantlig sträcka och för öfrigt till stor del ännu ej voro utsedda utan kunde utväljas hvar som helst i ännu ej upptagna områden, så kunde min forskningsfärd anordnas så godt som fullständigt fritt, helst då det äfven gällde studiet af flera andra geografiska frågor, såsom möjligheten att finna en förbindelse med hamn vid Stilla oceanen o. s. v.

I början af november 1896 återkom jag till Punta Arenas, beredd att så snart som möjligt börja den nya expeditionen. Här möttes jag af bolagets ombud, don Lorenzo de Bray, sedan lång tid bosatt i Punta Arenas och väl bekant med kolonisterna i omgifningarna. Han hade fått anmodan att åtfölja mig på färden och i öfrigt på allt sätt biträda mig vid anordningarna för den samma.

Det var visserligen ännu tidigt på våren, men det var ingen tid att förlora. Det gällde att skaffa hästar och folk samt förråd för en tur, som möjligen kunde komma att räcka tre månader. Hästar förhyrdes i små »tropas» — hjordar — från flera håll. Bland personalen gällde det först att få en riktigt duglig »vaqueano» eller vägvisare. Ty ehuru de områden vi skulle besöka till stor del icke voro kartlagda, så hade de dock, åtminstone till största delen, i motsats till Eldlandet sedan lång tid tillbaka blifvit besökta af kringflyttande struts- och lejonjägare, typiska gauchos, som för öfrigt skaffade sig en god extra vinst på byteshandel med indianerna, hvilka i olikhet mot eldsländarne vanligen äro fredligt sinnade, och för resten alltid hoppades att till sist vinna en förmögenhet på upptäckten af en guldgrufva. Äfven om man ute på slätten och till och med i skogstrakterna skulle kunna reda sig lika godt utan vägvisare, så är förhållandet annorlunda vid de talrika stora floderna, som särskildt på våren kunna passeras blott på några få ställen.

Mot en aflöning af 100 chilenska pesos (133 kr.) i månaden lyckades vi engagera den troligen skickligaste af alla vaqueanos inom dessa trakter, Angel Brunel, en äkta pampasgaucho, som i vanliga fall förtjänade sitt uppehälle med den ingalunda bekväma

sysselsättningen att rida in vilda hästar och äfven nu medförde en hjord af halfvilda djur, som småningom skulle vänjas att göra tjänst. På hans underbara förmåga att finna raka vägen ute på den oändliga slätten, i hvars fruktansvärda enformighet ej ens en geologs öga kunde se den minsta omväxling, har jag ofta sett prof. Kanske blir det senare tillfälle att anföra några exempel.

Dessutom engagerades tvenne duktiga chilener, Rafael och Peio, och utom dem fingo vi en hel liten stab af frivilliga: en ung son till en köpman i Punta Arenas, herr Wahlen, samt två gamla jägare, som aldrig besökt dessa trakter men som nu lockades af att få Angel till följeslagare och af hoppet att i dessa okända områden finna nya jaktmarker. Hvar och en hade några hästar med sig, och så kom det, att vi till sist, när vi voro samlade, bildade en ståtlig skara af 8 personer, 55 hästar och 1 gammal muläsna, särskildt anskaffad för att bära mina tunga instrumentlådor.

En del af dessa hästar skulle emellertid samlas upp under vägen, andra behöfde beta och hvila ut efter att en längre tid ha varit instängda i staden, och därför skickades männen i förväg för att på en utsatt plats invänta don Lorenzo och mig, som först den 16 november bröto upp till färden.

Första dagen kommo vi blott till Chabunco, ett litet värds-hus, hållet af en fransman, vid en bro öfver en liten å ett par timmars väg norr om Punta Arenas. Hit färdas man på en bred, anlagd väg, och här vid bron måste alla passera, hvarför platsen är väl vald för ett hotell och för försäljning af lämpliga varor. Vi sofvo godt och fortsatte följande dag vår väg. Denna blef allt sämre och sämre, och när vi passerade den vidsträckta öppna slätten vid Kap Negro, på gränsen emot det skoglösa området, gick den nästan förlorad i ett vidsträckt kärr, där vi blott med svårighet kunde passera. Ett par månader senare är allt torrt; en månad tidigare på våren måtte det vara nästan omöjligt att här komma fram. Men i dag, den 17 november, var också en fruktansvärd dag. Det var ett äkta patagoniskt väder, alldeles som ville detta område grundligt slå det rekord i storm och köld, hvarmed Eldslandet förra året mött mig vid min första ankomst. Kall och våldsamt brusade västanvinden fram öfver slätten, allt emellanåt förande med sig regn- och hagelbyar eller till och med riktiga snöstormar, och till sist blef det oss för mycket. Vi kunde ej sitta kvar på våra hästar, djuren vägrade att gå framåt, och midt i den djupa dyn måste vi sitta af och för en

stund, insvepta i våra kappor och nedhukade på marken, söka skydd bakom våra djur.

Lyckligtvis blef det snart något bättre, och vi kunde fortsätta vår färd. Uppe i en backe träffade vi på ett sällskap oxdrifvare, som med de här använda tunga, tvåhjuliga kärrorna ombestyrde en transport från staden till någon estancia i trakten. De hade gjort upp en eld och sutto kring sin matékopp, och vi bjödo oss naturligtvis in till dem. Man måste vänja sig vid denna något bittra, kärftva dryck, och riktigt aptitligt förefaller det ej till en början att suga upp den genom samma, ej alltid särdeles rena, laget rundt gående metallrör. Drycken tillagas blott genom att upprepade gånger slå kokhett vatten i en kopp, till hälften fylld med torra stjälkar och blad af matévaxten. Men en upplifvande inverkan har den, och sällan har den smakat mig så väl som just nu, när jag trött och frusen satt här ute på den patagoniska stäppen.

Himmeln klarnade litet upp, och vägen blef bättre, när vi nalkades den innersta delen af den märkvärdiga hafsviken Cabeza del Mar. Vår packhäst, som vi dittills blott med besvär drifvit framför oss, satte af i galopp utefter den jämna vägen, och vi voro ej sena att följa den. Där inne vid viken ligger ett hotell, det största och bästa på hela den patagoniska landsbygden. Vi befinna oss vid en viktig knutpunkt på den stora hufvudvägen mellan Punta Arenas och Gallegos. Här åto vi vår middag, medan hästarna bundna fingo hvila ut. Däraf ha de dock icke mycken glädje: det skulle t. ex. aldrig falla någon in att ge dessa stackars djur, som fått trafva och galoppa 6—7 timmar, en smula mat, medan deras ryttare hvila sig.

Vi hade ännu långt kvar, omkring 3 svenska mil, när vi åter satte oss till häst. Blåsten var ej så våldsam, men vägen var så mycket sämre; vi aflägsnade oss nu från kusten och den stora hufvudvägen, och kommo in i ett småkuperadt land, ungefär likt det norra Eldslandet, med talrika små bäckar, som nu voro uppsvällda till verkliga kärr. Det värsta var, att packhästen var alldeles uttröttad. Omväxlande måste den ene af oss draga honom — och därtill fordrades i sanning goda krafter — och den andre rida efter och piska på honom. Blott långsamt kommo vi framåt, och allt emellanåt fingo vi göra stora omvägar kring något ställe, som var omöjligt att passera. Där borta hade ett får fastnat i ett kärr och skulle snart vara dödt: jag steg af och hjälpte det på det torra, och det sprang bråkande sin väg.

Uttröttade kommo vi äntligen sent på aftonen till den plats, där våra män skulle möta oss, Pozo de la Reina (drottningkällan), ett litet värdshus, det yttersta på gränsen mot de glest bebodda trakterna kring Gallegosfloden. Ett par flaskor dåligt öl förbättrade just icke mitt tillstånd, och jag var riktigt glad, att ingenting hörts af våra män och att vi därför i lugn kunde få hvila ut den följande dagen.

Vårt uppehåll blef för öfrigt längre, än jag väntat: det dröjde tre dagar, innan vi hunno blifva samlade och få allt i ordning för

LÄGERPLATS I PATAGONIEN (BAGUALESOMRÅDET).

uppbrott till expeditionen. Icke heller gick det särdeles fort framåt med dagsmarscherna; en sträcka på 35 km. var ett ganska högt medeltal för dem. Vår från skilda håll sammanbragta hästskock visade ingen sammanhållning, och det var väl, att vi voro så många för att drifva på, eljest skulle vår färd gått ännu långsammare. I detta hänseende äro mulåsnorna, som troget trafva på i ledstoets fotspår, mycket bättre. De äro äfven bättre såsom lastdjur, och trots att de äro så små, bära de dock betydligt tyngre bördor än en häst. Ständigt och jämt komma bördorna i olag, och

man måste stanna för att bringa dem i ordning; under tiden passa de andra djuren på att lägga sig ned, och så kommer också deras last i olag, och det är ett ändlöst sisyfusarbete, innan alla på en gång äro så färdiga, att det kan gå vidare framåt.

Marschen varar vanligen 5—7 timmar, men man skulle bli mindre trött af att på samma tid galoppa lika många mil än af att sålunda färdas framåt i ett sakta »trippande» — ett mellanting mellan skridt och traf — afbrutet endast af en och annan galopp till flyglarna för att återföra till hufvudskaran ett motspänstigt djur, som söker skilja sig från de andra.

De första dagarna föra oss öfver en ödlig högplatå, ytterst ofruktbar och nästan obebyggd. Den 23 november kommo vi ned i Gallegos Chicos' mera grönskande dalgång och stannade där vid ett nybygge, något söder om gränsen till Argentina. De se anspråkslösa ut de nybyggen, man här inne i Patagonien finner, i jämförelse med de stora eldsländska, men så äro de ej heller grundade af kapitalstarka bolag utan af privatpersoner, som börja i smått och den första tiden måste nöja sig att tillsammans med sina arbetare bebo en låg jordkoja och använda de första årens ofta tvifvelaktiga inkomster på förbättringar, innan de lyckas förvärfva en förmögenhet. Hela detta område är för öfrigt bebodt blott sedan tre eller fyra år tillbaka.

Med den hjärtlighet, som man i dessa trakter alltid finner, hälsades vi välkomna. Den vägsträcka vi nästa dag hade att tillryggalägga bar åter öfver den nakna högplatån, och så våldsamt var på morgonen den aldrig hvilande stormen, att vi ej vågade utsätta lastdjuren för denna passage. I stället gjorde vi en utflykt till ett litet närbeläget nybygge af högst märklig art. Señor Valdivieso var en gång en ståtlig chilensk kavalleriofficer af högättad familj men blef såsom deltagare i den stora revolutionen på 1850-talet förvisad till Punta Arenas. Liknande öde har för politiska förbrytelser träffat många andra i Sydamerika, men benådningen kommer vanligtvis snart. Men Valdivieso fann snart behag i det fria lifvet på den oändliga steppen, hvars ende herre då och länge därefter patagoniern var. Han slog sig tillsammans med en indianstam, deltog i dess jakter och ströftåg och gifte sig omsider med en patagonflicka. En brorson till Valdivieso var för några år sedan guvernör i Punta Arenas, och då lär man stundom ha sett den gamle gubben med sin blandning af indian- och skogslöparetyp komma inridande på dess gator.

När man nu sett honom, har det varit för att med anledning af den nya koloniseringen inlägga juridiska protester mot inkräktingarna på de områden, som fordom tillhört alla. Med häfdens rätt var det indianernas och hans, — men häfden gäller för närvarande i dessa länder föga.

Vi besökte honom i hans lilla koja, uppförd mot den svartbruna väggen i en gammal vulkankrater, just på själfva gränsen mellan Chile och Argentina, den 52 breddgraden. Det var en öfvertäckt inhägnad af stenblock och torf, så låg, att man knappt kunde stå rak i dess midt, och med hål i taket för att röken skulle komma ut. I fonden äro bäddarna anordnade för familjen och besökande fränder; vid ingången brinner elden mellan några stenar, och där slå vi oss ned för att hvar i sin ordning suga i sig matédrycken ur koppen, som kringvändes. Det är icke dagens växlande politik, som utgör samtalsämnet här vid civilisationens utkanter; den har länge sedan upphört att intressera, och för öfrigt nyfiken är ingen, och samtalet kommer endast långsamt i gång. Föremål för hufvudintresset är som alltid hästarna, och vi beundrade den gamles präktiga hjord, som af en ung halfindian drefs samman i corralen.

Såsom vanligtvis är fallet i dessa trakter, lugnade stormen på natten, men redan kl. 7 nästa morgon tjöt den ohejdadt såsom förut. Men vi kunde ej dröja längre utan måste försöka komma framåt. Såsom nästa lägerplats utsågs Zurdoflodens mynning, men då jag önskade se så mycket som möjligt af landet, och floddalarna vanligen bilda de intressantaste vägarna, beslöt jag att skilja mig från karavanen och taga omvägen fram till Gallegosfloden samt sedan följa denna uppåt, tills jag råkade de andra.

Färden går öfver en serie af höjdsträckningar, åtskilda af trånga, djupa raviner, ofta nedskurna mellan lodräta basaltväggar, ehuru de vanligtvis nu ej föra något vattendrag. Efter några timmar komma vi ändtligen upp på den sista höjden, och för våra fötter ligger den djupa, ungefär 5 km. breda dalgång, där Ostpatagoniens näst största flod flyter fram. Så vidt man ser, bildas utsikten af trädlösa, skarpt afgränsade platåhöjder; blott i söder resa sig några svarta, otympliga massor, rester efter gamla förstörda vulkankratar.

Följd af don Lorenzo, som ledsagade mig på turen, red jag utför branten, och vi fortsatte vår väg uppför floddalen. Vägen är enformig och sidorna vanligen gräsbevuxna; endast här och

där tränger dalen ihop sig vid någon framskjutande basaltvägg. Efter ytterligare ett par timmars ridt kommo vi till en obetydlig liten bäck, och nu började en lång öfverläggning. Ingen af oss hade någon aning om huru den utsedda mötesplatsen såg ut; karta fanns naturligtvis ej, och don Lorenzo antog, att denna bäck borde vara den omtalade Zurdofloden. Jag ansåg det omöjligt, att denna kunde vara så liten, och så beslöto vi att gå vidare. Vinden tjöt hela tiden och piskade oss i ansiktet med upphvirflade sandkorn utan att för ett ögonblick ge oss tid att draga andan. Timmarna gingo, och särskildt Lorenzos häst började visa oroande symtom till trötthet. Ehuru bearbetad med sporrar och piska släpade den sig blott mödosamt framåt, och någon flod syntes ej till. Jag började frukta, att jag missat mig, men nu var det för sent att vända: afståndet var för långt för våra hästar, och vi antogo, att vi skulle få tillbringa natten här ute, utan mat och utan ens ett rep att binda djuren med. Vi försökte göra upp en eld på stäppen, för att möjligen få ett svar, ifall lägret befann sig i närheten, men gräset var fuktigt och ville icke brinna. Än en gång begåfvo vi oss i väg, och då vi i skymningen kommo upp på en liten höjd, fingo vi ändtligen där nere i en saftgrön dal, genomfluten af en slingrande å, syn på lägret, så hemtrefligt med de båda tälten och våra femtio brokiga och mångfärgade hästar spridda i den vidsträckta dalen. Snart hvilade vi, utsträckta kring lägerelden, vid en god måltid ut från dagens händelser.

Åter går färden framåt. Landskapskaraktären blir här med ett slag helt och hållet förändrad. I stället för den ödsliga, grusiga högplatån breder här ut sig ett vidsträckt lågland, som sträcker sig långt mot väster, ända till den märkvärdiga hafsfjord, Last Hope Inlet eller Yttersta förhoppningens vik,* som genomskär Cordillerernas kedja och tränger långt in i det patagoniska låglandet. Jag hade redan förut varit där; den färden skildras i ett annat kapitel. Det första, som möter våra ögon på detta lågland och som vi ej sett, sedan vi lämnade Punta Arenas, är träd. Det är den vanliga arten af löffällande bok, och fastän vi första dagen blott se förkrympta exemplar inkrupna i klyftor nere i dalgångarna, så hälsa vi dem med glädje, både för att de lofva oss ett skydd mot västanvinden och för att de bilda en omväxling mot stäppens eviga enformighet.

* På spanska Ultima Esperanza.

Längre mot väster blir den hastigt tätare, och redan innan man når hafsviken, bildar den så täta snår, att man ej ens till fots kan passera dem utan att hugga sig väg med yxa.

Vår väg skulle nu vika af mot nordväst, och det gällde först att passera Gallegosfloden. I spetsen för karavanen rider Angel fram mot traktens bästa pass. Men han hade gått där-öfver på sommaren, då floden stod lägre. Floden är ej bred, men nu brusade den fram som en strid, skummande vattenmassa, och man kunde genast se, att passagen svårigen var möjlig. Ett försök måste dock göras. Några af de osadlade unghästarna fördes tillsammans och drefvos ut i vattnet. Blott ett par meter kunna de gå, innan vattnet blir dem för djupt och de börja simma. Det är en liflig tafla detta: de hopflockade ryttarne och hästarna, af hvilka äfven de senare synas fatta stundens mening och oroligt gå omkring liksom för att söka upp den bästa platsen. Hundarna utstöta höga tjut i väntan på hvad som skall komma, och hästarna ute i vattnet göra ett allvarligt försök att komma framåt. Men så griper strömmen dem, och då ingen vidare drifver på dem bakifrån, så fatta de ett raskt beslut och vända åter till den strand, hvarifrån de kommit. Där stodo vi nu utan att komma vidare. En fri häst kan simma öfver en ganska bred och strid flod, men en, som är lastad eller bär en ryttare, sväfvat i stor fara, om strömmen är häftig och vattnet kallt. Blott på särskildt duktiga, inöfvade hästar kunna nybyggarna vår och höst taga sig fram öfver de stora patagoniska floderna.

Vi hade intet annat val än att taga en lång omväg och passera hvar och en för sig af de tre källfloder, af hvilkas sammanflöde Gallegosfloden just i denna trakt bildas. De äro alla betydliga älfvar, som fordra att man känner till dem, om man vill öfvergå dem. Här, i kanten mot skogsområdet, på det lågland, som ofvan omnämmts, ligga tvenne af det inre Patagoniens rikaste och bästa nybyggen, tillhöriga engelsmännen Saunders och Molesworth. Båda blefvo för oss lämpliga punkter för uppehåll till företagande af utflykter i dessa synnerligen intressanta trakter. Först den 2 december voro vi framme vid herr Mayers nybygge, nära den nordligaste Gallegosgrenens källor och beläget blott ett par timmars väg från Ultima Esperanzas hafstrand.

Vår färd skulle nu gå vidare mot norr, men här ville jag dröja ett par dagar för att utforska denna i geografiskt hänseende nästan obekanta och dock så ytterst märkvärdiga trakt. Ty lika underbar, som den omnämnda hafsviken är, lika märk-

värdigt är det att se en stor flod rinna upp blott ett par kilometer från densamma och sedan vända sig mot öster för att genomflyta hela den amerikanska kontinenten och utfalla i Atlantiska hafvet. För tolkningen af gränsfördraget mellan Argentina och Chile är denna punkt en af de kinkigaste, men till den frågan vill jag återkomma senare. Det intrösserade mig emellertid att sätta mig in i densamma, och därför gjorde jag en lång utflykt mot söder, först till häst och sedan ensam till fots genom de mest ogenomträngliga skogssnår jag någonsin sett. Det var endast låga buskar, men så tätt hopflätade och med så hårda grenar, att på långa sträckor enda möjligheten var att på alla fyra söka krypa fram öfver deras kronor. Natten tillbragte jag inne i ett af dessa snår, där bristen på extra kläder gjorde sig mindre kännbar, och först långt fram på den andra dagen var jag åter i lägret.

Nu gick färden alltså mot nordn, och till en början måste vi upp ganska högt på slutningen af den högplatå, som bildar Gallegosdalens gräns mot norr och hvars sydvästligaste och tillika högsta punkt, Punta Alta, höjer sig omkring 1,000 m. öfver hafvet. Terrängen var här på det högsta oländig. De nedre slutningarna äro nästan alldeles underminerade af tuco-tucohålor, där hästen för hvarje steg sjunker ned. I Eldlandet, där jag var ovan och hästen van vid dem, hade de varit mitt största obehag vid ridningen; här var det icke mycket bättre att se, huru den stackars hästen, som tydligen ej varit med om något dylikt, gjorde de största ansträngningar för att sätta foten på hvad som tycktes den säkraste platsen, blott för att vid hvarje undviket Skylla råka ned i ett mycket värre Karybdis. Den branta uppstigningen gjorde också färden besvärlig, och när vi kommit litet högre upp och de små underjordiska skadedjuren började försvinna, så mötte oss en ny svårighet. Här växer nämligen en liten halfklotformig buskväxt med taggiga stjälkar och blad, en bland de talrika patagoniska växter, som aldrig förekomma i Eldlandet, och denna är högst obehaglig för hästarna och hundarna.

Men om färden är besvärlig, så är utsikten här uppe på höjden så mycket mera storartad. Fritt framför oss i väster ligger den väldiga bergskedjan, i fonden de ishöjda taggkamarna af de egentliga Cordillererna och framför dem en rad af märkvärdiga platåfjäll, äfven de snöhöjda och ofta pyramidformigt byggda i flera afsatser med lodräta väggar af hundra-

tals meters höjd. Ett bland dem är synnerligen vackert, upp- till afslutadt med en spetsig kupol: det är nybyggarnes Campana, »klockan».

Så småningom komma vi ned i dalen till en liten flod, och därmed är utsikten stängd för oss. De omgifvande bergen äro visserligen ej snötäckta men 500—600 m. höga eller mera, gräsbevuxna ända upp till toppen och ofta i sidodalarna beklädda med skogsdungar. Först den tredje dagen öppnar sig dalen, och uppifrån slutningen se vi den på en gång vackraste och in-

NYBYGGE I SKOGSOMRÅDET (KARK).

tressantaste tafla jag hittills sett i Patagonien. Framför oss ligger åter ett vidsträckt lågland, genom hvilket en mäktig flod, ungefär lika betydande som Gallegos, i många slingringar söker sin väg fram. I väster utgöres ramen af de högfjäll, som jag redan ofvan skildrat men som nu ryckt oss så mycket närmare, att man tycker det vara blott en liten spatserridt fram till deras fot. I norr utbreder sig en nästan lika hög bergskedja af en tredje, alldeles olika typ: ett platåberg men sönderskuret på det mest vilda och fantastiska sätt i massiv,

lodräta branter, torn och tinnar och avslutadt med ett spetsigt hörn, där fjällväggen i en enda tvärbrant stupning synes falla ned öfver 1,000 m. Det är Bagualesbergens basaltmassor, hvilka från början lockade mig på ett oemotståndligt sätt att tränga dit in för att undersöka dem. Till alla dessa skiftningar i taflan kommer ytterligare en: en vidsträckt fjällsjö, hvars dunkla vattenmassa försvinner likt en fjord i ett blånande fjärran mellan de snötäckta fjällen.

Vid östligaste änden af denna sjö, som redan erhållit flera olika namn och på argentinska kartor kallas Lago Maravilla, »den underbara sjön»,* ligger ett litet nybygge, tillhörigt Mr. Tweedie, det yttersta mot nordväst i detta område. Där var första målet för vår resa; därifrån ville jag göra utflykter för att lära känna de alldeles obekanta trakterna i väster och norr. Men det skulle ej vara så lätt för oss att komma dit. Emellan oss låg den stora floden, som var för uppsvälld att kunna passeras på det vadställe, som Angel sökte ut. För att afvakta tiden och inhämta närmare upplysningar, beslöt jag att gå en smula tillbaka till ett annat, sydligare nybygge, tillhörigt en tysk kolonist, herr Kark. Detsamma hade varit yttersta punkten för min färd föregående år, och därifrån ville jag börja mina mätningar till traktens kartläggning.

Det stora, fruktbara och jämförelsevis rikt bevattnade lågland jag uppifrån höjden sett är ännu på grund af sitt aflägsna läge blott föga upptaget: tre små nybyggen med sammanlagdt omkring 15,000 får finnas sedan ett par år här uppe, en god del af året nästan alldeles afstängda från den öfriga världen. Det belgiska bolaget funderade nu på att intaga detsamma i sin kolonisationsplan. Men äfven oafsedt detta, var det genom sin högst underbara natur och utvecklinghistoria i hög grad inbjudande för en närmare undersökning, och jag dröjde också i dessa omgifningar nära en månad, innan färden gick tillbaka.

En af hufvudfrågorna gällde nu en större exkursion till de i detta område till hela sin natur fullständigt obekanta bergstrakterna för att dels lära känna deras beskaffenhet, dels utreda möjligheten att finna någon bekväm förbindelse med den västra oceanen utan att taga omvägen ned till Ultima Esperanzas strand. Under bestigningar af de omgifvande bergsspetsarna, af hvilka flera resa sig till omkring 1,000 meters höjd, fann jag,

* Efter Chiles nuvarande president kallas den också Lago Errazuriz.

att man egentligen blott hade två vägar att välja på. Den ena vore att följa den mäktiga flod, som bildar utloppet för Maravillasjön och som genomskär bergskedjan ned till Ultima Esperanzas innersta vik; jag har kallat densamma efter dess upptäckare, Serranofloden. Men det var ej sannolikt, att den skulle visa sig segelbar hela vägen, och i alla fall kräfde dess utforskning en god, lätt båt. Den andra gick genom en djupt nedskuren dalgång, som jag uppifrån iakttagit: dess fond kunde jag ej urskilja, men det var tydligt, att den i någon mån till sitt läge motsvarade en af de djupast inträngande fjordarna västerifrån, Peel Inlet. Denna väg beslöt jag att följa.

Den 15 december bröto vi upp till en af de intressantaste expeditioner jag inom hela området utfört. Männen och hästarna fingo alla följa med, men packningen var reducerad till det allra minsta möjliga. Hvad vi än skulle möta, säkert var, att terrängen skulle bli den sämsta möjliga. Till en början gick det dock jämförelsevis lätt. Vi följde stranden af en stor sjö norr om Maravilla (Lago Sarmiento); utsikten är praktfull med den höga, isolerade, snö- och glaciärhöljda Paynekomplexen i fonden och mäktiga, alltmer hopträngda bergshöjder på sidorna. Men terrängen är oländig, det går backe upp och backe ner, utför höga, branta, långsträckta jordvallar, öfversållade af klippblock och bevuxna med massor af den förut omnämnda låga, taggiga växten. Alltmera höjer sig landet, ju västligare man kommer, men ofta bär också vägen nedför i en trång dal med tvärbranta sidor, och ett par gånger passerade vi ej obetydande vattendrag, stundom så sumpiga, att det endast var med största svårighet vi kunde föra våra djur öfver.

Ännu värre blef det, när skogen vidtog. Till en början var det blott smala band nere i djupa raviner mellan branta väggar af skiffer och sandsten. Men så hopflätad var den här, att vi ej kunde tänka på att komma fram på annat sätt än genom att bana väg med yxan. Hästarna hyste emellertid tydligtvis ingen beundran för vårt arbete utan experimenterade att söka sig andra vägar vid sidan om dem, och ofta stod man förtviflad och handfallen vid svårigheten att hålla ihop och samla denna skara. Allt tätare och vidsträcktare blefvo skogsdungarna, tills vi äntligen efter tre forcerade dagsmarscher stodo vid själfva mynningen till den dalgång, som skulle bli föremål för vår undersökning.

Upptagande dalens hela bredd ligger framför oss en sjö af något mer än en half mils längd, insänkt mellan branta berg-

SARMIENTOSJÖN OCH PAYNEFJÄLLET.

DEN EVIGGRÖNA BOKEN.

väggar, och från denna kommer en betydande flod med häftig ström. Att färdas öfver denna till häst var tydligtvis omöjligt, åtminstone denna årstid, och skulle man vidare, så fanns alltså intet annat val än att, trots den skenbara omöjligheten, försöka sin lycka på sjöns norra sida.

Till följeslagare utsåg jag Angel och Rafael, och med de tre bästa hästarna och proviant i våra sadelväskor för fyra dagar drogo vi åstad, under det alla de andra dröjde kvar i hufvudlägret.

Och nu började en ridt, så svår, att för visso äfven många bland de sydamerikaner, som tillbragt hela sitt lif på hästryggen, skulle tvekat inför densamma. Nere vid vattenbrynet fanns ej den minsta strandremsa, utan vi måste bana vår väg genom skogen i den branta sluttningen. Genom snår af hopflätade, ofta taggiga buskar, öfver kullfallna trädstammar och i så trånga passager, att man riskerade att fastna mellan stammarna eller mellan väldiga klippblock, gick färden framåt. Det värsta var, när vi kommo till klyftor, där skogen blef aldeles ogenomtränglig eller hvilka stupade lodrätt ned i djupa afgrunden — ett enda steg för mycket, och häst och ryttare skulle krossats där nere. Då måste vi göra långa omvägar flera hundra meter upp för branten. En af hästarna visade i synnerhet sitt missnöje med denna framfart: med förenade krafter måste vi taga i och nästan släpa honom upp för branten, när hvarken piska eller sporrar hjälpte. Men hur det var, så lyckades vi komma fram, och vid sjöns öfre ände kunde vi åter sänka oss ned i dalen.

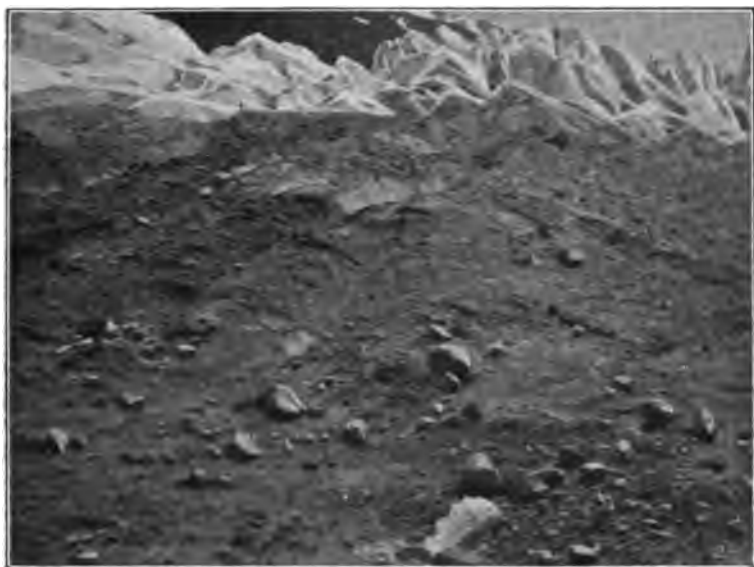
Här uppslogs vår första lägerplats — tält hade vi dock naturligtvis ej medfört — vid mynningen af den stora flod, i hvars dal vi befunno oss, och till fots rekognoscerade jag vägen ett stycke framåt. Tidigt nästa morgon gick det vidare, och terrängen var nu mera omväxlande. Än var det hård, fast grusmark, där vi kunde galoppa fram, än vidsträckta, bottenlösa sumpmarker, där hästen måste ledas steg för steg, utan att det ändå kunde undvikas att han stundom fastnade, så att det gaf oss långt arbete att få honom upp igen. Mestadels var det skog, än täta snår af låga buskar, än parklika lundar af jättestora träd, där de svåraste hindren voro låga grenar, som tvungo ryttaren att mestadels ligga i sadeln för att ej bli bortsopad, samt uppstaplade barrikader af kullfallna stammar. Yxan måste ständigt vara framme till hjälp, och flera gånger måste vi anlägga formliga broar öfver små sumpiga bäckar.

Att vi lyckades komma fram, får till stor del tillskrivas Angels underbara förmåga att finna rätt på den bästa vägen. Jag måste anföra ett exempel bland många på det märkvärdiga lokalsinne en dylik vaqueano äger. En gång sutto vi inne i ett snår utan att se någon utväg: rundt omkring täta, några meter höga buskar, och marken ett enda moras af strömmande rännilar. Lämnande hästarna åt Rafaels vård, gingo Angel och jag till fots ut att rekognoscera. I ett par timmars tid vandrade vi kring i alla möjliga riktningar utan att knappast någonsin få en fri utsikt. Att vi slogo in i den rätta riktningen för återfärden, därpå tviflade jag visserligen ej, men jag hade längesedan upp-gifvit hvarje tanke på att i denna terräng med täta snår utan en enda hållpunkt för ögonen finna den plats, där hästarna väntade, utan att anordna ett systematiskt sökande. Till min förundran får jag plötsligt se djuren på knappast 20 stegs afstånd, men nu inträffade det märkliga, att Angel gick förbi dem utan att märka det, och först då vi kommit några steg för långt och jag gjorde honom uppmärksam därpå, blef han varse, hvilket misstag han så nära begått. Men just denna omständighet gjorde i mina ögon saken så märkvärdig: det var således ej i första rummet på grund af en uppöfvad iakttagelseförmåga, som han vid denna långa marsch i invecklade krökningar kom tillbaka till utgångspunkten, ty då skulle han naturligtvis observerat dennas omgifningar allra noggrannast och en gång framkommen aldrig kunnat taga miste, utan det föreföll att vara en ren, oförklarlig instinkt, som förde honom tillbaka dit.

Allt närmare ryckte höjderna i fonden, mot hvilka dalen böjde af, och sent på aftonen redo vi upp på en brant, trädlös ås, som borde gifva oss en god utsikt. Och här afslöjades för oss i ett slag Paynedalens hemlighet. Belyst af den sjunkande kvällsolens sista strålar ligger framför oss i nordväst en ofantlig ismassa, ur hvilken några höga svarta fjällpelare sticka upp. Den stora floden själf, som dock måste ha sitt ursprung i denna ismassa, fortsätter sitt lopp mot väster och försvinner bakom en hög åsrygg i dalens fond.

Det var klart, att vår väg till häst här mött ett oöfverstigligt hinder, men lika klart var, att jag ej kunde underlåta att följa hemligheten till det yttersta och tränga fram så långt, som det stod inom möjlighetens gräns. I nästa daggröning var jag ensam och till fots på väg till glaciären. Jag följde en smal dal, som visade alla spår af att i en sen tid själf ha varit uppfylld af

ismassor. Hällarna voro refflade och blankpolerade, och allt emellanåt funnos djupa, vattenfyllda hålor. Dalsidorna voro branta, ofta lodräta, och ett par passager, där dalens hela bredd intogs af vatten, voro särdeles besvärliga. Sväfvande mellan himmel och jord på en afsats, där det knappt var plats för fötterna, och med en afgrund på ett par hundra meter nedanför mig måste jag fram; aldrig skulle jag ha funnit denna väg, om den ej blifvit utpekad af guanacos, hvilkas vägar, trampade af otaliga generationer, t. o. m. i sådan terräng på nakna klippan beundransvärdt väl framträda. Om också en människa ej alltid

VID DICKSONGLACIÄRENS FOT.

kan komma fram, där dessa graciösa djur kunna gå, så vet man åtminstone, att man befinner sig på den bästa vägen i omgifningarna.

Längre fram hade jag att tränga genom tät skog öfver åtskilliga höjdsträckningar, innan jag efter sex timmars vandring stod vid glaciärens rand. Det var den underbaraste tafra, jag någonsin sett. Mellan höga fjällkedjor låg hvit och glänsande den mäktiga ismassan, högt där uppe utbredd till en väldig isplatå, ur hvilken en enda nunatak* reste sig, ett högt,

* Nunatak är som bekant det grönländska namnet på en ur landisen uppstickande bergspets.

svart, spetsigt fjäll, detsamma som vi sett föregående dag och som mina följeslagare med hänsyftning på dessa tracters vackra, svarthalsade svan föreslagit att kalla Cerro del Cisne.* Mot norr sköt glaciären fram en lång tunga, medan den på andra sidan dalen ute i en vidsträckt fjällsjö slutade med en 40 fot hög, dunkelblå vägg. Den främsta delen af isen var sönderdelad med otaliga djupa klyftor och antog de mest fantastiska former. Pärlan i landskapet var den nämnda sjön; den innersta viken var fylld af packis, och ute på dess lugna vattenmassa simmade stora fantastiska isberg som jättelika svanar, medan den höga, snöhöljda bergskedjan från den andra sidan speglade sig i dess vatten.

Men därmed äro icke synpunkterna uttömda för bedömandet af den egendomliga skönheten hos denna tafla. Först måste vi

DEN STORA GLACIÄRENS UTLOPP I DICKSONSJÖN.

vända oss till fonden i söder, det redan omnämnda Paynefjället, det märkvärdigaste i hela Sydpatagonien. Berget själf bildar en hög, spetsig kägla, hvars obestigna och kanske obestiglga spets höjer sig omkring 1,800 m. öfver hafsytan. Här och där täckes den af glaciärer, men det underbara är dess omgifning af en krans af lodräta, breda pelare af många hundra meters höjd. Man kan ej låta bli att genast tänka på en vulkankägla, omgifven af en sönderfallen kratervall, men det är ovisst, om den fått sin form på sådant sätt. Mellanrummet mellan käglan och pelarvallen fyller af en stor glaciär, som bildar skarp motsats mot fjällets rödaktigt glänsande bergmassa.

* Svanfjället.

Lägg härtill känslan att veta, att man står ensam i denna natur med en tafia, som säkert ingen hvit och kanske ingen människa någonsin har sett, och ingen kan undra på att det var med en egendomlig stämning jag stod där. Redan i denna stund beslöt jag, att denna sjö skulle få sitt namn efter baron Oscar Dickson, som visat vår expedition så mycket intresse.

När jag kom fram, lågo alla omgifningar badande i solljus — med de västra bergstrakternas vanliga nyckfullhet dröjde det ej många minuter, förrän allt var molnhöljdt och regnet började falla. Det var ej stor glädje med de fotografiplåtar jag med sådant besvär medfört. Det började bli sent, och jag kunde ej dröja, det gällde att försöka passera det svåraste stället innan skymningen föll på. Jag gick så fort jag kunde, men det hjälpte ej, och vid stranden af den lilla lagunen vid foten af den branta klippan beredde jag mitt nattläger. Vid en väldig stockeld torkade jag mina genomvåta kläder, och med en dryck vatten som aftonmåltid och kvistar och grenar som täcke och hufvudgård sof jag godt ett par timmar, och redan vid 4-tiden på morgonen var jag åter i lägret, just då solen gick upp och lät Paynefjället med dess snömassor och de moln, som förtätat sig kring dess spets, glöda som en vulkan i utbrott.

Vägen tillbaka var lättare, än när vi gingo bort, och redan den 23 december voro vi åter samlade under mr Tweedies gästfria tak.

TIONDE KAPITLET.

På upptäcktsfärd i Sydpatagonien (forts.).

Nybyggarlif vid civilisationens gräns. Fårskötsel. Guldvaskning. På forskningsfärd i Bagualesfjällen. Nyåret 1897. Guanacón. Jaktlif i Magellansländerna. Patagonierna. Den patagoniska stäppöknen. Vår återfärd till Punta Arenas och huru vi hade det under tiden.

Julen 1896 tillbragte vi i Mr. Tweedies hus. Det var ett nybyggarhem likt alla de andra vid kulturområdets gräns. En låg koja af timmerstockar, med mossa och fårull instoppad i springorna och en extra beklädnad af mattor å väggens insida där, hvarest sängarna stodo — se där allt. Huset hade två rum, ett stort förrådsrum, som tillika var matsal och om nätterna utgjorde sofrum för betjäningen, och ett inre rum för ägarne själfva; dessutom fanns en liten utbyggnad såsom kök. Om vintern blir det visserligen litet kallt där inne, då temperaturen sjunker till — 15 à 17° C., och kakelugnar finnas naturligtvis ej, fastän man i dessa trakter åtminstone har godt om ved för köksspisen. Vi befinna oss dock ännu ej inne i det egentliga skogsområdet, utan byggnaden ligger fritt utsatt för blåsten, hvars styrka bäst bevisas däraf, att på den bredvidliggande magasins- och klippningsbyggnaden taket denna samma vår två gånger blåst ned.

Mr. Tweedie, som tillsammans med en bror och en kusin ägde och bebodde detta nybygge, var skotte och liksom så många andra af Magellansländernas kolonister en man af mycket god familj, som lockad af det fria, äfventyrliga lifvet kommit hit ut för att på kortaste tid skapa en förmögenhet. Vi hade godt tillfälle, där jag om kvällen låg på min sadel och mina fårskinn på golvet i sofrummet, att samtala om lif och förhållanden i dessa trakter.

»Jag har i år klippt nära 10,000 får. Till nästa år skall det bli många flera att klippa, åtminstone 15,000. Ännu är här

plats för många, många flera. Hvardera af oss tre kolonister har af chilenska regeringen öfvertagit 15,000 hektar, och tills vidare betala vi ingen afgift därför. Det värsta är, att då marken ännu ej är uppmätt, så veta vi egentligen ej, hvar våra »ägor» ligga, och ännu mera svårighet förorsakar oss gränsfrågan. Vi veta ju ännu ej, om vi här befinna oss i Chile eller Argentina, och nu säges det, att Argentina ämnar sälja denna samma mark till andra personer.»

»Det är väl många svårigheter, som följa med lifvet här borta vid civilisationens gräns?»

»Åja, naturligtvis. Först och främst att skaffa lifsmedel. Ultima Esperanza är ju nästan otillgängligt för fartyg, och till Gallegos tar resan med oxkärra två veckor, och då är det ändå blott några månader om året, som den är möjlig. Lika svårt är det ju också att bli af med ullen. Första året blef den liggande nere vid stranden hela vintern utan tak; naturligtvis var den sedan icke värd mycket på våren. Post få vi visserligen en gång i månaden men måste då själfva hämta den 100 km. härifrån. Detta blir sällan af; vi få den vanligtvis för flera månader på en gång. Till Punta Arenas ha vi 4 dagars styf ridt. Den turen gör man icke heller så många gånger om året, för att nu icke tala om att passagen öfver floderna är nästan lifsfarlig vintertiden.»

»Och fåren», sade jag, »fåren, af hvilka ju i alla fall hela existensen här uppe beror, bereda de eder mycket svårigheter?»

»Ja, fåren äro naturligtvis vårt allt. Hästar och kor kunna visserligen här upp emot skogstrakterna lefva ute om vintern, men de gifva ej på långt när samma inkomst som fåren. Naturligtvis vållar det många bekymmer, först att anskaffa en hjord af friska och goda djur och sedan att drifva dem den långa vägen hit upp. Men blifva de en gång hemvanda, så föröka de sig raskt, och förstår man sig litet på att sköta dem, så bör man snart kunna bli rik. I hela Patagonien har man får af lincolnras, men jag tror icke, att dessa på något annat ställe af jorden få så lång och vacker ull som här. Någon gång har det händt, att snö och köld om vintern eller vid klippningstiden dödat dem massvis, men det är mycket sällan något sådant inträffar. Deras värsta fiender äro lejonerna;* i nya trakter händer

* Puman (*Felis concolor*) i dessa trakter städse kallad *el leon*, »lejonet», är Patagoniens största och grymmaste rofdjur men dock ej så farlig, som man

det, att dessa på ett år döda hälften af hjorden, men vi förfölja dem ifrigt, och efter några år draga de sig vanligen undan, så att vi ej ha mycket ondt af dem.»

»Förorsaka indianerna något obehag för nybyggarna», frågade jag vidare.

»I regeln ej. Vål händer det, att några får försvinna, när de passera i närheten, men det är dock undantag. I vanliga fall ha vi hvarken ondt eller godt af dem. Men de äro fullt pålitliga, och om vi behöfva deras hjälp, få vi den alltid.»

Jag erhöll också många upplysningar om den ekonomiska ställningen för kolonisterna. »Jordvärderna ha på senaste tiden stigit hastigt. Till en början kan man visserligen få innehafva ett område afgiftsfritt, men vill man köpa god jord, måste man betala den med omkring 300 kr. för kv.-kilometer, och med mindre än en kv.-mil (100 kv.-kilometer) lönar det sig ej att börja. Sedan komma öfriga installationskostnader, som måste beräknas till 30—40,000 kronor, men en del däraf behöfver ej ges ut förrän fåren börja lämna inkomst, och detta dröjer ej länge.»

I själfva verket har fårskötseln i Patagonien visat sig vara en af de mest inkomstbringande näringskällor, betydligt säkrare än guld- eller silfvergrufvor annorstädes. De personer, som först började slå sig därpå, äro nu alla mångmillionärer. Från Skottland o. s. v. kommo i deras tjänst herdar hit ut. Efter några år fingo dessa öfvertaga värden af en liten färhjord mot aflämnandet till en början af halfva inkomsten. Det dröjde ej länge, förrän de betalat af sin skuld; ett stycke land kunde de lätt få, och flera bland dem äro nu ägare till stora jordsträckor med 50—100,000 får.

Något annorlunda mot i skogsbygden ställer sig nog lifvet ute på slätten. Fåren trifvas kanske bättre där, fastän gräset ser kortare och glesare ut. Stora sträckor äro emellertid oanvändbara på grund af bristen på vatten. Nybyggenas utseende blir emellertid ett helt annat. I skogsområdena finner man lätt en naturskön plats, skyddad för vinden och med tillgång på

skulle tro. Människan angriper den endast, då den är sårad, eller om man oförvarandes kommer in i dess håla. Såsom bevis på dess feghet berättas, huru en nybyggare, som var ute med sin lilla flicka, fick se ett lejon, som klättrat upp i ett träd. Han skyndade hem efter sin bössa och kvarlämnade under tiden flickan för att tillse, att djuret ej begåfve sig bort. Men en gång retadt är det fruktansvärdt vildt och starkt, och i guanaco- och färhjordarna anställer det stor förödelse, i det det dödar så många djur det kommer åt, oafsedt om det kan förtära dem eller ej.

STRAND, BARRANKAN, VID PÁRAMO.

hvad som behöfves af bränsle och trä. Ett betydligt tröslösare intryck göra de nybyggen, som äro belägna ute på slättbygden. Vid foten af någon kulle, som förtager den värsta styrkan af de eviga sydvästvindarna, påträffar man några låga byggnader af järnbleck, som på något afstånd till sin färgton synas samman-smälta med det grågula gräset. Så långt ögat ser, finnes ej ett träd, vanligen ej en buske; hvad som behöfves till bränsle måste hämtas på milslånga afstånd. Emellertid dröjer det vanligen icke länge, förrän vanan gör, att nybyggaren trifves väl äfven

GULDVASKARE VID PÁRAMO.

i dessa traktens natur och klimat. Flera af de kolonier, som redan en längre tid existerat, göra för öfrigt intrycket af verkliga oaser, och särskildt i de stora estanciorna vid Magellansundet med deras arméer af får har man ofta rikt tillfälle att se, hvad mänsklig konst och energi kunna uträtta emot naturmakterna.

Den enda förvärfvskälla, som vid sidan af fårskötseln har någon betydelse för Magellansområdet, är guldvaskningen, och i själfva verket har detsamma nog för sin första »upptäckt» att tacka det guld, som af kringströfvande jägare mot slutet af 1870-talet anträffades vid kusten och i några floder, allra först vid Punta

Arenas själfv. De rika fynden vid Kap Virgenes gåfvo anledning till Poppers Eldslandsexpedition 1887, om hvilken vi förut talat. Vid ett par tillfällen, då rikare fynd gjorts, har en verklig guldfeber utbrutit, som, om den också ej sträckt sig långt utom områdets gränser, dock varit nog för att vända upp och ned på dessa små samhällen, där bristen å arbetskraft redan förut var så kännbar. På flera år har man nu ej hört af något sådant, och ehuru fortfarande guldsökareexpeditioner utgå och äfven åtskilligt guld vinnes, så är det dock föga troligt, att Eldslandet någonsin skulle bli ett guldrikt land. Alla försök att bilda större kompanier för att bearbeta guldhaltiga lager ha misslyckats, och endast arbete i liten skala har visat sig lönande, ehuru med mycket växlande vinst. De största arbetena bedrifvas fortfarande af Páramobolaget, som antager arbetare mot del i vinsten och har koncession på nästan hela den Atlantiska kusten. Betydande guldminor finnas också i floderna omkring Porvenir, särskildt Rio del Oro. Här hade nyligen vid tiden för vårt besök påträffats ett stycke, som vägde 194 gram och som visades mig som en sällsynthet.

Det rikaste området har dock varit Lennoxön och dess omgifningar. De första rika guldfynden gjordes här år 1889 af några skeppsbrutna sjömän, och på de båda följande åren säges där hafva vunnits 12—1500 kg. guld. Tusentals människor strömmade till, mestadels italienare, och några återvände med vunna förmögenheter. Men de flesta förlorade allt hvad de förut vunnit på de nya expeditioner, som sedan anordnades, och få ha väl de platser på jorden varit, där den eftersökta metallens utvinande ägt rum under så stora svårigheter och försakelser som här.

Bland näringskällor inom området ha vi vidare att förteckna jakten, om hvilken nedan vidare talas, samt skogsafverkningen, som särskildt är liflig på den argentinska Eldslandskusten, där flera sågverk blifvit anlagda. Lifligt uppmuntrade af regeringen exportera dessa betydande mängder af trävaror till de stora skoglösa områdena i Argentina. Ordadt fiske förekommer ej, fastän fjordarna mångenstädes vimla af fisk, och ej heller tänker någon på att jaga de hvalar, som komma in i kanalerna. Jakten på sälar är däremot numera förbjuden.

På tal om utvecklingen af Magellansländerna bör ihågkommas, att åkerbruk där synes vara omöjligt att bedrifva. I detta hänseende stå de förmodligen ensamma bland alla så långt från polen belägna länder på jorden. På skyddade platser i

skogsområdet och under god vård mogna visserligen hafre och korn, men för ett verkligt åkerbruk synas utsikterna vara mycket små. Härvid gör sig gällande landets märkvärdiga klimat, hvilket man nästan kan glömma bort under en eller annan solvarm sommar-dag: fastän årets medeltemperatur är ungefär lika med den i södra Sverige, så är dock sommaren kallare än uppe vid den norska is-hafskusten, där ju icke heller några sädeslag mogna. Ute på slätten skulle för öfrigt all sädesodling vara omöjlig på grund af vindens våldsamt. Däremot trifvas potatis och andra rotfrukter under fuktiga år utmärkt väl.

Det är visserligen otvifvelaktigt, att Magellansterritoriet hvarken är eller kan blifva ett sådant Eldorado, som kanske en eller annan sydamerikan, med dessa folks vanliga benägenhet att gå öfver från den ena ytterligheten till en annan, föreställt sig. Den brådstörtade utvecklingen och den starka konkurrensen ha redan framkallat en ekonomisk kris, men det oaktadt kan man ej betvifla, att dessa länder äga en tryggad framtid redan i utvecklingen af de hjälpkällor de nu besitta och att de ännu kunna erbjuda bröd och husrum för många människor. Och lika visst är, att de i många hänseenden lämpa sig för nordiska kolonister och att dessa här skulle bli synnerligen väl mottagna och erhålla de största möjliga förmåner.

Men för skildringen af kolonisternas lefnadsförhållanden ha vi alldeles kommit bort från vår expedition där uppe i det inre af Patagonien. Efter att juldagen hafva gjort en intressant utfärd längs Sarmientosjöns sydsida, bröto vi den 28 december upp till ny färd. Vår första afsikt var att intränga i Bagualeskedjan* för att studera dess egendomliga natur. Vi passerade ett litet nybygge, bebodt af en halfindian, och slogo nästa dag läger vid Bagualesflodens strand. Likasom vid färden till Dicksonsjön kvarlämnade jag den öfriga expeditionen här och gick den 30 december vidare, åtföljd endast af Angel och Rafael.

Vi följde floddalen, hvars östra vägg reser sig nära 1,000 m., delvis i lodräta afsatser. Öfverst afslutas den af vildt förklyftade basaltmassor. Ej mindre storartadt är det berg, som ligger framför oss i fonden. I de mörka, tornhöga basaltmassorna uppe på den grönskande sluttningen tror man sig skåda

* Namnet Baguales betyder »vilda hästar» och härledes af de hjordar af dylika djur, som ännu ofta anträffas här.

en gigantisk medeltidsborg med mäktiga torn och med djärfva tinnar i den finaste utmejsling samt med afsatser, som lysa hvita af snön. Äfven ute bland de afrundade kullarna af tertiärbergarter gör sig basalten märkbar, stundom såsom gångar, hvilka på grund af sin hårdhet kvarstå som höga, långsträckta murar, medan på ett annat ställe några spetsiga kägglor resa sig likt jättestora stenbockshorn — återstoden af någon gammal vulkankrater.

I BAGUALESFJÄLLEN.

Fastän man föga märker det, höjer sig landet raskt. Om trädgräns kan man icke tala här, där inga träd finnas, men småningom komma vi till den allra sista, låga berberisbusken, och här slå vi upp vårt läger. Snödrifvorna ligga redan ej långt borta, och det såg mörkt och hotande ut, så att vi nog saknade tälten. Vi bäddade på sluttningen i syskonbädd för att kunna gemensamt använda vår enda presenning som skydd mot det väntade regnet. Men så klarnade det upp, och jag kastade af mig mitt tunga täcke och låg och betraktade den södra himmelns glänsande stjärnor, medan jag i den tysta natten tänkte på fjärran boende vänner.

Nästa dag bar det rätt uppför höjden, och snart stodo vi vid den eviga snöns gräns. Marken bildade med massor af smältvatten en art lervälling, så att hästarna knappast kunde gå framåt, och de branta kullarna gjorde det ännu svårare att komma fram. En gång höll min häst på att slinta ned i en afgrund, men jag räddade mig i sista ögonblicket, i det jag släppte tyglarna och på ett föga graciöst sätt hoppade af på högra sidan af hästen, som lämnad åt sig själf snart åter fick fast fot. Jag lämnade mina följeslagare och gick till fots det sista stycket uppför bergskammen, tills jag vid omkring 1100 m. stod på vattendelaren mellan de båda oceanerna.* Det var en ovanligt vild tafla med snöhöljda fjällkolosser och djupa dalar med branta väggar. En väg till Västerhafvet är ej heller här att finna, hvaremot man lätt nog torde kunna göra nedstigningen till Lago Argentino.

Af hopsamlad guanacospillning hade mina följeslagare gjort upp eld, tills jag återkom, och vi sögo i oss vårt maté, innan vi togo vägen tillbaka. Nyårsnatten tillbragte jag på samma ställe som föregående natt — den var lika ensam och dyster som året förut, fast förhållandena ju i mycket voro olika. Nyårsdagen kommo vi åter till lägret, men jag gjorde på vägen en lång tur till fots uppför det vilda fjällmassivet, där jag samlade en del väl bibehållna växtförsteningar, och kom först sent på aftonen tillbaka.

Trots sin höjd öfver hafvet är nästan hela det undersökta området denna tid klädt af en rik gräsvegetation. Hvad som mer än något annat under dessa dagar tilldrog sig vår uppmärksamhet, var de tallösa guanacohjordarna, till hvilka jag under vår expedition ingenstädes sett någon motsvarighet. Stundom föreföll det, som om en hel höjdsluttning varit lefvande, i det den täcktes af en hjord på flera tusen af dessa sirliga djur, hvilkas rödgula färg lika påfallande harmonierar med den patagoniska vegetationens egendomliga gulaktiga färgton, som någonsin renen med de lappländska fjällen eller med den hvita snön.

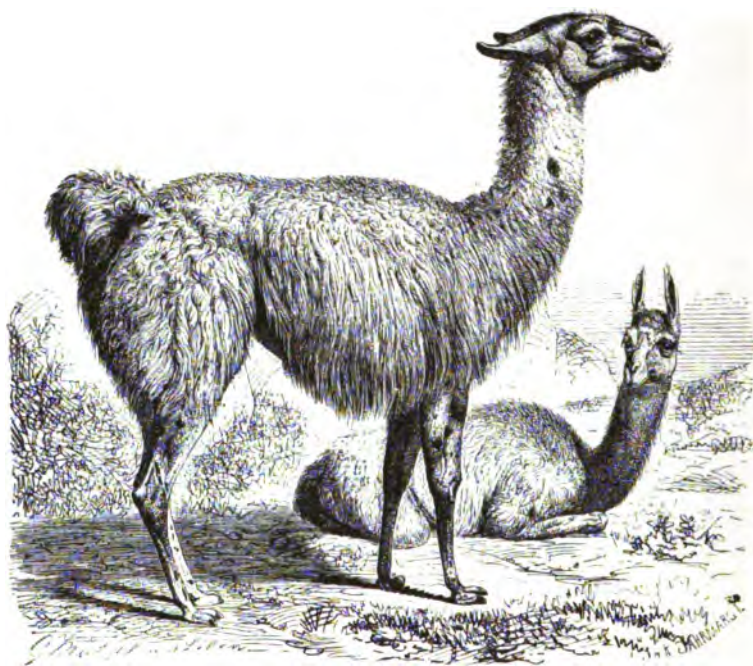
Guanacon (*Auchenia Huanaco*), det sydliga Sydamerikas största landtdjur, erinrar till sitt utseende i påfallande grad om sina nordligare släktingar, vicuñan och dess tama form lama-djuret. Kroppslängden är omkring 2,3 meter, höjden öfver hjässan 1,6 m. Kroppen betäckes af en kort fin ull jämte längre, fina hår, som på hufvudet mindre framträda men från nacken bakåt för-

* Eller i hvarje fall på den högsta passpunkten mellan dem.

O. Nordenskjöld. Från Eldlandet.

längas till en nedhängande, grof, ullig ragg. Den lefver mestadels i hjordar af ytterst växlande storlek, och endast de gamla hanarna gå ensamma för sig.

Såsom jag redan förut nämnt, begagnar nästan ingen af dessa trakters invånare några skjutvapen, och guanacon liksom öfriga djur jagas mestadels till häst med särskildt därtill afsedda hundar. De fullvuxna djuren hafva emellertid nästan ingen användning, och åtminstone hanarna äro för öfrigt mycket svåra att uppnå.

GUANACOS.

De känna också sin öfverlägsenhet och komma djärft fram på blott några stegs afstånd från hundarna, som ej förfölja dem annat än då de drifvas af hunger. Mången gång har jag varit en hjord så nära, att man skulle kunnat nå de närmaste djuren med en lasso.

Köttet på de gamla djuren är mycket segt och torrt. Jag erinrar mig särskildt en gång, huru hundarna satte efter en sådan gammal enstörig guanacohane, som blifvit skadad i ena foten

och därför blef upphunnen. Vårt köttförråd hade tagit slut, och därför satte vi efter drefvet, hvilket för öfrigt är nödvändigt, om man ej vill riskera, att hundarna skola gå förlorade. Då vi kommo fram, stod han ännu upprätt och gjorde svaga försök att med hufvudet afvärja sina förföljare, som redan börjat äta på hans sidor och hals. Ett knifstyng gjorde slut på hans lif, och vi medtogo det bästa köttstycket, som på kvällen blef stekt. Men trots bristen på lifsmedel kunde ingen förtära en bit, så läderartadt hårdt och förtorkadt var detta kött. De unga djuren äro emellertid bättre och bilda en angenäm omväxling mot det aldrig växlande färrkött, som man i de befolkade trakterna erhåller.

Det är emellertid egentligen de små ungarna — de, som äro några veckor gamla, och för öfrigt äfven de, som ännu ej äro födda —, som den hufvudsakliga jakten gäller. Vid denna tid kunna djuren med lätthet injagas med en god häst, utan hjälp af några hundar, äfven om detta stundom kan bli en vild jakt, som samma häst ej gör om särdeles många gånger på samma dag. Vid denna ålder är djurets fäll utomordentligt mjuk och fin, och af de hopsydda skinnen förfärdigas ett slags mantlar, »quillangos», som bilda en af de viktigaste exportartiklarna från området. Tretton djur åtgå vanligen till en sådan fäll af medelstorlek, hvilken i Punta Arenas säljes styckevis till omkring 2 pund sterling.

Hundratusentals djur få årligen sätta lifvet till för denna ganska lönande jakt, och många hvita vistas under december och januari inkom för densamma ute på pampas. Ännu ifrigare bedrifves den af de patagoniska indianerna, som finna sin viktigaste förvärfskälla i att sälja skinnen till de hvita uppköparne. De fällar, som indianerna själfva förfärdigat, utmärka sig genom sina på baksidan i bjärta färger utförda målningar, som förekomma i de mest skilda mönster, hvilka emellertid numera åtminstone ej torde ha någon annan betydelse än såsom prydnad.

De hjordar vi påträffade hade troligen tagit sin tillflykt dit in efter att ute på slätten ha blifvit jagade af indianerna. Vi påträffade under vår senare färd flera indianläger, och det var med ett särskildt intresse jag där gjorde en om än flyktig bekantskap med de utdöende, fåtaliga kvarlevorna af en bland jordens ryktbaraste och intressantaste folkstammar. Det är präktiga, högresta, kraftfulla gestalter, och öfver dem alla hvilat en viss lugn härskarhållning, som är vida skild från det vilda intryck, som deras nära släktingar från Magellanssundets sydsida göra.

Men för att kunna uppfatta dem som jättar fordras en liflig fantasi, så vida de icke mycket hastigt degenererat från sina förfäders typ, och det förefaller obegripligt, huru en sådan saga så länge kunnat blifva trodd.

Patagonierna bebo ett slags stora tält, hopsyddas af guanacoscinn, så vida ej, såsom numera vanligen är fallet, vanlig tältduk användes. Grundstommen utgöres af grofva trästolpar, vid öppningen vanligen fem i bredd. I fonden ligga familjens sängplatser; framme vid öppningen är eldstaden, och uppfördt i dalen vid någon liten bäck och vid foten af en brant sluttning, som för-

PATAGONISK TÄLTPLATS.

tager vindens våldsamhet, bildar det hela en betydligt bekvämare bostad, än som vanligen kommer på de kringströfvande hvitas lott i dessa trakter. Det är emellertid icke särdeles svårt för detta nomadfolk att hålla sig med goda bostäder, då de i sina hjordar af hästar äga det yppersta medel att förflytta äfven en ganska tung packning. Ett par indianfamiljer, som slagit upp sitt läger vid en liten biflod till Coylefloden, hade en hjord af nära fyra hundra hästar, alla djur af det bästa slag.

Patagonierna äro numera så civiliserade, att de ständigt stå i beröring med de hvita och att äfven främlingen med fullkomligaste trygghet kan bege sig till deras läger och åtnjuta deras

gästfrihet. Åtskilliga hvita ha gift sig med indianskvinnor och dela numera deras fria lif. För den bofaste nybyggaren är försöket mera riskabelt på grund af indianernas sed att samla sig hos sin nye anförvant, både syskon och svågrar och kusiner och släktingar i fjärde och femte led, beredda att lefva på hvad denne äger, så länge detsamma räcker till. Men om verklig öfvergång till kulturen blir det emellertid aldrig tal. Såsom kringströfvande nomader, obundna af alla lagar, lefva och dö indianerna, och när den måhända ej synnerligen aflägsna dag kommer, då guanacon aftagit i antal och då allt land, som är användbart till bete för hästhjordarna, blifvit upptaget af nybyggare, är också patagoniernas sista timme slagen.

Från lägerplatsen vid Bagualesälven gick vår färd tillbaka men icke rakt mot söder utan i en stor båge öster ut, nästan ända fram till Atlanterhafvets strand. Jag hade att studera några frågor vid Coyleflodens nedre lopp och ville dessutom begagna tillfället att lära känna den egentliga patagoniska grusstäppen. Denna tillhör de mest ödsliga trakter man kan tänka sig. Marken bildas af ett groft grus, där vinden vanligen bortfört alla finare beståndsdelar, så att blott rundade klapperstenar kvarligga. Vegetationen består af låga, krypande växter, bland hvilka många äga stora och vackra blommor. Våra grönskande gräsmattor finner man blott i en eller annan djup floddal, och landskapets hela färgton är oändligt olika de nordiska blomsterängarnas, liksom man ej heller ett ögonblick förväxlar de aflägsna Cordillerhöjderna, som genom den sandfyllda luften framträda med en egendomlig ljusblå färg, med Nordens tunga fjällmassor. Det är en egendomlig syn att ute på den grågula stäppen se en hvit lagunsjö med promenerande ljusröda flamingos, som när de flyga upp visa sina purpurfärgade fjädrar på vingarnas undersida.

Hvita sjöar tror man sig ofta se, men icke sällan finner man vid framkomsten i stället för det väntade vattnet en snövit skorpa af utkristalliseradt salt. Och utom flamingon påträffar man ofta en ännu större och märkvärdigare fågel, nämligen den sydpatagoniska strutsen. Denna, ett märkligt djur med jämförelsevis ringa utbredning, är den minsta af sitt släkte, ehuru den når en höjd af öfver 4 fot, och dess fjädrar äro betydligt mindre värdefulla än de, som fås af dess afrikanska släkting. Den jagas emellertid ifrigt, dels för fällens skull, dels på grund af sitt verkligt välsmakande kött, som bildar den angenämaste

omväxlingen i den patagoniska matordningen, vare sig man däraf tillreder en äkta chilensk cazuela, en soppa med risgryn och grönsaker, eller på indianmaner en picana, då djuret stekes helt med glödande stenar nedstoppade genom strupen.

Dessa strutsar blefvo orsaken till ett missöde, det svåraste som träffade oss under denna del af expeditionen. En af våra följeslagare, den gamle argentinske jägaren Ramires, satte med hundarna efter en struts, och don Lorenzo begagnade tillfället att följa med honom, medan vi andra fortsatte framåt. Men jakten blef lång, och jägarne hördes ej af. Peio, som skadat sin fot och hade svårt att följa med i den trippande takt, som lastdjurkaravanen antager, stannade efter för att vänta på dem, medan vi till sist på eftermiddagen slogo läger i en liten floddal, bevuxen med grönskande, doftande verbenabuskar, dessa trakters enda bränsle. Ty värr försummade vi att genast tända upp en signaleld, och fram emot aftonen började det mot all vana i dessa torra trakter att regna, och därigenom blef det oss omöjligt att göra eld äfven följande dag.

Särskildt för Peios skull, då jag fruktade, att denne ej fått rätt på de andra, och visste, att han med sin vrickade fot skulle haft ytterst svårt att reda sig själf här ute, beslöt jag att ej gå vidare, förrän hela trakten blifvit undersökt, och detta fastän våra lifsmedel voro nästan slut, så att vi hade behof att så snart som möjligt komma till bebodda trakter. Så snart sig göra lät, satte jag eld på hela verbenabusket, så att hela trakten inhöljdes i rök. Anläggandet af dylika prärieeldsvådor är strängt förbjudet, men lika fullt göres det ständigt, när man har behof att visa sin vistelseort, och många gånger onödigtvis för resten. Angel begaf sig ut på en längre expedition, ända fram till närheten af de nybyggen vi senast lämnat, medan vi öfriga genomströfvade den kringliggande trakten, äfven besökande ett indianläger i trakten i hopp att där få höra något om de saknade. Men allt var förgäfvets. Och då ännu den fjärde dagen inga spår anträffats af dem, ansåg jag det klart, att de omedelbart fortsatt i den riktning vi ämnade oss, och beslöt att gå vidare.

Nu följde tre ansträngande dagsmarscher öfver öde land. Nätterna tillbragtes utan tält ute på slätten, där ej ens verbenabuskar funnos till bränsle. Elden måste uppgöras med guanacospillning, vid hvilken vi stekte det enda kött vi hade, taget af ett ungt lejon, som Angel dödat med sin lasso. Detta kött

är ej alls illasmakande. Vår enda mat för öfrigt bestod af risgryn och ett slags pannkakor, som af olja och mjöl tillagades i en stekpanna. Te och kaffe hade vi äfven, men sockret var slut. Ett reservförråd af hvita bönor fanns också, men dessa kunde vi ej koka vid vår dåliga eld, och det mesta af dem fick göra resan tillbaka till Punta Arenas.

Det var alltså hög tid, att vi träffade på människor. Den tredje eftermiddagen visade oss äntligen några enstaka får, att

UTE PÅ GRÄSSTÄPPEN EFTER SLUTAD DAG.

vi nalkades befolkade trakter, och i Coyleflodens breda, gräsbevuxna dal fortsattes vår färd, tills vi på aftonen anlände till Mr. Ness' hus.

Här höll det på att gå oss illa. Ägaren var borta, och en gammal förvaltare vägrade att sälja till oss vare sig kött eller andra matvaror. Det var enda gången under hela min resa, som icke en obegränsad gästfrihet blifvit oss visad. Efter långt ackorderande fingo vi äntligen en gryta fårtalg för att därmed vid en stor eld på stäppens vis tillaga bröd. Mjölet hopröres

med vatten och smält fett till en deg, hvaraf tunna kakor bakas. I en stor gryta upphettas det öfriga fettet till kokning, och häri kokas sedan kakorna en och en, tills de blifva färdiga.

Frapå kvällen återkom Mr. Ness, och nu var det slut på våra matbekymmer. — Efter våra försvunna följeslagare hade vi naturligtvis genast frågat och finga också veta, att de passerat förbi till ett annat nybygge i närheten och därifrån fortsatt till Punta Arenas dagen före vår ankomst.

Vi dröjde öfver en dag för att hvila ut våra hästar och undersöka de i geologiskt hänseende mycket intressanta omgifningarna. Därefter fortsatte vi vår väg och tillryggalade i åtta dryga dagsmarscher afståndet till Punta Arenas. Vårt eget antal var reduceradt till fem, hvilket vållade mesta olägenheten när djuren skulle lastas. De utmagrade hästarna med sina såriga, söndersargade ryggar råkade i ursinne, när remmarna skulle dragas till om de delvis ännu tunga packningarna, och det var stundom en riktig hästtämjarkonst att få det hela i ordning, därvid djuret först måste uttröttas under vilda försök att befria sig från en lasso, som fått slingra sig kring frambenen.

I öfrigt erbjöd den återstående vägen föga af intresse. Gallegosfloden passerades, denna gång med lätthet, i närheten af det ställe, där vi på bortfärden först sett densamma. Därpå gingo vi vidare till Laguna Blanca, en stor, afloppslös insjö med grått, något saltaktigt vatten, och voro redan här inne i den civiliserade världen. Vårdshus med whisky och öl ligga utefter vägen, och på sluttningen mot sjön ligga ett par mycket stora estancier, med betydande hjordar af nötkreatur och får. Vid Cabeza del Mar passera vi det stora »hotell», som redan förut omnämnts, och äro därmed ute på Patagoniens »landsväg». Allt tätare ligga utmed vägen byggnader: vårdshus, nybyggen, arbetarbostäder och längre fram sågverk, och den 19 januari redo herr Wahlen och jag, efter att hafva lämnat karavanen en dagsmarsch bakom oss, i en ursinnig motvind, som nästan hotade att blåsa oss bort ur sadeln, åter in i Punta Arenas, hvars låga hus och smutsiga gator efter den långa frånvaron föreföllo oss lika ståtliga, som om de tillhört en världsstad i ett af civilisationens centra.

ELFTE KAPITLET.

Några ord om våra vetenskapliga resultat och om sydpolarländerna vid Kap Horn.

Forskningar i skogs- och bergstrakterna. Istiden i södern. Korresponderande organismer i nordn och södern. Syd-Shetlands upptäckt. Weddell och hans viktigaste efterföljare. Larsen och Jasonexpeditionen. Syd-Shetlands naturbeskaffenhet. Målen för framtida forskningsresor.

Innan vi nu på allvar lämna länderna kring Magellans sund, i hvilka den svenska expeditionens verksamhet i hufvudsak varit förlagd, så må det tillåtas mig att i en kort återblick lämna en öfversikt af de frågor, vi där studerat, och de resultat, som därifrån hemförts.

Naturligtvis kan jag icke här lämna en fullständig redogörelse för dessa resultat. Lång tid kommer att förflyta, innan de många nya och intressanta djur- och växtformer, som af expeditionen hemförts, kunna hinna att bli beskrifna. Ett och annat af hvad vi studerat har också i det föregående blifvit vidrördt. Onaindianernas språk och seder voro t. ex. förut ganska okända, och under civilisationens våldsamma påtryckning skall en expedition, som om några år besöker dessa trakter, i detta hänseende finna mycket förändradt och ingalunda få samma tillfällen till studier som vi.

Efter en mellanliggande sträcka af nära 200 sv. mil, där skog på få undantag när förekommer endast inom bergstrakterna, breder där på Eldslandsön helt nära vegetationens yttersta gräns mot södern ut sig ett utsträckt skogsområde. Men inom detta hade före den svenska expeditionen knappast någon vetenskapsman satt sin fot, och ännu i Buenos Aires skildrades det för mig som ett ogenomträngligt snår, där hästar icke kunde komma

fram och där indianer lurade bakom träden, beredda att nedskjuta den inträngande hvite. Huru olik denna skildring verkligheten ter sig, framgår af ett föregående kapitel.

Lika okända voro de inre bergstrakterna, dit mycket få hvita någonsin försökt intränga. Ej ens gränskommissionen hade kunnat komma fram denna väg utan hade måst bestämma gränsens longitud på ömse sidor fjällkedjan på astronomisk väg. Den intressantaste iakttagelse, vi i dessa trakter gjorde, var upptäckten af de märkvärdiga, djupa floddalar, nästan utan något fall, som nära hvarandra sönderskära bergskedjan. Äfven af dessa hafva några här ofvan blifvit skildrade.

Jag skall här endast redogöra för tvenne frågor af den utomordentligaste vetenskapliga betydelse, till hvilkas lösning vår expedition efter bästa förmåga sökt bidraga.

Man känner numera, att i en tid så sen, att en geolog nästan vill räkna densamma till nutiden, ofantliga sträckor i norra Europa, långt ned i södra Tyskland och Ryssland, voro betäckta af en sammanhängande inlandsis, lik den, som nu betäcker Grönlands inre. Detsamma var äfven fallet i Nordamerika. Man vet också, att för närvarande is och glaciärer på södra halvklotet ha en långt större utbredning än på det norra, men däraf följer ju ej, att så alltid varit förhållandet. På grund af saknaden af stora landmassor på motsvarande breddgrad i söder äro istidens spår där mycket svårare att iakttaga än i nordens, men man har likväl funnit, att glaciärerna på Nya Zeeland en gång haft betydligt större utbredning än i nutiden. Här var det emellertid blott fråga om en liten ö med mycket höga bergstrakter, och det var därför alltid en möjlighet, att isens framryckande berott ej af någon allmän klimatförsämring utan af någon lokal, tillfällig orsak, t. ex. af en ökning i nederbörden eller dylikt. Visserligen trodde man sig ha iakttagit samma sak äfven i Magellansländerna, men äfven där härrörde alla säkra iakttagelser från bergstrakterna, medan åsikterna voro i hög grad delade om huruvida isen nått ut på slättlandet eller ej.

Redan den första utflykt vi från Páramo gjorde var tillräcklig för att häfva alla tvifvel i detta hänseende. Vi hafva sett, huru landet i dessa trakter slutar mot oceanen med en lodrät vägg af 30, 50 ända till 70 m. höjd. I denna vägg har man det utmärktaste tillfälle att studera landets inre byggnad, och det var lätt att konstatera, att hela höjdsträckningen här består af den moränlera, som isen vid sitt framryckande fört med sig,

äfvén om det måste erkännas, att den såsom morän företedde flera i vetenskapligt hänseende märkliga egendomligheter.

Vid närmare påseende befanns det, att man kunde känna igen denna af isen bildade formation ganska lätt äfvén där, hvarest man ej hade några skärningar i densamma. Nästan hela den östra delen af Patagonien bildas af vidsträckta hög-platåer, sönderskurna af floddalar. Annorlunda förhåller det sig i Eldslandet samt i Patagonien utefter Cordillerernas fot. Här finner man i stället ett ytterst starkt kuperadt land, där kullar af alla möjliga former ligga liksom kastade regellöst om hvarandra: långsträckta åsar, platta, rundade kullar, höga pyramider och spetsiga käglor. Man finner liknande saker äfvén i vårt land men sällan eller aldrig så rent utbildade som i Eldslandet, där landets hela ytform är en föga förändrad kvarleva sedan den tid, då istäcket drog sig tillbaka för det återvändande varmare klimatet.

Det har lyckats oss att följa denna isens utbredning och visa, att den just i närheten af det nuvarande Magellansundet och sedan söder därom i lika sen tid som i nordén betäckt en landsträcka minst så stor som Norrbottens län, och man kan äfvén visa, att förloppet därvid varit i det hela likartadt med det på norra halfklotet.

Men ej nog därmed. För att få kännedom om det klimat, som rådde i dessa trakter under tiden före isperiodens början, hafva talrika samlingar gjorts af växtförsteningar från olika fyndställen. Vi ha då funnit, att redan vid denna tid vegetationen liknade den nuvarande och att klimatet därför ej var tropiskt. Men åtskilliga försteningar och särskildt en *Araucaria*, som anträffats i samlingar från Punta Arenas, synas dock bevisa, att det var varmare än nu, och att det äfvén var fuktigare visas af de talrika bladrester och hela trädstammar, som finnas inbäddade i lagren långt ute på pampasslätten, där nu ej ens en buske växer. Dessa rester härstamma från samma tid, förra hälften af tertiärperioden, då norra Europa och öfre polarländerna långt upp i Grönland voro täckta af yppiga urskogar af växlande träslag.

Undersökningarna nere på Eldslandet ha då sålunda visat, att det södra halfklotet ungefär samtidigt varit underkastadt samma klimatiska växlingar som det norra. Därmed är ett stort steg taget mot dessa märkvärdiga växlingars förklaring. Man kan ej längre antaga, att de varit blott lokala företeelser, utan

de måste ha framkallats af orsaker, som verkat öfver hela jorden, vare sig nu att solens värme varit olika under olika perioder eller att vår luftkrets ändrar sammansättning och därmed får olika förmåga att absorbera och tillgodogöra sig de utsända värmestrålarna.

Det var en annan fråga, hvars studium också ingick i grundplanen för våra arbeten och som är om möjligt viktigare än den förra, fastän också mycket svårare att lösa. Man känner sedan gammalt, att djur- och växtvärlden i de kalla och tempererade länderna kring sydpolen visa en märkvärdig likhet med dem, som lefva på samma breddgrad i Norden. Naturligtvis är det en talrik mängd både af släkten och arter, som äro karakteristiska för det ena eller det andra området och som endast där anträffas, men ju mer våra kunskaper vidgas, dess flera arter finner man, som äro gemensamma på båda hållen eller som likna hvarandra så mycket, att man nästan måste veta, hvarifrån de härstamma, för att ej förväxla dem. Äfven vår expedition har från södern hemfört flera nya arter, som likna nordiska former, och några af dessa äro karakteristiska för hela gruppen, som förut ej blifvit anträffade söder om ekvatorn.

Naturligtvis finnes det många djur med förmåga att raskt förflytta sig stora sträckor, som frivilligt kunna komma från det ena halfklotet till det andra, och i andra fall hafva organismer kunnat förflyttas liksom tillfälligt under medverkan af människan eller naturkrafter. Men flertalet fall utgöres af arter, som röra sig blott långsamt, som aldrig någonsin anträffats i tropikerna och som icke heller *kunna* lefva där. Här har man uppställt olika förklaringar; medan några anse det möjligt, att dessa former i outveckladt stadium eller som larver skulle kunna drifva kring med hafsströmmarna, hålla andra före, att de antingen för sina vandringar begagna sig af det kallare vattnet på större djup eller ock att de kommit öfver från den ena sidan till den andra under istiden, då tropikerna voro mindre heta än nu. För nordiska landdjur och växter, som anträffats i Eldslandet — jag vill bland många andra blott nämna vår vanliga *Primula farinosa* —, har man tänkt sig en vandring öfver Cordillerernas bergskammar. Slutligen återstår dock också den möjligheten, att organismernas utveckling försiggått på ett sådant sätt, att där liknande naturförhållanden rådt också liknande arter *uppstått*.

Det är lätt att tänka, huru viktigt det skulle vara att kunna lösa dessa frågor och huru stor betydelse särskildt den sista

möjligheten skulle hafva för vår uppfattning, om dess riktighet vore bevisad. Den svenska expeditionen har hemfört ett rikt material till undersökning. Men de arbeten, som därvid utförts, ha kanske mer än något annat visat, huru ytterligt intressant det skulle vara att kunna fullfölja de påbörjade studierna i södern under en ny expedition ombord på ett eget fartyg och att därvid utsträcka färdens äfven till ännu sydligare och kallare trakter. Något dylikt var också planen för den expedition, till hvilken

BARRANKA VID SAN SEBASTIAN MED TERTIÄRA VÄXTFÖRSTENINGAR.

jag framlade ett förslag under min vistelse i Chile och som i ett följande kapitel något kommer att beröras.

Är det nu så, att Magellansländerna äga sitt allra största intresse därigenom, att de bilda ett öfvergångsområde till den otillgängligaste delen af de antarktiska trakterna, så skulle denna skildring af desamma föga motsvara sitt syfte, om den icke åtföljdes af åtminstone en kort öfversikt af hvad vi känna om områdena söder därom.

Vi ha redan förut sett, att åtskilliga af de tidigaste världsomseglarne berätta om länder söder om Kap Horn, och Dirk Gherritz har otvifvelaktigt redan år 1600 sett en del af det nuvarande Syd-Shetland, men denna upptäckt förblef fullständigt

glömd i öfver 200 år, till dess William Smith på en resa till Valparaiso med briggen Williams i början af år 1819 å nyo upptäckte denna ögrupp. Och nu återupprepades en i de geografiska upptäckernas historia ofta gjord erfarenhet. Efter Cooks upptäckter inom det antarktiska området syntes allt hopp att därifrån erhålla praktiska förmåner vara ute: »Dessa trakter kunna ej ha det minsta intresse för människorna, förrän Patagonien och Eldslandet bli lika bebodda och civiliserade som Skottland och Sverige.» Men sedan Smith upptäckt, att stränderna af dessa öar voro fulla af dyrbara sälar, blef ställningen med ett slag en annan. I massor strömmade hvalfångare och säljägare till, och ensamt under åren 1821 och 1822 hemfördes från dessa små öar enligt Weddell omkring 320,000 sälskinn, värderade till 5 å 6 dollars stycket. Men naturligtvis varade denna oförnuftiga jakt icke länge. Så fort en säl nådde stranden, dödades den, och i följd häraf voro djuren inom få år nästan utrotade, då naturligtvis äfven ungarna, beröfvade sina mödrar, inom kort voro döda.

Genom sådana rikedomar vändes emellertid världens uppmärksamhet på dessa trakter, och många och viktiga geografiska upplysningar bragtes därifrån af hemvändande fångstmän. Den viktigaste bland dessa resor äro den, som gjordes af den nyssnämnde Weddell, förut anställd i den engelska flottan. Hans resa år 1823 är i själfva verket en af de främsta polarfärder, som utan rent upptäckarsyfte i någon tid blifvit utförd. Efter att ha kartlagt och noga genomsocht omgifningarna af Syd-Orkney-öarna, i hvilkas närhet hafvet var täckt af massor af drifis och isberg, så att han till och med på 61° 30' s. bredd måste forcera ett mäktigt isband, gick han i början af februari vidare mot söder, ständigt på utkik efter land. Till en början anträffades talrika isberg, många så lastade med jord och stenar, att de till en början mistogos för öar, men ju längre söder ut han kom, dess isfriare blef hafvet, och vid 72° 24' s. b. seglade han, omgifven af hvalar och sjöfågel, i ett haf, där ej ett enda isstycke syntes.

Huru långt han skulle kunnat segla på detta sätt är ej lätt att säga. Men då det var sent på året och intet tecken till land påträffades, där man kunnat hoppas finna några sälar, och då dessutom vinden blef motig, beslöt han den 18 februari att vända. Han hade då uppnått 74° 15', mera än tre breddgrader sydligare, än dittills någon människa kommit, och ännu där voro blott tre små isberg synliga.

Redan före Weddell gjordes en viktig forskningsresa af den ryske sjöofficeren Bellingshausen, som år 1821 länge uppehöll sig i trakten af Syd-Shetland men ej synes gjort något allvarligare försök att tränga söder ut på östra sidan af denna ögrupp. I stället for han på dess västra sida och upptäckte där Alexanders land och Peter den stores ö, båda omgifna af ogenomträngliga ismassor.

De viktigaste resorna under den närmaste tiden voro de, som leddes af engelsmännen Foster 1829, hvilken under två månader anställde pendeliakttagelser på den lilla vulkankratern Deception-ön, den till sitt läge noggrannast bestämda plats inom de antarktiska trakterna, samt Biscoe 1832, som upptäckte den betydande landmassan Grahams land, hvars västra kust han undersökte och där han äfven landade.

Af ännu större betydelse för sydpolarforskningen blefvo emellertid de forskningsexpeditioner, som åren 1838—43 nästan samtidigt utsändes från Frankrike, Nordamerika och England. Af dessa var den franska speciellt riktad på utforskningen af länderna söder om Kap Horn. Den leddes af den berömde forskningsresanden Dumont d'Urville, som ett par år senare, efter att under så många år ha trotsat farorna i jordens otillgängligaste och farligaste trakter, omkom med sin familj vid en järnvägsolycka på en resa midt i hjärtat af sitt hemland.

Det var Weddells resa, som gaf planen till denna expedition. På hans väg skulle man tränga fram ännu längre mot söder, kanske uppnå själfva polen, om Weddells tanke var riktig, att isen i polarhafven härstammade från land och att de södra polarländerna, om landmassorna där vore mindre, borde vara mera isfria än de norra. Men i detta hänseende misslyckades färden. Redan vid 63° s. b. träffades ogenomtränglig packis, som i ett fast band sträckte sig till Syd-Orkneyöarna; från den 22 januari till den 15 februari kryssade d'Urville långs detta band och vände sedan mot väster för att under några veckor, tillbragta i arkipelagen söder om Syd-Shetland, utföra forskningar, som ensamma voro nog för att ge hans expedition en hög plats bland upptäcktsresorna i dessa trakter.

D'Urilles omdöme om Weddell är icke det allra gynnsammaste. »Fastän jag inser, att olika år kunna utöfva ett utomordentligt olika inflytande på isens tjocklek, tillstår jag, att jag knappast kan förstå, huru en så vidsträckt och tätt sluten ismassa, som den vi seglat utefter, någonsin kan öppna väg för en seglare. Utan att fullständigt förneka sanningen af Weddells

berättelse, tror jag mig böra stanna vid ett försiktigt tvifvel, tills någon annan trovärdig sjöman lyckas framtränga 5—6 breddgrader längre än vi. I detta hänseende synes han dock hafva orätt, och något skäl att betvifla sanningsenligheten af Weddells berättelse finnes alls icke. Möjligen var år 1823 ett lyckligt undantagsår — Morrells berättelse från samma år tycks också tala i denna riktning —, men om d'Urville haft till sitt förfogande ett godt ishafsfartyg och helst en ångare samt på lämpligt ställe kunnat forcera det isband, som låg framför dem, så hade han kanske också sedan i friare vatten kunnat fortsätta sin färd långt mot södern.

Och det dröjde ej länge, förrän ett sådant försök gjordes, visserligen äfven denna gång med ett segelfartyg. Det var den ryktbaraste och lyckligaste af alla sydpolarfarare, James Clark Ross, som, sedan han år 1842 vid Victoria land söder om Nya Zeeland kommit polen nära 4 breddgrader närmare än någon annan vare sig förut eller senare, vände sig till Syd-Shetland för att äfven där söka öfverträffa Weddells rekord. Detta lyckades visserligen ej, men följande iskanten framträngde han något östligare än dennes kurs till ungefär 72° s. b. alltså betydligt längre än någon annan utom Weddell i dessa trakter kommit. Hans vetenskapliga iakttagelser voro också särdeles värdefulla, fastän de öfverträffas af hvad han utträttade vid Victoria land.

Det är sålunda antagligt, att Weddells resa gjorts under särdeles gynnsamma förhållanden, men lika klart är, att dessa ännu kunna upprepas, och att göra om d'Urilles och Ross' försök med en nutida, god ishafsångare synes vara en af de tacksammaste uppgifter för en expedition, som jorden erbjuder. Det gäller bland annat att bevisa, om en sjette kontinent existerar eller ej, något som nästan vederlägges, ifall man här skulle lyckas framtränga ännu några breddgrader längre än Weddell; skulle man där påträffa ogenomtränglig is, så är det dock numera en jämförelsevis lätt uppgift att bestämma, om denna kan härstamma från land eller ej. Äfven i detta senare fall torde sannolikheten för att man har en sammanhängande polarkontinent vara ganska ringa. En så gynnsam punkt för studiet af denna fråga torde knappast annorstädes finnas.

Efter Ross' resa har ända till nutiden ingen större sydpolar-expedition kommit till stånd i trots af allt det intresse, som visats saken från nästan alla vetenskapers sida. De nyheter vi inhämtat ha alla kommit från några få hvalfångare, som under de senare åren här sökt sin jaktmark. Den förste bland dessa

var Dallman, som 1874 från Hamburg utgick till dessa trakter. Han har upptäckt och benämnt en stor mängd öar och hamnar, men af brist på instrument kunde han vanligen ej fastställa deras läge. Sälar och sjöleoparder anträffades i ej obetydlig mängd, dock icke tillräckligt för att betala expeditionens omkostnader.

År 1892 utsändes en hel liten flotta af fyra hvalfångare från Dundee till länderna söder om Kap Horn, där de vistades några månader i Erebus- och Terrorviken. Med expeditionen följde naturforskaren Bruce och Mr. Burn Murdoch, en artist, som lämnat en rikt illustrerad, särdeles intressant skildring af färden. På grund af ogynnsamma förhållanden blef dock det vetenskapliga utbytet ganska ringa, och ej heller lyckades man fylla expeditionens hufvuduppgift, att taga reda på den hval af ett utseende liknande de värdefulla »grönlands»hvalarna, som Ross trott sig se där nere.

Af åtskilligt större betydelse än någon annan antarktisk färd under det sista halfva seklet blef den af kapten Larsen ledda fångstexpeditionen med hvalfångarfartyget Jason under 1893—94. Under blott en månad, från midten af november till midten af december, vistades han i farvattnen öster om Syd-Shetland och Grahams land och upptäckte därunder talrika öar och sund, hvarvid iakttagelsen, att Ludvigs Filips land är en ö, torde vara den viktigaste. Vidare for han söder ut längs Grahams lands aldrig förut sedda östra kust, åt hvars norra del han gaf namnet Oskar II:s land. Utan att möta några hinder nådde han redan vid denna tidiga årstid 68° 10' s. b. Att Grahams land är en ö blir genom denna resa troligt — att vid en senare årstid i Jasons kurs söka framtränga så långt som möjligt söder ut är en uppgift af det största intresse för en expedition, som därtill har tillfälle.

Af särskildt stort intresse äro Larsens iakttagelser öfver dessa traktors naturbeskaffenhet, gjorda under flera landstigningar och längre vandringar i land. Den viktigaste är väl fyndet af försteningar af troligen tertiär ålder, de första man hittills känner från sydpolarländerna. Ensamt intresset att närmare få undersöka dessa borde vara nog för att kunna föranleda en ny expedition till dessa nejder.

Den belgiska sydpolsexpedition, som under Gerlaches ledning afgått år 1897 och förmodligen kommer att inleda en ny æra i den antarktiska forskningens historia, har Syd-Shetland till sitt första mål. Dess utgångspunkt är Punta Arenas, där min följeslagare på den patagoniska resan, herr De Bray, åtagit

sig att vara dess ombud. Dess program synes ej varit närmare fastställt, men meningen var att genast från början draga sig längre mot väster, till Alexanders land, och sedan utefter iskan- ten till Victoria land. Och ingen annan af de expeditioner, som för närvarande äro planerade, den stora engelska, den tyska och den engelska under Borchgrevingk, har länderna och hafven söder om den Atlantiska oceanen, våra »grannländer» vid syd- polen, till sitt mål.

Låt oss nu till sist efter Larsen, Weddell och andra forsk- ningsresande lämna en liten skildring af den natur, som bjudes af Syd-Shetland, det tillgängligaste af alla sydliga polarländer.

Alla öarna äro bergiga, med höga och branta fjäll. Vilda och dystra ligga deras mörka massor, som emellertid på alla ställen, där icke slutningen är alltför brant, täckas af snö och is. Dock icke så öfverallt, som man skulle kunna tro. Den nedersta, låga stranden, upp till omkring 100—150 fots höjd, är om som- maren vanligen fri från snö; här har litet jord samlat sig, och här finner man också en ytterligt sparsam vegetation af mossor och lafvar samt ett tufvigt gräs. Hvad detta egentligen är för växter känner emellertid vetenskapen ännu föga till. Vegeta- tionen är emellertid så sparsam, att den synes utesluta hvarje tanke på att några landtdjur skulle kunna lefva där.

Så mycket rikare är lifvet i hafvet. Om mängden af säl- djur och hvalar har ofta varit tal, men ännu talrikare äro mas- sorna af sjöfågel, och särskildt måtte pingviner af alla klasser och storlekar vara talrika och ge karaktär åt landskapet, att döma af Murdochs bok, där de förekomma på nästan alla teck- ningar.

Om ett underligt djur berättar Weddell — dock med en reservation till utväg för den, som ej vill tro berättelsen. En af hans sjömän, som var lämnad ensam i tältet, fick höra ett skrik likt en mänsklig röst, med en egendomlig musikalisk klang. I första ögonblicket tänkte han, att någon af båtarna kantrat, och skyndade ut att se hvad det var. Då fick han strax intill se ett föremål, som till en början gjorde honom ytterst förskräckt. »Ansiktet och skuldrorna tycktes ha mänsklig form men voro af en rödaktig färg, och öfver skuldrorna hängde långt grönt hår. Stjärten liknade en säls, men om varelsen hade armar eller fenor kunde han ej se.» Djuret fortsatte sitt skrik ett par minu- ter men fick plötsligt se mannen, som stel af förvåning stod och betraktade detsamma, och försvann genast i vattnet. Sjö-

mannen bekräftade med ed sin historia, och Weddell säger ganska träffande, att »om han ej verkligen sett djuret, så måste det ha varit ett verk af en upphetsad inbillning».

På det vildaste sätt är detta land sönderskuret, och ju längre söder ut man kommit med undersökningsarbetena, dess mer har landet låtit dela upp sig. Det är väl ännu ovisst, om ej själfva Grahams land består af flera öar. Flera af dessa öar äro vulkaniska. Deception-ön är en gammal krater, med ett inlopp så smalt, att ett skepp har svårt att passera det, och innanför ligger en af de praktfullaste och mest skyddade hamnar i världen. En liten ö, af Larsen kallad Lindensbergs sockertopp, var besatt af småkratrar, som utstötte tjock svart rök. De svarta lodräta bergväggarna, mellan hvilka man seglar i de trånga sunden, visa mycket ofta basaltens märkvärdiga, regelbundet pelarformiga förklyftning.

Det värsta i detta land är klimatet. En trakt, hvars sommartemperatur ligger betydligt under 0°, där januari månad är kallare än i södra Sverige, blott med den skillnaden, att man där nere befinner sig i årets varmaste månad, är icke mycket inbjudande för människor. Hvad temperaturen om vintern är, känna vi icke alls — kanske är den, liksom i vissa delar af den eldsländska arkipelagen, knappast märkbart kallare då än på sommaren.

Allt i allt — vi finna här ett land, hvars nordliga öar, af hvilka de största äro 5 svenska mil i längd, hela sommaren äro fullt tillgängliga utan några slags ishinder. Talrika ypperliga hamnar erbjuda öfverallt skydd åt ett fartyg, och det möter inga svårigheter att göra forskningar i land. Visserligen beskrivas öarna såsom mestadels snötäckta, men detta är säkerligen icke alltid fallet; — hvalfångarne beskriva så ofta med förundran, huru den ena eller andra ön är snöfri, och att städse tillskrifva detta vulkaniska orsaker torde ej gå för sig. Snarare är det fallet, att snön om sommaren smälter och förnyas om hvartannat å öarnas lägre delar. Vi finna en växlande berggrund, ett ytterligt fattigt djur- och växtlif å land men ett så mycket rikare i hafvet, ännu till största delen okänt för vetenskapen. Värst är det, att köld och snö, storm och dimmor midt i sommaren samla sig för att fördrifva den djärfve besökande.

Och dock — huru litet veta vi ej om detta lands framtid. Har icke världen just i dessa dagar sett exemplet af ett land långt uppe vid Alaskas ödsliga tundra, med en medeltemperatur kanske

lägre än Syd-Shetlands, och som väl hvar och en måste antaga kalladt att sofva en evig sömn såsom hemvist för några få fattiga fiskarelappar och pälsjägare. Och nu se vi, huru detta land med ens dragit till sig allas uppmärksamhet, så att vågorna af folkvandringens rörelsen gå höga ännu i den civiliserade jordens aflägsnaste länder. Föga kunna vi ana, hvad jord och haf gömma vid Syd-Shetland, äfven om det ej skulle vara guld vi där påträffa. Men visst är, att äfven utan guld är det för vetenskapen ett förlovadt land, och nästan outtömliga skatter äro där ännu att hämta på många områden. Skulle än Klondykes skatter anträffas där nere — dessas största betydelse skulle dock vara, att de gifve en fast grund åt sydpolarländernas utforskning.

TOLFTE KAPITLET.

Från Magellansundet till Chiles hufvudstad.

Resan till Ultima Esperanza. Kanalindianerna. De antarktiska skogarna. På väg till centrala Chile. Lota. Valparaiso. Järnvägsresan till Santiago. De chilenska högfjällen. Santiago, dess byggnader och allmänna karaktär.

Min första resa till de västra kanalerna anträdde i mars 1896 ombord på ångaren Huemul. Med en viss anstrykning af sagolik hemlighetsfullhet talade man i Punta Arenas om den underbara hafsviken Ultima Esperanza, som tvärt genom Cordillererna tränger långt in i Patagoniens slättland. Nästa år skulle gränskommissionen arbeta i dessa trakter, och argentinska regeringen hade sändt dit ett fartyg för förberedande undersökningar. Fruktande ett försåt, måste chilenerna genast följa exemplet, och så högpolitisk var affären, att man länge gick och funderade på om det kunde vara tillbörligt att visa de främmande resenärerna från Europa hvad som kunde förehafvas. Men intresset att gagna vetenskapen segrade, och guvernören inbjöd oss att åtfölja expeditionen, dock med förbehåll att Backhausen, som ansågs alltför argentinsk, fick stanna hemma.

Så stort blef nu icke resultatet af vår färd. Resan bort gick långsamt, men knappt voro vi framkomna, förrän befälhafvaren med ofantligt öfverskattande af intresset hos de små kartskitzer han sammanställt, beslöt att vända om till Punta Arenas i sådan hast, att föga tillfälle gafs att göra samlingar, och att det ej ens blef tid att afhämta Dusén, som på utresan med några följeslagare kvarlämnats på en obobodd klippö. Men vi hade dock fått se en ytterst intressant trakt, däribland de märkliga Kirke Narrows, som förbinda Ultima Esperanzas vattenbäcken med oceanen. Genom ett sund, föga mer än 100 m. bredt,

strömmar här vid ebb- och flodtid en ofantlig vattenmassa, hvars våldsamt till och med öfverträffar den ryktbara Saltströmmen vid Norges kust. På grund häraf erbjuda de inre delarna af viken föga betydelse för sjöfarten, åtminstone tills vidare, och stora oceanångare kunna ej tänka på att gå dit in.

I närheten af stranden af den smala Eberhardtviken besökte jag en märkvärdig håla i berget, som består af ett groft tertiärt konglomerat. Den är omkring 25 m. hög och går nära 300 m. in i berget; väggarna äro klädda af gips och kalkspatsdropp-

UTSIKT FRÅN EBERHARDTS HÅLA.

stenar, och många tecken tyda på att den tjänat till uppehålls-ort för många människor; vi funno till och med där inne kring-spridda lämningar af ett mänskligt skelett.

Så fingo vi också tillfälle att se litet af de västra kanalernas inbyggare, forna resandes »eldsländare», som nu liksom förr i hopp att det skulle vankas några presenter skynda ut från sina tillhåll i de inre vikarna, när de se ett fartyg passera. Kapte-nerna på de stora oceanångarna lägga vid sådana tillfällen gärna till för några ögonblick för att stilla sina passagerares nyfikenhet, men det blir naturligtvis ej detsamma, som när man med ett

mindre fartyg passerar litet afsides från farleden. Det är en stämning, som man aldrig glömmer, när man en stilla höstafton lagt till i en liten grönskande bukt, omgifven af tornhöga, snötäckta klippor, medan skymningens skuggor långsamt falla på. Då störes med ens tystnaden af skrik och rop i fjärran, och plötsligt skjuta bakom någon udde brinnande lågor fram på vattnet. De närma sig alltmera; snart ser man de mörka båtarna med sina smäckra linier, där de afteckna sig mot vattenytan, och inom kort lägga de till vid fartyget. Och nu uppstår

KANALINDIANER I SIN KANOT.

en scen, som ej lätt beskrifves. I de trånga båtarna sitta ofta 12—15 personer, män, kvinnor och barn om hvarandra, belysta af den i midten på en hård brinnande elden. Alla rusa de upp, trängas och skrika i vild förvirring, först benämningarna på sina önskningar: »tabacco, tabacco, galleta, pantalón, jacketón, matche», och så för att framhålla hvad de vilja ge i utbyte, på skilda språk »skin, cuero, harpúna, skin». De medförda hundarna skälla och tjuta, och på fartyget blir det ej mindre lif: alla vilja tränga sig fram först för att till billigt pris för några buntar dålig tobak byta sig till de dyrbaraste och bästa skinnen.

Att civilisationen framskridit långt i förhållande till hvad som berättas för 15 år sedan, märkes snart. Nästan alla indianerna bära europeiska kläder, som de väl förstå att uppskatta, och de syna dem noga, innan de taga mot dem i utbyte för sina skinn. Blott barnen äro nakna, och några få gånger såg jag kvinnor, hvilkas enda beklädnad var de förr så brukliga korta kapporna af hop-syddas utterskinn, som de taga af sig såsom sista bytesmaterial, när allt annat tagit slut.

En ung flicka kom ombord på fartyget i Borja Bay. Hon förstod litet spanska och kunde också tala några ord, som hon förklarade att hon lärt sig i missionen å Dawson-ön. Med lika

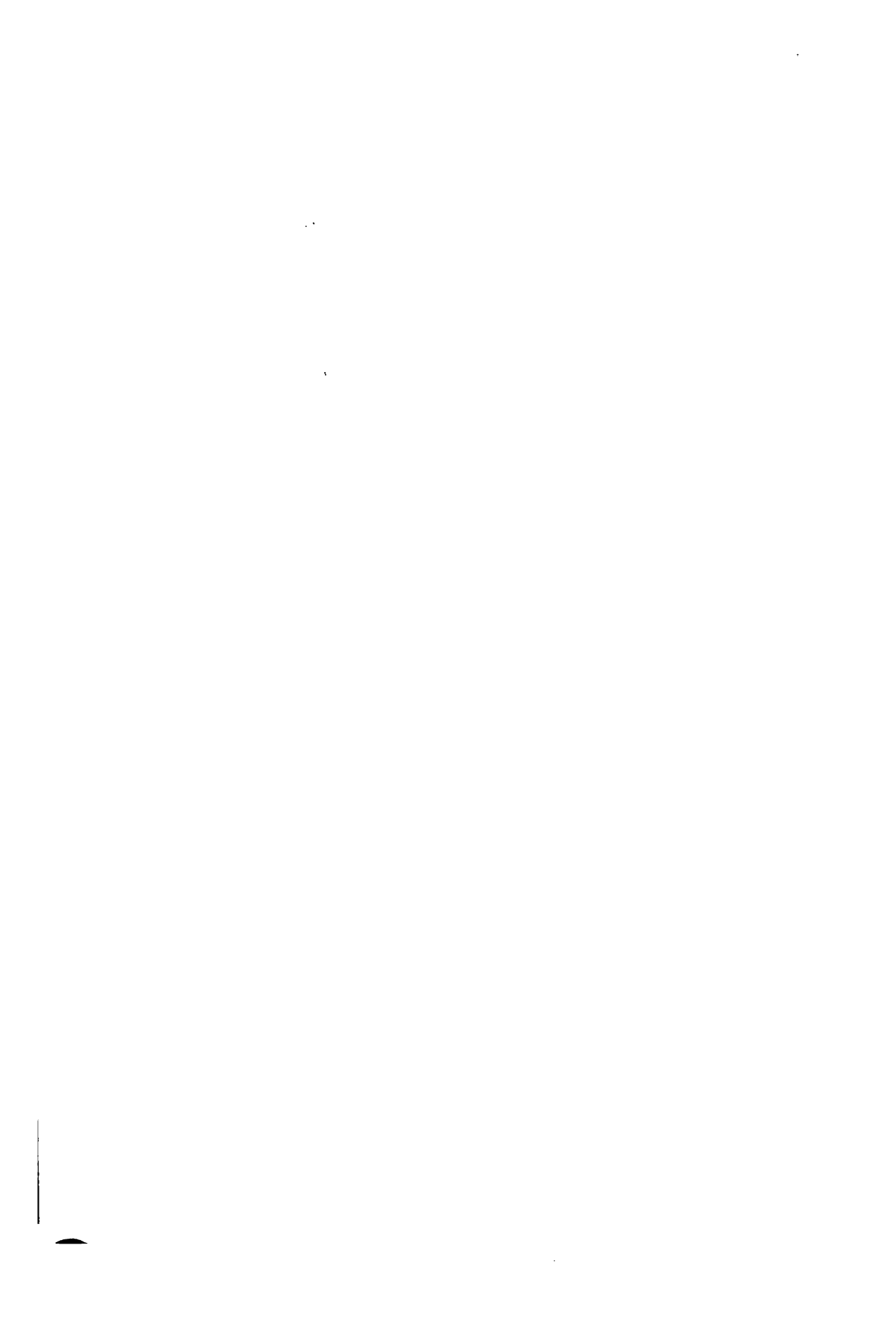
TRÄDLIKNANDE ORMBUNKE I ELDSLANDETS SKOGAR.

mycket själfbelåtet koketteri som trots någon europeisk med-syster mottog hon de artigheter, som slösades på henne. Efter hvartannat åt hon socker och drack kaffe, vin och caña (bränn-vin), tills hon var åtskilligt »sned», dock ej mera än att hon kunde reda sig. Hon ville ej gärna lämna fartyget, när detta påbjöds, och bad, då hon skulle gå, om nål och tråd, visande att de voro behöfliga för att bättra på de något bristfälliga kläder hon bar.

Vid stranden af kanalerna finner man ofta stammen till de enkla bostäder, som indianerna sedan förbättra genom att täcka öfver dem med gräs och sälskinn. På hafvet tillbringa de sin mesta

ÛRSKOG FRÅN DE VÅSTLIGASTE KANALERNA.

tid, och där är deras väg, när födan börjar bli knapp och de måste förflytta sig från ett ställe till ett annat. Och att på annat sätt komma fram vore ju också omöjligt, ty tätt vid stranden vidtar den ogenomträngliga urskogen, som genom sin kontrast mot glaciärerna och de höga snöfjällen mer än något annat gjort de patagoniska kanalerna så berömda. Så ofta ha redan dessa skogar beskrifvits af de främsta naturskildrare, att jag ej behöfver tillägga mycket utöfver hvad som redan blifvit sagdt i föregående kapitel.

SCEN FRÅN SMITHS KANAL (NORRA DELEN).

Det karakteristiska trädet i de västliga skärens artfattiga skogar är den evigt gröna boken, *Fagus betuloides*, ett lägvuxet träd med ofta pinielikt utbredd krona och små ständigt kvarsittande mörkgröna blad. Mera enstaka finnas en art cypress samt dessa skogars märkligaste och vackraste representant, en magnolia, *Drimys Winteri*, ett träd som man ingalunda skulle vänta i jordens sydligaste skogar. Den ljusa stammen, de decimeterlånga, läderartade, gröna bladen och de stora klasarna af doftande hvita blommor draga genast till sig uppmärksamheten.

Tätt hopträngda stå dessa träd, men ännu tätare äro de snår af buskar, som breda ut sig i deras skugga. Man finner

flera arter af *Berberis*, som genom sina taggar bidraga att göra framträngandet ännu omöjligare, ett obehag som endast delvis uppväges af deras välsmakande bär; vidare *Pernettya mucronata*, som äfvenledes har taggbeväpnade blad och ätliga bär, samt en mängd andra buskar. Mesta uppmärksamhet tilldraga sig bland dessa en art myrten och en högväxt *Fuchsia*, som är synnerligen praktfull, när den står öfversållad af sina röda blommor med de blåa midtelbladen, samt vidare *Philesia buxifolia*, en låg buske med öfver två tum långa, purpurfärgade, klocklika blommor. Men nästan ännu märkvärdigare i denna omgifning är en ormbunke, *Lomaria Boryana*, med en stundom nära fotstjock, låg stam, från hvilken utgår en krona af styfva, ibland nära tre fot långa blad.

Ännu yppigare är den allra nedersta vegetationen, den som växer intill själfva marken. Här är hvarje rot och sten, hvarje stock och stubbe, liksom också själfva jorden, dold och öfvervuxen af ett tätt, grönskande täcke af yppiga mossor. Kors och tvärs i alla riktningar ligga kullfallna stammar, som nästan döljas af detta mosstäcke. Försöker man att komma fram, måste man krypa öfver dessa hinder, och medan man försöker skydda sig med händerna för de taggiga buskar och grenar, som ständigt slå besökaren i ansiktet, glider man ofta ned för de hala stammarna i djupa, vattenfyllda hålror, eller också sjunker man ned till midjan i en multnande vedmassa, dold för ögat af den ständigt lika, gröna betäckningen.

Men det är en underlig stämning, som möter, om man blott kommer några steg in i denna skog. Där ute brusar stormen, men här är det så tyst och stilla. Ingen vind tränger hit in, intet djurlif stör lugnet; hvart man ser, möter blott man denna yppiga trängsel af grönskande lif i dess eviga kamp på ruinerna af döda och döende föregångare.

Växternas och i synnerhet mossornas yppighet jämte den öfvervägande rikedomen på former med ständigt kvarsittande gröna blad ge åt dessa skogar en alldeles påfallande likhet med dem, som träffas inom tropikerna. Det är två gemensamma orsaker, som i trots af olikheten i värmemängd framkalla denna likhet — det likformiga klimatet, med föga olikhet mellan sommar och vinter, och den stora fuktigheten.

Den 29 juni 1896 lämnade jag Punta Arenas på väg mot nordnorden med en af Kosmosliniens ångare. Dessa fartyg äro något mindre än de stora engelska postbåtarna och lägga äfven

mindre an på passagerartrafiken, men de äro icke dess mindre synnerligen trefligt inrättade, och för den, som har tid, äro de otvifvelaktigt för denna vägsträcka mycket att föredraga framför de andra, först och främst för det bättre tillfälle de ge att se något af kustens natur. De göra nämligen mycket ofta färden genom de inre kanalerna, där man fri från sjösjuka får njuta af den mest storslagna natur och om aftnarna får tillfälle att gå i land, medan postångarna i en vid båge löpa utanför ända fram till Lota.

Vid denna tid, midt i vintern, då dagarna äro korta och stormarna vanligen mindre svåra, är förhoppningen att få fara genom kanalerna åtminstone på utresan ringa, och äfven för oss gick färden utomskärs. Det var blott när jag i slutet af oktober från Valparaiso reste tillbaka till Punta Arenas, som jag i hela dess längd fick genomfara denna märkliga farled, hvilken inberäknadt Magellansundet för genomfärden tager en tid af omkring fyra dygn. Vi hade en synnerligen angenäm resa på ångaren Luxor, hvars vänlige kapten gjorde allt för att öka trefnaden för de fåtaliga passagerarne, som under en sådan resa — den varar i sin helhet omkring fjorton dagar — naturligtvis hinna stifta ganska nära bekantskap.

Utom ankarplatserna i kanalerna anlöpas på vägen trenne hamnar, Valdivia, Lota och Talcahuano. Valdivia med sin hamnplats Corral är en liten blomstrande koloni, tämligen långt framskjuten mot södern. Den ligger vid den fuktiga kustens regnråkaste del, och en tung drifhusluft slår vid ankomsten emot resenären, som är föga van därvid, om han kommer från Patagoniens stäpper. Staden själf är mera tysk än chilensk; den grundlades i en aflägsen obygd i början af 1850-talet af inflyttade tyskar och är nu medelpunkten för en blomstrande industri och ett rikt andligt lif. Det är denna provins och dess närmaste grannar i söder, som ännu bilda det område, dit nordeuropeisk kolonisation i första hand har att vända sig.

Lota ligger jämte flera andra små städer vid den betydande Araucoviken i närheten af det chilenska järnvägsnätets sydliga ändpunkt. Dess hufvudbetydelse ligger däri, att det utgör centrum för Chiles och förmodligen hela Sydamerikas största kolgrufvedistrikt. Därför anlöpa också alla fartyg där, både när de gå mot södern och mot nordn, och därför ha här också anlagts stora fabriker och bland dem ett af världens största kopparsmältverk.

Både staden och dess invånare äro så betryckta och smutsiga, som de mer än annorstädes kunna vara det i ett sydamerikanskt grufdistrikt. I den bjärtaste motsats härtill står det berömda, staden dominerade slottet i Lota och dess än mer ryktbara parkanläggning. Chilenerna själfva hålla före, att det är den präktigaste enskilda park i världen. Häri må nu ligga åtskilligt af patriotisk öfverdrift, men i följd af det fuktiga klimatet utan någon vinter, där palmerna trifvas utmärkt, fastän icke vilda i trakten, är det möjligt, att den öfverträffar äfven hvad Europas sydligaste länder kunna bjuda, och utanför Europas gränser får man för visso leta efter en så storartad och väl underhållen trädgård.

Staden, grufvorna, kopparverken, slottet jämte storartade grufvor och industriella anläggningar i andra delar af landet tillhöra alla en chilensk dam, señora de Cousiño. Äfven i Sverige går hennes namn regelbundet landet rundt åtskilliga gånger om året, då pressen i brist på intressantare nyheter för dagen räknar upp världens rikaste damer. Om också ordningen växlar i de olika notiserna, får fru Cousiños namn gärna alltid vara med, oftast åtföljdt af mer eller mindre vidunderliga historier. Hon är nästan ständigt bosatt i Paris, och af härligheten i Lota torde hon ej ha mycken glädje, då hon på många år ej varit där. Allt emellanåt skickar hon från Europa öfver en här af arkitekter och byggmästare för att ändra om slottet efter en ny ritning, som gjorts upp åt henne af någon framstående arkitekt, utan att hon själf ens sett, huru det föregående sett ut. Parken får stå där, fin som ett dockskåp, utan att någon får njuta däraf. Passerande européer ha ej svårt att få inträdeskort, men till chilener lämnas sådana blott ogärna ut. Äfven personer ur de bästa familjer lära ha svårt att låta bli att taga med sig »minnen» af de vackraste blommorna och växterna.

I Talcahuano, Chiles andra krigshamn och den förnämsta upplagsorten för de rika sydchilenska provinserna, dröjer båten några timmar och ångar därpå vidare mot Valparaiso, landets andra stad och förnämsta handelsplats.

Valparaiso, på svenska paradisdalen, ligger på den 33:e breddgraden, alltså lika långt från ekvatorn som det nordligaste Egypten. Huru platsen fått sitt sköna namn är icke lätt att säga, ty den trånga dal, som öppnar sig mot norr och som på våren visserligen är ganska grön, är, åtminstone när man ser den vid sommarens slut, mycket torr, och de branta bergshöjder, som

VULKANEN SAN JOSÉ (6000 M.) I DE CHILENSKA CORDILLERENA.

på alla sidor omge staden, äro alldeles röda och förbrända. Men det uppges, att omgifningarna sågo mycket annorlunda ut, när år 1540 Valdivia vid kanonernas då utvecklade det världsbehärskande Spaniens stolta baner öfver grundstenen till det blifvande Valparaiso. En gång borthuggna, ha träden icke mera återväxt på sluttningarna.

Men om icke genom naturens yppighet, så är dock Valparaiso på annat sätt en naturskön stad. Den blick öfver omgifningarna man åtnjuter, när man kommer upp till de öfverst be-

SLOTTET VID LOTA.

lägna stadsdelarna, är oförliknelig. Nedanför ligga oceanen och den vidsträckta staden, omgifven af de branta höjderna, och mellan dessa skymtar man i fjärran några snöhöljda jättar, bland hvilka trots den sträcka af 150 km., som breder sig däremellan, Aconcagua, den nya världens högsta punkt, genast tilldrar sig uppmärksamheten. 7000 meters nivåskillnad i ett ögonkast — det är icke många punkter på jorden, som kunna bjuda en sådan.

Valparaiso är till hela sin karaktär en handelsstad af starkt internationell prägel. På dess gator hör man alla språk, och

bland dess 125,000 invånare är en ganska stor del främlingar. Nästan de flesta äro nordeuropéer, men svenskarne äro jämförelsevis mycket fåtaligare här än i Argentina. Detta hindrar dock ej, att vi hafva flera landsmän i framstående ställningar, militärer, ingenjörer och affärsmän. En särskild berömdhet har den svenska gymnastiken fått här ute, ej minst genom den energi och skicklighet dess utöfvare förstått att visa. Skaparen af detta verksamhetsområde i Chile är löjtnant J. Billing, bosatt i Santiago; i Valparaiso verkade vid tiden för mitt besök löjtnant P. Lundblad, i hvars hem jag tillbragte många angenäma stunder.

Redan ombord på fartyget möttes jag af svenske generalkonsuln, herr Bruno Mohr, till nationaliteten tysk men ytterst intresserad af allt, som rörde Skandinavien. Redan långt före min ankomst hade vår expedition stått i förbindelse till honom för det myckna han utträttat till vår förmån, och hans hjälpsamhet förnekade sig ej heller vid de frågor, som nu skulle föreligga.

För denna gång blef Valparaiso blott en flyktig öfvergångsstation på vägen till Santiago. Där är Chiles vetenskapliga och nationella lif koncentreradt, där är regeringens säte — båda omständigheterna drogo mig dit så hastigt som möjligt.

Den 184 km. långa järnvägssträckningen till Santiago ger ett utmärkt tillfälle till en överblick af själfva grundstommen till landets natur. Långsamt går tåget genom staden och därefter genom djupa sprängningar, som här och där lämna tillfälle till en blick ut öfver hafvet och de dyrbara fästningsverk, man här just nu håller på att anlägga. Så passeras Viña del Mar, Valparaisos yppigt blomsterinbäddade villastad, och därpå går färden i en markerad dalgång genom fruktbart land förbi talrika små städer i nordlig riktning fram mot den höga bergskedjan i fonden. Det hela liknar en trädgård med vidsträckta åkrar och luzernfält samt skogsdungar af valnöt- och fikonsträd, Eucalyptus samt först och främst popplar och pilträd. En och annan palm får man också se. Småningom kommer man in i Aconcaguaflodens dal, och vägen böjer af mot öster för att i storartade viadukter, tunnlar och kurvor bestiga Kustcordillerernas kedja. Hela denna bergsslutning är en ödemark, ty klimatet är för torrt att tillåta någon rikligare växtlighet utanför floddalarna. Blott ett torftigt gräs betäcker här och där marken, så några enstaka buskar och i talrik mängd en kak-

DEN CHILENSKA LÅNGSDALEN UNDER SKÖRDETIDEN.

tusart, som sträcker sina tjocka, spöklika armar flera meter högt i luften. Vid stationen Llai-Llai, belägen i närheten af stora kopparsmältverk, är halfva bansträckningen uppnådd, men först här börjar vägen riktigt på allvar gå uppåt, och järnvägens anläggande har i den svåra terrängen kräft mycket betydande arbeten. På omkring 18 km. stiger densamma 400 m., innan man i en öde bygd, omgifven af höga bergspetsar, når sträckningens högsta punkt och åter börjar gå nedåt. Plötsligt träder järnvägen ut ur bergsområdet, och nu öppnar sig en af de skö-

»LOS PENITENTES» PÅ VÄGEN MELLAN CHILE OCH ARGENTINA.

naste taflor: djupt nere utbreder sig ett oändligt slättland, täckt af åkrar och byar och jämnt som ett golf, medan utan någon öfvergång på andra sidan dalen Cordillerernas hufvudkedja reser sin snötäckta, 5—7000 m. höga kamlinie. Det är Chiles ryktbara långsdal, som sträcker sig öfver 12 breddgrader och söder ut kan anses fortsatt af de patagoniska kanalerna och som bildar hufvudgrundvalen för all kultur och särskildt allt åkerbruk i landet. Genom denna löper tåget nu på jämn väg och i nästan rak linie de omkring 70 km., som ännu återstå till Chiles hufvudstad.

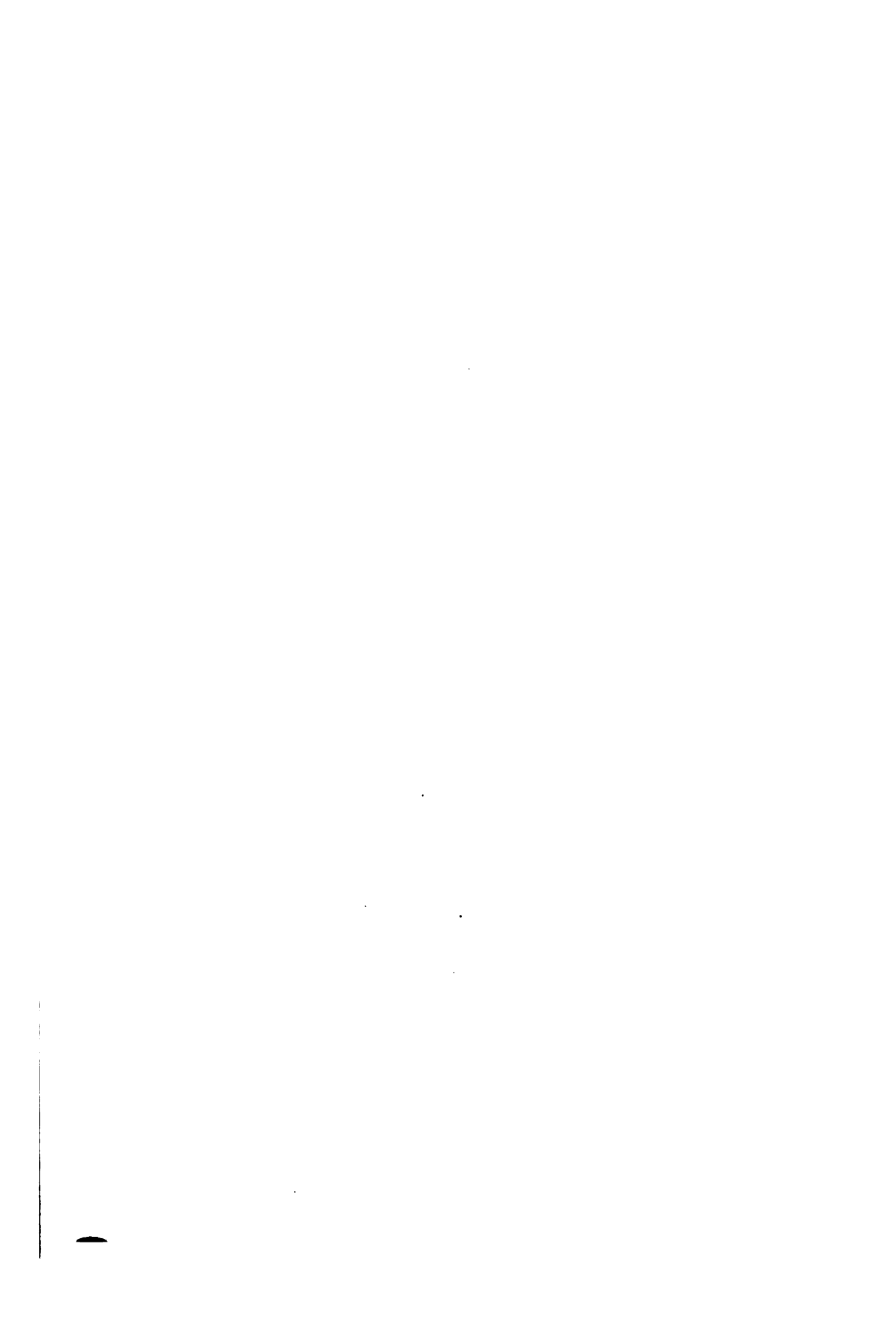
Genom bakgator af låga, smutsiga envåningshus löper tåget in på stationen, belägen i en utkant af den ytterst vidsträckta staden, som är bostad för en fjärdedels million människor. Man kan sätta sig i en spårväg för att komma in till dess centrum, — spårvägarna äro i Chile om möjligt ännu mer utvecklade än i Argentina —, men af några ekonomiska skäl behöfver man ej draga sig för att taga en droska. Dessa äro nämligen mycket billiga, i det priset för den kortaste distansen endast uppgår till 10 cents (13 öre). Visserligen se vagnarna ut därefter, men det säges, att kuskarne ej ens af de infödda gärna se, om man betalar efter taxa, och det kan man egentligen ej undra på. Jag vill här blott i förbigående anmärka, att allt, som i Chile betalas efter taxa eller i afgifter till staten, post, telegraf och järnvägsbiljetter däri inberäknade, är utomordentligt billigt, men att den chilenske arbetaren ej ger någon efter i att af främlingen, när tillfälle gifves, söka utpressa de otroligaste summor.

Vi ha redan sagt, att staden ligger utbredd på en alldeles jämn slätt, men ur denna resa sig några enstaka branta bergskäglor af vulkanisk bergart, och en af dessa, belägen midt inne i staden, är väl det första målet för hvarje resande, som anländer till Santiago. Det är det omkring 100 m. höga Cerro Santa Lucia, som för mycket stora omkostnader, på enskildt initiativ, från att vara en torr klippa omvandlats i en underbar park, betäckt af planteringar och monument. Till minnet af de många praktfulla utsikter, som Sydamerika erbjuder, allt ifrån Rios Corcovado till fjällen vid Ushuaia, sluter sig denna höjd med en af de mest storartade, där man sitter uppe å toppen omgifven af palmer och andra den tropiska naturens barn, af den stora staden och sedan af den vidsträckta slätten, mot norr och söder förtonande utan gräns, i öster och väster afbruten af bergskedjornas branta, gigantiska murar.

Den, som älskar vandringar i högfjällsnatur, har i Chile det yppersta tillfälle att få sin önskan uppfylld. Den järnväg, som uppehåller förbindelsen med Argentina utgår från den förut nämnda stationen Llai-Llai men stannar ännu vid Salto del Soldado, 1,300 m. högt, hvarest man för att komma öfver själfva fjällryggen måste bestiga mulåsnor — en färd af en hel dag, som för till en höjd af 3,700 meter. Därför kan denna väg ej användas om vintern. Det är meningen att fullborda förbindelsen, men medel ha hittills saknats att utföra den utomordentligt stora och

KONGRESSHUSET I SANTIAGO.

dyrbara tunnel, som härtill är nödig och skall bli ett af de största arbeten i sitt slag i världen.

Aconcagua själf har 1897 blifvit bestiget af engelsmannen professor Fitzgerald, men otaliga andra bergstoppar, af hvilka flera äro nästan lika höga, återstå ännu att besegra. På grund af den låga breddgraden och det torra klimatet ligger snögränsen naturligtvis ganska högt, hvilket gifvetvis är en fördel. Ej heller äro bergsformerna så fantastiska och vilda som mångstädes i Alperna, men storartade panoramor torde fördenskull icke saknas. Själf hade jag ty värr icke något tillfälle att tränga in något djupare i dessa bergstrakter.

Påfallande för arkitekturen i Santiago är, att alla byggnader äro så låga; redan tre våningar är äfven i de förnämsta kvarteren en stor sällsynthet. Anledningen härtill äro de talrika jordbäningarna, af hvilka visserligen ingen under de senaste åren varit mycket förhärjande men hvilka dock städse hota staden med undergång. Svagare jordskalf förekomma nästan hvarje vecka.

Och likväl saknas där ej monumentala byggnader. En bland de mest imponerande, ehuru ej på grund af arkitektonisk skönhet, är den, hvari republikens centralregering är inrymd, ännu kallad »Casa de Moneda», sedan den under spaniorernas tid varit jämte annat myntverkets säte. Vidare märkas den tunga katedralen och flera andra kyrkor, universitetshuset samt talrika dyrbara privatbyggnader, stundom i de mest bisarra stilar, några af dem dock verkliga arkitektoniska mästerverk.

Men den vackraste byggnad i arkitektoniskt hänseende ej blott i Santiago utan troligen i hela Sydamerika var ända tills för kort tid sedan kongresshuset. En eldsvåda förstörde det samma år 1895, men murarna stå ännu kvar, och beslut har nyligen fattats att återställa byggnaden i samma skick som före branden.

Platsen, där kongresshuset ligger, synes vara förföljd af olycka i fråga om eldsvådor. Utanför palatsets hufvudingång står en marmorbild, en af fyra änglar omgifven ung kvinna, som i drömmande andakt lyfter ansiktet mot höjden. Denna bild förfelar ej att göra ett djupt intryck på den förbigående. Den är rest till minne af en af de största olyckshändelser i vårt århundrade, den stora jesuiterkyrkan Companias brand år 1863. Kyrkan var fylld till den yttersta trängsel på kvällen af en af de stora högtidsdagarna, då den plötsligt fattade eld; den enda utgången blef snart tilltäppt af personer, som pressats ned i

trängseln, och mer än 2000 kvinnor, bland hvilka funnos representanter för alla Santiagos förnämsta familjer, omkommo i lågorna.

Utom Santa Lucia äger Santiago flera ståtliga öppna platser. Såsom stadens medelpunkt kan man uppfatta »Plaza de armas», vackert planterad och omgifven af delvis ganska imponerande byggnader. Vidare märkas de stora parkerna, den botaniska trädgården, som omger det naturhistoriska museet, samt Cousiñoparken. Men mest bekant är den ståtliga hufvudpulsåder,

PLAZA DE ARMAS I SANTIAGO.

Alameda de delicias, som med en längd af nära 6 km. och en något växlande bredd, delvis ända till 100 m., genomskär hela staden. Den är bevuxen med sexdubbla rader af präktiga träd, ekar, popplar, almar o. s. v., och på båda sidorna löpa breda gator, mot hvilka en rad af ståtliga byggnader vända sina fasader, det vackraste staden i denna väg har att bjuda.

Äfven här måste man hålla det för en något för långt gången patriotism, när santiaginerne hålla denna aveny för den ståtligaste i världen. Därtill är den ännu för ordnad, och bygg-

naderna äro för låga och sakna arkitektonisk enhet. Icke heller kan man anse den rad af monument, som nära hvarandra äro uppställda längs midtlinien af denna väg, i konstnärligt hänseende stå på höjden af hvad som kan åstadkommas. Några äro emellertid ganska vackra. Chilenerna, liksom sydamerikanerna i allmänhet, äro stora älskare af att resa upp bildstoder öfver alla landsmän, som utmärkt sig, kanske särskildt öfver dem, som såsom krigare inverkat på nationens öden. För sig själfva så väl som

ALAMEDAN OCH O'HIGGINS-MONUMENTET.

för främlingen vilja de därmed skaffa sig en historia såsom bakgrund till dagens händelser, något som nog kan vara svårt, när man måste röra sig med så ringa material af tid och folk. Och dock ligger däri en patriotism, som på det högsta förtjänar att berömmas.

Ett bland de ståtligaste monumenten i sydamerikansk stil är det, som är rest öfver general O'Higgins, en af hjältarne från inbördeskriget, sedermera landsförvisad för »politiska stämpingar».

Såsom stad gör Santiago ett helt annat och mycket mer karakteristiskt intryck än någon annan större plats jag sett i Sydamerika. Allt är nationellt, medan de europeiska dragen träda långt tillbaka. Detta gäller om totalintrycket af byggnaderna, men ännu mera om människorna sådana man ser dem på gatan eller i hemmen. Den främmande prägeln visar genast, att man ej längre befinner sig i en handelsstad.

Om det mottagande jag i Santiago rönte får jag kanske nedan tala. Men ett särskildt tack vill jag redan här uttala till vår redan nämnde landsman löjtnant Billing, både för det synnerliga intresse, hvarmed han ställde hela sitt inflytande till mitt förfogande för att befordra de intressen, expeditionen hade att fullfölja, och för de angenäma minnen, jag från den långa vistelsen i Santiago har från hans hem. Där samlades de få svenskarne i staden, och om »club sueco» ej hade många medlemmar, så var i stället sammanhållningen och trefnaden så mycket större.

TRETTONDE KAPITLET.

Chile och chilenerna.

Det chilenska folket och dess historia. Landets natur. Gränsfrågan med Argentina. Planen till en svensk-chilensk sydpolsexpedition. Presidentvalet 1896. Chiles armé och flotta, press och vetenskapsmän. Främlingarne och deras ställning.

Hvad som återstår att skildra af intryck från resan är vida skildt från det, hvarom hittills mestadels varit tal. Vi hafva sett, huru eldslandsexpeditionen kom till stånd och utrustades, och en redogörelse för våra resor, äfventyr och resultat har sökt så åskådligt som möjligt framställa lif och natur i den yttersta södern, i trakter som åtminstone delvis hittills aldrig blifvit skildrade. Och när andra personer blifvit omnämnda än Magelansländernas nybyggare och indianer, så har det mestadels endast varit för att skildra i hvad mån de inverkat på expeditionens framgång.

Men då jag här i skildringen från Eldslandet inflickar några ord om chilenerna, så kan jag endast beklaga, att förhållandena icke tillåta mig att ägna dem en hel afdelning af arbetet, ty det lider icke något tvifvel, att en sådan redogörelse för svenska läsare borde vara af det största intresse, då så litet på vårt språk finnes om detta intressanta folk. Min vistelse bland dem sträckte sig visserligen icke ens öfver fulla de fyra månader, då södra halfklotets vinter som mest omöjliggjorde arbeten i Eldslandet, men oafsedt att jag under denna tid hade tillfälle att bevittna händelser af historiskt intresse, så gåfvo dock de exceptionellt gynnsamma förhållanden, under hvilka min vistelse i Chile företogs, tillfällen att se så stora delar af landet och komma i beröring med personer ur så skilda samhällsklasser, som väl sällan, äfven under ett längre besök, kommer en främling till del.

Det är så ytterst vanligt äfven bland de européer, som äro tämligen bekanta med nutidens geografi, att med en axelryckning tala om »de sydamerikanska republikerna» såsom de karakteristiska länder, där röfverier och revolutioner, plundring af statsmedel med åtföljande statsbankrutt äro den normala regeln, och talar man därjämte om invånarnes artighet mot främlingen, så länge han behöfver visa denna endast i ord, så anser man sig ha gjort rätt också åt deras bästa egenskap. Att denna dystra tafla någorlunda motsvaras af verkligheten i en del tropiska republiker har jag knappast skäl att betvifla, men sällan är väl orättvisan att skära alla öfver en kam så stor som i detta fall. Redan om Argentina torde man kunna säga, att åtskilliga af de uppräknade egenskaperna synas bättre än på dem passa för republiker, som anse sig stå oändligt högre på civilisationens höjder än de sydamerikanska, men ännu mer gäller detta om Chile, hvars invånare antagligen i mångt och mycket stå högst bland alla folk med romanskt språk utanför Europas gränser.

Trots det stora tillmötesgående, hvarmed jag i Chile städe mottogs, voro dock förhållandena icke sådana, att jag behöfver frukta att vid detta omdöme vara ledd af personliga skäl, och man behöfver trots dylikt tillmötesgående icke vara blind för det chilenska folkets många och stora fel. Orsakerna till dess öfverlägsenhet äro emellertid många och kunna väl icke framläggas utan en fullständig redogörelse för chilenernes historia samt andliga och kommersiella lif. Mycket medverkar landets utmärkta klimat, som ingenstädes inom det egentliga Chile, där hettan i alla trakter modereras af hafvets inflytande, är tropiskt, hvarförutom stora sträckor i södern äga ett fullständigt tempererad klimat. Mindre inverkan spårar man af naturbeskaffenheten, ty fastän Chile såsom bergland kan täfla med alla andra på jorden, så äro dock chilenerna icke något bergfolk; man finner icke bland dem norrmannens och schweizarens frihetssinne och stolthet öfver sina bergstoppar. Men på ett annat sätt ha dessa berg inverkat på invånarnes karaktär. I nästan alla andra länder i Amerika, dit de europeiska kolonisterna kommo, funno de före sig antingen förvekligade infödingar, som med lätthet underkufvades och snart utdago, eller ock funnos innanför kustområdet vidsträckta landsträckor, dit indianerna drogo sig tillbaka och där de ännu lefva, om de ej i senaste tid utrotats med gevär och kulsprutor. Ingenstädes voro striderna så svåra som i Chile, hvars härdiga stammar, och bland dem särskildt araukanerna,

»PUENTE DEL DIABLO»
NATURLIG BRO FRÅN CENTRALCHILES CORDILLEREN.

under ett fjärdedels årtusende försvarade sin frihet, innan de i våra dagar dukat under i striden. Men dessa fejder ha verkat höjande på chilenernas nationalanda, och därtill kommer, att dessa folk, spaniorer och indianer, instängda tillsammans och skilda från den öfriga världen af hafvet och den oöfverstigliga fjällmuren, blifvit blandade tillsammans, och fastän många chilener äro färdiga att skylla sina landsmäns fel på indianblodet, som flyter i deras ådror, så förefaller det betydligt troligare, att resultatet af blandningen blifvit godt och fördelaktigt.

DAM UR SOCIETETEN (IKLÄDD MANTILLA).

Å andra sidan har den långa kuststräckan verkat sammanhållande och utvecklande på Chiles folk. Öfolken ha i allmänhet visat raskare utveckling än deras närmaste fastlandsgrannar, men knappast någon ö eller ögrupp har väl i förhållande till sin yta en längre kustlinie, än Chile äger. Medan öfriga sydamerikanska stater sönderfallit i provinser, som mer eller mindre direkt bekrigat hvarandra, har detta ej varit fallet i Chile, där dock de olika landsdelarna äro hvarandra mera olika än i kanske något annat land. Chilenerna äro ett sjöfarande folk, och sådana ha oftast intresse af att hålla inre och yttre fred. Det lider

intet tvifvel, att det är chilenernas bemödanden, som hittills lyckats hindra ett fredsbrott med Argentina, fastän Chile vid tvistigheternas början militäriskt var sin granne betydligt öfverlägset, under det hvarje dag bidrager att alltmer förskjuta öfvermakten åt den andra sidan.

Under århundradets senare del har Chile haft blott en enda revolution, då presidenten Balmaceda år 1891 fördrefs från landet. Den framkallades af det rika konservativ-klerikala partiets reaktion mot försöken att bryta dess makt och i närmaste hand af en del direkta öfvergrepp från presidentens sida. Chile-

nerna själfva äro stolta öfver att den ej som de flesta andra sydamerikanska revolutioner var en leksaksstrid mellan generaler utan en kamp, där tiotusentals människor funno döden för »la libertad».

EN VETERAN FRÅN FRIHETSKRIGET.

Af krigiska lagrar förskrifva sig de friskaste från kriget mot Bolivia och Perú år 1879—83. Chiles flotta tillintetgjorde den fientliga, dess trupper krossade vid Chorillos och Miraflores de förbundna staternas motstånd och intågade därefter i Perús hufvudstad. Sydamerikas rikaste provinser blefvo segrarens rof, och peruanska krigsfartyg förstärka ännu Chiles flotta, likasom det fyrtorn, som förr ledde seg-

laren in i Limas hamnstad, som ett minne af segern nu står upprest i Lotas park.

För Chiles nationalnäringskälla, dess bergsbruk och grufvor, och för de förhållanden, hvarunder dessa arbeta, får jag nedan tillfälle att redogöra. I högre grad än något annat lika vidsträckt själfständigt rike är Chile ett grufvornas land, hvars nationalrikedom bestämmes af värdet på salpetern, kopparn och silfret. För åkerbruket är egentligen endast den långa och smala långsdalen af betydelse; de norra provinserna äro för torra, de södra för bergiga, kalla och fuktiga.

I vetenskapligt hänseende är Chiles natur mycket litet känd. Invånarne själfva intressera sig för dylika studier lika litet som argentinarne, hvilka åtminstone satt en nationell stolthet i att göra La-Plata-museet till det yttre lika rikt utrustadt som någon af de stora institutionerna i Europa eller Nordamerika. Däremot visa chilenerna ett djupare intresse för grundlig forskning i den utomordentliga välvilja, som i handling visats de vetenskapsmän från främmande länder, som kommit dit öfver för att göra studier. I Argentina är denna välvilja blandad med en afund, som öfvervinnes blott af förhoppningen att omtalas i världen såsom ett land af vetenskapsälskare, en äflan som däremot framträder mycket mindre i Chile.

Härmed sammanhänger, att undervisningen står mycket högre i detta senare land. Som instruktörer för sin armé ha de engagerat tyska officerare, och samma tysta erkännande, att man ännu har mycket att lära från andra håll, har tagit sig form däri, att främmande lärare inkallats för nästan alla de högre undervisningsanstalterna.

Jag har hört många forskningsresande uttala sin beundran öfver det tillmötesgående, som i Chile visats dem af regering och enskilda, men säkerligen har ingen haft så goda skäl för ett sådant uttalande som vår svenska expedition. Våra syften voro af rent teoretiskt intresse, och man måste erinra sig, att vi gjorde vår utrustning i Argentina, arffindens land, och att många af våra resor gällde argentinska hamnar. Och likväl stodo under månader de små krigsskeppen i Magellansundet till vår fria disposition; tusentals sjömil tillryggalades uteslutande för vår räkning, och hvarken omkostnader eller besvär utgjorde i regeln några hinder för uppfyllandet af de önskningar, som vi för fullföljandet af våra syften framställde till deras myndigheter. Naturligtvis voro icke alla lika tillmötesgående, men å andra sidan var det många tillfällen, då verkliga uppoffringar gjordes för underlättandet af våra arbeten.

Det var icke långt ifrån att chilenerna på ett ännu mera påtagligt sätt visat sitt intresse för de syften, vår expedition fullföljde. I och för sig saknar denna fråga fullständigt all betydelse, men då den ger mig tillfälle att vidröra några synnerligen intressanta drag i Chiles nuvarande politiska lif och då den äfven i öfrigt är mycket karakteristisk för dess ledande stånd och personer, så må det tillåtas mig att tämligen utförligt stanna vid densamma.

Vid flera tillfällen har jag i det föregående vidrört förhållandet mellan de båda mäktiga sydstaterna Chile och Argentina, den ena republiken med sina rika men till värdet mycket varierande mineraliska skatter, den andra med omätliga resurser i form af skogar samt boskaps- och åkerbruksland. Mellan båda råder en ständig spänning, och ehuru de besinningsfulla elementen hittills lyckats undvika faran, så har dock sedan ett par årtionden knappast någon månad gått, utan att krigsrykten uppträdt i en eller annan form. Mellan två stater, hvilkas landgräns har en längdutsträckning af mer än 3000 km., saknas icke anledning till gränstvister, och allra mest blir detta fallet, då nästan hela gränslinien löper genom folktomma bergsödemarker, där den sällan eller aldrig fastställes genom urgamla öfverenskommelser.

Det gick ändå an, så länge frågan rörde sig om landets centrala delar, där man dock hade något att stödja sig på. Men i den mån som befolkningen tillväxte, började båda staterna kasta lystna blickar på det dittills herrelösa Patagonien. Med raskt förutseende gjorde Chile ett lyckligt grepp, då det redan år 1843 anlade Punta Arenas såsom en koloni vid en af de gynnsammaste punkterna vid Magellansundet. Först långt senare började anläggandet af argentinska kolonier i de sydliga delarna, och därmed blef spänningen akut, i det båda staterna gjorde anspråk på hela området.

För att få till stånd en öfverenskommelse begagnade sig Argentina af den svåra ställningen i Chile under kriget mot Perú och Bolivia, och så kom fördraget af 1881 till stånd. Chile fick Magellansområdet söder om 52° s. br.; endast de delar af Eldslandet, som lågo öster om sundet, skulle tillhöra Argentina. Allt det öfriga landet delades mellan staterna, så att Cordillerernas bergskedja här som i norden skulle bilda gränsen, och med litet förutseende och god vilja skulle hela denna gränsfråga en gång för alla kunnat varit skaffad ur världen.

Så skulle dock ej bli fallet. Vare sig det berodde af de handlande personernas okunnighet om förhållandena eller, såsom sannolikare synes vara, man afsiktligt skref ett tvetydigt kontrakt för att undvika alltför långa öfverläggningar — allt nog, såsom fördraget föreligger, är det omöjligt att följa detsamma. »Gränsen mellan Chile och Argentina bildas af de andiska Cordillerna, och linien skall följa dessas högsta toppar, hvilka bilda vattendelaren mellan oceanerna», så säger första artikeln, men

redan vid den tiden borde det varit väl bekant, att det icke är de högsta topparna, som bilda vattendelaren, utan att denna vanligen följer en östligare, betydligt lägre bergssträckning, och att mellan denna och den egentliga Andeskedjan utbreda sig vidsträckta, ofta fruktbara dalar. Det är dessa ofta ganska värdefulla dalar, som först på de allra senaste åren blifvit något bekanta, hvilka för närvarande bilda det viktigaste tvistefröet mellan Chile och Argentina.

Det är svårt att framställa en åsikt om hvem som i denna fråga står rätten närmast. Jag känner ej de nordligare gränstrakterna af egen erfarenhet, men det synes mig, som skulle fördragets bokstafstolkning här vara gynnsammare för chilenerna, då själfva den absoluta höjden synes vara en mindre viktig egenskap än den särskildt framhållna egenskapen att vara vattendelare, så länge blott man håller sig inom de egentliga Cordillererna. Långt mera invecklad blir frågan i de sydligaste delarna af kontinenten, i trakterna innanför Ultima Esperanza, där min verksamhet under den sista sommaren var förlagd. Cordillerernas kedja är här fullständigt afbruten, och vattendelaren följer nästan omärkliga åskullar af patagonisk natur. Man kan fråga sig, om icke fördraget gör bergens egenskap att vara vattendelare viktigare än den absoluta höjden, men å andra sidan sättes som det allra viktigaste villkoret, att gränsen skall följa Cordillererna, hvilket i detta fall skulle betyda, att den borde gå så nära innanför kusten som möjligt.

Så svårtydd som frågan är, synas emellertid endast tre möjligheter föreligga till erhållandet af en tolkning: antingen krig, eller en alldeles ny öfverenskommelse i godo, eller att öfverlämna frågan till en vänskaplig stats skiljedom. Det var för detta sista man beslöt sig på föråret 1896, och glädjen var stor i Chile, som trots sin öfvermakt åtminstone till sjös, städse sökt undvika krig, när ett fördrag blifvit träffadt att lämna de tvistiga frågorna till Englands skiljedom.

Sådan var ställningen, när jag i juni 1896 återkom från Ushuaia till Punta Arenas och för guvernören därstädes, som vid alla tillfällen visat det mest eminenta intresse för våra arbeten, framlade planen att under nästa sommar fortsätta desamma med en expedition söder ut mot de närmast liggande polarländerna. Det var icke blott det vetenskapliga intresset af en sådan resa, som kom honom att med ifver omfatta denna plan; det hade redan mången gång inom Punta Arenas' köpmans-

värld varit tal om att utsända en sådan försöksexpedition, och det är icke svårt att inse, huru betydelsefullt det för Punta Arenas skulle vara att kunna uppträda som ledande stad, ifall det skulle visa sig lönande att tillgodogöra sig ett eller annat af den antarktiska naturens alster. I en skrifvelse till den chilenske kolonisationsministern rekommenderade guvernören på det liffigaste vår plan, och då jag ett par dagar senare afreste till Valparaiso, var det ej utan förhoppning, att de gynnsamma politiska förhållandena skulle göra det lättare för mig att framställa min önskan att för ändamålet få disponera ett af den chilenska marinens fartyg.

Det var mig visserligen bekant, att i stället för den yttre konflikten de inre förhållandena för ögonblicket icke voro de gynnsammaste. En ny president skulle under vintern väljas, och Chile är hvarken den enda eller den största republik, där denna akt under månader drager uppmärksamheten från alla andra frågor. I Punta Arenas ansåg man det emellertid sannolikt, att redan innan jag hunne fram till Valparaiso utgången skulle vara bekant och att ingen större förändring skulle inträffa i landets politik, i det att en kandidat skulle blifva vald, hvars åsikter tämligen öfverensstämde med den nuvarande regeringens.

Presidenten i Chile utses på det sätt, att folket med allmän rösträtt väljer 284 representanter, som sammanträda till omröstning, och att den kandidat, som därvid erhållit majoritet, förklaras vara vald. Kongressen äger dock att pröfva, att dessa elektorer blifvit lagligen valda, och om så många af dem skulle behöfva uteslutas, att de kunnat inverka på valets utgång, då tillkommer det kongressen att bland de föreslagna kandidaterna utse den, som den finner för godt.

Nyheten om elektorsvalets utgång mötte oss så fort vårt fartyg anländt till bebodda trakter, men den var icke mycket upplysande. Hela folket var splittradt i två jämnstarka fraktioner, hvarvid det starkaste och mäktigaste af de förutvarande partierna, det liberala, splittrats i två hälfter, som anslutit sig antingen till den klerikal-konservativa eller till den radikala flygeln. Det förras kandidat var Federico Errázuriz, själf liberal, det senares Vincente Reyes, utprägladt radikal och antiklerikal. Det visade sig nu, att valet, så vidt elektorernas åsikter voro bekanta, utfallit så, att hvarterda partiet vunnit 142 representanter, och det var troligen icke i enlighet med valmännens åsikter, när det rikare högerpartiet för den slutliga omröstning-

ningen för sig lyckades vinna två osäkra män från motståndarne.

Att en ofantlig massa svek och orättvisa förekom vid valet kunde äfven den utomstående se: arbetare tvungos att rösta på kommando, röster köptes med penningar och dryckeslag, personer, som aldrig existerat eller länge varit döda, inskrefvos i röstlängderna och röstade vid valet, medan motståndare till valförätterne under förevändningar vägrades att delta däri. Det var en lång lista klagomål, som inkom till kongressen, och elektorernas omröstning kunde under skildrade förhållanden naturligen ej vara af stor betydelse.

Saken skulle emellertid i alla fall snart varit affärdad, om ettdera partiet haft afgjord öfvervikt i kongressen, men nu gjorde händelsen, att hvardera partiet hade öfvervikt i hvar sin kammare och att i hela kongressen ungefär fullkomligt lika många medlemmar tillhörde hvardera. Där blef en förbittrad strid, hvars första akt rörde sig om frågan, huruvida de föreslagna kandidaternas anhöriga inom kongressen skulle få delta i valet. Sedan detta besvarats jakande och sedan en hel rad andra frågor afgjorts, i sig själf obetydliga men hvar och en sådan, att den under dessa undantagsförhållanden skulle varit afgörande för utgången, skred man till utmönstrandet af de olagligt valda elektorerna, och äfven i detta fall synes tillvägagångssättet varit ganska opartiskt. Det beslöts därefter, att kongressen själf skulle utse presidenten. En mängd förslag diskuteraderas för att göra detta val så rättvist som möjligt, då båda partierna på grund af sin majoritet i hvar sin kammare skulle kunnat åstadkomma en den svåraste obstruktionspolitik. Med några få rösters majoritet utsågs slutligen Errázuriz af kongressen liksom af elektorerna till republikens president.

Det är i hög grad berömvärdt och vida skildt från hvad de flesta föreställa sig om Sydamerika, att under dessa i högsta grad invecklade och abnorma förhållanden talet om revolution icke från någondera sidan framställdes. Kanske ännu mera berömvärdt var regeringens uppförande. Både presidenten och ministrarne voro ifriga anhängare af Reyes, och det hade under föreliggande förhållanden för dem varit den enklaste sak att nedtynga vägsålen för honom. Och likväl undveko de under hela tiden all inblandning till hans förmån, och de olika provinsguvernörerna fingo de strängaste instruktioner i samma riktning, föreskrifter som också i det hela blefvo efterlefda.

Det var midt under dessa stridigheter, som jag ankom till Santiago för att underhandla med regeringen. Republikens president visade sig mycket intresserad af planen till en expedition, afsedd att undersöka öarna och hafven söder om Kap Horn. Denne man, don Jorje Montt, vice amiral i flottan och den hufvudsaklige ledaren af dennas rörelser under revolutionen 1891, förtjänar för visso alla chileners högsta tacksamhet för sin politik; fredlig och försiktig utåt, försonlig inåt för att läka de sår, revolutionen slagit, och fullt parlamentarisk, strängt rättrådig och fri från allt ostentativt prål, står han som idealet för, huru en

JORJE MONTT, CHILES PRESIDENT 1891—96.

republikansk president bör vara. Mot främlingar var han städse välvillig, och han var den främste representanten för de talrika chilener, som voro böjda för att sätta Skandinaviens folk, männen från det yttersta landet vid den motsatta polen, främst bland alla de främlingar, som drogos till Chile.

Hade årstiden tillåtit, att en expedition sådan som den föreslagna genast blifvit företagen, så hade den troligen kommit till stånd; som det nu var, måste jag nöja mig med löften, som icke kunde vara bindande men troligen skulle uppfyllts, om den

tillträdande regeringen tillhört samma parti som den afgående. Men i Chile såsom eljest i Sydamerika vill ingen tala länge om samma sak. Under själfva valtiden var jag borta i Atacamaöknens gruftrakter; så snart det blef möjligt, var jag åter i hufvudstaden för att uppvakta den nye presidenten. Personligen var denne icke mindre välvillig än sin företrädare, men förhållandena voro ogynnsamma. Den enda ångare, som varit verkligt lämplig för färden, var upplagd till reparation; den nya ministären var i minoritet i kongressen och undvek alla beslut, af fruktan att ett sådant skulle kunna användas som vapen mot dem. Sjöministern, en ultraklerikal general, var fiende till främlingarne och motståndare till planen, och våren var redan så långt framskriden, att jag ej ville uppskjuta mina arbeten i Eldslandet i väntan på en oviss framtid, helst då expeditionen, på detta sätt utförd, aldrig kunnat få en så stor vetenskaplig betydelse, som om jag kunnat få tillfälle att använda de löften om understöd, jag från Sverige och särskildt från baron Oscar Dickson fått.

Med trenne mäktiga korporationer i Chiles samfundslif kom jag under denna tid i beröring, och alla understödde på det hela min plan. Liksom i England står i Chile flottan mycket högre än arméén, och dess officerare äro i allmänhet både bildade och dugliga. I afseende på fartygens beskaffenhet står Chile föga öfver t. ex. Argentina, men det har duktiga sjömän, och ordningen ombord på dess båtar är ganska god. Under resorna i Magellansländerna hade vi gjort bekantskap med många sjöofficerare och i Valparaiso med ännu flera, och jag tror, att det var många bland dessa, som med glädje skulle deltagit i den icke ofarliga expeditionen till de obekanta farvattnen i söder.

Chiles press är i åtskilliga hänseenden olika den argentinska. I sistnämnda land har man egentligen blott två ledande tidningar, båda i Buenos Aires, men dessa intaga såsom nyhetstidningar en alldeles dominerande ställning och öfverträffas i afseende på god redigering blott inom få länder. Någon motsvarighet till dessa finnes ej i Chile, där hvart och ett af de talrika politiska partierna har sitt organ, alla till sin utstyrsel tämligen jämställda. Men både i Valparaiso och Santiago finnas flera vakna, väl redigerade organ, som väl följa med alla företeelser på olika områden. Naturligtvis var jag efter återkomsten från en expedition till landets aflägsnaste och minst kända provins kringsvärd af intervieware och kom därvid i beröring med många af pressens mest framstående representanter. Den

nya planen mottogs särskildt af några tidningar med det största intresse, och ett par af de radikala tidningarna angrepo vid min afresa i ledande artiklar på det häftigaste regeringen, som »försummat detta tillfälle att låta Chile inträda som ledande vid forskningen inom södern».

Det behöfver ej särskildt nämnas, att vetenskapsmännen intresserade sig för denna färd. De humanistiska vetenskapsgrenarna äro i Chile långt rikare representerade än de naturvetenskapliga, och det är särskildt ett märkligt förhållande, att det mineralrika Chile hvarken bland infödda eller främlingar f. n. äger någon framstående mineralog eller geolog. Chiles naturhistoriska museum än en ståtlig byggnad, belägen i den synnerligen präktiga botanisk-zoologiska trädgården i Santiago. Det står under ledning af den ännu lefvande, nittioårige forskaren Philippi, född i Tyskland, lika berömd och framstående som hans landsman Burmeister i Buenos Aires. Samlingarna äro emellertid icke så rikliga, som man skulle önska, och blott de botaniska kunna anses verkligen goda. Af vetenskapliga sällskap äga Santiago och Valparaiso hvar sitt, hvarjämte i den förra staden de talrika tyska forskarne bildat en egen förening. I alla tre dessa sällskap höll jag på inbjudan föredrag om vår forskningar i Eldslandet. Främst bland föreningarna står Sociedad Científica de Chile, som motsvarar en verklig vetenskapsakademi. Till förmån för en chilensk sydpolsexpedition inlämnade detta sällskap en petition till presidenten, genom sin president d:r Puga Borne, som själf var lifligt intresserad af planen. En månad efter det att jag lämnat Santiago ingick samme man som medlem i den nybildade liberala ministären.

Främlingarne i Chile äro icke på långt så talrika som i vissa af de omgifvande staterna. Andra sydamerikaner oberäknade, torde de icke uppgå till mer än omkring 50,000. Af dessa äga tyskarne och efter dem engelsmännen majoritet; närmast dem komma fransmän och italienare. Svenskar och norrmän voro år 1888 inom landet 434. I händerna på dessa främlingar ligger emellertid större delen af landets utrikes handel och en god del af dess industri; invånarne själfva ha visat föga intresse för dessa saker. Den ledande ställning, som tillkommer tyskarne inom landets armé och undervisningsväsen, har förut blifvit vidrörd.

Som vanligt bland de latinsk-amerikanska folken råder äfven i Chile en sträng kastskillnad. Främlingarne bilda en klass för

sig, mycket inflytelserik men fruktad och förhatlig för vissa partier inom den härskande klassen bland de infödda, hvilka mellan sig fördela alla statens ämbeten. Djupt under dessa står den vanliga landtbefolkningen, och medan argentinaren äfven i den lägsta ställning bibehåller en hög grad af själfmedveten

FOLKFEST Å CHILES LANDSBYGD.

värdighet, så är detta mycket mindre fallet med den chilenske »roton», som af de härskande låter behandla sig nästan huru som helst. Men Chiles höga ställning är till stor del grundad på denna dess arbetarfolkning, och det är landets storhet, att densamma verkligen arbetar, så att man icke behöfver taga sin tillflykt till invandrare från andra länder.

FJORTONDE KAPITLET.

I Atacamaöknens gruftrakter.

Åkerbrukskolonierna i det sydliga Centralchile. Kolonisationens framtid. Chiles mineralskatter. Atacamaöknen. Grufvorna vid Tamaya, Chañarcillo, Condoriaco och Amolanas. Besök i Copiapó. Salpeterdistrikten. Tillbaka till Eldlandet och därifrån till Sverige.

De egentliga kolonisationsdistrikten i Chile äro belägna i södra delen af det centrala området, i provinsen Llanquihue och på ön Chiloe. Jag fick ej något tillfälle att besöka dessa trakter och känner dem endast efter beskrifningar och efter hvad jag såg af de närmast liggande trakterna. De äga ett utprägladt öklimat med nästan tropiskt milda vintrar och somrar utan hetta samt bilda det regnräkaste området i Chile; i några trakter faller årligen öfver tre meter regn. Till största delen äro de täckta af ogenomträngliga urskogar, i hvilka man finner många representanter för tropikernas växtvärld. Jordmånen liknar den, som man finner i Sveriges kusttrakter, med låga kullar af stenig moränlera, skilda af djupa dalar och bördiga lerslätter. Liksom hela Chile är det bergiga trakter, men berggrunden består i allmänhet af lösa, vittrande sandstenar.

Att bryta åker i en dylik bygd kostar arbete, och det fuktiga klimatet gör, att åkerbruket måste bedrivas på betydligt olika vis mot i Europa. Och så var det ej underligt, att de första kolonisterna kommo med långa klagovisor. För några årtionden tillbaka var det en liflig invandring till Chile från norra Europa, särskildt från Tyskland, och resultatet visar sig bland annat i den blomstrande och rika staden Valdivia. För lång tid var denna kolonisation afstannad, och först under den sista tiden har regeringen tagit sig för att med ifver uppmuntra den europeiska

invandringen. Hvarje kolonist, som förbinder sig att stanna ett visst antal år, erhåller fritt land samt ersättning för större delen af resekostnaderna samt i öfrigt understöd till anskaffande af den nödigaste utrustningen under de första åren, och Chile har härvidlag som alltid städse visat sig honorera alla löften. Klart är emellertid, att här som öfverallt den kolonist har största utsikten, som medför ett litet kapital till det nya landet. Generalrepresentanten för Chile är bosatt i Paris, men det är i första rummet nordeuropéer, som lämpa sig bäst till invandrare i dessa trakter, och det är betecknande för våra landsmäns ställning i opinionen där ute, att i ett kontrakt om öfvertagandet af ett större område för utdelning bland invandrare, som nyligen ingåtts och där de europeiska nationerna uppräknas i ordning efter företräde, listan börjar sålunda: svenskar, norrmän, tyskar, skottar.

Då jag var där ute, hade emellertid denna form af kolonisation ännu ej tagit synnerlig fart. De första, som kommo ut, voro tyska storstadsarbetare, som lockats af hoppet att bli jordägare utan arbete och som ej ens i hemlandet sysslats med åkerbruk. När de funno för sig ett drygt arbete i en öde obygd, och när resultatet ej ens för de flitigaste från början motsvarade förväntningarna, utbröt ett skri af klagan, och för ett ögonblick såg det ut, som om det hela varit misslyckadt. Förmodligen ha dock redan nu många af dessa män ändrat tankar, och att många bland dem gå en god framtid till mötes, visas bäst af de blomstrande kolonier från äldre tid, hvilka såsom nämnt ligga i omgifningarna. För tyska invandrare är det en stor fördel att ha så många inflytelsesrika landsmän inom territoriet. För en svensk ställer sig detta annorlunda, och så länge ännu både i Nord- och Sydamerika stora sträckor kunna fås billigt eller för intet, där man blott behöfver sätta plogen till jorden, så kan man ej undra på, om kolonisten tvekar att bege sig hit. De, som vilja våga försöket, böra i alla händelser vara män, som sett något af främmande länder och folk och som ej vänta att finna allt liksom i sitt eget land. Men den personliga säkerheten är ganska stor; alla trakter ligga vid hafvet och äga lätt afsättning för sina produkter, och Chile är ett framtidsland med stora utsikter, där konkurrensen är ringa och den som är duktig ännu på lång tid har det rikaste arbetsfält på de mest skilda områden.

Det allmänna intresset i frågan om affärer i Chile knyter sig till dess grufvor, och det är i dessa, som nästan alla de stora

chilenska familjeförmögenheterna blifvit »gjorda». Under de goda silfver- och kopparåren för några årtionden sedan var det lif i dessa grufvor, och Chile har för en tid varit världens förnämsta kopparproducerande land; för närvarande äro däremot konjunkturerna på dessa områden ogynnsammare. I hvarje fall behöfver man ej vara mineralog eller grufman för att finna en färd till Chiles gruftrakter vara en af de intressantaste turer i världen.

Chiles egentliga mineralogiska skattkammare utgöres af landets nordligaste provinser, delar af Atacamaöknen. När man talar om en öken, föreställer man sig vanligen vidsträckta sandslätter, men Atacama är ett vildt sönderbrutet bergland, hvars östligaste gränspelare utom Sydamerika i höjd blott öfverträffas af de indisk-tibetanska bergskedjorna. I gränsområdena faller verkligt regn en eller två gånger om året, i de centrala delarna ett par gånger på hvarje århundrade, och den obetydliga dagg, som någon gång förekommer, måste vara nog för den underliga, ytterst sparsamma vegetationen af jättelika kaktéer och låga taggiga växter med hornartade eller köttiga blad och blommor i lysande färger, ofta liksom hela växten täckta af tjocka filt-hår. Allt i denna natur är nytt för vårt öga, i ännu högre grad än tropikernas urskogar. Bergsformerna själfva äro mindre märkvärdiga, men de djupa, torra dalarna och frånvaron af äkta cañon-natur visar, att landet fordom varit fuktigare än nu, fastän så lång tid förflutit sedan dess, att alla bergstoppar, sluttningar och dalar hunnit täckas af ett lager af kantiga stenar och grus, aldrig sorterade af vattnet och därför prålade i samma färger, som klippan själf djupt nedanför skulle visa. Blott vinden, som bortför den finaste sanden, inverkar ordnande och sorterande på detta material. Vid hafskusten kondenserar sig fuktighet kring några af de högsta topparna, men eljest finnas öfver ofantliga områden inga andra oaser än kring några obetydliga floder, som taga sitt vatten från de inre Cordillerernas isfält och som blifva till nytta för vegetationen, blott där människan tager vattnet om hand för att leda ut det på de kringliggande fälten. Där detta sker, visar sig jorden i dalarna vara af utomordentligaste bördighet, men ty värr räcker detta vatten till blott för en ojämförligt liten procent af hela ökenområdet.

Ett så öfverväldigande ödsligt område finnes kanske ingenstädes mera på jorden utom vid polartrakterna. Och dock är det, som hade naturen här i bergens famn, på den plats där människans inkräkning minst af allt vore att vänta, velat dölja sina

dyrbaraste skatter. Guld är funnet på många ställen i betydande mängd; stora rikedomar af bly, mangan, vanadin och järn ha icke lönat transportkostnaderna; om borax, svafvel och lapis lazuli har hittills gällt detsamma, fastän kvantiteterna äro outtömliga. Om vi bortse från salpetern, är det silfver och koppar som lönat sig bäst, och större och mindre grufvor äro kringströdda öfverallt i nästan alla geologiska formationer. Man behöfver ej vara geolog för att på flera ställen observera kopparfärgen å klipporna, där bergsmannen ej ens ansett det lönt att göra en sprängning, ehuru en yttre besiktning visat mäktiga malmgångar, hvilkas halt af 3—4 procent dock icke varit värd att taga i betraktande. Och afsides från järnvägarna finner man exempel på vidsträckta grufområden, sådana som Incafältet, med talrika grufvor, af hvilka dock ingen blifvit nedsänkt 50 meter under jordytan och där man kan finna malm med 30 procent koppar och dessutom så mycket guld och silfver, att hvardera af dessa metaller ensamt skulle göra den brytvärd å en annan plats.

Min första utflykt i Atacama gjordes från Coquimbo till de i sydligaste delen af ökenområdet belägna Tamayagrufvorna, en gång ansedda nära nog såsom världens rikaste koppargrufvor. Järnvägen går till den lilla distriktstaden Ovalle, där guvernören, som fått underrättelse om min ankomst, uppsökte mig å hotellet och förde mig kring i staden och dess omgifningar. Åtföljd af en uniformsklädd polisman och på en häst, som ställts till min disposition af stadens alkald, red jag vidare till Tamaya, dit det blott är omkring fem timmars väg. Man behöfver någon tid för att vänja sig vid de chilenska sadlarna, som äro mycket djupa med en skarp uppstående kam framtill och baktill, och när man ridit en stund i galopp, känner man sig fullständigt sönderhackad. Men man finner snart, hvartill dessa äro nyttiga, när ridten under timtal går uppför skarpa branter och när sadeln ännu vid slutet af denna pröfning sitter lika fast som vid början, utan att vare sig den eller ryttaren glidit tillbaka.

Naturen är här ej så ödslig som längre norr ut. Man rider genom verkliga skogar — naturligtvis ytterligt glesa — af 4 till 5 meter höga, greniga kaktusar med jämbreda, spöklika grenar. Men som dessa kaktusar bilda det enda användbara bränslet, minskas de starkt i antal, ju närmare man kommer grufområdet. Tamaya själf är ett ensamt, vida kring synligt berg af omkring 700 meters höjd. Hela denna massa genomsättes af tvenne malmförande gångar eller lager, af hvilka den öfre är den mäktigaste

och bildar liksom ett skålformigt lager tvärs genom hela berget. Rundt omkring följer man dess utgående genom raden af hvita grufbyggnader och af utbrutna varphögar. Det är detta lager, som gjort Tamaya så ryktbart och dess ägare så rika. Ägarne äro nämligen många, och i stället för att bilda ett bolag arbeta de efter chilensk sed hvar och en för sig, oberoende af hvarandra, något som ingalunda är nyttigt vare sig för grufbrytningen eller för utbytet och vinsten.

Jag var nere i en af grufvorna till omkring 250 meters djup, men detta var en besvärlig vandring. Långa sträckor går man ned för vanliga stegar, men dessa bilda ingen sammanhängande ledning och byta ofta om för att ligga i de mest olika lägen. Stundom får man klättra utför afsatser på en stock med uthuggna steg för foten, men besvärligast äro de branta, hala, i klippan uthuggna gångar, chiflones, som bilda hufvuddelen af vägen. Värmen blir ytterligt tryckande; uppe vid jordytan råder ett tropiskt klimat, men här tilltar temperaturen ytterligare för hvarje meter man kommer ned, och så finnes dessutom där ingen skymt af drag eller luftväxling. Det skulle behövas en jättes krafter för att en ovan här skulle kunna gå ned utan att tröttna. Men just då man tycker, att arbetet att gå utför afsats efter afsats blir alldeles outhärdligt, så kommer i drastisk form en uppmunt-
ran. Nedanföer i djupet höres en entonig, skrikig sång, och en samling facklor närma sig snabbt. Det är en skara malmbärare, och man trycker sig så nära väggen som möjligt för att låta dem passera. De äro alldeles nakna, och på ryggen bära de de väldiga korgarna af ogarfvade oxhudar, fyllda af malmblock. Det är bördor så tunga, att en ovan ej skulle kunna lyfta dem och transportera dem framåt på slät mark, och likväl måste dessa människor i denna förskämnda luft bära dem uppför lodräta stegar och branter hundratals meter och hålla på med detta arbete dag ut och dag in. Ett hårdare arbete har man svårt att tänka sig, och lönen därför är dock uttryckt i svenskt mynt en fullkomlig obetydlighet. Där uppe i dagen ligger bostaden, en lerhydda utan fönster, rundt omkring dem de väldiga bergshöjderna och den evigt klara himmeln med en sol, som söker förbränna allt lefvande, och dag efter dag samma arbete nere i grufvan. I regeln tillhöra dessa arbetare sedan generationer samma grufområde, och man behöfver ej hysa något tvifvel, att i deras ådror rinner mera indianblod än europeiskt blod.

Huru storslagen naturen här är, såg jag, när jag om aftonen satt ute på en veranda högt uppe å berget och såg ut öfver den kringliggande slätten och öfver bergskedjorna, som den ena bakom den andra aftecknade sig i skarp relief mot den klara himmeln, där stjärnorna brunno med en alldeles underbar glans. Det var, som om man blifvit upphöjd långt öfver jorden upp mot det svartblå hvalfvat, som syntes så nära och dock så fjärran. Rundt omkring var tyst och stilla; blott på några ställen syntes ljus i dörrarna till arbetarbostäderna, och från ett ställe ljudet det sång, och man såg paren dansa den chilenska national-

VID EN AF ATACAMAS GRUFVOR.

dansen, visande att icke alla funno arbetet så tungt, att de icke däremellan kunde njuta af hvad lifvet bjöd.

Som ett motstycke till Tamaya stå silfvergrufvorna vid Chañarcillo; äfven de ha varit berömda bland de främsta på jorden, och äfven de ligga nu öde på grund af svårigheten att tillgodogöra sig fattigare malmer och på grund af det opraktiska brytningssättet, där grufvorna konkurrera med hvarandra och hvarenda bland dem måste förse sig med alla de inrättningar, som eljest kunde vara gemensamma för hela fältet. Äfven

här finner man ett högt, isolerad berg, som är nästan på alla nivåer genomsatt af ett nät af mullvadsgångar: stollar och schakt. Man kommer dit på järnväg från Copiapó, men denna väg var mycket besvärlig, och länge användes den som ett slags spår-
väg, där vagnarna drogos af hästar och mulåsnor. Stigningen på linien uppgår öfver vissa sträckor till 1 : 19, och när man går nedför branten, fränkopplas lokomotivet och de små leksaksvagnarna gå utför af sig själfva i svindlande fart.

Ännu visas i ett museum i Copiapó det betydande rullstensblock af rent klorsilfver, hvars anträffande i början af 1830-talet gaf första anledningen till en grufdrift, som enligt uppgift producerat silfver till ett värde af omkring en half milliard kronor.

Min nästa utflykt efter återkomsten från Tamaya var längre än den första. Den gällde silfvergrufvorna vid Condoriaco och företogs i vagn i sällskap med en advokat i Serena, som förvärfvat en stor förmögenhet på att åtaga sig gruftvister och att mottaga ersättning i form af andelar i grufvor. I Coquimboflodens dal är vägen bekväm, och man har här tillfälle att se spåren af en i dessa trakter ej alltför sällsynt naturrevolution. Här gick förr en järnväg till den lilla staden Elqui, och under många år gick trafiken obehindradt. Men så kom en af dessa regnskurar, ovanliga men därför så mycket häftigare. Här, där ingen vegetation upptager regnflödet, blir vattenströmmen på några ögonblick öfverväldigande, och stora stenmassor, transporterade öfver långa sträckor, vittna om dess kraft. Järnvägsbanken med skenor och allt rycktes bort, och man har fått en dyrköpt erfarenhet om att man för en ny järnväg bör välja en säkrare väg.

Vi tillbragte natten vid ett stort amalgamationsverk nere i dalen, som här ännu är fruktbar och grönskande, och fortsatte på morgonen vår väg. Det bär raskt uppför; för att lätta arbetet för hästarna framför vagnen, som måste taga en lång omväg, samt för att få se några grufvor på vägen bestiga vi våra ridhästar, och det bär rakt uppför berget. Djuren äro vana vid dessa nästan omärkliga stigar, och färden går öfver branta, hala afsatser, där äfven en fotgängare hade måst iakttaga den största försiktighet. Man har blott att lämna djuret åt sig själf och icke störa det med åtdragna tyglar. Vi passera väldiga lager af mangannalm, som skulle kunna förse hela världen, samt flera öfvergifna koppargrufvor. Uppe å höjden ligga Arqueros' fordom berömda silfvergrufvor, nu nästan alldeles öde. Staden, som en gång ägde flera tusen invånare, är borta, och blott några för-

FLODDAL I BERGSTRAKTERNA MELLAN VALPARAISO OCH SANTIAGO.

EN GRUFVA I ATAKAMAÖKNEN (AMOLANAS).

fallna hus kvarstå ännu. I ett af dessa intogo vi vår middag, — en äkta chilensk måltid med nationalrätten cazuela, en soppa kokt på höns, pastejer med lökstufning o. s. v. alla rätter utom steken förstörda af ett öfvermått af spansk peppar och lök.

En kort stund senare anträffade vi åter vår vagn, som kommit upp på en lång omväg, och sent på natten voro vi framme i Condoriaco. Det är en samling af grufvor, flera bland dem ganska djupa och alla för tillfället arbetande under ganska gynnsamma förhållanden. Det är en hel liten stad af primitiva arbe-

GRUFSTADEN VID CONDORIANO.

tarkojor, men fordringarna på solida bostäder kunna ej vara stora i ett klimat, där man hvarken känner regn eller köld. Samhället styres patriarkaliskt af grufförvaltningarna, af hvilka arbetarne äro fullständigt beroende, och både nödvändighetsartiklar och spritvaror säljas uteslutande genom dessa, hvarvid lönerna ofta utbetalas genom anvisningar, som endast där kunna inlösas.

I samma område ligger äfven Veteranas stora silfvergrufva, som vi en senare dag besökte, och därifrån anträdde återfärden till Serena, omkring 90 kilometer. Vi fingo här tillfälle att se,

huru malmen transporteras till uppberedningsverket, som ligger på ungefär halfva denna väg. Det måste vara rik malm och billiga brytningskostnader för att kunna tåla dessa långa och svåra transporter. Vägen är så god, som den med konst kan åstadkommas, och den slingrar sig i vidlyftiga spiraler med ganska ringa stigning utför en nära 800 meter hög bergvägg. Delvis är den insprängd i klippan eller i grusmassorna, delvis går den på smala afsatser, där väggen stupar brant ned flera hundra meter. Det skymde, när vår vagn nalkades de svåraste delarna af denna passage, och vi skyndade på så mycket vi kunde, ty att passera den i mörkret var ju lifsfarligt eller omöjligt. Då just stötte vi på malmtransporten, som gick utför. Det var en lång rad vagnar, fullastade med igensyddade och förseglade säckar af den dyrbara malmen. Öfver fordonen var uppspändt ett tak af segelduk till skydd mot solhettan, och hvarje kärra var förspänd med sex mulåsnor, prydda med tofsar och små bjällror och styrda af körsvennen utan några tyglar eller piska, blott med ett långt spö, som användes att föra leddjuren in på den rätta vägen. Men denna gång var det nära, att en olycka inträffat. En af de främsta kärrorna hade kommit för nära afgrunden, och hjulet hade glidit ut, icke öfver kanten, ty då skulle lasten och djuren ofelbart ha störtat ned, men det hade dock skurit ned sig så djupt, att det var omöjligt att komma upp igen, och fordonet hotade hvarje ögonblick att förlora balansen. Tåget hade stannat, och alla skockade sig däromkring, medan körkarlen förgäfves ansträngde sig att med tillrop och stötar uppmuntra sina djur till en sista ansträngning. Det var en liflig och intressant tafla, men vår vagn måste sluta sig till raden, ty på att komma förbi de andra var ej att tänka. Det tog lång tid att lasta af så många säckar, att kärran åter kunde bringas rätt. Det skymde alltmera, och endast en utomordentlig vana kan förklara, huru det var möjligt att i mörkret bringa de otympliga fordonen utför en sådan väg. När vi äntligen kommo loss, hade hvarje kärra tändt ett litet ljus, och det var en egendomlig känsla och syn att i mörkret fara utför denna tvärbranta vägg, där tåget rörde sig i långa slingringar och de små ljusen skymtade fram och bjällrorna hördes där nere på afsatserna djupt under fötterna.

Copiapó var min nordligaste utgångspunkt för forskningsfärder. Det är en af Atacamaöknens vackraste oaser med en lummig och ståtlig plaza och med rika fruktträdgårdar, i hvilka

trifvas den ryktbara chirimoyan, hvars stora saftiga och doftande frukt med en frisk smak, som något erinrar om smultronets, af många resande anses för den mest välsmakande på jorden. Otaliga millioner ha passerat denna stad, och dess betydelse visas bäst däraf, att järnvägen dit upp, anlagd år 1851, var den första, som byggdes i Sydamerika. I omgifningarna ligga storartade amalgamations- och smältverk och en mångfald af grufvor. Jag besökte flera i den närmaste trakten men gjorde äfven längre

VID AMOLANAS' GRUFVA.

utflykter, och koppargrufvorna vid Amolanas voro bland de intressantaste ställen jag därvid såg. Järnvägen går än öfver öde sandökningar, än nere i Copiapóflodens dal, än öfver nakna bergsträckningar, och dess slutstation ligger mer än 1000 meter öfver hafvet. Men för att komma upp till grufvorna måste man på omkring tre svenska mil stiga ytterligare, nära 1500 meter, som blott med möda tillryggaläggas af de små bergshästarna framför vagnen. Amolanasgrufvan själf är en mycket märkvärdig företeelse. Ett helt berg af porfyr bildar en fattig kopparmalm, därigenom att den innehåller små fläckar af rik kopparglans. Man skulle kunna bryta huru stora kvantiteter som helst, men det lönar sig icke att taga ut mera än man kan krossa på plat-

sen och anrika med hjälp af den obetydliga vattenmängden i en liten bäck, som kommer från de östliga fjälltrakterna.

Det största intresset i alla hänseenden erbjuda för närvarande de stora salpeterdistrikten, som upptaga norra delen af Chile, och de torraste, centrala delarna af Atacamaöknen. Dit kom jag tyvärr icke. Den öfverväldigande mängden af salpetern i världshandeln kommer från den forna peruanska provinsen Tarapacá. Den salpeterhaltiga jorden, caliche kallad och hållande ända upp till 75 procent, förekommer vanligen omkring en meter under jordytan. En här af människor och mulåsnor för densamma till fabriker, där den utlakas och inkokas för att sedan skeppas till skilda länder. Jordens ödsligaste distrikt får alltså släppa till den näring, hvilken skall befrukta de fält, som utsugits genom den öfverdrifna konkurrensen kring kulturens centralpunkter. Omkostnaderna för framställningen äro emellertid stora. Det vatten, som användes för utlakningen, erhålles blott ur ytterst djupa borrhål och är dessutom vanligen salt och måste därför destilleras. Koj och alla lifsmedel betinga efter upptransporten mycket höga priser. Arbetarne, som lefva i små eländiga kojor, hafva hög aflöning, hvilken emellertid snart vandrar tillbaka till bolagens försäljningsställen. De utgöras till stor del af rått och sammanrafsadt folk, och då under senaste året en minskning i arbetsstyrkan gjordes och återstoden på regeringens bekostnad sändes ned till södern, så var det nära, att de fullständigt stört all ordning i de provinser, dit de fördes.

Salpeterexporten har fortgått tämligen länge, men först på de senaste åren har den nått verkligt kolossala värden och har på de sista 15 åren femdubblats; produktionen uppgick år 1894 till mycket nära en million ton med ett värde af öfver 40 millioner pesos. Den chilenska statskassan fylles till nära hälften af den exporttull å salpeter, som Europas jordägare få betala. Af mycket mindre betydelse än salpetern är den tillsammans med denna vunna joden, och likväl har denna produkt under vissa år i värde öfverstigit hvilken som helst af alla Chiles öfriga exportprodukter, vare sig koppar, silfver eller hvete. Tillsammans med dessa anträffas för öfrigt äfven andra salter, som kanske en dag skola visa sig vara af nästan lika stor betydelse.

Huru dessa märkvärdiga saltlager uppkommit är ännu en olöst gåta, och det är icke här platsen att uppräknas de olika teorier, hvartill densamma gifvit anledning.

Det är icke endast i Atacamaöknen, som man i Chile finner grufvor. Cordillerernas bergskedja utmärker sig allt ifrån Alaska och ned till sin sydspets för en förunderlig mineralrikedom, och Chile har af denna fått mycket på sin del. Men söder ut ligga grufvorna mera spridda, och det mäktiga täcke af urskogar, som snart möter, gör det också svårare att här finna, hvad som kanske döljer sig längre ned.

Det kan ej förnekas, att Chiles framtid på det närmaste sammanhänger med dess grufdrift. Huru skall då denna framtid ställa sig? Det är en mycket svår fråga att besvara, men å ena sidan måste man medge, att ett så vidsträckt och i geologiskt hänseende okänt område som Chile ännu kan bjuda på stora öfverraskningar; och äfven oafsedt detta synes det mig, att landet kan motse sin framtid med ganska ljusa förhoppningar. Väl är det sant, att salpetern måste taga slut och att man kanske ej får hoppas på en brytning sådan som den närvarande ens under ett århundrade. Ej heller synes det vara någon förhoppning, att silfvergrufvorna någonstädes i världen kunna återfå sin förra betydelse. Men som kopparproducerande land kan Chile ännu blifva ledande, när man blott vill börja att tillgodogöra sig dess fattiga malmer. Och utom dess finnes en rikedom af metaller, som man ännu blott låter ligga, icke att förglömma guldet, som finnes både i Atacamas torra ökensand och å Chiles och Eldslandets regnbevattnade kuster.

Från Atacama gick min resa tillbaka till Santiago. Presidentvalsstriden var öfver, och jag skulle nu ordna för den kommande sommarens arbeten. Huru detta utföll har redan blifvit skildradt. Af flera möjligheter valde jag erbjudandet till den patagoniska expeditionen och afreste i slutet af oktober åter till Punta Arenas. Sommaren blef emellertid jämförelsevis kort. Den 25 februari 1897 lämnade jag Magellansländerna, och efter två veckors uppehåll i Buenos Aires, för hvars vetenskapssällskap jag höll föredrag om våra forskningar, återkom jag den 5 april till Liverpools hamn och till Europa. Ännu några dagar, och jag var åter i Sverige och resan slut.

När jag nu tänker tillbaka på de gångna åren med deras växlande händelser och med deras faror och ansträngningar, så

rikt belönade, då fylles jag af tacksamhet, tacksamhet mot alla dem här hemma, som möjliggjort min resa eller med sitt intresse följt densamma, men också mot alla de vänner, jag lämnat där ute, vare sig de bistått mig på färden eller uppmuntrat mig under densamma med små drag af välvilja, djupt kända om än detta ej alltid blifvit uttaladt. Blott det kan jag önska, att denna välvilja, som så ofta visats mig blott därför att jag var svensk, städse måtte få komma mina landsmän till godo där ute; och så till sist, att de arbeten vi börjat där nere också måtte bli fortsatta och komma utforskningen af jordens minst kända område till godo.

Innehåll.

	Sid.
I. Eldslandsexpeditionens början	1.
II. Från Buenos Aires till Eldslandet	12.
III. Föregående upptäcktsresor i Magellansländerna	35.
IV. I det norra Eldslandet	53.
V. I det inre af Eldslandet	77.
VI. Onaindianerna	104.
VII. Ushuaia och yaghaindianerna	129.
VIII. Punta Arenas och Magellanssundet	151.
IX. På upptäcktsfärd i Sydpatagonien	168.
X. På upptäcktsfärd i Sydpatagonien (forts.)	186.
XI. Några ord om våra vetenskapliga resultat och om syd- polarländerna vid Kap Horn	201.
XII. Från Magellanssundet till Chiles hufvudstad	213.
XIII. Chile och chilenerna	229.
XIV. I Atacamaöknens gruftrakter	242.

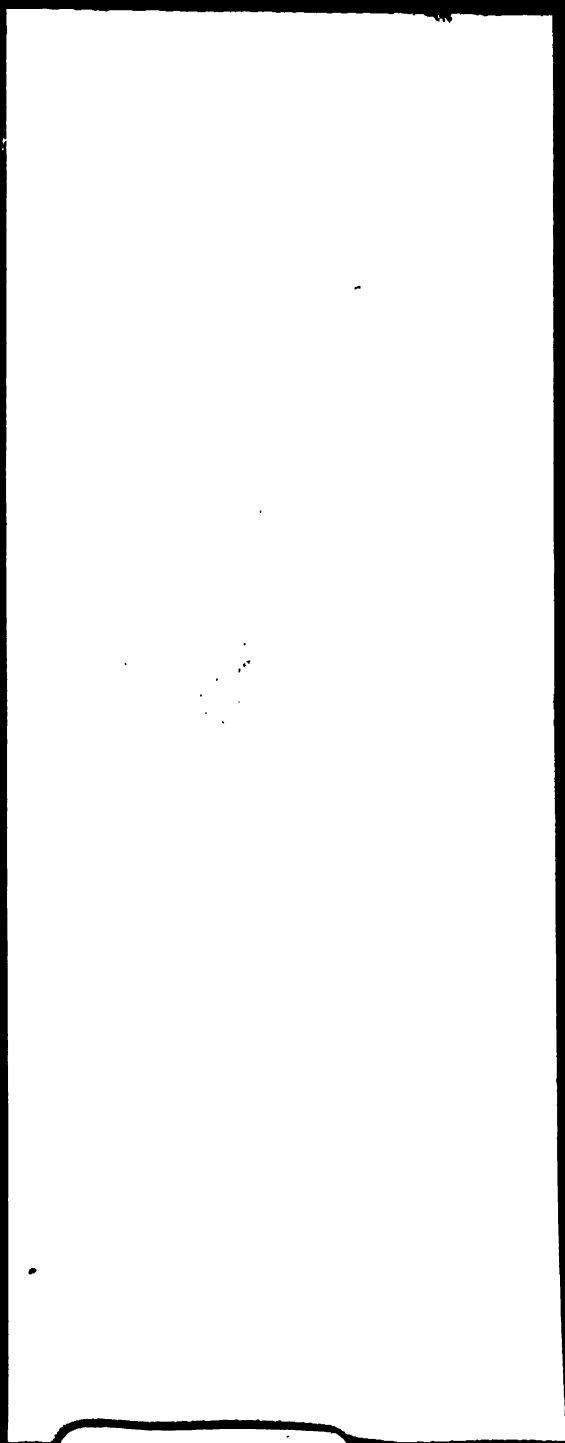

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED

NOV 20 1989

7223052

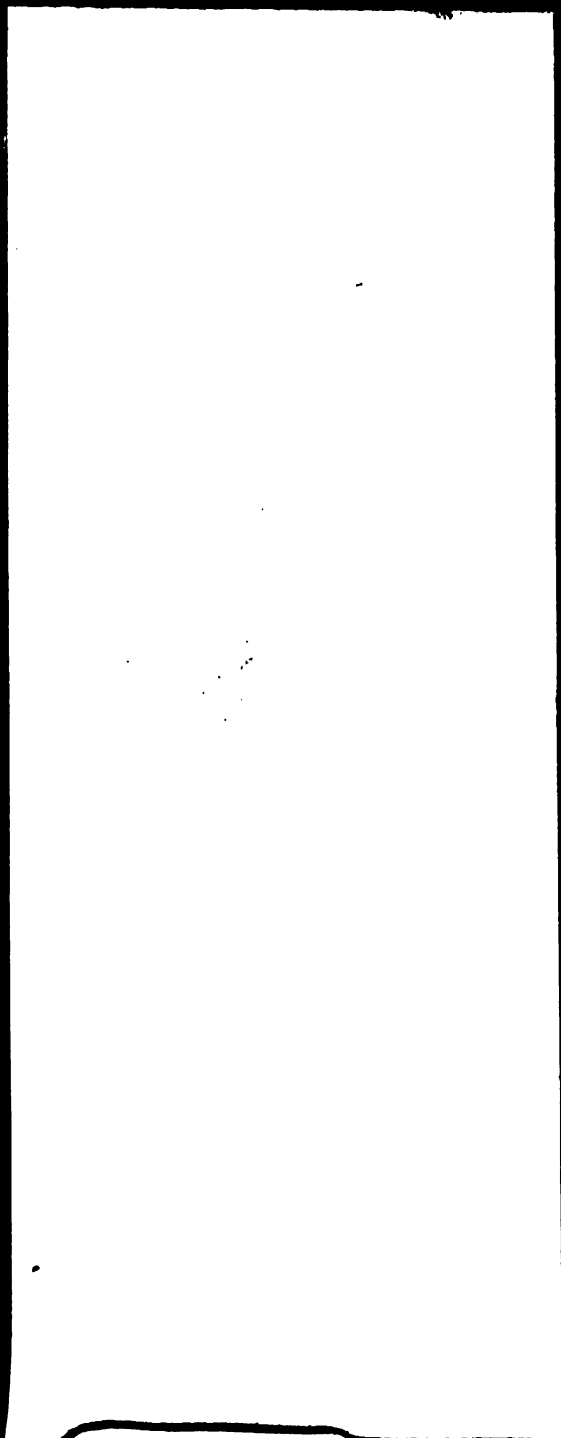

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED

NOV 2 0 1987

7223052

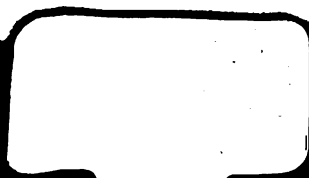
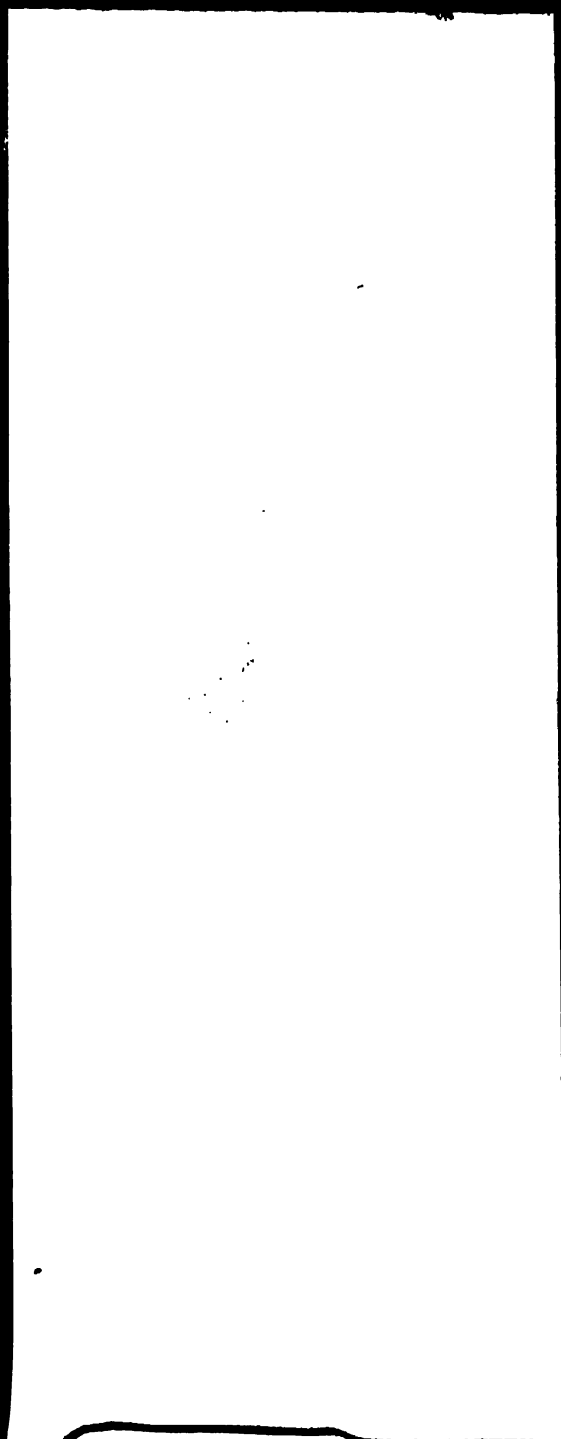

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED

NOV 2 01 1981

722305 2

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED

NOV 2 0 1989

7223052

